

Riksdagens protokoll

1996/97:114

Onsdagen den 4 juni

Protokoll
1996/97:114

Kl. 9.00 – 17.39
19.00 – 22.49

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 29 maj.

2 § Meddelande om anmälan till talarlistan

Talmanen meddelade att anmälan till talarlistan för arbetsplenum måndagen den 9 juni skulle ske senast *fredagen den 6 juni kl. 15.00*.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1996/97:167 till jordbruksutskottet

Skrivelse
1996/97:169 till utrikesutskottet

Kammaren biföll talmannens förslag att motionstiden för ovanstående ärenden med hänsyn till sommaruppehållet fick förlängas till *fredagen den 19 september*.

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU11

5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 3 juni

UbU14 Huvudmän för gymnasial utbildning

1. utskottet

2. res. (m)

Votering:

237 för utskottet

74 för res.

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 22 c, 21 fp, 18 v, 16 mp, 14 kd

För res.: 74 m

Frånvarande: 15 s, 6 m, 5 c, 5 fp, 4 v, 2 mp, 1 kd

NU11 Frågor om mätning m.m. på elmarknaden

Mom. 1 (takpris m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (mp)

Votering:

297 för utskottet

16 för res. 1

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 75 m, 22 c, 21 fp, 19 v, 14 kd

För res. 1: 16 mp

Frånvarande: 15 s, 5 m, 5 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 1 kd

Mom. 2 (fasta avgifter)

1. utskottet

2. res. 2 (v, mp)

Votering:

279 för utskottet

35 för res. 2

35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 75 m, 22 c, 21 fp, 14 kd

För res. 2: 19 v, 16 mp

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 1 kd

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU25
Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

*Granskning av
regeringen*

Inledning

Inledning (avsnitt 1–5, 7.1, 8.1, 8.2, 14, 15, 16, 17 och 19–22)

Anf. 1 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Överallt där offentlig makt utövas måste det finnas insyn och granskning. Det är en viktig del av vår demokrati. Maktmissbruk, korruption och olikhet inför lagen måste förebyggas, påtalas och avlägsnas. Inget land som vill kalla sig demokratiskt kan undvara en kraftfull kontrollmakt, och ett politiskt system som vill åtnjuta sina medborgares förtroende måste granskas och kontrolleras.

Men även kontrollmaktens organ måste åtnjuta förtroende och ha en hög status för att kunna fullgöra sina uppgifter på ett för medborgarna trovärdigt sätt. Ett av mina mål som ordförande i konstitutionsutskottet har varit att stärka KU:s trovärdighet och inflytande. Min önskan har varit att koncentrera granskningen på konstitutionella och administrativa frågor och söka hålla borta de rent partipolitiska värderingarna i utskottets bedömningar i granskningsbetänkandet.

Jag tycker att utskottets ledamöter har lyckats hyggligt med den målsättningen, med något undantag, i årets betänkande. Jag tror att ett sådant arbetssätt på sikt stärker granskningens trovärdighet, och därmed stärks också dess betydelse.

Att utskottet i sitt betänkande koncentrerar sin granskning på de konstitutionella och administrativa frågorna behöver dock inte leda till att ledamöterna i kommentarerna runt granskningen avstår från att göra partipolitiska värderingar och kommentarer. Det är inget fel i det. Vi är ju faktiskt politiker också.

En granskning av regeringen får enligt min mening inte vara tandlös. Den skall drivas med envishet, fasthet och misstänksamhet. En sådan granskning är inte alltid behaglig, vare sig för granskaren eller för den som granskas. Men vi har ju faktiskt inte fått vårt uppdrag för att det skall vara skojigt eller bekvämt. Utfrågningar, t.ex., kan kännas detaljrika, påfrestande och tjatiga. Men det är faktiskt vår roll att vara envisa, gnetiga och vetgiriga.

Vårt uppdrag är att hitta fel, även små fel, för att förebygga att de stora felen över huvud taget begås. Regeringen, oavsett kulör, skall ligga under ständig lupp för att aldrig frestas till att ta genvägar över lagparagraferna. Den som inte har uppfattat sin roll så i granskningsarbetet tror jag har hamnat på fel plats.

I regel väcker de ärenden som anmäls till KU av riksdagsledamöter störst uppmärksamhet. De tunga administrativa granskningarna sker mer i tysthet, men spelar en stor roll för utvecklingen av regeringens administrativa praxis.

En del av de anmälda ärendena i år har, liksom tidigare år, inte föranlett något uttalande från utskottets sida. Man kan tycka att sådana anmälningar är meningslösa och inte borde ha gjorts. Jag kan i viss mån instämma i ett sådant påstående. Men samtidigt är det viktigt att även sådana frågor kan granskas av utskottet. Vi kan på ett objektivt sätt redovisa alla fakta i sådana ärenden. Det kan vara viktigt att kunna redovisa ett händelseförlopp, vad som faktiskt har hänt. Det kan vara klargörande att redovisa grunderna för ett visst ifrågasatt regeringsbeslut.

Ofta har sådana anmälningar sin grund i något mediepåhopp på regeringen. Det är bara att beklaga att de medier som har skapat upphetsningen inledningsvis inte redovisar utfallet av granskningsärendena, som ju faktiskt kan vara mycket klargörande. Jag kommer att redovisa några sådana frågor som exempel.

Det har påståtts att regeringen använder biståndsmedel till att förse de baltiska staterna med kustbevakningsfartyg som skulle vara utrustade med signalspaningsutrustning. Därmed skulle fartygen kunna användas till att spionera på Ryssland.

Vi har kunnat klarlägga att det inte finns någon spaningsutrustning på dessa båtar, att regeringen inte heller har någon avsikt att utrusta dem på ett sådant sätt och att inget u-landsbistånd har använts för att finansiera båtarna.

Misstankar om att regeringen har utövat ministerstyre gentemot Konkurrensverket beträffande Postens av Konkurrensverket ifrågsatta portoprissättning har kunnat vederläggas. Genom ett uttalande stöttade Kommunikationsdepartementet Posten i ett annat, modifierat portoprissystem. Regeringen ifrågasatte således inte Konkurrensverkets beslut gentemot Posten.

Det har klarlagts att utrikesministern hade laglig rätt att besluta om extra jullön till UD:s anställda. Utskottet har inte uttalat sig om lämpligheten av utrikesministerns beslut. Det får hon ta ett politiskt ansvar för inför sina väljare.

Vi har fått ett klarläggande om att de opolitiska tjänstemännen inom Regeringskansliet inte skall tvingas att delta i politisk informationsverksamhet om regeringsförslag. På något departement hade tjänstemännen fått sådan skriftlig information att de kunde befara att de skulle beordras att medverka i politisk informationsverksamhet.

I några ärenden gör vi påpekanden som vi förväntar oss att regeringen tar till sig. Vi anser t.ex. att regeringen bör ta upp överläggningar med partierna för att åstadkomma gemensamma regler för olika regeringar när det gäller frågor om jävsregler och andra intressekonflikter, t.ex. redovisning av aktieinnehav och liknande. Det är inte bra att reglerna ändras varje gång Sverige byter regering.

Vi anser vidare att de brister i olika typer av ärenden som handlagts inom Utbildningsdepartementet, och som utskottet har kunnat notera under en följd av år, borde ha åtgärdats för länge sedan. Vi har kunnat konstatera att det fortfarande finns brister vid konsultupphandling i departementen. Underlag för upphandlingar och skriftliga avtal saknas bl.a. Samtidigt skall sägas att det har skett förbättringar efter våra tidigare granskningar. Men vi ger oss inte förrän det saknas anledning till kritik.

Utskottet ger Anders Sundström en liten knäpp på näsan i ett ärende som handlar om en ordväxling mellan Konkurrensverket och Anders

Sundström. Konkurrensverket har helt i enlighet med sin instruktion sänt rapporter till regeringen, som kritiserar kommuner för att bedriva näringsverksamhet inom områden där det finns en fungerande privat konkurrens. När ställföreträdande generaldirektören i Konkurrensverket skrev en artikel om detta, uttalade Anders Sundström att "Konkurrensverket inte inkommit med denna uppfattning till regeringen" samt att "verket lånar sig till politiska syften".

Utskottet konstaterar att generaldirektörens artikel är helt i linje med de uppfattningar som verket tidigare har fört fram som ett led i den verksamhet som åligger verket. Med detta menar utskottet, enligt min mening, att Sundströms påhopp inte hade fog för sig. Myndigheter måste få agera enligt sin instruktion utan att bli misstänkliggjorda för att agera politiskt.

Fru talman! I årets granskning finns några ärenden av mycket stor vikt, där utskottet antingen kritiserar ett statsråd eller gör mycket viktiga påpekanden som regeringen måste ta till sig. Trots att frågorna är mycket kontroversiella har utskottet enats i sin bedömning. Det gäller kritiken av Thage G Peterson. Det gäller regeringens samråd med EU-nämnden. Vidare gäller det utvärdering av praxis beträffande begreppet följdleveranser inom vapenexporten. Jag återkommer senare under dagen till Arbogaaffären och EU-frågorna.

Redan förra året ville några i utskottet att vi skulle kritisera praxisutvecklingen när det gällde begreppet följdleveranser inom vapenexporten. Jag tycker att det var mycket klokt av utskottet att avstå från att då ta ställning och i stället göra den mycket genomgripande och noggranna analys av riktlinjerna för vapenexport i detta avseende och av praxisutvecklingen.

Utskottet är överens om att regeringen måste överväga att precisera de avsnitt i riktlinjerna för vapenexporten som behandlar följdleveranser. Jag tror inte att utskottet efter den rudimentära behandling som frågan av tidsskäl fick i förra årets granskning hade kunnat enas om en sådan slutsats.

Det är ganska hårda ord som utskottet faller när det gäller överensstämmelsen mellan riktlinjernas text om s.k. följdleveranser och den praxis som har utvecklats. I 1971 års riktlinjer nämns reservdelar. I 1993 års riktlinjer nämns, förutom reservdelar, ammunition och andra leveranser. Inte med ett ord i själva riktlinjerna preciseras vad som menas med andra leveranser.

Under granskningen har vi dock fått klart för oss att det under åren har utvecklats en lång lista för tillämpningen och därmed för praxisutvecklingen om vad som avses med begreppet följdleveranser. Inte med ett ord finns heller preciserat vad som avses med uttrycket "eller där det annars vore oskäligt att inte ge tillstånd". Krigsmaterielinspektören trodde att uttrycket lämnade en vidöppen dörr för export av vapen som över huvud taget inte hade någon koppling till tidigare levererad materiel. Leif Pagrotsky ville under utfrågningen inte närmare precisera hur uttrycket skulle tolkas. Och hur skulle han ha kunnat göra det? Det finns ju ingen vägledning, vare sig i riktlinjerna eller förarbetena.

T.o.m. i en så viktig fråga som bedömningen av tillståndet när det gäller mänskliga rättigheter i mottagarlandet är riktlinjerna motstridiga och därmed också praxis oklar. Det finns ytterligare tvister att dra fram, men

jag avstår här och nu från att göra det och hänvisar i stället till det omfattande betänkandet.

Min bedömning är att den misstro som finns om att allt inte går rätt till och det hyckleri som vapenexporten kritiserar för till stor del har sin grund i bristande klarhet och tydlighet i riktlinjerna och den praxisutveckling som skett inom begreppet följdleveranser. Jag talar då inte om proffstyckare som deltar i debatten om vapenexporten utan om intresserade medborgare i allmänhet. Jag förstår dem. Jag har själv inte varit medveten om den utveckling som skett successivt sedan åtminstone 1986. Då användes begreppet följdleverans när det gällde export av helt nya kanoner, trots att riktlinjerna på den tiden ju bara talade om reservdelar.

Jag känner inget behov av att kritisera något enskilt statsråd eller någon speciell regering, inte heller utrikesutskottet som ju förbereder riksdagens beslut om vapenexportfrågor eller konstitutionsutskottet som ju granskar. Jag tycker att alla som har kommit i kontakt med de här frågorna i en eller annan form bör känna sitt ansvar för den rådande situationen.

Möjligen bör Medborgarkommissionen undantas. Dess granskning 1988 träffade huvudet på spiken och borde ha tagits mer på allvar. Man sade att riktlinjernas utformning och precisering hade kommit att bli en belastning för svensk politik. Riktlinjerna borde därför ersättas med en ordning som bättre svarade mot verkligheten. Det var för snart tio år sedan, och vi lever fortfarande i ett tillstånd där riktlinjer och verklighet har väldigt litet med varandra att göra. Så skapas misstro mellan förtroendevalda politiker och folket. Låt oss snabbt tillsammans undanröja orsaken till denna del av misstron mot oss politiker.

Fru talman! Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan i samtliga de frågor som jag har behandlat i det här anförandet. Jag och Håkan Holmberg återkommer till reservationerna senare i debatten.

Anf. 2 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Årets granskningsbetänkande är intressant i många avseenden. Utskottet har enligt min mening också i sina skrivningar på ett föredömligt sätt hållit gränslinjen till den s.k. gråzonen, dvs. inte överskridit den gräns där det inte längre är fråga om konstitutionell granskning utan mera en fråga om partipolitiskt tyckande. Det återstår att se, fru talman, om deltagarna i dagens granskningsdebatt har den inre styrka som behövs för att hålla den klara konstitutionella linje som i så hög grad präglar årets betänkande.

Den administrativa granskning av regeringen som Birgit Friggebo har berört och som utskottet genomför varje år föregås ofta av medial tystnad. Sannolikt beror det på att våra högt värderade journalister saknar förmåga att spegla principiella frågor där det råder stor samstämmighet mellan riksdagens partier. Det betyder dock inte att den administrativa granskningen är ointressant, tvärtom. Där finns många exempel på att utskottets kontroll av regeringens göranden och låtanden är mycket betydelsefull. Vi vet av erfarenhet att Regeringskansliet tar till sig och beaktar de synpunkter på regeringsarbetet som blir resultatet av en seriös granskning. Det är således ett viktigt arbete som utskottet här utför.

Ett sådant exempel är utskottets fördjupade granskning av Utbildningsdepartementets administration. Där har utskottet, som Birgit Frig-

gebo var inne på, under en följd av år iakttagit olika förekommande brister. F.d. statsrådet Per Unckel i den borgerliga regeringen fick kritik för detta. De av KU påtalade bristerna i departementets funktionssätt har nu lett fram till förändringar. I dag avviker inte Utbildningsdepartementet från övriga departement när det gäller den interna administrativa verksamheten.

Ett annat exempel är de stora brister vid konsultupphandlingen som uppmärksammades av utskottet under den borgerliga regeringstiden. Även här har KU:s granskning givit resultat. Åtgärder har numera vidtagits för att få till stånd lämpliga rutiner vid upphandling. Lagen om offentlig upphandling trädde i kraft den 1 januari 1994. Riktlinjerna för upphandling i Regeringskansliet fastställdes i september samma år. Likväl har det vid årets granskning visat sig att det fortfarande finns brister, och mot denna bakgrund understryker utskottet att det finns skäl för Regeringskansliet att även fortsättningsvis ge akt på att reglerna om upphandling noga efterlevs.

Jag vill gärna understryka att KU:s granskning av regeringen inte är något spel för galleriet. Den är ett seriöst arbete. Den regering eller de statsråd som inte inser detta kan räkna med att få smaka på den bittra kalk som en brännmärkning av KU innebär.

Utskottet har också gjort en genomgång av de anslag som stod till regeringens disposition budgetåren 1993/94 och 1994/95. Här berörs således i huvudsak Carl Bildts regering och den regering som Ingvar Carlsson ledde. Genomgången har visat att Statsrådsberedningens anvisningar i Gula boken inte till fullo följts. Undersökningen visade också på andra brister när det gäller användningen av det anslag som står till regeringens disposition. De redovisas utförligt i betänkandet. Ibland har anslagen använts för ändamål som kan ifrågasättas mot bakgrund av de ändamål som anslagsposten har enligt sin beteckning. I vissa fall har anvisats medel för merutgifter som egentligen inte ligger inom ramen för vad riksdagen ansett skall utgöra merutgifter. Listan på brister i detta avseende är ganska omfattande. Granskningen har visat att här finns förfaringssätt som är ytterst tveksamma och som i en framtid inte bör förekomma. Utskottet förutsätter att regeringen i sitt fortsatta arbete beaktar detta.

Utskottet har även i år granskat utvecklingen inom kommittéväsendet när det gäller jämställdheten mellan män och kvinnor. I stort sett kan man säga att utvecklingen går i rätt riktning, men fortfarande återstår dock mycket att göra för en bättre representation i detta sammanhang. Utskottet understryker därför vikten av att ytterligare ansträngningar görs för att nå målet: en jämn könsfördelning mellan kommittéerna.

I sin inledning sade Birgit Friggebo att Anders Sundström hade fått en knäpp på näsan för sitt uttalande. Jag har svårt att förstå vad hon egentligen baserar sitt uttalande på. Läser man på s. 193 vad utskottet egentligen har sagt kan man möjligen diskutera vem som har fått en knäpp på näsan: om det är det uttalande statsrådet eller om det är någon annan. I betänkandet slås ju trots allt fast att Anders Sundström som framgår av skrivningen inte har uttalat sig på något sätt som kommer i konflikt med grundlagsbestämmelsen 11 kap. 7 §. Jag får väl rekommendera värderade fru ordföranden att kanske på nytt studera vad utskottet egentligen har kommit fram till för slutsats.

Fru talman! Jag övergår nu till frågan om praxisutvecklingen beträffande följdleveranser i samband med export av krigsmateriel. Det här är ett av de större granskningsärenden i ämnet krigsmaterielexport som konstitutionsutskottet har hanterat.

Bakgrunden till utskottets initiativ kan sammanfattas i tre punkter:

1. att vi under en följd av år konfronterats med en terminologi när det gäller följdleveranser som har varit svår att ta till sig och handskas med,
2. att vi inte alltid varit säkra på vad som passerat utskottet i sådana ärenden,
3. att regeringarna haft en benägenhet att hävda att riksdagen gett sanktion åt praxisutvecklingen genom den årliga behandlingen av regeringsskrivelsen om krigsmaterielexporten.

Vid förra årets granskning av viss export av krigsmateriel till Oman ansåg utskottet att problemen med följdleveransbegreppet nått ett slags *all time high*. Det ledde oss fram till att genomföra en särskild granskning av praxisutvecklingen på det här området.

Det som har kommit ut av KU:s granskning är, enligt min mening, följande:

1. Vi har genom ett studium av ett fyrtiotal ärenden och ett antal promemorior från Inspektionen för strategiska produkter, ISP, fått bättre kunskap om terminologi, procedurer och bedömningsgrunder beträffande följdleveranser. Det har onekligen skapat viss klarhet, som förhoppningsvis gör oss bättre skickade att framgent handskas med vad som avses med följdleveranser.
2. Vi har funnit att begreppet följdleverans visat en tendens att förändras både vad gäller det faktiska innehållet och vid tillämpningen av riktlinjerna. Vi har klarlagt att följdleveranser t.ex. kan vara liktydigt med nya exemplar av vapen som tidigare levererats till en viss mottagare. Ansvariga ministrar har under en följd av år undvikit att uttrycka sig på det sättet. Numera vet vi vad såväl "gamla åtaganden" som "nya åtaganden" betyder i klartext. Det hade naturligtvis varit en fördel för den seriösa debatten om export av krigsmateriel om den oklarheten hade rensats bort på ett tidigare stadium. Oklarheter på denna punkt gynnar bara dem som inte önskar föra en seriös debatt i dessa frågor.
3. Ett enigt utskott har landat på slutsatsen att det finns anledning att undersöka förutsättningarna för en ordning som har utsikter att ange villkoren på längre sikt på det här området. Utskottet tror inte att den nuvarande regleringen av krigsmaterielexporten med hjälp av riktlinjer bör ersättas med lagstiftning. KU anser att det system vi har, med prövning av varje ärende för sig, under medverkan av ett parlamentariskt sammansatt rådgivande organ och med en möjlighet att låta regeringen avgöra i sista hand i grunden är ett bra system.
4. Den svaga punkten i det nuvarande systemet är, enligt utskottets bedömning, riktlinjernas utformning när det gäller just följdleveranser. Vi har i vår analys kommit fram till att riktlinjerna är allmänt hållna och inte alltid lätta att tolka. Det ger upphov till olika meningar om tillämpningen. Vi kan konstatera att vissa viktiga förändringar av praxis inte har arbetats in i riktlinjerna. Ett exempel på detta är det s.k. systemberoendet, som får en allt viktigare roll i bedömningarna i takt med den vapentechniska utvecklingen. Den begreppsapparat som

utvecklats i det praktiska arbetet underlättar naturligtvis vårt arbete som granskare men ger inte den breda allmänheten motsvarande hjälp.

5. Mot den bakgrund som jag nu tecknat framhåller utskottet att det finns anledning för regeringen att överväga och precisera avsnittet om följdlleveranser i riktlinjerna för exporten av krigsmateriel.

Det är min förhoppning, fru talman, att KU med det arbete som vi nu redovisar har lagt en god grund för regeringens överväganden. Jag vill särskilt framhålla att den enighet i bedömningen som utskottet visat på sitt sätt är ett styrkeprov, som ger extra tyngd åt KU:s rekommendationer till regeringen.

Till syvende och sist, fru talman, vill jag beröra det märkliga förhållandet att en väckt granskningsfråga som ännu inte sakbehandlats i utskottet likväl blivit föremål för en reservation.

Jag tänker på frågan om kronförsvaret. Vid en första genomläsning förefaller Moderaternas och Folkpartiets reservation en smula märklig. T.o.m. någon med ett ganska tränat läsaröga kan ha svårt att förstå vad som egentligen skiljer reservationen från vad utskottsmajoriteten enat sig kring.

Vi är överens om att många omständigheter kring kronförsvaret ligger utanför KU:s område för granskning och att det vore fel att genomföra en KU-granskning utan att frågor som rör Riksbankens agerande och vissa andra ekonomiska bevekelsegrunder kartlagts och undersökts.

Min slutsats är att Folkpartiet och Moderaterna är mindre benägna än övriga partier i KU att få frågan så snabbt som möjligt belyst utifrån olika perspektiv. Frågan om kronförsvaret tycks vara ett område där Moderaterna och Folkpartiet helst vill mörka och förskjuta en genomlysning av ämnet så långt bort i tiden som möjligt.

Den frågan borde få sitt svar här i dag. Den måste besvaras. Jag vill understryka att det finns ett utbrett intresse hos en stor svensk allmänhet att ännu obesvarade frågor om kronförsvaret från 1992 blir ordentligt belysta. Också om detta borde alla partier i riksdagen kunna vara ense.

Fru talman! Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 3 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Jag har bara några små randanmärkningar.

Frågan om försvaret av den svenska kronan hösten 1992 kommer Håkan Holmberg senare att ta upp.

När det gäller Anders Sundström har jag inte påstått att han har gjort uttalanden som har kommit i konflikt med grundlagsbestämmelser av olika slag, utan jag har just använt orden "en liten knäpp på näsan". Utskottet kan ju konstatera att Konkurrensverket har handlat helt i enlighet med sin instruktion. De uppgifter som framfördes i en artikel hade tidigare lämnats in till Regeringskansliet, helt i enlighet med det uppdrag som Konkurrensverket har. Därför kanske det var överord av Anders Sundström att påstå att Konkurrensverket för det första inte hade talat om denna inställning för regeringen tidigare, vilket alltså var helt fel, och för det andra hade deltagit i en politisk kampanj.

Det är ju utskottets bedömning att de uttalanden som Lennart Göranson gjort har legat i linje med de uppfattningar som Konkurrensverket

tidigare fört fram som ett led i den verksamhet som åligger Konkurrensverket. Jag menar inte att detta på något sätt är en stor fråga.

Jag vill bara litet grand justera det Kurt Ove Johansson sade. När han talade om Utbildningsdepartementet verkade det som om problemen där hade startat under Per Unckels tid som utbildningsminister. Så var det förvisso inte. Det var under en lång följd av år som det fanns brister, och de förändringar och förbättringar som vi nu kan se påbörjades redan under Per Unckels tid.

Anf. 4 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Låt mig börja med det sista. Det är riktigt att det kanske kan sägas, när vi granskade Utbildningsdepartementet i ett tidigare sammanhang, att man ärvde vissa problem när det gällde organisationen. Å andra sidan står det nog helt klart att under den tid som Per Unckel var chef för Utbildningsdepartementet – det har vi ju granskat en gång i utskottet – hade de brister som säkert hade funnits också tidigare ytterligare förstärkts. Det var det som gjorde att utskottet skrev som man skrev.

Men det är ingen idé att bråka om påvens skägg. Det viktigaste är ju det som utskottet har påtalat och att man från Regeringskansliets sida åtgärdar just detta.

Jag håller med Birgit Friggebo om att det här med Anders Sundström inte är någon stor sak. Det enda som jag reagerade mot var att fru ordförande använde begreppet knäpp på näsan. Jag tycker inte att man kan läsa in ett sådant uttryckssätt i vad utskottet har skrivit. Jag tyckte att det var ganska onödigt med tanke på det annars så briljanta anförande som fru ordförande höll. Det är viktigt att vi håller oss inom gränslinjen för den konstitutionella granskningen. Då var det där ett kanske obetydligt, men ändå övertramp i den grå zonen. Det tyckte jag var litet onödigt. Men det har ju rättats till nu.

Anf. 5 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Jag märker att Kurt Ove Johansson vill försöka inskränka den diskussion vi har här i kammaren i dag. Jag tycker att det är väldigt viktigt att utskottet i sina betänkanden och i det vi skriver håller oss till det som vi skall syssla med. Vi skall granska statsrådets tjänsteutövning, den administrativa praxisen och hålla oss till de konstitutionella administrativa frågorna.

Men det får inte, som jag sade i mitt inledningsanförande, hindra att vi som politiker också i debatter och i kommentarer runt granskningen kan göra politiska kommentarer och värderingar. Vi skall inte reducera oss till något slags amatörjurister, utan fullt ut fylla vår roll som politiska granskare. Men det skall inte ske i de betänkanden och de skrifter som vi ger ifrån oss.

Anf. 6 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara konstatera att vad utskottet skriver på s. 193 i sitt betänkande är att Anders Sundström har hållit sig inom ramen för vad som stadgas i 11 kap. 7 §. Vi har inte granskat vad Lennart Göransson egentligen har sagt. Det ligger utanför vårt kompetensområde. Det som är konstitutionellt intressant är ju att konstatera att Sundström inte

har överträtt 11 kap. 7 §. Det är det jag tycker är viktigt. Då tycker inte jag att det finns stöd för påståendet att han har fått en knäpp på näsan.

Prot. 1996/97:114
4 juni

Anf. 7 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! När nu nästan tre år har gått av den fyraåriga mandatperiod som inleddes 1994 börjar det ändå bli möjligt att göra ett preliminärt bokslut över hur den socialdemokratiska regering som vi har haft har skött sig i ett antal avseenden, inklusive utifrån konstitutionella utgångspunkter.

Det är nu inte konstitutionsutskottets uppgift att göra politiska bokslut. Det tillkommer väljarna. Deras besked kommer i sinom tid. Här handlar det i stället om hur regeringen har skött själva utövningen av regeringsmakten i konstitutionellt och administrativt hänseende.

Det är, när man tittar litet närmare, en förbluffande bild som framträder. Det är det inte minst om man jämför med den tidigare fyrtipartiregeringen Bildt, också den liksom den nuvarande regeringen en minoritetsregering.

Rimligtvis borde en fyrtipartikoalition, som tillika var en minoritetsregering, ha kännetecknats av ständiga statsrådsskiftet, oändliga långbänkar, jättelika samordningskanslier och ständiga voteringsnederlag i kamraren. En sådan regering borde ha saknat respekt utomlands och dess ledare borde naturligtvis inte ha varit efterfrågad för tunga uppdrag utanför Sveriges gränser.

Nu har det i själva verket, när man tittar närmare, varit precis tvärtom. Sedan 1994 har vi bytt statsminister. Ett stort antal statsråd har bytts ut – mot en enda förändring under regeringen Bildts tre år. Visserligen kanske man inte har bytt ut så många som man borde ha gjort under den nuvarande regeringen, men i alla fall. Vi är t.ex. inne på det tredje statsrådet som handlägger vapenexportfrågor under tre år. Regeringen Bildt klarade sig med en person och undvek måhända därigenom på grund av personens kompetens och på grund av kontinuiteten alla de vapenexportproblem som har drabbat den nuvarande regeringen.

Statssekreterare har bytts ut i samma tempo. Man kunde vidare tro, fru talman, att en enpartiregering skulle behöva betydligt mindre samordningsverksamhet i Regeringskansliet, men inte alls. Det är samma nivå på de kanslihusanställda, åtminstone antalsmässigt sett, som under den borgerliga tiden.

En gång talades det om att det långa socialdemokratiska regeringsinnehavet – det här var före 1976 – hade gett en rent unik erfarenhet i det praktiska regeringsutövandet. En kader av mot socialdemokratin lojala ämbetsmän, tillsammans med erfarna socialdemokratiska statsråd med många år i kanslihuset, garanterade en kvalitet på regeringsutövandet som, oavsett det politiska innehållet, höll en anständig nivå.

Det här är nu faktiskt, när man tittar närmare, borta. Tvärtom har regeringarna Carlsson och Persson kännetecknats av osedvanligt mycket konstitutionellt och administrativt sjabbel, från Arboga till Peking.

Man har ibland svårt, när man ser på alla de här incidenterna som alltså skiljer sig från den tidigare regeringen Bildt, att frigöra sig från misstanken att en del bottnar i något så elementärt som brist på kunskaper om riksdagens arbetsformer, på parlamentarisk erfarenhet och på kunskaper om internationella förhållanden och förvaltningsteknik.

*granskning av
regeringen*

inledning

Borta är de gamla stabila socialdemokratiska regeringarna av folkhemssnitt. Valhäntheten har i stället kommit att känneteckna regeringarna Carlsson och Persson.

Regeringarna Carlsson och Persson har i varje fall visat, decennier av regeringserfarenhet inom det socialdemokratiska partiet till trots, att man i alla fall inte för närvarande besitter någon särskild regeringskompetens.

Nu har man överlevt ändå. Opinionssiffror är ju naturligtvis ingenting annat än indikationer. Det är valresultatet som avgör. Man får väl fortsätta med regeringsombildningar fram till valet 1998. För de statsråd som eventuellt då försvinner finns landets största fallskärm till statsministerns förfogande, nämligen hela statsförvaltningen.

Som vid det här laget till tjänsteåren ganska gammal ledamot av KU har jag, med det perspektiv som åren i utskottet ger, förvånat mig över en del av de anmälningar som grundar sig på konkreta händelser, som vi nu har haft att ta ställning till. Det har varit litet väl mycket sjabbel. Det kan inte bara vara tillfälligheter. Det finns på något sätt något slags systematik i den här valhäntheten.

Vi skall senare i dag diskutera enskilda frågor. Utskottet riktar på några punkter enhällig kritik mot enskilda statsråd. Det är t.ex. unikt med kritik av det slag som riktas mot förutvarande försvarsministern i samband med Volvo–Arboga-affären, och jag skall återkomma till detta.

Får jag också peka på några ärenden som inte kommer upp senare. Pierre Schoris uttalande i TV om ett enskilt ärende som berörde en enskild person är naturligtvis ett exempel på den brist på parlamentarisk erfarenhet och konstitutionellt kunnande som jag här har pekat på. Så gör man rimligtvis inte om man kan konstitutionen och om man har erfarenhet.

Det här kan synas som en bagatell. Det är det naturligtvis inte för de individer som drabbas. Man får ett besked i TV om att föräldrarna får stanna. Sedan får man omedelbart veta att det som statsrådet sade ingalunda är förankrat i det departement som finns. En liten sak, fru talman, kan naturligtvis vara traumatisk för den som drabbas.

Vi har också granskat en del av utvecklingsbiståndet till Kuba och Vietnam. Vi har kunnat konstatera att det demokratikriterium som riksdagen bl.a. har satt upp för u-hjälpen kunde ha följts upp på ett bättre sätt.

När det gäller vapenexporten och de s.k. följdleveranserna är det glädjande att utskottet har kommit fram till en begäran om att regeringen skall se över följdleveransbegreppet. Jag har ändå någon erfarenhet av dessa frågor. Därför vill jag, fru talman, varna för att tro att man med hjälp av nya bestämmelser kan lösa hela den här problematiken. Utvecklingen går rasande snabbt. Nya vapensystem kommer till. Nya komponenter integreras. Högteknologiprodukter låter sig inte definieras på det sätt som vi är vana vid när det gäller att ta ställning till reservdelar, ammunition och annat till krigsmateriel. Att tro att vi nu löser problemen är ungefär lika naivt som att kräva att regeringen skall se till att alla barn är snälla och att det är vackert väder varje dag. Det kommer även i fortsättningen att bli en prövning från fall till fall. Det kommer att bli många svåra avgöranden, och ytterst har naturligtvis regeringen ansvaret i den här typen av frågor. Det kan den aldrig komma ifrån.

Fru talman! Vi kan göra en snabb konstitutionell tillbakablick. 1990-talet har bevisat att en bred regeringskoalition kan utöva regeringsmakten – oavsett vad man tycker om politiken; den må vi ha olika meningar om –

väl så effektivt som en enpartiregering. Allt tal, fru talman, om att koalitioner leder till minskad effektivitet i regeringsutövandet har visat sig vara fel. Med ett preliminärt facit i hand kan vi tvärtom konstatera att det inte är antalet partier i en regering som är avgörande för effektiviteten i regeringsutövandet.

Regeringarna Carlsson och Persson visar tvärtom att ett enda parti som utövar regeringsmakten kan – jag säger bara *kan* – vara mer oenigt i väsentliga politiska frågor än fyra partier i en koalition. Det har vi fått svart på vitt på nu. Ytterst handlar det naturligtvis om hur en regering leds, och det bör vara något att hålla i minnet inför det val som nu närmar sig.

Anf. 8 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det som Anders Björck tog upp sist, det förestående valet, präglade nog hans konstitutionella anförande i dag. Det var mer ett politiskt inriktat anförande än en konstitutionell granskning.

Jag konstaterar att Anders Björck har en stor förmåga att göra det omöjliga. I den här granskningsdebatten diskuterar han frågor som egentligen inte har varit föremål för diskussion i utskottet och i det här betänkandet. På en punkt lyckades faktiskt Anders Björck ändå träffa rätt. Det gällde krigsmaterielexporten. När det gäller granskningen av den är nog Anders Björck och jag ganska överens.

Det finns anledning, fru talman, att säga några ord om detta med långbänk som Anders Björck inledde sitt anförande med. Även om tiden löper snabbt minns jag fortfarande hur den borgerliga regeringen hantlade Öresundsbron nere i Skåne. Kommunfullmäktiges ordförande, som på den tiden var moderat, ordnade soppkalas på Stortorget i Malmö medan man väntade på att den borgerliga regeringen skulle ge besked om Öresundsbron. Det kom aldrig. Ärtsoppan stannade som regel i halsen på Joakim Ollén när den borgerliga regeringen i sin långbänk inte kunde åstadkomma beslut. Många människor sprang dit någon gång då och då när regeringssammanträdena skulle äga rum för att kunna högtidlighålla ett beslut från den borgerliga regeringens sida, som nästan aldrig kom.

Det var en långbänk, Anders Björck, och det finns nog anledning att studera detta vidare.

Anf. 9 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag är naturligtvis smickrad över att Kurt Ove Johansson anser att jag är i stånd att göra det omöjliga. Det är inte var dag man får ett sådant beröm. Därför tar jag naturligtvis åt mig detta med stor glädje.

Nog är det konstitutionellt intressant att konstatera vissa saker när det gäller enpartiregeringarna Carlsson och Persson. Har de haft färre statsråd i regeringen? Svaret är nej. Har de haft färre politiskt sakkunniga? Svaret är nej. Har propositionerna kommit snabbare, och har det varit färre förseningar? Svaret är nej.

Så här är det på punkt efter punkt. Vi kan ta i stort sett vilka parametrar som helst. Det är alltså en myt att en enpartiregering – den må ledas av Carlsson, Persson eller Johansson – är effektivare. Och allt tal om att koalitioner inte klarar av att regera effektivt är alltså nonsens. Det kan vi empiriskt bevisa. Det är bara att läsa betänkandet. Jag delar Kurt Ove

Johanssons uppfattning att det finns en hel del i den administrativa delen av betänkandet, en hel del faktauppgifter, som totalt jävar alla påståenden om att det skulle vara någon särskild effektivitet i det regeringsutövande som vi nu har fått se.

Man kan naturligtvis av politiska skäl föredra den ena eller den andra regeringen; vi måste respektera vad medborgarna tycker. Men det finns i granskningen under de senaste åren ingenting som bevisar att enpartiregeringar är effektivare.

Nu har bron ändå börjat byggas i Malmö, Kurt Ove Johansson. Det vet ju Kurt Ove Johansson. Det är trots allt bättre att få vänta på litet soppa i samband med ett brobeslut än att få soppkök runt om i landet på grund av regeringens ekonomiska politik.

Anf. 10 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Anders Björck har också en stor förmåga att springa från en ytterlighet till en annan. Anders Björck tog ju faktiskt själv upp frågan om detta med långbänk. Jag pekade på en fråga där vi hade en långbänk under den borgerliga regeringsperioden. Den saknar nog motstycke i svensk politik. Men jag har inte sagt att Anders Björck inte håller sig till konstitutionella frågor. Jag sade att Anders Björck inte höll sig till de konstitutionella frågor som vi har diskuterat i det här granskningsbetänkandet, och det är litet skillnad.

Ett exempel var Anders Björcks påstående att många socialdemokratiska statsråd sedan den socialdemokratiska regeringen kom tillbaka i regeringsställning t.ex. har avgått och ersatts av andra. Det är inte särskilt konstigt om man betänker att vi också har bytt statsminister. Statsminister Ingvar Carlsson hade rätt att själv bestämma sin avgång. Han byttes mot en ny statsminister som naturligtvis måste ha rätt att välja vilka regeringskamrater han skall ha. Det är alltså inte konstigt i sig att man i det sammanhanget byter statsråd. Det är i och för sig en konstitutionell fråga, men det är ingen fråga som vi har diskuterat i det här betänkandet, som ändå är det som vi är här för att diskutera i dag.

Anders Björck vill diskutera regeringarnas effektivitet. Den debatten vill jag hemskt gärna ställa upp i. Kanske tillhör inte heller detta dagens debatt, men jag vill ändå påpeka att de två socialdemokratiska regeringarna har brottats med en katastrofal ekonomisk situation. Nu har man rättat till det mesta. Det visar ändå vad en effektiv regering kan åstadkomma.

Anf. 11 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag hoppas att vi i den kommande granskningen tittar litet på långbänkarna, gör litet fler jämförelser av regeringsutövandets volym, förseningar och mycket annat. Jag har ingenting emot detta. Jag tycker i hög grad, fru talman, att detta tillhör konstitutionsutskottets granskning. Men jag upprepar: Använd vilka parametrar som helst – antalet statsråd, statssekreterare, politiska tjänstemän i Regeringskansliet eller vad ni vill – så skulle dessa rimligtvis ha blivit färre med en enpartiregering. Så har det inte alls blivit. Det är precis tvärtemot vad Kurt Ove Johansson och andra sade när de kritiserade regeringen Bildt under den föregående mandatperioden: det har inte blivit effektivare.

Jag har, fru talman, pekat på att allt det småsjabbel som vi har upplevt. Jag tror att detta faktiskt beror på brist på erfarenhet, parlamentarisk erfarenhet och erfarenhet i regeringsutövandet.

Kurt Ove Johansson sade att det förhållandet att statsråd avgår inte är någonting som konstitutionsutskottet har diskuterat. Det får de väl göra när man byter statsminister. På den punkten delar jag helt Kurt Ove Johanssons uppfattning. Jag har ingenting emot att statsråd avgår i den nuvarande regeringen – ju fler, desto bättre.

Anf. 12 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! KU skall enligt regeringsformen granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Sedan några år kan vi komplettera den skriftliga information vi inhämtar från Regeringskansliet och slutna förhör med statsråd med offentliga utfrågningar för att närmare belysa en granskningsanmälan. Det är viktigt att detta sker på ett sådant sätt att det väcker respekt. Jag anser att KU utvecklat en olycklig praxis när det gäller dessa utfrågningar. Tonen är oftast insinuant, tjatig och ovänlig. Det kan upplevas som om KU:s ledamöter vill "sätta fast" meningsmotståndare eller "nypa till", som Anders Björck brukar uttrycka det eller "ge en knäpp på näsan", som Birgit Friggebo nyss sade. Utfrågningarna pågår ofta timme ut och timme in med upprepningar av samma frågor. Jag plågas av dessa tillställningar.

Ofta tar vi upp händelser som fått stort genomslag i massmedierna och därför intresserar allmänheten. Vi kan ogilla beslutet, men det är inte KU:s uppgift att "överpröva" beslutet. KU har endast befogenhet att undersöka om statsrådet handlat enligt grundlagen. Därmed blir vår uppgift begränsad om borde kunna klaras snabbt och utan övertoner av fördömande. Det är säkert ganska få av lyssnarna till KU:s offentliga utfrågningar som inser hur begränsad vår uppgift är och i stället tror att vi ställer statsråd till svars för kontroversiella beslut i regeringen. Folk kan t.o.m. tro att de vittnen vi bett komma är anklagade för något brott. Behandlingen av Ebbe Carlsson och Carl Lidbom anser jag vara en skamfläck i KU:s historia. Något liknande har dessbättre inte inträffat i år.

KU har gjort allvarliga försök att analysera utfrågningarnas uppläggning men enligt min mening inte lyckats finna en lämplig form. Vi kunde kanske börja med att begränsa tiden och ge ordföranden uppgiften att påpeka om en fråga redan ställts. Ordföranden kunde också i inledningen omsorgsfullt klargöra vad utfrågningen gäller och vad den inte gäller.

Vidare bör den gamla goda seden att hellre fria än fälla också gälla KU. Vi bör självfallet bemöta statsråd med stor respekt. Hur skall vi annars tro att allmänheten kan ha respekt för politiker?

Jag vill nämna två av besluten i år som jag anser viktiga och bra, först beslutet om exporten av krigsmateriel. De s.k. följdleveranserna till Indonesien har enligt min uppfattning varit stötande. Men de har kunnat ske utan att bryta mot gällande regler, och det är endast detta som KU har att ta ställning till. Nu tar KU upp dessa regler. KU har granskat hur praxis utvecklats av tillämpningen av de riktlinjer som skall styra regeringens undantag från förbudet att exportera krigsmateriel. Det är tydligt att praxis glidit från riksdagens intentioner. Vi anser enhälligt att regeringen har anledning att överväga och precisera det avsnitt i riktlinjerna som behandlar följdleveranser.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*Granskning av
regeringen*

Inledning

Så kommer jag till kronförsvaret. KU har också övervägt regeringens ansvar för turbulensen kring kronförsvaret i början av 90-talet. Vi konstaterar att vi inte kan ta ställning till den granskningsanmälan som lämnats i detta ärende utan att man klarlagt vilket ansvar andra instanser har. KU skall ta kontakt med andra riksdagsorgan, t.ex. Riksdagens revisorer och finansutskottet, och senare återkomma. Jag kommer att aktualisera frågan i höst om ingen annan gör det i utskottet.

När det så gäller domstolsväsendet har Moderaterna och Centerpartiet reserverat sig om utformningen av direktiven till Domstolsutredningen. Utredningen skall enligt direktivet utgå från att bl.a. inskrivningsväsendet skall tas bort från tingsrätterna. Justitieministern anför att riksdagen beslutat detta. Men riksdagen har tvärtom sagt sig vilja avvakta utredningar innan man tar ställning. Regeringen får självfallet lämna vilka direktiv den vill, men man bör inte hänvisa till riksdagsbeslut som inte existerar.

Anf. 13 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Det anförande som Birgitta Hambraeus höll om kritiken mot utskottets sätt att arbeta på är inte något nytt. Birgitta Hambraeus driver en kampanj mot utskottet för att skada utskottet. Jag hade i min inledning kommentarer kring detta.

KU:s granskning är inte något slags bekvämlighetsinrättning. Jag kan till och från själv känna otillfredsställelse med det sätt som vi tvingas att arbeta på, att vara vetgirig, tjugig och envis, för att få fram sanningen om vad som faktiskt hänt. Om vi skulle införa en princip som handlar om att granskningen skall gå snabbt och att det skulle ha ett egenvärde är det inte alls säkert att vi kan få fram det underlag som gör att vi kan ta en objektiv ställning till det vi har att granska. Att vi hellre skall fria än fälla – vad är det för en princip? Vi skall ta fram sanningen om vad som hänt och sedan göra vår bedömning utefter det som vi lyckats få fram. Det skall inte vägas mellan något slags snällhet eller elakhet. Vi skall ta fram objektiva slutsatser i vårt granskningsarbete.

Jag skulle vilja gå så långt – jag beklagar att behöva göra det – som att säga att Birgitta Hambraeus delvis har missuppfattat sin uppgift som deltagare i det viktiga arbetet att utöva kontrollmakt enligt den svenska grundlagen.

Birgitta Hambraeus nämnde Carl Lidbom. Han har i dagarna skrivit en bok där han rakt upp och ner säger att KU inte fick svar på några frågor. Ledamöterna var inte tillräckligt envetna och ställde inte alla frågor. Trots att det ställdes öppna frågor om det fanns något mer att framföra i frågan satt han där och undanhöll sanningen. Man måste vara envis och tjugig för att få fram sanningen.

Anf. 14 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är litet märkligt att KU:s ordförande inte känner till det uttryck som är ledstjärnan för domstolarna i Sverige, nämligen att man hellre skall fria än fälla om inte bevisen är alldeles överväldigande. Det är också litet märkligt att ordföranden påstår att jag driver en kampanj mot utskottet. Det har blivit en sorts praxis att uttrycka sig på det sättet. Jag har vid upprepade tillfällen i utskottet och i riksdag-

gens talarstol uttryckt min besvikelse och bestörtning över det sätt varpå dessa utfrågningar går till.

Jag är övertygad om att utfrågningarna är oerhört viktiga, men de måste ske på ett annat sätt så att de inte verkar så tjatiga och gnälliga som de väldigt ofta har utvecklats till.

Jag har tagit mig tid att läsa igenom en hel del av protokollen från utfrågningarna – jag tänkte att jag själv kanske bara var på dåligt humör när jag satt och plågade mig igenom dem. Men det är alldeles enastående vad vi tjar om precis samma frågor som ställs om och om igen. Trots att ett statsråd kan visa på hur det står skrivet ifrågasätter vi bara och misstänkliggör.

Jag tar inte tillbaka ett ord av det som jag har sagt. Detta är en praxis som absolut bör ändras, just därför att de offentliga utfrågningarna är så viktiga.

Anf. 15 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Birgitta Hambræus upprepar sitt missnöje och sin otillfredsställelse med arbetet i konstitutionsutskottet. Jag upprepar att jag tycker att hon har missuppfattat sin uppgift. Egentligen skulle frågan ställas till ledningen i Centerpartiet hur man där uppfattar Birgitta Hambræus i hennes egenskap av ledamot i konstitutionsutskottet.

Konstitutionsutskottet är ingen domstol. Vi dömer inte någon för något som helst brott. Vi gör uttalanden, och dessa uttalanden skall på bästa sätt spegla utskottets uppfattning om saker och ting som har hänt och om behov av förändringar för att förhindra att stora fel begås i framtiden.

Jag vet själv vilken betydelse det har för en regering att det finns ett organ som hela tiden är vaksamt när det gäller både stora frågor och små detaljfrågor.

Maktutövning måste alltid kontrolleras. Makt korrumperar alltid. Ingen går fri från detta. Då måste det finnas personer som vågar och orkar vara tjatiga för att få fram sanningen.

Jag säger inte att det inte har förekommit en och annan upprepning och en och annan överlöpnings. Men jag vill hävda att utskottets utfrågningsteknik i dag är lysande i förhållande till vad den har varit under vissa perioder. Jag kan bara nämna Thage G Petersons utfrågningar av Ulf Dinkelspiel och Carl Bildt.

I dag avstår utskottets ledamöter från att själva göra sammanfattningar och komma med utlåtanden över den utfrågade. Vi ställer frågor. Det är ingen av utskottets ledamöter som har tagit sig den friheten att själv göra sammanfattningar efter utfrågningarna och utfärda det som Birgitta Hambræus kallar för domar. Vi faller inga domar i utskottet.

Anf. 16 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag är väl medveten om att vi inte faller några domar. Jag tycker bara att tanken att försöka att tolka saker och ting till det bästa är en väldigt fin praxis som också vi borde tillämpa.

Sedan vill jag instämma i Birgit Friggebos beskrivning av vår viktiga uppgift när det gäller utfrågningar. Det är oerhört väsentligt att man som regeringsledamot har en känsla av att det som man gör följs väldigt noggrant. Jag skriver under på allt detta. Men vi skiljer oss i bedömningen av

hur detta bäst kan ske. Jag tror faktiskt att det kan ske på ett vänligt, allvarligt och icke tjatigt sätt.

Fru ordföranden sade att man var lysande i sitt sätt att sköta utfrågningarna. Jag tror att det finns delade meningar om det.

Anf. 17 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har bara en synpunkt att bidra med när det gäller den senaste debatten om KU:s utfrågningar. Jag anser att detta är en fråga som vi bör lösa internt inom utskottet i stället för att uppta kammarens dyrbara tid med det.

Efter varje granskningsomgång brukar KU göra någon form av utvärdering. Det torde vara lämpligt att diskutera frågan om genomförandet av utfrågningarna i samband med den. Vi som sitter i konstitutionsutskottet är precis som alla andra människor. Vi har olika temperament. Detta kommer till uttryck när dessa utfrågningar genomförs. Det som någon kanske upplever som ett hästskt meningsutbyte mellan den utfrågade och den utfrågande kan av många andra betraktas som ganska bagatellartat.

Som sagt, dessa frågor får vi i KU försöka lösa när vi gör våra utvärderingar.

Fru talman! Det som egentligen var orsaken till att jag begärde ordet var närmast detta med kronförsvaret. Birgitta Hambraeus sade att hon skulle aktualisera den frågan i höst. Men Birgitta Hambraeus har ju varit med om att skriva under ett majoritetsuttalande i betänkandet som innebär att frågan redan är aktualiserad. Det som Birgitta Hambraeus hade tänkt att göra i höst är ju faktiskt redan gjort.

Anf. 18 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! KU:s granskning är som påpekats en granskning av att regeringsmakten utövas under lagarna och av att vår författnings bokstav och intentioner följs av regeringen i dess beslut och i dess beredningar av ärenden. Det är också en granskning av att regeringen visar vederbörlig respekt och följer av riksdagen, som lagstiftande församling och folkets främsta företrädare, fattade beslut.

Det är ett ganska digert arbete som KU har att utföra i sin granskning. Jag vill påpeka – vilket nog har glömts bort av tidigare talare – att detta granskningsarbete inte skulle vara möjligt utan ett så kompetent, engagerat och i sanningssökandet oförvitligt kansli som konstitutionsutskottet har.

De ärenden som vi granskar skall ju inte ha någonting att göra med det politiska innehållet, utan de skall gälla hur regeringen har genomfört och tolkat riksdagsbeslut och hur man har berett ärenden, hur dess administration fungerat osv. En rad ärenden har anmälts av riksdagsledamöter som sett dem som konstitutionellt problematiska. Någon gång har ärenden kanske anmälts utan att de haft sådana aspekter. Men det är bättre om det görs för många anmälningar än för få. Vi i utskottet måste få ett brett underlag och möjligheter att göra en kritisk granskning av makten ur de aspekter som vi har att granska den.

Samtidigt har vi inte gjort den typ av överväganden som man kunde få intryck av när man hörde det som förste vice talmannen sade. Han höll ett valtal här nyss. Vi har varken gjort någon jämförande studie över effekti-

viteten hos olika regeringar eller granskat huruvida den ena regeringen har varit "bättre än någon annan". Det var en politisk utsvävning som inte har någon grund i vårt betänkande.

Jag vill bara erinra om att när den här sammansättningen av utskottet inledde sitt arbete hade vi anledning att i granskningsbetänkandet betydligt fler gånger rikta kritik mot den då avgående borgerliga regeringen än vad vi gör när det gäller den sittande regeringen.

Det är möjligt att det som döljs i snö kommer upp i tö och att vi i framtiden kan få anledning till kritiska anmärkningar även på den här regeringens arbete när vi får det i ett litet historiskt perspektiv. Men så här långt ger arbetet inte någon egentlig grund för det relativt tvärsäkra uttalande som Anders Björck fällde.

Jag delar i huvudsak Birgit Friggebos inställning när det gäller utfrågningarna. Jag kan i sig se att Birgitta Hambræus kan ha vissa poänger ibland när det gäller vissa utfrågningar. Icke desto mindre är uppgiften för KU:s ledamöter att vara oerhört närgångna i sina frågor för att få fram sanningen så gott sig göra låter. Man kan möjligtvis göra den politiska kommentaren att Centern på något sätt nu har tagit på entreprenad att stryka den nuvarande regeringen medhårs. Då kanske allt grävande i sanningen kan upplevas som litet aggressivt. Jag tycker att Centern åtminstone på någon punkt svek sin konstitutionella uppgift. Men det får vi återkomma till när denna punkt diskuteras.

De ärenden vi granskar har inget att göra med det politiska innehållet. Jag anmälde t.ex. själv utrikesministerns s.k. julklapp till UD:s tjänstemän. Granskningen visar att denna utdelning formellt sett inte var otillåten. Därmed kan inte KU ge någon kritik. Det är en helt annan sak att jag alltså tycker att det är utmanande med en sådan gratifikation när den offentliga sektorn drar ned på verksamheter och bidrag på ett sätt som hårt drabbar människor med långt sämre villkor än UD-personalen brukar leva under.

Men KU:s granskning skall vara sådan att den undersöker om regeringen följer reglerna, och vi skall inte ta ställning i sakfrågan. Den generella bild som jag, som nu har gjort min tredje granskning, får fram är att trots att det finns brister fungerar det politiska livet i den mening som vi har att granska det relativt hyggligt i det här landet. Det finns egentligen inte något stort och flagrant konstitutionellt brott som någon regering som jag har varit med och granskat har begått.

Det betyder sannolikt inte att det inte existerar lobbyverksamhet, som kan ha framgång, och att det förekommer inre cirklar som värnar varandra och håller varandra om ryggen. Jag tror att allt detta förekommer i svensk politik såväl som annorstädes. Men jag tror ändå att granskningarna som huvudlinje kan ge ett gott betyg åt det svenska systemet inom politiken.

Det finns frågor, t.ex. lobbyism och sådant, som jag menar skulle vara frestande att granska. Jag kan som exempel nämna hur reglerna för distributionsstöd ändrades när det gällde Metro Weekend. Ett par stora tidningars redaktörer uppvaktar regeringen och får till stånd ändringar. Regeringen är emellertid konstitutionellt oförhindrad att lyssna på den man vill lyssna på och tala med den man vill tala med. Det finns egentligen inga konstitutionella fel, även om man kan se spår av en sorts framgångsrik lobbyverksamhet som man skulle vara frestad att kritisera konstitut-

ionellt. Men egentligen är det svårt att se hur KU skulle göra det inom den här ramen.

En fråga som vi har vänt på i utskottet är den om kronförsvaret. Det är bra att den saken blev anmäld. Anmälans slutpunkt var egentligen att uppdra åt KU att uttala sig för en kommission som skulle diskutera frågan. Den tar heller inte upp en konkret konstitutionell aspekt. Men det är utomordentligt bra att utskottsmajoriteten ändå har kunnat enas om att förutskicka att den här frågan måste prövas brett i samhället. Det är något förvånande att inte alla partier kan vara överens om det.

Slutligen vill jag ta upp en fråga som har väckt mycket diskussion inför den här granskningen. Det är krigsmaterielexporten och frågan om följdleveranser av krigsmateriel. Vi har här kunnat enas om att riktlinjerna är oklara, att de måste moderniseras och att de måste göras tydliga, även om vi säkert gör det utifrån helt olika politiska utgångspunkter. Jag gör det utifrån en utomordentligt kritisk syn på den svenska vapenexportpolitiken. Jag anser att vi egentligen i vårt material har kunnat se att oklarheten i riktlinjerna hela tiden har tolkats i en exportexpansiv riktning och att nya termer och begrepp smugits in för att underlätta ytterligare vapenaffärer. Men oklarheten har vi kunnat enas om. Både Anders Björck, för vilken nästan ingen vapenaffär skulle vara otillåtlig, och jag, som har en mycket restriktiv hållning till vapenexport, har kunnat se detta, men vi har kunnat lägga de politiska skiljelinjerna åt sidan och har sett till sakens konstitutionella sida.

Fru talman! Det finns ytterligare en sak som vi borde diskutera i sammanhanget men som får anstå till ett annat tillfälle. I och med inträdet i EU har riksdagens och regeringens roll kommit att förskjutas. En hög EU-tjänsteman sade till mig vid tillfälle att det leder till att granskningsuppgifterna i de nationella parlamenten nu blir större, eftersom lagstiftningsuppgifterna blir mindre genom EU-parlamentet. Vi har ännu inte hittat en effektiv metod för granskning av Sveriges EU-arbete, där riksdagens granskningsarbete sker på riksdagens eget initiativ och inte på initiativ av en regeringsskrivelse. Men till detta får vi återkomma.

Anf. 19 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Först gäller det vapenaffärer. Redan på den tiden när Kenneth Kvist arbetade i ett totalitärt parti jobbade jag med att avslöja vapenaffärer så intensivt i KU att jag gång på gång blev utskälld av dåvarande utrikesministern Sten Andersson för att jag var alltför nitisk i de här sammanhangen, gång på gång, offentligt. Där ligger Kenneth Kvist som vapengranskare rejält i lä. Det är bara att gå tillbaka till konstitutionsutskottet, till pressklippen och annat. Illegala vapenaffärer skall bekämpas, och där har jag en meritlista som torde vara mycket längre än Kenneth Kvists anföranden i kammaren och i konstitutionsutskottet.

Så till den andra saken jag vill nämna. Kenneth Kvist säger att det som Anders Björck tar upp – jag trampade tydligen på en öm tå – har vi inte diskuterat. Då har nog Kenneth Kvist sövts av sina egna anföranden i KU. Det är ju bara att slå upp granskningsbetänkandets punkt 2, Regeringens sammansättning och regeringsarbetets organisation, s. 10, 11 och 12. Om man bara följer med litet i utskottet så går det säkert bra.

För övrigt, fru talman, var det bättre förr. När jag var statsråd var jag alltid i kammaren när KU:s dechargebetänkande diskuterades. Jag satt

där vid inledningen för att visa min respekt för riksdagen. Jag har under mina 28 år i riksdagen aldrig sett ett socialdemokratiskt statsråd visa riksdagen respekt genom att vara närvarande vid dechargedebatten. Så är inte fallet i dag heller. Regeringsbänkarna är som vanligt tomma.

Anf. 20 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Naturligtvis har Anders Björck, som suttit i riksdagen sedan 70-talet, varit med om fler granskningar än jag, som kom in i riksdagen 1994. Därför har han naturligtvis en längre historia när det gäller att agera i olika affärer. Det har jag inte ifrågasatt. Vad jag ville markera var att vi nog, trots allt, har något olika uppfattningar om hur mycket vapen Sverige bör exportera. Det tror jag inte ens att Anders Björck klarar av att bestrida. Sedan har jag inte på något sätt gjort gällande att Anders Björck skulle vara för några illegala vapenaffärer. På intet sätt har jag sagt detta.

I en del av Anders Björcks inlägg vill jag säga att vi är helt överens. Jag tycker också att det är märkligt – ja det är direkt svagt – att regeringen inte har en eller ett par representanter närvarande som lyssnar på KU:s debatt om granskningen av regeringen. Därom är vi helt eniga.

När det gäller de sidor som Anders Björck litet insinuant hänvisar till, vill jag säga: Visst, jag har läst dem. Men det finns inget i de sidorna där den ena regeringen jämförs med den andra eller där vi gör några värderingsomdömen om att det skulle ha varit bättre eller sämre under den ena eller andra ministärens tid. Det är en debatt som inte har förts i utskottet, och jag menar att den egentligen ligger utanför det här. Det är något som vi får använda valrörelsen till.

Anf. 21 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Tillåt mig en liten korrigering. Jag har inte verkat i riksdagen sedan slutet av 70-talet utan, tillsammans med fru talmannen, sedan slutet av 60-talet, Kenneth Kvist.

I övrigt är det faktiskt på det sättet att det i dechargebetänkandet finns ett och annat av faktakaraktär när det gäller regeringens sammansättning och regeringsarbetets organisation. Den problematiken finns alltså behandlad. Sedan har jag i all enkelhet tillåtit mig att utifrån detta dra några slutsatser. Jag hävdar fortfarande med stor kraft, fru talman, min åsikt om det som vi fick höra under den föregående mandatperioden, alltså att enpartiregeringar var vad Sverige behövde. Då skulle det bli ordning och reda. Då skulle det inte vara något sjabbel. Då skulle det inte vara några övertramp. Då skulle det gå snabbt. Då skulle man inte behöva skifta ut statsråd och annat. Då skulle man inte behöva rotera om i ärendefördelningen inom Regeringskansliet och regeringen så ofta.

Detta är ju fel! Det finns ingenting som stöder den argumentation som Thage G Peterson som ordförande i konstitutionsutskottet drev under den föregående mandatperioden. Det finns absolut ingenting som tyder på att detta på något sätt skulle ha varit korrekt, och det tycker jag faktiskt att man kan nämna i en sådan här dechargedebatt.

Självfallet kan och skall vi ha – och *har* haft – såväl enpartiregeringar som koalitionsregeringar. Det har naturligtvis inte konstitutionsutskottet med att göra. Däremot är det vår uppgift att granska om påståenden om att det ena är effektivare än det andra är riktiga eller felaktiga.

Anf. 22 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Att polemisera mot Thage G Peterson, som Anders Björck nu ville göra, är litet svårt. Ingen från regeringen, inte heller Thage G Peterson, är ju som sagt närvarande. Men faktum är att den jämförelse som Anders Björck gör, är Anders Björcks egen. Det finns inget i vårt material som vare sig styrker eller vederlägger det Anders Björck säger. Det är inte heller egentligen KU:s uppgift att göra en sådan komparativ studie mellan olika regeringar. Vi tar varje sak för sig, varje regering för sig.

Anf. 23 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är litet överraskad av att Anders Björck här på nytt tar upp det här med enpartiregeringar. Det var ju en sak som vi diskuterade i replikskiftet oss emellan.

Anf. 24 TALMANNEN:

Avser repliken Kenneth Kvists anförande? Annars får Kurt Ove Johansson begära anförande och återkomma.

Anf. 25 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det spelar mig ingen roll, höll jag på att säga, om det heter anförande eller replik – bara jag får prata.

Anf. 26 TALMANNEN:

Om repliken avser någon annan än Kenneth Kvist får jag be Kurt Ove Johansson att återkomma.

Anf. 27 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Jag kan till att börja med instämma med dem som har sagt att årets granskning har präglats av en litet större samsyn än de vi har haft tidigare år under den här mandatperioden. Själv har jag, till skillnad från Anders Björck, inte möjligheten att gå tillbaka till 60-talet och jämföra, utan jag får inskränka mina bedömningar till de här åren.

Samsynen har faktiskt handlat om ett antal ganska stora ärenden där vi har kunnat komma överens. Ett sådant är ju det som handlar om Volvo Aero, Thage G Peterson och försvarsministeriets blundrar. Den konstitutionella frågan blev ju ganska stor eftersom det handlar om ganska mycket pengar och anmärkningsvärt svåra misstag; det måste man säga. Därför tycker jag att det måste ses som starkt av utskottet att trots allt kunna bli överens. Även om man möjligen kan säga att det ledde till en svagare kompromiss, så tycker jag att det är starkt av utskottet att kunna nå enighet i en politiskt viktig och inte oväsentlig fråga.

Anders Björck har talat om att det här är en historisk dag eftersom vi har blivit eniga om att pricka ett statsråd på ett så allvarligt sätt. Men att det är litet historiskt beror ju t.ex. på att Moderaterna inte klarade av att ha den integriteten för ett par år sedan när vi granskade Carl Bildt. Då fick vi en bred enighet i utskottet, men Moderaterna ville inte ställa upp. Att det här skulle vara ett historiskt unikum har alltså sina rutiga skäl.

Det var bättre förr säger Anders Björck också. Han pratar om krigsmaterielexporten. Jag tror att jag kan hålla med Anders Björck i den

frågan. Han var en bättre, mer nitisk vapenexportkritiker för några decennier sedan. Det arbetet sköts nog i första hand av andra i dag. Trots det har vi lyckats komma överens om att vi vill ha en precisering av riktlinjerna när det gäller vapenexporten. Det tycker jag också är väldigt bra. Den som bemödar sig om att läsa konstitutionsutskottets uttalande och granskningsarbete, kommer fram till att det här är något som kanske borde ha gjorts redan för flera år sedan.

Vi har haft riktlinjer som har varit ganska vaga och oprecisa i flera fall. Därutöver har det utvecklats en praxis som jag fortfarande menar har gått långt utöver gränserna för vad dessa riktlinjer rimligtvis kan anses tillåta.

Utskottet säger ganska skarpt i sina skrivningar t.ex. att man tycker sig kunna konstatera att följdleveransbegreppet tenderar att glida i betydelse över tiden, varigenom innehållet och tillämpningen förändras. Som exempel på denna tendens kan frågan om vilka produkter som kan ingå i en följdleverans tjäna. När riksdagen och regeringen fattar beslut om nya riktlinjer som skall gälla för ett område, är det mycket allvarligt att det i praktiken efter några år utvecklas en praxis som så att säga glider utöver detta och som förändrar innehållet utan att riksdagen reflekterar över det på ett seriöst sätt. De allra flesta aktörer utgår naturligtvis från de regler som gäller och som riksdagen har antagit och diskuterar utifrån det. Men det skapar en mycket märklig debatt om regeringen och den myndighet som handhar området i stället utgår från den praxis som har utvecklats och ett antal begrepp som man har tagit till sig som riksdagen eller allmänheten inte har direkt kännedom om och inte heller vet vad de har haft för inverkan på uttolkningen av reglerna.

Jag kan nämna några exempel från den lista som Inspektionen för strategiska produkter har lämnat till konstitutionsutskottet för att förklara hur man i dag tolkar följdleveransbegreppet. Man säger att reservdelsleveranser, underhållsutrustning, renoverings- och uppgraderingssatser, ammunition, ersättningsleveranser, hela system, kompletteringsleveranser, återkommande anskaffning, besläktad materiel, följdleveranser utgående från licensavtal och tidigare civil materiel kan kännetecknas som följdleveranser. Det innebär i sin tur att det, när vi granskar en fråga om t.ex. export av vapen till Indonesien, kan visa sig att nya kanoner också kan bli följdleveranser.

Jag menar att detta naturligtvis är en helt orimlig tolkning utifrån de riktlinjer som gäller. Men majoriteten har inte sett det riktigt på detta sätt. Men alla partier i konstitutionsutskottet har insett att det börjar bli litet väl pinsamt med den här vapenexporten som har en praktisk verklighet och en teoretisk verklighet som skiljer sig så markant åt och att något måste göras åt detta för att man skall kunna återskapa någon form av förtroende för de regler som gäller och den riksdag och regering som rimligen bör styra. Jag är därför glad över att vi har kommit överens om att det krävs en precisering.

En annan fråga som kommer att tas upp under den här inledande punkten och som några har diskuterat gäller kronförsvaret. Det var en politisk händelse av stora mått för fem år sedan i Sverige. Det har redan gått fem år sedan räntan var uppe i 500 % och 100 000 människor fick lämna sina arbeten till följd av denna vanvettiga politik. Sviterna av denna mångmiljardrullning och den stora arbetslöshet som vi fick då

lever vi till stor del fortfarande med. Att ingen granskning och genomgång av vad som egentligen hände redan har gjorts är anmärkningsvärt. Det borde redan ha gjorts ett omfattande granskningsarbete i fråga om detta.

Jag är inte riktigt nöjd med det som utskottet har kommit fram till här. Men vi i utskottet har ändå sagt att vi inte lämnar ifrån oss ärendet, vilket jag tycker hade varit en skandal. Vi säger nu att vi skall ta till oss och jobba vidare med ärendet och att det skall göras en granskning. Jag förutsätter att det redan i höst närmare skall preciseras vilken undersökning och vilket arbete som skall göras på detta område. Jag tror själv att det skulle behövas en ordentlig kommission med oförvitliga och kunniga personer, som inte kan anses vara inblandade själva, som arbetar med frågan.

Det är beklagligt att Folkpartiet och Moderaterna inte har orkat stå bakom skrivningen om att vi skall arbeta vidare. De tycks vara oroliga för att granskningen skall drabba de egna partierna och den regering som de satt i. Detta är ändå en så stor och allvarlig fråga att det måste ligga i hela svenska folkets intresse att det sker en bred och ordentlig undersökning och granskning av både den dåvarande regeringens inblandning och hur Riksbanken agerade under den här perioden. Konstitutionsutskottet skall ju i första hand undersöka regeringen, men Riksbanken är ju, åtminstone än så länge, en riksdagens myndighet. Det är därför inte helt fel att man från KU-perspektiv undersöker Riksbankens agerande i sammanhanget.

Birgitta Hambraeus sade att dessa KU-utfrågningar är så otrevliga och dåliga. Och det ligger väl något i att de inte alltid är så väldigt lyckade. Jag tycker själv att vi kan ta till oss kritiken att vi från utskottet ibland är dåliga på att ställa frågor. Jag skall försöka träna på det. Det är inte lätt att ställa frågor. Det är faktiskt ett svårt yrke att vara intervjuare och ställa de rätta frågorna. Det tror jag att många av oss i konstitutionsutskottet borde tänka på och försöka arbeta för att göra det litet bättre. Inte desto mindre vore det ytterst beklagligt om den typen av kritik skulle leda till att vi begränsar utskottets och riksdagens möjlighet att granska regeringen och inskränker vår kontrollmakt. Det är svårt att förstå varför Birgitta Hambraeus agerar på det sättet. Som jag har lärt känna Birgitta Hambraeus under dessa år tror jag inte att hon gör detta för att hon vill stödja den socialdemokratiska regeringen så mycket och undanhålla granskningen. Så långt vill inte jag gå i min kritik av Birgitta Hambraeus. Men jag har ändå litet svårt att förstå strävan efter att på något sätt försöka begränsa utskottets möjligheter att granska regeringen.

Till slut kan jag mycket starkt hålla med om Kenneth Kvists tal om att vi måste försöka komma inom så att säga skothåll för hur vi i framtiden skall granska regeringens EU-arbete. I år har konstitutionsutskottet fått in en anmälan från mig om regeringens information till EU-nämnden. Jag tycker att utskottet har reagerat på ett positivt sätt i fråga om denna anmälan. Utskottet håller på de regler som riksdagen har satt upp och ställer också hårda krav på regeringen i detta avseende.

När det gäller övrigt EU-arbete som regeringen håller på med är vi i dag långt ifrån att kunna kontrollera och styra. Jag tror att det behövs väldigt mycket för att vi skall kunna klara av det i framtiden. Det är inte lätt, och det var väl en av anledningarna till att det fanns skäl att rösta nej i folkomröstningen om medlemskap i "den där unionen".

Fru talman! Jag vill tacka utskottsmajoriteten med tanke på det sätt på vilket man har hanterat min anmälan om kronförsvaret. Anmälan var ganska smal sett till upplägget. Utskottet har nu breddat den, och det var precis vad jag ville skulle ske. Jag tror nämligen att det är oerhört viktigt att det kartläggs och görs tydligt vad kronförsvaret kostade samhället, näringslivet och många privatpersoner. Jag känner till ett exempel. Det gäller då redare Myrsten, som genom en banks särbehandling förlorade 300 miljoner kronor på kronförsvaret. Att det kunde bli sådana följder är naturligtvis inte acceptabelt. Men viktigast av allt med en utredning av detta är kanske att det blir belyst hur oerhört strategiskt viktiga de valuta- och penningpolitiska frågorna är i svensk politik nu när vi lever i en avreglerad värld.

Jag förutsätter att utskottet fortsätter på den inslagna vägen och att någon form av kommission tillsätts, vilket är en grannliga uppgift. De som är kunniga i dessa frågor finns inom en ganska trång krets. Således är det ingen lätt uppgift att anförtro någon det här uppdraget, men jag förliktar mig på att utskottet klarar av detta och att vi redan under nästa år kan se att arbetet är i gång.

Fru talman! Jag begärde ordet för att få kommentera detta med kronförsvaret, en fråga som tagits upp först av Kurt Ove Johansson och sedan av ytterligare några. Kurt Ove Johansson tyckte att det var ovanligt med en reservation i en fråga som i sak inte har prövats i utskottet. Det kan man möjligen säga. Förklaringen är dock att socialdemokraterna i utskottet har hamnat i en ovanlig situation. Vad det i grunden handlar om är ju den anmälan som har gjorts till KU och som har ett innehåll som socialdemokraterna i utskottet rimligtvis inte gärna kan instämma i. Man behöver liksom hitta en position mellan ett klart avvisande av detta och ett bevarande av husfriden inom partiet.

Det står väldigt klart i anmälan att det som man vill att KU skall ta upp är frågan om det har tagits otillbörliga hänsyn – egentligen inte bara av den regering som satt under den aktuella tiden utan också av det stora oppositionspartiet då, nämligen Socialdemokraterna. Det var alltså fråga om ett beslut som fattades i politisk enighet. Det sägs i anmälan att det bör undersökas om det togs otillbörliga hänsyn till grupper i samhället och om man då bröt mot den grundläggande principen om likabehandling av medborgarna.

Det är självfallet en fråga som kan ställas, och det är en alldeles oerhörd fråga. Det här är den ena av de två möjliga logiska positioner som finns här. Utgår man från den frågeställningen, då misstänker man att Carl Bildt, Anne Wibble och Ingvar Carlsson – det handlar alltså inte bara om dem som satt med i regeringen utan i princip om hela det politiska Sverige – avsiktligt konspirerat mot allmänheten för att gynna snöda kapitalintressen. Detta är något alldeles ohyggligt, och det är förvisso en fråga för KU att utreda detta, om man på allvar tror att något sådant har skett. Om något så oerhört kan ledas i bevis kan det ju t.o.m. leda till att det blir fråga om åtal mot statsråd o.d. Skall man driva den linjen måste man ha mycket bra på fötterna. Jag kan inte riktigt se att man har det. Det har ju inte företetts ett enda spår av bevis för att det skulle ha varit på

nämnda sätt. Jag ifrågasätter inte för en sekund att väldigt många enskilda har drabbats mycket hårt av det som skedde. Men man måste då också vara klar över att samma enskilda människor eller andra enskilda människor kanske skulle ha drabbats precis lika hårt, eller hårdare, om regeringspartierna och Socialdemokraterna vid de här tillfällena hade enats om något annat än det som man enades om och hade gjort tvärtom. Det hade ju också kunnat få oerhörda konsekvenser. Detta är alltså den ena tänkbara positionen som jag inte tror att någon – möjligen Bengt-Ola Rytter, men inte så värst många andra – på allvar vill driva.

Eller också, och det är den andra positionen, har man en sund skepsis gentemot den här typen av konspirationsteorier och menar att det kan finnas andra frågor att ställa, t.ex. om kontakter mellan regeringspartier och oppositionsföreträdare, om kontakter mellan regeringen och Riksbanken eller om regeringens beredskap för svåra valutakriser. Det är högst relevanta frågor, och de bör förvisso ställas. Jag kan hålla med om att det nog hade varit bra om de hade ställts redan häromåret eller för några år sedan – det har ju nu gått fem år sedan det här inträffade. Men det är något helt annat. Om man tycker att det är det som är KU:s uppgift, och det är det ju, skall man skriva som man gör i reservationen.

Socialdemokraterna har här hamnat i en situation som jag har förståelse för. Den är svår att hantera. Man vill bevara husfriden när det kommer en anmälan från en partimedlem som ”prenumererar” på idén om den stora konspirationen mot allmänheten. Man vill dock inte såga av helt, vilket sakligt kanske vore motiverat – om man nu inte tror att Ingvar Carlsson, Carl Bildt och Anne Wibble, dvs. hela det politiska Sverige, verkligen tog otillbörliga hänsyn med flit för att försätta en stor del av befolkningen i ekonomisk knipa.

Därför har man enats med några andra partier om en majoritetsskrivning där vissa antydningar görs i riktning mot den bild av verkligheten som anmälaren har. Man talar alltså om särskild expertis – det är litet grand samma ordval och samma anda. Men man kan inte gärna leverera detta, som man ju ger ett intryck av att man skall göra. Därför har vi tyckt att det, får jag nog säga, för KU:s anseendes skull är angeläget att i varje fall några av oss inte hänger med här bara för att bevara husfriden inom socialdemokratien.

KU skall granska det som verkligen är KU:s uppgifter. Om vi inte tror – i alla fall har det hittills inte funnits något som starkt tyder på – att det verkligen finns ett underlag för den här stora konspirationsteorin, skall vi inte i förväg ge något på hand åt det hållet som vi sannolikt inte kan infria. Det är ju att ge en falsk bild av vad vi kommer att göra. Detta är förklaringen. Egentligen tror jag att Kurt Ove Johansson begriper det här, men jag förstår att han befinner sig i en ganska knepig situation.

Anf. 30 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Håkan Holmberg var så upptagen av konspirationsteorier att jag fick en känsla av att han i slutet av sitt anförande själv började tro på dem.

Det här är inte på något sätt ett socialdemokratiskt problem för att behålla ett slags husfrid inom vårt parti. Jag satt faktiskt som ordförande då frågan behandlades i KU beroende på att Birgit Friggebo och Anders

Björck, som båda suttit med i en borgerlig regering, av flera skäl inte kunde delta i det här arbetet.

Redan första gången frågan var uppe framstod det, Håkan Holmberg, klart och tydligt att frågan har en sådan omfattning att det skulle vara svårt att ta tag i den under pågående granskning. Mycket annat skulle ju då ha fått läggas åt sidan. Dessutom konstaterade vi ganska snart i diskussionerna i utskottet, och det tror jag att också Håkan Holmberg kan erinra sig, att frågan inte bara hade en konstitutionell dimension, utan att den också omfattade mera vidgade intressen. Det gäller då Riksbankens kontakter med operatörer på banksidan och mycket annat.

Det gäller områden som konstitutionsutskottet egentligen inte kan granska. Vi konstaterade också ganska snabbt att det var fel att börja med en konstitutionell granskning innan vi hade tillgång till den breda analys som var nödvändig för genomförandet av ett bra arbete.

Jag vill än en gång betona att situationen nu är den att två partier, Moderaterna och Folkpartiet – det framgår av deras reservation – vill fördröja behandlingen av den här frågan, men det skall de inte lyckas med.

Anf. 31 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Man behöver bara läsa i texten för att se att det inte är fråga om att vilja fördröja någonting utan om att vara mån om att KU inte ger intryck av att kunna leverera någonting som inte går att leverera. Det är klart att det som är KU:s frågor bör analyseras. Kurt Ove Johansson och jag har egentligen i stora delar en gemensam uppfattning om vilka dessa frågor är liksom även om att det under våren 1997 inte hade varit möjligt att utföra ett meningsfullt arbete i dessa frågor.

Grundproblemet, som jag redan har beskrivit men som Kurt Ove Johansson helt och hållet undvek, är det speciella läge som socialdemokraterna befinner sig i genom att utgångspunkten för ärendet i varje fall denna gång är en socialdemokratisk anmälan som går ut på att det har förekommit en konspiration mot allmänheten. Det måste tolkas så att regeringen och den dåvarande oppositionsledningen med flit gynnat vissa intressen på andras bekostnad i samband med kronförsvaret.

Denna anklagelse är så väldigt ingripande och omfattande att man, om man verkligen skall antyda att vi litet grand har samma verklighetsbild, bör ha bättre på fötterna än vad man nu har. Det finns inte ett spår av bevis för just detta.

Anf. 32 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Man kan ändå uppenbart redan vid första påseendet konstatera att det i den här frågan finns en rad intressanta konstitutionella aspekter, t.ex. vilken beredskap som den dåvarande regeringen hade för förändringar inom valutaområdet, kontakterna med oppositionen och i vilken mån regeringen haft kontakter med Riksbanken och eventuellt med andra operatörer på marknaden. Sådana aspekter är oerhört intressanta ur konstitutionell synpunkt.

Men jag vidhåller att det hade varit felaktigt att börja i den änden, utan att försäkra sig om att de frågor som ligger utanför utskottets räckvidd skulle bli belysta på ett tillfredsställande sätt.

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

inledning

Håkan Holmberg försöker beskriva detta som om det skulle vara ett slags internt socialdemokratiskt problem. Det är nonsens. Så är det inte. Hade det varit så, skulle möjligen också jag ha stått bakom den reservation som Håkan Holmberg har skrivit under och där man helt enkelt vill skjuta den här frågan på en obestämd framtid.

Såvitt jag förstår vill reservanterna att den här frågan skall bli föremål för något slags fristående forskning. Det är möjligt att det kan vara intressant, men å andra sidan skall man veta att man då försätter sig i en situation som innebär att man kanske inte kommer att få veta sanningen om vad som verkligen hände i samband med kronförsvaret förrän om kanske 15–20 år. Det framgår ganska tydligt av majoritetsuttalandet att vi är intresserade av att försöka hitta ett bra sätt att få de här frågorna beskrivna både konstitutionellt och i det kringland som det är nödvändigt att gå in på vid utförandet av ett bra konstitutionellt arbete.

Anf. 33 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Kurt Ove Johansson skulle faktiskt mycket väl kunna stå bakom den här reservationen. Det som sägs där om vad som bör undersökas är precis det som han själv räknade upp, alltså frågor om regeringens beredskap för valutakriser, kontakterna mellan regering och opposition och kontakterna med Riksbanken. Det är precis det som står i reservationen. Vi är inte oense på den punkten. Detta bör och skall utredas.

Frågan om fristående forskning är något helt annat. Kurt Ove Johansson får anstränga sig litet för att hålla isär de olika delarna i detta. Det finns aspekter på den här frågan, precis som på alla mycket stora politiska skeenden, som mera hör hemma i statsvetenskaplig forskning eller i forskning inom ekonomisk doktrinhistoria o.d. Det handlar här om ett sätt att se på hur ekonomisk politik bör bedrivas som egentligen inte ett konstitutionsutskott kan ha någon mening om men som ekonomer av facket däremot kan ha mycket att säga om, kanske också mycket kritiska saker. Det kan gälla den konsensus som rådde mellan regering och opposition vid den här tiden. Men detta är något annat än KU:s uppgift.

Jag förstår att grundfrågan om vad som insinueras i den anmälan som har vållat socialdemokraternas problem går Kurt Ove Johansson förbi även den här gången.

Anf. 34 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! I inledningen av dagens debatt framförde fru Friggebo en betraktelse över ämnet det oförvitliga sanningssökandet. Det var en utmärkt principiell deklaration. Jag tycker bara att Håkan Holmbergs inlägg här innebar att åtminstone hälften i den togs tillbaka – det finns vissa områden som det skulle vara förbjudet att undersöka. Jag tycker att det är litet tråkigt, eftersom dagen började så lovande från utskottets folktopartistiska ordförande.

Anf. 35 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Det är uppenbart att man skall sträva efter att söka sanningen. Den enda som möjligtvis har ifrågasatt det är en talare som inte har deltagit i det här replikskiftet. Inte heller hon menade säkerligen så.

Vad det handlar om och det som jag nyss försökte säga från talarstolen var att om man på fullt allvar menar så som den som har anmält frågan förefaller mena, att den dåvarande regeringen och den dåvarande oppositionen, hela det politiska Sverige från Ingvar Carlsson till Carl Bildt, medvetet försökt ställa till det för vissa grupper i samhället och otillbörligt gynna vissa andra, har vi en plikt att utreda detta.

Det måste dock presenteras någon form av omständigheter som talar för att det skulle kunna förhålla sig på det sättet innan man antyder att man skall genomföra en så enorm undersökning, med så enorma konsekvenser. Kom i så fall fram med bevis eller omständigheter som talar för detta! Då är det en plikt för oss att undersöka det här. Det har dock inte presenterats något sådant, utan det är fråga om insinuationer rätt ut i luften.

Anf. 36 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag måste bara säga att jag inte tycker att den här anmälningen innehåller insinuationer. I övrigt har Håkan Holmberg klarlagt sin ståndpunkt. Han är beredd att söka sanningen, även om den är obekvämt. Jag är tillfreds med det svaret.

Anf. 37 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Man kan ju välja att läsa in något annat i den anmälan som finns, men den refereras också i vårt eget betänkande ungefär så som jag här beskriver den.

Anf. 38 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Också jag begärde ordet med anledning av det kanske något förvånande dundrandet i slutet av Kurt Ove Johanssons anförande just när det gällde anmälningen om kronförsvaret.

Jag hade faktiskt hoppats att vi skulle bli överens i utskottet om en skrivning. Det blev vi inte. Möjligtvis berodde det på brist på tid. Jag vet inte om Håkan Holmbergs resonemang om en konspirationsteori är riktig eller inte. Jag lämnar det därhän.

Försvaret av kronan hösten 1992 är ett unikt händelseförlopp. Förloppet är intressant från politisk, allmänpolitisk, statsvetenskaplig och ekonomisk synpunkt. Det är naturligtvis en fråga som är väl värd en närmare belysning. Både reservanterna och majoriteten i utskottet säger att det kan finnas flera frågor som är intressanta från konstitutionella utgångspunkter.

Vi är alltså överens om mycket. Vi är också överens om att många frågor i sammanhanget ligger utanför konstitutionsutskottets kompetens. Vi har Riksbankens agerande. Vi har kontakter och allmänna samhällsekonomiska bevekelsegrunder som inte direkt är sådant som bör bli föremål för KU:s agerande. Vi är överens om att det behövs en bred bakgrundsbild.

Sedan har vi olika meningar om hur detta bör verkställas. Utskottsmajoriteten är förvånansvärt nog beredd att låsa fast sig vid att en undersökning bör göras av ett "särskilt organ eller särskilt anlitad expertis". Reservanterna betonar att vid ett så brett politiskt händelseförlopp som

detta, är det angeläget för den fristående forskningen att ta hand om det hela.

Konstitutionsutskottet är förvisso inte något forskningsinstitut. Jag tror inte att riksdagen är beredd att anslå några miljoner för att konstitutionsutskottet skall bredda sin verksamhet på området. Alltså är det universiteten och andra organ man bör lita på i det här sammanhanget. Låt oss då gärna på olika sätt stimulera forskningen. Vi har Riksbankens Jubileumsfond som säkert kan vara beredd att ställa upp som finansär. Men vi skall inte låsa fast oss vid ett särskilt organ.

Utskottsmajoriteten läser också fast sig med ett löfte om att ”närmare överväga dessa frågor och efter kontakter med andra riksdagsorgan senare återkomma”.

Vi kan inte veta vad man skall komma fram till när man tecknar denna bakgrundsbild. Varför då göra en sådan läsning? Det är det vi inte kan acceptera. Låt oss avvakta forskningsresultaten och sedan vara beredda att ta upp de konstitutionella aspekterna. Låt oss också inse att all forskning kräver tid och pengar. Det är inte något som kan utföras – om det skall bli kvalitet i arbetet – över en middagsrast. Däremot kan jag väl tänka mig att det i framtiden kan komma ut något ur det hela.

Jag hade hoppats att vi skulle ha kunnat komma överens om detta. Jag tyckte att diskussionen gick på det sättet i utskottet. Men uppenbarligen hade jag fel. Majoriteten ville låsa sig. Vi reservanter har en öppnare attityd. Vi vill avvakta och se och framför allt ha ett ordentligt faktaunderlag innan vi beslutar oss för *vilka* konstitutionella aspekter som närmare bör utredas.

Anf. 39 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Det är riktigt som Birger Hagård sade att vi var nära att komma överens om en skrivning. Så upplevde jag det också. Det egendomliga inträffade då att Moderaterna och Folkpartiet helt plötsligt ville göra en särskrivning. Men det är inte som Birger Hagård sade att vi låser fast oss. Utskottets majoritet säger att ”utskottet avser att närmare överväga dessa frågor och efter kontakter med andra riksdagsorgan senare återkomma”. Det är inte någon fastlåsning. Det var en övertygelse från majoritetens sida att den här frågan var så betydelsefull. Allmänheten vill ha svar på många frågor. Vi skulle inte försitta någon tid om det fanns möjligheter att finna sätt att undersöka frågan.

Men om man går på den linje Birger Hagård har förfäktat, innebär det – som han själv uttryckte det – att forskningsintressen osv. först skall genomföra allt arbete. Det är svårt att veta hur man skall styra det. Det framstår som uppenbart, att om man skall förlita sig på det kommer det hela att ta lång tid. Beakta att försvaret av kronan skedde redan 1992. Det är fem år som redan har passerat. Skall man då invänta forskning under lång tid innan man tar tag i den konstitutionella granskningen, kommer mycket av det som skulle vara möjligt att få fram att gå förlorat. Det är naturligtvis ingen bra lösning. Det var därför vi från majoritetens sida valde att skriva som vi gjorde.

Anf. 40 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det brister i logiken, Kurt Ove Johansson! Å ena sidan säger utskottsmajoriteten att man vill teckna en bred bakgrundsbild. Å andra sidan vill man låsa fast sig och snabbt som katten ta fram något som man kan gå vidare med. Men då får man aldrig den breda bakgrundsbilden. Då blir det omedelbart insnävningar som inte kan vara särskilt positiva i sammanhanget.

Jag trodde att vi var överens om detta. Men det finns uppenbarligen något helt annat här. Majoriteten är uppenbarligen inställd på att det inte behövs någon brett inriktad forskning. Pang på rödbetan! Det är möjligt att det ligger något i det Håkan Holmberg sade. Jag är rädd för att det är de faktiska orsakerna som har styrt majoritetens agerande i sammanhanget.

Anf. 41 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Problemet är att Birger Hagård har låst fast sig i tron att utskottsmajoriteten har låst fast sig. Så är det inte. Jag försökte att med hjälp av högläsning övertyga Birger Hagård om att så inte är fallet. Om man läser vad utskottsmajoriteten har skrivit ser man att det inte är fråga om en fastlåsning. Vi kan inte låta åren rulla på. Vi är tvungna att så snart som möjligt ta tag i frågan och undersöka hur det är möjligt att få den bredare bilden som utskottet självt inte kan få fram för att kunna göra en konstitutionell granskning. Det är ju *detta* som jag har uppfattat att reservanterna är emot.

Det är därför jag tycker att det är konstigt – och det har andra givit uttryck för – att man inte kan komma överens om att så snabbt som möjligt få fram kringbilden för att kunna göra en meningsfull konstitutionell granskning. Striden i talarstolen rör sig om hur snabbt man skall gå fram. Vi vill gå snabbare fram än vad reservanterna vill. Jag har inte fått en vettig förklaring till varför de inte kan ställa upp på ett snabbare sätt att arbeta.

Anf. 42 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det finns ett klart skäl, Kurt Ove Johansson, nämligen pengar. KU är inte något forskningsinstitut. Det hänvisas även till andra riksdagsorgan. Det måste vara Riksdagens revisorer. Riksdagens revisorer är förvisso inte heller något forskningsorgan.

Var skall vi plocka fram de miljoner som behövs i sammanhanget? Skall KU gå och på något sätt vara ett slags styrande organ i forsknings-sammanhang? Det är alldeles orimligt. Detta är detta vi reservanter vänder oss emot.

Majoriteten vill binda sig fast vid ett särskilt organ, som vi inte vet något om hur det skulle se ut. Under sådana omständigheter kan det inte bli något praktiskt resultat. Det är på det rent praktiska området vi reservanter har en annan mening. Vi är medvetna om KU:s begränsade förutsättningar i de här sammanhangen. Vi trodde att KU:s majoritet var beredd att inse detta. Detta är dock en förutsättning för att vi skall kunna nå fram till den sanning vi har talat så mycket om tidigare.

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ärendet
om medgivande för
Försvarets materiel-
verk att teckna avtal
med Volvo Aero
Corporation*

Regeringens handläggning av ärendet om medgivande för Försvarets materielverk att teckna avtal med Volvo Aero Corporation (avsnitt 13)

Anf. 43 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Utskottet har enats om att kritisera Thage G Peterson för brister i beredningen av det s.k. Arbogaärendet.

Det är bra att vi har kunnat enas om att inte acceptera vad som helst vad gäller regeringens sätt att arbeta. Själva beslutet är sensationellt. Det hävdas att regeringen inte har vetat om vad den har fattat beslut om. Det var inte vilket beslut som helst, utan det var ett mycket stort och viktigt beslut. Det omfattade ca 1,2 miljarder kronor. Det hade dramatiska konsekvenser för en hel bygd. Man kan fråga sig vad människor skall tro om hur det går till vid beslutsfattandet i Regeringskansliet, när de har fått inblick i den s.k. Arbogaaffären. Dessbättre tillhör denna typ av beslut undantagen. Det är jag övertygad om.

Även om Thage G Peterson har tagit på sig ansvaret i strikt formell mening för beredningen och beslutet, har han indirekt gjort vad han har kunnat för att skylla ifrån sig på sina tjänstemän. Jag ifrågasätter över huvud taget inte att det har gått till på det sätt som departementet har redovisat. Men vad som är obegripligt är att Thage G Peterson och regeringen uppenbarligen inte vet vad den ena eller andra handen i Regeringskansliet gör. Simultanförmågan har i detta ärende helt lyst med sin frånvaro.

Regeringen har fattat beslut om neddragning av antalet Viggendivisioner. Det får till effekt att underhållsvolymerna sjunker. Ett halvår före det slutliga beslutet gav man FMV i uppdrag att göra en ny upphandling av flygplansunderhållet. Signaler utifrån har kommit om att Arbogaverkstäderna var i fara. Arbetsmarknadsdepartementet gjorde tidigt förra våren analyser av effekterna i Arboga av neddragningar inom försvarsindustrin. De prognoser som gjordes då stämde nästan på prick med hur det blev i verkligheten.

Ingenting av detta har påverkat beslutet. Det verkar som om all information och alla sakuppgifter har studsats bort från Regeringskansliet, som mot en teflonvägg.

Simultanförmågan hos enskilda statsråd kan inte granskas i KU. Det är inte någon konstitutionell fråga. Det är upp till var och en att dra sin egen slutsats av den information som konstitutionsutskottet kan prestera. Däremot är det självklart en fråga för statsministern, att ta ställning till olika kvalifikationer hos sina statsråd.

Misstag kan begås. Olyckliga omständigheter kan samverka till olyckliga beslut. Det är mänskligt, och det kan också förklaras. Men vi kan inte rycka på axlarna och låta sådant passera. Konstitutionsutskottet måste sätta gränserna. Det har vi också gjort, tillsammans med vår kritik.

Om det är mänskligt att fela är det faktiskt lika självklart att man ber om ursäkt, om man genom sina misstag skadar människor. Av det har vi i detta ärende inte sett några som helst tendenser. Ingen ödmjukhet, ingen ånger kan noteras. Inte ens när JK kom med sin rapport och gav myndigheterna rätt på varje punkt, och därmed Thage G Peterson fel på varje granskad punkt, kunde han förmoda sig att be någon om ursäkt – inte myndigheterna, som han hade anklagat för att gå utöver sina direktiv och inte arbogaborna, som blev beslutets offer.

I stället ser vi ett statsråd som förnekar innebörden av sitt beslut, som förnekar att skattebetalarna betalar flytten, som skyller på myndigheterna, som anklagar dem för att göra fel, som skyller ifrån sig på egna tjänstemän och som i riksdagen förnekar innebörden av uttalanden han själv gjort.

Vi ser ett statsråd som skapar kris i förtroendet mellan regering och försvarsmakt.

Frågan är egentligen vad som är värst – själva hanteringen i samband med regeringsbeslutet eller krishanteringen efter det att beslutet blivit känt.

Jag skulle vilja ta fram ett litet inslag i den utfrågning som vi hade med Thage G Peterson, som visar på en fortsatt arrogans och okänslighet. Thage G Peterson har när det gäller försvarsbeslutet tillämpat en princip som inneburit att man bara skall ta försvarspolitiska hänsyn. Målet skall vara ett effektivt och billigt försvar. Alla andra hänsyn av t.ex. regionalpolitisk karaktär skall lämnas utanför.

I utfrågningen säger han att om han hade vetat vilka konsekvenserna skulle bli av Arbogabeslutet, skulle hela situationen kunnat bli annorlunda och han skulle ha tagit tag i situationen.

Jag tror inte ett ögonblick på det uttalandet, med tanke på de principer som Thage G Peterson arbetat efter med ganska stor konsekvens när det gäller försvarsbeslutet. Men han drar sig inte för att med ett sådant uttalande trycka ned folk i Arboga ännu mer i skorna. Hopp tänds och släcks i samma ögonblick.

Vad betyder det nu att utskottet utdelar viss kritik mot Thage G Peterson? Jag deltog i en diskussion i radio, där arbogabor också deltog, och en person sade där att Thage G Peterson borde ha blivit prickad. Det uttrycket finns inte i vår formella vokabulär inom konstitutionsutskottet. Man kan säga att prickning är ett samlingsbegrepp sedan gammalt i den offentliga debatten för alla former av kritiskt påpekande mot ett statsråd. I den meningen blir Thage G Peterson nu prickad. Men vi rör oss i konstitutionsutskottet inte med någon särskild, på förhand fastställd betygsskala.

Våra resultat redovisas genom uttalanden. Det är själva formuleringen av uttalandet och ordens valörer som är vår slutsats och vårt betyg. Man får alltså läsa den text som KU har skrivit, för att se vilken slutsats KU har kommit till. Samtidigt skall man komma i håg att ordvalet i våra uttalanden är mycket återhållsamt.

Fru talman! Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan i denna del.

Anf. 44 PÄR-AXEL SAHLBERG (s):

Fru talman! I september 1995 informerade Thage Peterson försvarsindustrin om att förändringar i produktionen skulle anmälas till bl.a. Näringsdepartementet och Arbetsmarknadsdepartementet. Under förhandlingarna mellan Volvo Aero och FMV under 1996 aktualiserades frågan om nedläggning av fabriken i Trollhättan. Då väcktes också frågan hur denna förändrade struktur skulle beaktas i avtalet mellan staten och Volvo. Under sommaren 1996 fick FMV det formella uppdraget från regeringen att teckna avtal med Volvo Aero om underhåll av flygmotorerna RM8 och RM12, dvs. Viggen- och JAS-motorer. Avvecklingstiden

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

för Viggenmotorerna var fortfarande oklar. Övergången till JAS medförde en annan typ av underhåll, och i takt med avvecklingen och minskade flygtimmar för Viggen skulle underlaget för verksamheten i Arboga minska. Volvo hade inte heller lyckats komplettera verksamheten i Arboga med civil verksamhet.

Anmärkningsvärt, och en del av komplikationen i den här frågan, är att Volvo skötte förhandlingarna med FMV med två olika grupper. Den ena hade förankring i Arboga och förhandlade om teknik och underhållsvolym. En annan förhandlingsgrupp, som kom från Trollhättan, förhandlade om den del som kom att omfatta strukturavtalet. Mellan dessa båda grupper delades uppenbarligen inte informationen ömsesidigt. I oktober 1996 begärde Volvo att strukturavtalet skulle behandlas med sekretess. Man sade att det innehöll särskilt känsliga uppgifter.

Under den här tiden delgav Volvo sin oro för att underhållsvolymen kunde komma att ge problem för verksamheten i Arboga. Några formella kontakter med departementen enligt instruktionen eller förslaget från Thage Peterson i september 1995 togs aldrig från Volvos sida. Då statssekreterarna Nygårds respektive Rekke fick informationen fick de följande klart för sig: För det första att informationen var en underhandsinformation som inte skulle spridas, och för det andra att Volvo, när företaget hade underlag för ett ställningstagande, skulle återkomma i vederbörlig ordning. Det var alltså statssekreterarnas uppfattning.

Fru talman! Informationen var så sekret att den inte ens behandlades mellan förhandlingsgrupperna från Arboga respektive Trollhättan. Inte heller hade chefen i Arboga insyn i eller information om att förhandling- en var på väg att leda till nedläggning av Arbogafabriken.

Den 19 december förra året fattade regeringen sitt beslut. Det skall jag återkomma till. Dagen efter, den 20 december, undertecknades avtalet mellan Försvarets materielverk och Volvo Aero efter ett telefonsamtal mellan FMV och Förvarsdepartementet. Detta avtal innefattade kostnaderna för flyttning av Volvo Aeros verksamhet från Arboga till Trollhättan. Samma dag bjöds personalen i Arboga på tårta och fick, på basis av den information som fanns i Arboga, besked om att verksamheten där såg ut att vara räddad. Man talade t.o.m. om en treårsperiod. Detta är en illustration av det informationsflöde som fanns i ärendet.

Nu är det dock självfallet inte Volvo Aero som vi granskar, även om jag kan förstå att de anställda i Arboga har synpunkter på detta hemlighetsmakeri från Volvos sida. Det är vidare viktigt att se att Volvo inte brydde sig om att informera ansvariga departement. Man kan lätt få känslan av att Volvo gärna såg att ansvaret för nedläggningen i Arboga flyttades från Volvos styrelses bord till regeringens.

En kolumn i tidningen Nerikes Allehanda formulerar det hela så här:

Förklaringen är nog de förpestade interna relationerna inom Volvo Aero. Koncernledningen i Trollhättan gick bakom ryggen på alla i Arboga. Det framgick på ett pinsamt sätt när Pär-Axel Sahlberg i tisdags pressade Arne Wittlöv. Troligen begränsade Volvo informationen för att göra faktum nästan fullbordat, innan aktörer i Arboga skulle hinna mobilisera för politiska påtryckningar.

På så sätt kunde man använda detta i sin politiska kritik av bl.a. försvarsbeslutet 1996. Sakförhållandet är dock sådant att det i sig är omläggningen till flygande divisioner med JAS i stället för Viggen som har

lagt grund för denna strukturella förändring. Till det kommer Volvos misslyckande med att ersätta detta med civil verksamhet. Om detta sedan stämmer överens med löftet i samband med Volvos övertagande av FFV Aerotechs verksamhet i Arboga då Volvo lovade fortsatt verksamhet i Arboga ligger helt utanför den här granskningen.

Fru talman! Granskningen omfattar dåvarande försvarsminister Thage Petersons ansvar för de beslut regeringen har fattat. Då Thage Peterson vid ärendeberedningen ställde frågan om avtalet mellan FMV och Volvo fick han besked om att det var ett rent rutinärende. I efterhand vet alla att detta besked inte var korrekt. Att statsrådet dock verkligen uppfattade ärendet som en rutinfråga kan noteras genom formuleringen av regeringens beslut. Regeringen hänvisar visserligen till det underlag som fanns från ÖB och FMV, men beslutet visar att man inte hade full kontroll över ärendets omfattning. Det uppfattades därför som ett rent underhållsärende. De stora strukturella konsekvenserna som ligger nedladdade i beslutet förbigås. Det är allvarligt.

KU:s granskning är därför entydig. Ett statsråd *har* det övergripande ansvaret för sitt departement. Ministern kan därför inte undgå viss kritik i detta ärende. Självfallet har dessa tidigare utformade dåliga rutiner nu förändrats.

Det finns ytterligare ett antal frågor man kan ställa: Är det rimligt att ett statligt verk, FMV, har ett förhandlingsmandat som kan ge så här stora sysselsättningseffekter på en ort i Sverige? Borde FMV:s ansvar också omfatta information till ansvariga departement vid sådana uppgörelser?

Vi har inte granskat den frågeställningen eller problematiken, men Justitiekanslerns granskning har visat att FMV varit tydligt mot Volvo och påmint företaget om dess ansvar i den här frågan.

Allt detta ger kuliss och nyanser till detta ärende. Kvar står – och det har i motsats till vad Birgit Friggebo sade också bekräftats av ansvarig minister – att riksdagen inte kan annat än att rikta kritik mot den ansvarige ministern. KU har också konstaterat att de bristfälliga rutinerna nu setts över.

Den högljudda kritik vi har hört under det här ärendets hantering från bl.a. moderater och folkpartister, skall nu sättas i relation till den skrivning som KU valt, och som resulterat i en beskrivning av ministrarnas ansvar och att han inte kan undgå viss kritik för det inträffade. Detta är det eniga yttrandet från KU.

Birgit Friggebo efterfrågade vid utfrågningen varför Thage Peterson dröjt med ursäkten till bl.a. ÖB i Arbogaaffärens efterdyningar. Hon kom tillbaka till frågan i dag. Själv talar hon – utan något underlag i det ärende vi har behandlat och utan att det är något som belysts i utskottets bedömning – om Thage Petersons ”rörmokeri och ordvrängeri”. I en annan ordväxling säger den tidigare försvarsministern: ”Det är ju strid om ord.” Friggebo fräser då: ”Det är precis Thage Petersons bästa gren.”

Jag undrar när Friggebos ursäkt till statsrådet kommer, inte minst mot bakgrund av det tjugiga inledningsanförandet om KU:s konstitutionella klass. Anser KU:s ordförande att hon upprätthåller KU:s anseende genom sådana här utfall? Sedan den 24 april har jag undrat: Vad betyder ordparet ”rörmokeri och ordvrängeri”?

Moderaterna har gjort rätt stort väsen av att det är försvarsbeslutet som resulterat i nedläggning av verksamheten i Arboga. Nerikes Alle-

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

handa har följt detta mycket väl, och man skriver i en kolumn den 18 april: "Det förekom ett försök att antyda att olika alternativ i försvarspolitiken hade gjort skillnad för Arboga. Under utfrågningen av Arne Wittlöv, Volvo Aeros vd, sa förre försvarsminister Anders Björck (m) att 'med en annan regering och en annan försvarsminister hade detta aldrig inträffat. Jag har aldrig röstat för detta försvarsbeslut.' Nej, det har han inte. Men han är fräck." Det skriver man i Nerikes Allehanda. Man skriver också att vad gäller Viggensflygningarna ingick inte någon som helst annan dimensionering i Moderaternas förslag.

Därför frågar jag Anders Björck, som också ställt sig bakom KU:s eniga yttrande, om det finns någon korrigering att lämna. Eller är det ett så viktigt självändamål att få delta i en enig kommentar om viss kritik att argumenten vid varje tillfälle kan anpassas till rådande medieläge? Är KU en privat teaterscen för Björcks medieexponering? Jag är mycket kritisk till att så rutinerade politiker använder sitt KU-engagemang i sådana syften och till det som kan upplevas som nuvarande och f.d. statsråds privata vendettor.

Vi socialdemokrater i utskottet har självständigt fattat det rakryggade beslutet att formulera vår kritik till ett statsråd i den socialdemokratiska regeringen. Vi är övertygade om att det ministära ansvaret är viktigt i vår konstitution. Ansvaret för statsrådets departement sträcker sig utöver det som kan överblickas vid varje tidpunkt. Vi skulle annars hamna i en omöjlig situation för ansvarsutkrävande. Detta har vi framfört i vårt förslag till utskottets bedömning. Det är på allvar. Vi vill inte bli lekbollar i f.d. statsråds vedergällningsförsök. KU är nämligen inte toppolitikernas egen arena. Det är parlamentets och folkets viktiga kontroll över makten.

Jag ser fram mot att också det finns med i det samtal vi nu behöver föra, där vi för övrigt är ense om att ministerns ansvar sträcker sig utöver de besked han får i sin ämbetsutövning.

Anf. 45 BIRGIT FRIGGEBE (fp) replik:

Fru talman! Man kan av Pär-Axel Sahlbergs anförande tro att det är Volvo, FMV, Friggebo och Björck som granskas i detta ärende. Jag kommer att mäta centimetrarna i hans anförande när protokollet kommer. Han talar om f.d. statsråds vedergällning mot Thage G Peterson. Vad menar han? Vedergällning för vad? Jag har ingenting som helst otalt med Thage G Peterson, vare sig politiskt eller privat. Det är en fullständigt obegriplig insinuation om det viktiga arbetet att granska statsråden. Vi lyckades faktiskt komma till en enhällig slutsats, och sedan får man sådana glosor slängda mot sig.

Pär-Axel Sahlberg talar om rörmokeri och ordvrängeri. Jag skulle vilja hänvisa till protokollen i riksdagen från riksdagens frågestund, från utfrågningen av Thage G Peterson och uttalanden gjorda i tidningar vad beträffar huruvida skattebetalarna skall stå för kostnaderna för flytten från Arboga till Trollhättan och förekomsten av eventuella s.k. kampanjer riktade mot Thage G Peterson. Det är en mycket intressant läsning, och det är intressant att se olika svängningar och sätt att krypa bakom olika ordvrängningar. Men jag har inte tagit upp den frågan här i dag och i granskningen.

Pär-Axel Sahlberg bör svara på en mycket viktig fråga. Anser Pär-Axel Sahlberg att Thage G Peterson nu borde be om ursäkt dels till myn-

digheterna – och då särskilt FMV, som han har anklagat för att hoppa över skaklarna –, dels till arbogaborna för det sätt på vilket Thage G Peterson har skött den här affären?

Anf. 46 PÄR-AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! När det gäller personliga vendettor, och vilka andra uttryck jag använder om f.d. statsråd, hade vi en utfrågning om Arboga, FMV, Volvo och regeringsbeslutet. Men den kom att snudda både vid kosovoalbaner och JAS-krasch. Det var ett tonläge som väl anknyter till det som Birgitta Hambræus tidigare var inne på, och som väl anknyter till Birgit Friggebos utmärkta principiella inledning.

Den handlar om konstitutionsutskottets konstitutionella ansvar. Ordföranden säger där, förmodligen av självbevarelsedrift, att vi emellanåt måste ge utrymme för mera politiska kommentarer, och detta hör väl dit. Men nu, Birgit Friggebo, har ni skrivit på och enats om en bedömning som i grunden den socialdemokratiska gruppen och jag själv har formulerat. Den uttrycker en principiell och viktig kritik i fråga om arbetet i regeringen och ett statsråds ansvar.

Men när ni argumenterar om detta i kammaren breder ni på precis på samma sätt som ni gjorde vid utfrågningen. Jag skulle därför vilja veta hur fru Friggebo ser på vårt ansvar för den konstitutionella granskningen. Jag menar att granskningen både från Justitiekanslern och från KU visar att ministrarnas ansvar sträcker sig utöver det som i det här fallet var ministrarnas kunskap. Ministern har själv talat om detta, och vi formulerar nu vår kritik.

Jag kan inte se att det är vår uppgift att jaga varandra om ursäkter eller värdera ödmjukhet, som Friggebo gjorde tidigare i sitt anförande. Det handlar naturligtvis ytterst om att vi var och en tar vårt ansvar och kritiserar, men vi får inte i KU blanda ihop våra olika roller i detta avseende. Där har ordföranden ett alldeles särskilt ansvar.

Anf. 47 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Jag får be Pär-Axel Sahlberg om ursäkt. Det var tydligen inte mot mig som talet om personliga vendettor och annat riktade sig, eftersom de exempel som Pär-Axel Sahlberg tog handlade om kosovoalbaner och JAS-plan. Det var faktiskt Thage G Peterson som tog upp de helt ovidkommande frågorna under utfrågningen. Det var ju skönt att man blev friad från anklagelsen att ägna sig åt sådana personliga vendettor.

Det finns en efterbörd av en sådan här formell konstitutionell granskning, och ledamöter i konstitutionsutskottet skall naturligtvis inte vara förhindrade att delta i diskussionen om den. Vi befinner oss nu i ett sådant läge. Vi har strikt och formellt skrivit vårt betänkande, och vi är överens om formuleringarna, och nu finns det en efterskörd. Vad skall hända nu?

För min personliga del – jag talar inte å utskottets eller mitt partis vägnar – tycker jag att statsministern borde ta sig en funderare med tanke på vad som har hänt. Pär-Axel Sahlberg borde tänka över, och kanske också svara på frågan, vad en partikamrat, en partivän, borde göra i en sådan här situation. Det har uppdagats att Thage G Peterson har anklagat människor för att ha gjort felaktigheter som de inte har gjort, och han har

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

medverkat till ett beslut som har drabbat många människor. Är det då inte lämpligt att som partikamrat ge Thage G Peterson en uppmaning om att han i sitt ämbete borde vara litet ödmjuk mot de människor som han är satt att styra över?

Anf. 48 PÄR-AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tror inte att man kan kommendera fram ödmjukhet. Vi kan väl önska det mer av oss själva, och det kanske är så det skall riktas.

Det är viktigt att vi har gjort en principiell konstitutionell granskning och kritiserar det som skall kritiseras. Intressant är dock att när Birgit Friggebo är oerhört intresserad av vad som har hänt efteråt är jag ganska intresserad av vad som har hänt före. Det är där som vi har så svårt att mötas.

Birgit Friggebo har i stort sett inte ägnat en fråga i utfrågningen åt själva beredningen. Hon är inte ett dugg intresserad av att Volvo har smugit med information. Visserligen fick det effekten att Friggebo själv när hon besökte Arboga inte ens fick komma in i Arbogafabriken, för att möjligen skörda någon sorts politisk poäng, eftersom frågan hade blivit så politiskt känslig. Beredningen, beslutet och efterdiskussionen – allt detta hör naturligtvis till vårt granskningsområde.

När jag talar om statsrådets vendettor handlar det självfallet om de tre statsråd som var aktuella, Thage Peterson, Anders Björck och Birgit Friggebo. Birgit Friggebo talar om ordvrängeri och rörmokeri, men beskriver inte vad det är. Jag vet vad ordvrängeri är. Jag vet också vad rörmokeri är, men jag har inte förstått sammanhanget. Birgit Friggebo har varit så uppladdad i den här frågan att hon plötsligt under utfrågningen säger: Vet Thage Peterson vad han håller på med?

Vi skall inte hantera utfrågningen så. Vi behandlar ett sakförhållande, och där har ordföranden ett oerhört stort ansvar. Vi har bedömt hela läget. Vi har enats om en kritisk formulering. Det är den som vi står bakom. Nu försöker ni slingra er ur denna, men det är den som ni har valt att vara med på. Ni har inte reserverat er. Detta är vårt gemensamma beslut.

Anf. 49 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Jag tror att jag gör Pär-Axel Sahlberg en stor tjänst genom att inte kommentera hans anförande. Det är bland det enfaldigaste jag har hört i denna kammare, och det säger inte litet, fru talman.

Här har vi kommit överens om en gemensam skrivning som Pär-Axel Sahlberg själv säger att han står bakom. Resultatet blir då en våldsam utskällning av utskottets ordförande och andra ledamöter för denna gemensamma skrivning. Detta, fru talman, är enfald. Jag står för det uttrycket och tänker, för Pär-Axel Sahlbergs eget bästa, inte ytterligare kommentera hans anförande.

Det som har hänt är ingen tillfällighet när det gäller Thage Peterson. När han tillträdde som försvarsminister 1994 fick vi omedelbart reda på att de problem som fanns i det svenska försvaret var företrädarens fel. Det var företrädarens fel att förband måste läggas ned och att det fanns svarta hål i planeringen. Att JAS-projektet hade brister var också företrädarnas fel.

Thage Peterson var oförsiktig nog att tillsätta en särskild utredning med ett antal opartiska experter, en statlig utredning, om detta. De granskade påståendena och kom enhälligt fram till att detta var fel. De svarta hålen berodde inte på något slöseri hos någon företrädare utan på krondeprecieringen, bristande kompensation och på beslut som Thage Peterson själv hade fattat. Han fick svart på vitt på att hans anklagelser saknade grund. Men han vidhöll dem. Thage Peterson kan bara inte ha fel. Det är en nycklarna till vad som har hänt i den här affären. Om kartan och verkligheten inte stämmer överens för Thage Peterson, så är det verkligheten som det är fel på.

Dessutom var det fel på JAS-projektet, sade Thage Peterson. Det granskades också av en särskild utredningsgrupp. Jag vill minnas att det var inom Riksrevisionsverket. De gjorde en noggrann utredning. Den kom fram till att så inte var fallet. Det var tvärtom ett projekt som väl hade hållit kostnadsramarna och blivit billigare än andra projekt.

De här anklagelserna vidhölls, och allt utom möjligen förlusten av Finland år 1809 var väl företrädarnas fel. Då föreslog några moderater i försvarsutskottet att en särskild utredningsman skulle titta på dessa påståenden. Det avvisades skriftligen av Thage Peterson – brevet är offentlig handling – med motiveringen att han minsann visste var felet låg, och det var inte hans. Någon utredning behövdes därför inte, Pär-Axel Sahlberg, enligt Thage G Peterson.

Därför måste jag säga att det var modigt av Thage Peterson att ropa på JK i Volvo–Arbogaaffären. Det är ju på JK:s bedömningar som utskottet bygger sina bedömningar. Justitiekanslern kom ju med all önskvärd tydlighet fram till att regeringen och försvarsministern hade handlat utan att veta vad man beslutade om. Ett regeringsbeslut på ½ miljard kronor med stora konsekvenser för människorna i Arboga fattades utan att det föredragande statsrådet, och än mindre hans regeringskolleger, visste om innehållet.

JK tittade också på påståendena om att det här avtalet inte var giltigt och att FMV och försvaret skulle få stå för det. Det var civilrättsligt bindande. Thage Peterson hade fel också på den här punkten. Det gick inte att ändra på det hela. FMV är en uppdragsmyndighet som inte har några egna pengar utan utför uppdrag mot betalning enligt fastställd taxa. Också det var fel.

Konstitutionsutskottet har ju varit snällt. Vi har haft vår soliga vår i år. Vi har inte granskat hela den här affären. Vi har inte granskat Thage G Petersons uttalanden om att här förelåg en konspiration av landets överbefälhavare och försvarsindustrin riktad mot honom. Vi har varit snälla och avstått från detta.

Statsministern har prickat Thage G Peterson mer än vad konstitutionsutskottet har gjort. Statsministern tog ju avstånd från de här uttalandena. När Överbefälhavaren sade att han skulle ställa sin plats till förfogande om det här var korrekt, konstaterade statsministern att detta icke var någon konspiration. Försvarsministern var ute och pratade.

Sedan har Thage Peterson hävdat att detta militärindustriella komplex är efter honom. Han har citerat den förre överbefälhavaren i USA, generalen och presidenten Eisenhower. Hade Eisenhower fortfarande varit vid liv hade han säkerligen skickat ett telegram till sin svenske vapendragare med texten: Stå på dig, Thage!

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

Utskottet är enigt i sin bedömning av Volvo–Arbogaaffären. Vi konstaterar att Thage G Petersons handlande har varit sådant att han ej kan undgå kritik. Jag tycker att det är tämligen meningslöst att fundera över exakt vilken grad av kritik detta innebär. Det är ett slags exegetik som man gärna ägnar sig åt i vissa sammanhang och på visst håll, men det är faktiskt inte huvudsaken. Vad som har hänt har klarlagts dels genom Justitiekanslerns genomgång, dels genom konstitutionsutskottets utfrågningar. Jag tycker att detta är svar nog. Jag känner personligen inte något behov av att trappa upp kritiken med ett antal olika adjektiv.

Men jag kan hålla med om att det nog borde bli en viss ödmjukhet när JK och ett utskott kritiserar. Men skam den som ger sig, tänkte Thage G Peterson. I det pressmeddelande han skickade ut efter det att utskottet hade offentliggjort sin kritik hoppar han på sin företrädare än en gång, Pär-Axel Sahlberg, och säger att det är hans fel att rutinerna på Försvarsdepartementet var som de var. Vad är detta för kvalificerat nonsens? Förlåt att jag använder detta litet kraftiga uttryck.

De rutiner som fanns där för handläggning av sådana här ärenden fanns innan jag kom dit, och de fungerande utmärkt under ett antal försvarsministrar. Det är inte rutinerna det är fel på. Det är de personer som tillämpar dem som ibland inte klarar av att sköta hanteringen. Rutinerna som sådana är utmärkta om de verkligen tillämpas. Problemet var ju att de inte tillämpades den här gången.

Här har jag svårt att se ursäkter för Thage G Peterson. Han har varit kommunalråd, statsråd, industriminister, talman och riksdagsman. Han har en unik politisk erfarenhet. Han har dessutom varit ordförande i konstitutionsutskottet. Han kan inte säga att han var nybörjare, Pär-Axel Sahlberg, att han blev lurad, att han inte kände till detta och att han inte visste någonting. Han tillhör de mest erfarna i svensk politik när det gäller arbete i det offentliga tjänst och arbete inom Regeringskansliet. Han om någon borde ha känt till hur en sådan här fråga faktiskt skulle handläggas.

Det är inte rutinerna, fru talman, som det är fel på. Det handlar om ett sätt att hantera regler. Det handlar om en syn på den egna ofelbarheten. Det handlar om en regeringsstil som inte höll för verkligheten. För det måste faktiskt Thage Peterson ta ansvaret.

Jag medger gärna att det kan finnas förmildrande omständigheter. Konstitutionsutskottet har när det har granskat ärendet pekat på att det har varit sjukdomsfall och en del annat. Detta fritar icke den dåvarande försvarsministern från ansvar i denna fråga.

Attackerna mot Överbefälhavaren och försvarsindustrin har faktiskt inte, Pär-Axel Sahlberg, ett dyft med eventuellt bristande rutiner i Försvarsdepartementet att göra. Det fanns faktiskt under min tid inga rutiner eller regler för hur man skulle lappa till överbefälhavare eller försvarsindustrin.

Anf. 50 PÄR-AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja tacka Anders Björck för att han har bekräftat just det jag sade i mitt anförande. Han säger att han inte skall kommentera det jag har sagt och avfärdar alltsamman som enfäld. Han har väl därmed gjort sin kommentar.

Jag kritiserar Anders Björck, Birgit Friggebo och Thage Peterson för att använda detta tillfälle, och inte minst utfrågningen av Peterson, som en statsrådsvendetta. Det intressanta är att Anders Björck bekräftar att det är just det som det handlar om. Anders Björck är sårad över att ha fått kritik för att det fanns både läckage och kronuppräknings, som gjorde försvarsanslagen otillräckliga. Det är ju den vendetta som jag talar om. Den är olämplig och ovärdig för KU:s arbete.

Det andra han bekräftar när han relaterar till det jag säger är det som Nerikes Allehanda uttryckte, dvs. att han är fräck. Vi har enats om ett principiellt viktigt yttrande när det gäller ministrarnas ansvar. Men debatten som har förts i medierna, vid utfrågningen av besökare från departementen och nu i kammaren visar att det är någonting helt annat man vill. Man är redo att såga Thage G Peterson från både fotknölna och axlarna. Man har talat om hur rutinerad han är, hur olämpligt det han gjort är och hur litet ödmjukhet det finns.

Det är inte det vi diskuterar. Vi har en sakfråga som ligger till grund för vår granskning.

Det är inte snällt att avstå från en kraftigare kritik i en reservation om det är det ni önskar. Det är inte heller kvalificerat nonsens att argumentera om detta. Sakfrågan har en beredning. Det fattas ett beslut, och det blir ett efterspel. Ingen av er har varit speciellt intresserad av att diskutera beredningen. Beslutet har vi ägnat en del tid åt. Vi konstaterade i efterspelet att Thage Peterson i vår utfrågning tog avstånd från kommentarer som har funnits i medierna. Det är det jobbet vi har gjort. Har vi slarvat på någon punkt är det väl någon som har latat sig, eller så ville någon vänta till detta tillfälle för att leverera den kritik man inte hade mod att skriva ned.

Anf. 51 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag har tre konstateranden. För det första: Detta är ingen vendetta. Hade jag haft en vendetta med Thage Peterson hade det varit betydligt tuffare tag. Det kan jag försäkra Pär-Axel Sahlberg. Detta är ett vänskapligt tankeutbyte som vi har haft t.ex. i medierna och i konstitutionsutskottet.

För det andra: I dag granskar vi Volvo–Arboga-affären. Om Pär-Axel Sahlberg vill granska Birgit Friggebo eller någon annan kan vi säkert ordna tillfällen till detta, men försök inte blanda bort korten. Det är en granskning av Volvo–Arboga-affären.

För det tredje: Efter Pär-Axel Sahlbergs inlägg här i dag måste jag konstatera att socialdemokraterna, om det nu är deras talan han för, icke står bakom den kritik som riktas i utskottets betänkande mot Thage Peterson. Det är en viktig upplysning. Det innebär självfallet att vi får återkomma till frågan.

Anf. 52 PÄR-AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Även om Anders Björck inte hade tänkt det som en vendetta är det så det har uppfattats under hela processen – också i dag, när gamla frågor om Finland och svarta hål dyker upp. Det är bra att Anders Björck tar avstånd från denna del. Det är utmärkt.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ärendet
om medgivande för
Försvarets materiel-
verk att teckna avtal
med Volvo Aero
Corporation*

Vi granskar Volvo–Arboga-affären med alla de olika parter som finns med: Volvo, FMV, departement och medier. Det menar jag att vi har gjort.

Det sista Anders Björck sade var väl både alldeles omöjligt och alldeles onödigt. Är det någon som har talat om den principiella kritik som vi har riktat och det ansvar som en minister har är det vi socialdemokrater. Det har vi gjort i det betänkande och det yttrande vi har föreslagit och här i kammaren. Men självfallet hänger detta ärende samman med hela den process som har förekommit. Här har det funnits skäl att mörka från olika håll. Det har skapat ett bristfälligt beslutsunderlag som ledde till detta olyckliga beslut.

Jag skulle gärna diskutera själva sakfrågan, för jag är egentligen inte så upprörd över att det skapas strukturella förändringar. Att det finns ett underhållsavtal kopplat till vår ganska dyra men säkert nödvändiga flygpark är alldeles självklart. Att vara utan avtal hade varit lika illa som om man köpt en bil och blivit förvånad över att det kommer bensinkostnader till. Självfallet finns det underhållskostnader som hör dit. De kan organiseras på olika sätt. Det är underlaget och hemlighetsmakeriet, för vilket ministern inte är ansvarig, som på olika sätt gjort att ärendet inte kommit att hanteras på det sätt som vi hade önskat.

Anf. 53 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Pär-Axel Sahlberg talar här om att olika saker hänger samman. Samtidigt riktar han kritik mot mig för att jag genom ett antal konkreta exempel visar att metoden att skylla ifrån sig och skylla på företrädare också hänger samman med detta. Det har varit en röd tråd i Thage G Petersons sätt att hantera försvarsministerämbetet. Det har kantats av ständiga gräl inte bara med ÖB och Volvo Arboga utan också t.ex. med arméchef och flygvapenchef. Det kan ju knappast ha gått Pär-Axel Sahlberg förbi att det har varit ständiga bråk och dåliga kontakter. Det förtroendefulla samarbete som skall finnas mellan ett statsråd och underställda chefer har uppenbarligen inte funnits. Hade det existerat hade vi inte upplevt denna affär. Så skedde inte under tidigare försvarsministrar. Då talar jag självfallet, fru talman, om försvarsministrar från olika partier.

Hela Pär-Axel Sahlbergs upplägg är klart. Han står inte bakom det som står i utskottets betänkande. Han plockar fram argument efter argument, punkt efter punkt, för att ta bort och dra ifrån från det som står i betänkandet. Det är bara att konstatera att Socialdemokraterna uppenbarligen har ändrat uppfattning. Vad som ligger bakom det vill jag inte spekulera i, men vi får alltså återkomma till frågan.

Anf. 54 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Jag vill först konstatera att utskottet, trots detta replikskifte, faktiskt är enhälligt i sin skrivning. Jag vill också bekräfta att skrivningen har tagits fram av Socialdemokraterna. Jag har anslutit mig till den. Sedan har hela utskottet anslutit sig till den. Jag har väldigt svårt att förstå hur någon kan påstå att Pär-Axel Sahlberg inte längre skulle stå för skrivningen.

För att säga det rakt på sak klargör KU att statsrådet har blivit missledd av sina tjänstemän. Det är faktiskt så. Av en PM från Statsrådsbe-

redningen framgår det att statsrådet frågat om det fanns några komplikationer i ärendet om FMV:s kontrakt med Volvo Aero Corporation beträffande underhållet av flygmotorer i Arboga.

Statsrådet fick svaret att det var ett rent rutinärende. Att flygmotorerna skulle underhållas var ju klart; det var inget att diskutera. Det existerade ett kontrakt som skulle gå ut vid årsskiftet, och det var naturligt att förlänga detta kontrakt. Statsrådet fick inga upplysningar om att kontraktet skulle innehålla statliga medel som möjliggjorde en flytt av underhållet från Arboga till Trollhättan. Det var alltså inte ett rutinärende, och statsrådet fick fel information av den tjänsteman som ansvarade för beredningen av ärendet. Statsrådets reaktion när han fick klart för sig vad ärendet i själva verket gällde är i sig ett bevis för detta.

Nu är emellertid reglerna sådana att ett statsråd alltid är ansvarigt för vad som händer i hans eller hennes departement. Thage G Peterson tog på sig detta ansvar vid KU:s offentliga utfrågning och skyllde inte ifrån sig, varken på företrädaren som hade ordnat dessa rutiner eller på sina tjänstemän. Han berättade också att han gjort förändringar i rutinerna så att något liknande inte skulle kunna upprepas.

KU säger att det kan finnas utrymme för skiftande bedömningar av hur långt ett statsråds ansvar skall sträcka sig i fråga om brister i handläggningen av större eller mindre frågor inom ett departement. Utskottet instämmer dock i den självkritik statsrådet tagit på sig för att han, liksom alla departementschefer, självklart är ansvarig för bristerna i sitt departement.

Nu är det för mig helt obegripligt att detta gett stora rubriker som ett KU-ärende. Det är självfallet ett mycket stort ärende för människorna i Arboga, men från KU:s granskningssynpunkt är det inte ett stort ärende. Vi är överens, och den milda kritik vi enhälligt riktar är så generell att den inte drabbar något enskilt statsråd. Samtliga statsråd har ju ansvar för allt som händer i deras departement. De stora rubrikerna tycks snarast vara ett tecken på att vissa ledamöter i sin kontakt med medierna önskar skapa sensation genom att spela på de svårigheter som arbogaborna drabbas av men som inte är KU:s granskningsuppgift.

Anf. 55 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Jag har inte ringt en enda tidning eller kontaktat en enda TV- eller radiokanal i detta ärende. Jag tror att det här i och för sig riktade sig till alla ledamöter i utskottet, men jag undanber mig insinuationer från Birgitta Hambræus om att det viktiga arbete vi har att utföra bara skulle vara till för att vissa ledamöter skulle skaffa sig rubriker i tidningarna.

Birgitta Hambræus säger att det här inte är något stort ärende för konstitutionsutskottet. Det är ett mycket stort ärende – för riksdagen, för konstitutionsutskottet och för svenska folket. Det är något oerhört att en regering sitter och fattar ett beslut om 1,2 miljarder kronor vilket direkt får till innebörd att 500 människor måste flytta på sig – utan att veta om att man fattar detta beslut! Det är ju vad man säger. Detta är väl en mycket stor konstitutionell fråga: att det finns sådana rutiner, och att man har ett statsråd som har sådana kvalifikationer att han råder regeringen att fatta ett beslut som den inte vet innebörden av – eller som den vet innebörden av. Vilket som är värst vet man inte.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ärendet
om medgivande för
Försvarets materiel-
verk att teckna avtal
med Volvo Aero
Corporation*

Jag är missnöjd med och ledsen över den fullständiga nedtoning av all verksamhet inom konstitutionsutskottets ram som Birgitta Hambraeus ägnar sig åt, både här i dag och under hela granskningstiden.

Anf. 56 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Det är alldeles riktigt att Birgit Friggebo antagligen inte har tagit kontakt med några massmedier. Men det behöver inte konstitutionsutskottets ordförande göra, för dessa kommer alldeles självmant. Jag har själv sett Birgit Friggebo och Anders Björck stå i TV och ösa etter och galla...

Anf. 57 ANDRE VICE TALMANNEN:

Repliken avser Birgit Friggebo.

Anf. 58 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag har själv sett Birgit Friggebo stå i TV och säga att det här är ett jättestort ärende där vi verkligen är överens om att tillsammans pricka Thage G Peterson. Det kanske inte uttrycktes så, men tonfallet, hela sättet att presentera det här ärendet, sade: Nu har vi verkligen klämt till ett statsråd här. Detta har alltså sagts i medierna. Det kan inte heller ha varit obekant för konstitutionsutskottets ordförande att medierna antagligen skulle intervjua henne efter det här.

När det sedan gäller att hålla isär vad som verkligen är KU:s del i den här granskningen och vad som är ett stort ärende i sig, nämligen att det har drabbat massor med människor i Arboga och rör väldigt mycket pengar, blandar återigen konstitutionsutskottets ordförande ihop KU:s uppgift med sakfrågan. Att det måste ske ett underhåll av motorerna har Pär-Axel Sahlberg redan tagit upp, och jag är övertygad om att också Anders Björck är överens med mig där. Det här rör stora pengar. Det har funnits ett kontrakt tidigare; självklart måste det också finnas ett sådant kontrakt med någon; motorerna måste underhållas, och det rör mycket pengar – men det är inte det vi granskar.

Sedan är det bevisat, både genom all den information vi har fått och genom utfrågningen, att statsrådet här missleddes. Man kan inte begära att ett statsråd skall gå in i alla rutinärenden och granska alla handlingar.

Utifrån detta gör Birgit Friggebo, också i sin replik, mig ansvarig för att försöka tona ned ett ärende när KU:s granskningsuppgift var begränsad.

Anf. 59 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Vad vi har granskat är hur det här ärendet har beretts. Det är helt klart att en departementschef har ansvaret för hur ärenden bereds inom sitt eget departement. De skall vara väl förberedda och genomlysta så att statsrådet, som rekommenderar regeringen att kollektivt fatta ett visst beslut, kan gå i god för att förberedelserna har varit helt riktiga och kvalitativt bra. Vi har kunnat konstatera att så icke har varit fallet här, och det fulla ansvaret faller på departementschefen i det granskade departementet.

Jag tror att det ingår i vår uppgift som riksdagsledamöter att stå till förfogande för medier när de vill ha kommentarer av olika slag. Menar

Birgitta Hambraeus att vi skall säga nej till alla sådana kontakter och sluta ha några kontakter ut mot medborgarna och våra väljare?

Jag har säkert använt ord som ”allvarlig kritik”, och det står jag för. Det har jag upprepat här i kammaren. Det är inget mediepåfund.

Jag skulle vilja fråga Birgitta Hambraeus: Menar hon att hon inte deltar i att utfärda någon kritik mot Thage G Peterson? Hon argumenterar ju så – det här är inget stort ärende; det betyder inte så mycket osv. Vill Birgitta Hambraeus hoppa av den här skrivningen, som vi är överens om? Det är ju den naturliga följdfråga man måste ställa, med tanke på att det här uppenbarligen inte är någonting.

Anf. 60 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Birgit Friggebo beskrev här mycket korrekt vad vårt betänkande går ut på. Jag instämmer helt i detta. Hade Birgit Friggebo använt den tonen till massmedierna hade det inte blivit några stora rubriker.

Självfallet skall vi ställa oss till förfogande för massmedierna. Det är inte det jag kritiserar, utan det sätt varpå Birgit Friggebo presenterade det här ärendet. Jag kommer inte ihåg ordalydelsen, men jag såg det själv och blev chockerad över att man kunde presentera ett ärende som jag själv varit med och fattat beslut om på ett sätt som gjorde det helt missvisande. Det är det som jag har tagit upp och kritiserat. Jag kan inte ta tillbaka den kritiken.

Anf. 61 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Jag hade, kanske beroende på att jag inte suttit i riksdagen sedan 60-talet som vissa andra, den illusionen att när ett riksdagsutskott var helt enhälligt – utan reservationer, utan särskilda yttranden – och sökt sig fram till en enhällig formulering skulle det också kunna uppträda relativt enhälligt i kammaren i en sådan här sak. Då skulle det man säger få en stark trovärdighet och visa att detta var utskottets verkliga mening, det samlade och samlande resultatet av den granskning som utskottet gjort.

Jag undrar om inte tonläget i vissa inlägg egentligen är ägnat att sabotera den kritik som konstitutionsutskottet riktar. Vi kan ju konstatera att regeringen har fattat ett beslut på ett otillräckligt beslutsunderlag. Bakgrunden är att det har varit förhållanden som har varit kända inom Försvarsdepartementet, men som försvarsministern inte har uppmärksammat på. Och därför har han i god tro trott att det har varit fråga om ett rutinärende. Detta har väglett regeringen. Därefter har verkligheten uppdagats, och då har det naturligtvis varit det ansvariga statsrådet som har fått ta på sig kritiken för att inte tillräckligt pregnant ha efterforskat de rätta förhållandena och de rätta bakgrunderna.

Om detta har vi i utskottet uttryckt oss samstämmigt. Det lärer ju också socialdemokraterna i det här fallet till heder att de ställt sig bakom kritiken. Jag tror inte heller att det, enligt vår granskning av ärendet, finns anledning att gå mycket längre. När man gör ganska långtgående uttalanden och beskrivningar av den f.d. försvarsministerns karaktär, personlighet osv. kan man ju få intrycket att det skulle vara konstitutionsutskottets uppfattning, vilket det faktiskt inte är.

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
handläggning av
ärendet om
medgivande för
försvarets materielverk
att teckna avtal med
volvo aero
corporation*

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ärendet
om medgivande för
Försvarets materiel-
verk att teckna avtal
med Volvo Aero
Corporation*

*Regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i Göteborg*

Dessutom tror jag säkert, inte för att det finns något behov av att med en bokstav frånga den kritik som utskottet står för och som jag anslutit mig till, att det när det gäller militära och militärindustriella frågor finns en sorts militärindustriellt komplex eller brödraskap med säkert betydande inslag av "mörkerier". Jag kan tänka mig att detta också har spelat roll när det gäller den bristfälliga information som regeringen har fått och det bristfälliga underlag på vilket regeringen har fattat beslut. Det är klart att det är anmärkningsvärt.

Anmärkningsvärt är också Volvos uttalande att man planerar nedläggningen av Arboga men att man kan genomföra den först sedan man mer eller mindre har trumfat igenom sitt avtal med Försvarets materielverk. Detta har man gjort utan att regeringen har varit ordentligt informerad om innehållet i ett avtal av mycket stor ekonomisk omfattning.

Men detta är utrett. KU skall ju inte granska det militärindustriella komplexet, men vi har kunnat samlas om skrivningarna. Jag vill bara deklarera att jag står bakom vad utskottet sagt. De vidare diskussionerna får anstå tills vi diskuterar dessa ärenden. De skall icke diskuteras i detta forum.

Regeringens beredning av frågan om ett samlat etnografiskt museum i Göteborg (avsnitt 12)

Anf. 62 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Fru talman! Åtta ledamöter från fem partier i riksdagens kulturutskott har anmält frågan om hur regeringen har förberett förslaget till riksdagen om flyttning av tre Stockholmsmuseer till Göteborg. De vill att vi skall granska om Marita Ulvskog har uppfyllt kraven i grundlagen om att förslag som lämnas till riksdagen skall vara förberedda på ett visst sätt. Det är mycket ovanligt att så många ledamöter i ett utskott vänder sig till KU för att få ett ärende inom det egna utskottets område granskat. I själva verket kan jag inte erinra mig något liknande fall.

I grundlagen sägs att behövliga upplysningar skall inhämtas från berörda myndigheter och att enskilda och sammanslutningar skall få tillfälle att yttra sig över förslagen, det som kallas remisstvång. Dessutom finns ett MBL-avtal i regeringen, som reglerar hur de fackliga organisationerna skall informeras före regeringens beslut.

Det är dessa konstitutionella och administrativa frågor som vännerna i kulturutskottet vill ha granskade, inte frågan om att flytta tre museer. Det ärendet klarar folk i kulturutskottet av själva. Därför finns det inte någon som helst anledning att här i dag diskutera den frågan.

Granskningen visar klart och tydligt att alla de regler som gäller för beredning av förslag från regeringen har kringgåts. Beredningen har därmed haft sådana brister att Marita Ulvskog inte kan undgå kritik för den. Denna slutsats, som fem av utskottets partier drar, är den enda rimliga.

Att, som socialdemokraterna och Centerpartiet gör, komma fram till att beredningen skett i den i regeringsformen föreskrivna ordningen är en farlig och falsk slutsats. Den är farlig därför att det kan få betydande konsekvenser i framtiden. Den sänder signaler till regeringen om att det inte behövs någon utredning, att det inte behövs något remissförfarande,

att det inte behövs några yttranden från berörda myndigheter och att det inte behövs någon information enligt MBL-avtal till fackliga organisationer. Man kan ägna sig åt en totalt hemlig beredning av förslag som skall lämnas till riksdagen. Slutsatsen är falsk, därför att inga av de moment som är föreskrivna i regelverket har använts eller följts upp över huvud taget.

I det här ärendet har socialdemokrater och centerpartister enligt min mening inte levt upp till sin roll som seriösa granskare. Att socialdemokraterna inte vill kritisera ett eget statsråd kan man ju möjligen förstå, även om man inte accepterar det. Men vad har Centerpartiet i den byken att göra? Vad är bakgrunden till den osjälvständighet som här uppenbarar sig? Är det verkligen hela Centerpartiets uppfattning som Birgitta Hambraeus representerar? Centerpartisten i kulturutskottet har ju varit med på anmälan till konstitutionsutskottet. Har samarbetet med regeringen i ekonomiska frågor så till den milda grad förvridit huvudena på centerpartister att de inte längre kan tänka själva, eller är det, ännu värre, så att de inte tänker alls?

Birgitta Hambraeus måste här i dag punkt för punkt redovisa på vilket sätt Marita Ulvskog har uppfyllt regeringsformens krav på beredning och MBL-avtalets regler. Frågan är för allvarlig för att några undanflykter skall kunna accepteras. Detta gäller naturligtvis också socialdemokraternas talesman Nikos Papadopoulos.

Fru talman! Jag vill ge Vänsterpartiet en eloge i det här sammanhanget. Kenneth Kvist har förmått att skilja på sakfrågan och den formella beredningsfrågan, som vi har att behandla i konstitutionsutskottet. Trots att Vänsterpartiet har träffat en uppgörelse med socialdemokraterna i själva sakfrågan om hur museiflyttfrågan skall hanteras, har Kenneth Kvist förmått att göra en självständig prövning av själva beredningsfrågan.

Min uppfattning är att det grundlagsstridiga arbetssättet har skett planerat och systematiskt från Marita Ulvskogs sida. De som berördes av beslutet skulle hållas oinformerade ända fram till den tidpunkt då förslaget inte gick att hålla hemligt längre, dvs. timmarna före Marita Ulvskogs presskonferens där kulturpropositionen presenterades.

Granskningen visar också att Marita Ulvskog vilselett allmänheten och riksdagen. Den beskrivning som hon numera gör av förslaget stämmer inte med den beskrivning hon tidigare gjort bl.a. vid en frågestund här i riksdagen. Hon drar sig inte heller för att skylla ifrån sig och anklaga museichefer för att ha missuppfattat den information som de så småningom fick.

Fru talman! Jag har faktiskt sällan sett en sådan förslagenhet från en minister när det gäller att förneka det uppenbara. Vid utfrågningen förnekade Marita Ulvskog vad hon hade sagt här i riksdagen, trots att det finns protokoll så att man kan läsa precis vad som har sagts. Och jag måste säga att jag till viss del hyser viss beundran för Marita Ulvskog för den kyla som hon förmår att presentera. Dessa sista kommentarer har självklart inte något direkt med granskningen att göra, utan är mer en personlig uppfattning om hur en del statsråd kan agera i olika sammanhang.

Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i Göteborg*

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Anf. 63 INGER RENÉ (m):

Fru talman! För säkerhets skull skall jag börja mitt anförande om den s.k. museiflytten med att tala om att jag kommer från Partille, en kommun som ligger strax utanför Göteborg. Bohus län är min valkrets. Detta säger jag för att vi skall slippa de regionala skyttegravar som Marita Ulvskog tidigare apostroferat. Det här ärendet handlar inte om Stockholm eller Göteborg; det handlar om det beredningstvång som regeringen är underkastad. Att syfta på påstått regionalpolitiskt käbbel är bara ett försök att dölja vad det verkligen handlar om, alltså brister i regeringens handläggning av ärendet.

I 7 kap. 2 § i regeringsformen står det: "Vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig." När det gäller den här frågan om ett samlat etnografiskt museum i Göteborg har departementet och Marita Ulvskog missat trefalt. Marita Ulvskog har inte inhämtat upplysningar från myndigheter, inte lämnat tillfälle för sammanslutningar att yttra sig, inte lämnat tillfälle för enskilda att yttra sig och inte ens lämnat tillfälle att informera berörd personal före beslut och presskonferens.

Praktfullare självmål och en praktfullare uppvisning i konsten att bryta mot regeringsformen och därmed grundlagen är svårt att tänka sig.

Låt oss skärskåda det första självmålet. Ärendet har inte varit ute på sedvanlig remiss. Det fanns inte med i vare sig Kultur- eller Museiutredningens betänkande. Marita Ulvskog har i stället valt ut vissa samarbetspartner – mycket få – som t.ex. chefen för Folkens Museum Etnografiska i Stockholm, och förslaget har, som det har sagts, *vuxit fram* utan allmänhetens insyn. Åtminstone en av de inblandade belades dessutom med munkavle och kunde alltså inte föra diskussionen med t.ex. berörda kolleger. Det stämmer dåligt med propositionen 1973 med förslag till ny regeringsform, den som vi alltså har i dag, där departementschefen uttalade: "Att det som ett led i beredningen av regeringsärende i stor utsträckning inhämtas yttranden från myndigheter, organisationer och andra enskilda sammanslutningar är ett karaktäristiskt och betydelsefullt inslag i svensk politisk beslutsprocess." I det här fallet har alltså ärendet inte varit på remiss, och inte ens de närmast berörda museicheferna eller myndigheterna har haft tillfälle att yttra sig och säga sin mening.

I regeringsformen står det alltså att behövliga upplysningar och yttranden *skall* inhämtas från berörda myndigheter, och det har inte gjorts. Det är ett brott mot grundlagen.

Det andra brottet eller självmålet gäller möjligheten för sammanslutningar att yttra sig. Här finns inte bara grundlagen som stöd utan också ett avtal inom Regeringskansliet med de fackliga organisationerna. Avtalet reglerar medbestämmandet vid beredning av regeringsärenden. Det här ärendets beredning bryter mot praktiskt taget varje paragraf i avtalet.

Ärendet delades ut i Regeringskansliet den 5 september. Först den 18 september, nästan två veckor senare, faxas informationen till de fackliga organisationerna, en timme och tio minuter före den presskonferens där projektet offentliggörs. En timme och tio minuter. Det säger sig självt att möjligheterna för facket att yttra sig eller ens informera medlemmarna var obefintliga. Socialdemokrater brukar ju berömma sig av att ha goda fackliga förbindelser, men det är tydligen, åtminstone i detta fall, bara

munväder när det kommer till kritan. Detta är ett brott mot grundlagen och ett självmål när det gäller att hantera ärenden på ett grundlagsenligt sätt.

Det tredje brottet gäller möjligheten för enskilda att yttra sig. Som framgår av vad jag har sagt tidigare var den möjligheten också obefintlig. De närmast berörda cheferna fick meddelande om denna tingens ordning bara några timmar före presskonferensen. Då hade alltså förslaget förelagat i nästan fjorton dagar, men man hade inte skickat förslaget t.ex. tvärs över vattnet till Östasiatiska museet.

Till dessa grava konstitutionella brister kommer också en exempellöst slarvig ärendebehandling som visserligen kanske till alla delar inte är konstitutionell men som skadat verksamheten och alla dem som arbetar inom de berörda museerna. Marita Ulvskog brukar berömma sig av att vara tydlig i sina utsagor. Hon säger att det inte går att missförstå henne. Men då gäller det att vara varsam med orden.

I det här fallet kan man säga att Marita Ulvskogs sätt att handskas med informationen har varit minst sagt dubiös. Först verifieras att tre museer skall flytta från Stockholm, eller försvinna från Stockholm som det står i protokollet, men det gör inte så mycket eftersom det finns rätt gott om museer i Stockholm i alla fall, som Marita Ulvskog uttryckte sig. Ett tag efter detta sägs det att det inte är tal om att flytta museer. Men sedan säger man att det är klart att museerna skall flytta, men att en viss begränsad utställningsyta sannolikt kommer att bli kvar. I informationen till museicheferna, alltså fjorton dagar efter att beslutet fattats och några timmar före presskonferensen, ges beskedet att nu gäller det att börja packa. Denna förvirrade information måste ha varit mycket pressande för alla som arbetar i och har sitt hjärta inom museivärlden.

Lägg därtill andra egendomligheter som sidor som blivit utrivna ur propositionen, just de sidor som behandlar museiflytten, så blir ärendehanteringens oskicklig, okänslig och, ur konstitutionell synvinkel det värsta, odemokratisk. Den bryter mot grundlagen, och det är kulturministerns ansvar. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 9.

Anf. 64 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Jag får börja med att tacka för de vänliga orden från utskottets ordförande.

Å andra sidan får jag säga att jag inte ser att något annat agerande än det jag har gjort i saken hade varit möjligt.

Det är utomordentligt omdömesgillt, om jag ser till sakens politiska sida, av statsrådet Ulvskog att göra upp med Vänsterpartiet. Det borde fler statsråd göra.

Men därmed har inte Vänsterpartiet någon del i att myndigheterna meddelas för sent, att facken inte får information i tid osv., utan det är någonting som är regeringsinternt och ligger i regeringens beredning.

Det är också tydligt, som det har sagts här, att när regeringen delade ärendet den 5 september hade man också möjlighet att dela det till berörda myndigheter och även till de fackliga organisationerna på dessa myndigheter. Men detta fick anstå ända till bara några timmar före den presskonferens där ärendet presenterades.

Man har sagt att detta berodde på att ärendet var brådskande. Man har också hänvisat till att det i det medbestämmandeavtal som finns för fack-

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

liga organisationer står att medbestämmandeplikten kan kringgås om ett ärende är särskilt brådskande.

Men försumlighet i att informera, så att man på grund av detta kommer i tidsnöd, gör inte ett ärende brådskande. Om vi lånar oss åt en sådan tolkning kan vi alltid kringgå informationsplikten med en sådan hänvisning. Det kan alltså inte godkännas, enligt min mening.

Det är alltså helt klart att det har varit brister i beredningen av detta ärende, framför allt när det gäller remissbehandlingen och de informationsplikter som regeringen hade att leva upp till.

Därför har jag kunnat ansluta mig till reservation nr 9, och jag instämmer i bifallsyrkandet.

Anf. 65 EWA LARSSON (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till den gemensamma reservationen nr 9.

Jag måste också säga, fru talman, att det är med förfäran som jag har följt det här ärendet, och jag har agerat aktivt för att lyfta fram det sätt som ärendet har skötts på. Jag vill tänka mig att det kanske beror på välvilja inför kulturens utveckling i landet att ärendet har skötts på detta sätt, men välvilja kan aldrig gå före demokrati och beredningsansvar.

När de fackliga företrädarna ringde till mig och berättade vad som hade skett i ärendet, eller snarare vad som inte hade skett, trodde jag först att det jag hörde inte var riktigt. Vi hade långa samtal, och när jag insåg vad som hände blev jag förfärad. Jag är fortfarande förfärad, därför att det finns ingen vilja till samförstånd från regeringspartiets sida.

Fru talman! Mitt tidigare fackliga arbete var omfattande och inkluderade den tid då vi introducerade medbestämmandelagen, och den traditionella 19 § om informationsplikten. I mitt fackliga arbete har det alltid varit min starka drift och utgångspunkt att samtalet betyder någonting, att mötet mellan människor betyder någonting. Det är ett givande och ett tagande som ligger bakom utveckling, och konfrontation bara konserverar, fördröjer och låser energier på ett sådant sätt att en frågas utveckling kanske går bakåt och blir negativ.

Här fick jag nu som riksdagsledamot ta del av en förlegad pampkultur, som härstammar från en helt annan tidsålder, och det av en kulturminister. Jag vill då också säga, fru talman, att för mig är kulturen och dess företrädare föregångare för samhällets utveckling, och därför har detta ärende gjort mig ännu mer förfärad.

Efter KU:s utfrågning, och när det är så uppenbart att beredningen inte bara har missköts utan också skötts på ett negativt sätt, är det för mig oförståeligt att vi inte skall kunna nå ett samförstånd och säga att det var fel, att det var låsta positioner, att det inte skall upprepas och att det har inverkat negativt.

Till sist vill jag säga några ord om vilka konsekvenser det här förslaget kan få om vi inte aktar oss noga. Det är alltid lättare att akta sig om man har uttalat någonting tidigare. Den helhetssyn som väl alla arbetar för bygger ju på enskilda kompetenser, enskilda sakkompetenser, och helheten berikas av att kompetensen är så hög som möjligt inom de olika delarna.

Det skulle kunna vara så att regeringen skjuter över målet och att resultatet av det som kommer fram i stället blir utarmning av verksamheten,

att det blir mindre verksamhet än tidigare. När jag säger det bygger det på den konstruktion som finns i det faktiska förslaget, som inte har med ärendets beredning att göra utan bara visar på ytterligare skäl för att det är viktigt att följa den parlamentariska gången i ett ärende, så att det inte kommer fram så här tokiga förslag.

När man bygger nya hus kostar det pengar, och om man då finansierar det till stor del med verksamhet, dvs. pengar som skall gå till att ge oss alla någonting, blir det mindre verksamhet. Som förslaget nu ser ut, skall alla museer i Sverige vara med och finansiera ett stort hus. Men pengarna för att fylla huset med verksamhet, utställningar, produktioner och allt det som vi alla egentligen är beredda att betala skatt till, kommer att minska.

Med det, fru talman, vill jag återigen säga att jag tycker att det är djupt tragiskt att stå här och konstatera att jag får yrka bifall till en reservation och att det inte har gått att nå enighet i detta ärende.

Anf. 66 NIKOS PAPADOPOULOS (s):

Fru talman! Redan 1993 var frågan om nya horisonter för vår kultur ett bekymmer för regeringen. Man ville ha utredningar som kunde ge nya idéer och dynamik för att utveckla och utvidga kulturen i hela landet.

Regeringen ville ha förslag om mål för kulturpolitiken och om åtgärder som krävs för att främja kulturen.

Dynamik och utveckling med vidgade horisonter inom kulturen har börjat förverkligas genom de insatser och initiativ som Kulturdepartementet har börjat med.

Kulturdepartementet bestämde sig och gjorde en s.k. resande remiss, en Odysseusresa med sikte på att komma fram till Ithaki.

Så åkte de ut till landets alla län. Kulturen skulle breddas och utvecklas över hela landet. Resan genomfördes mellan november 1995 och februari 1996.

Departementet besökte och diskuterade med kommunernas företrädare, landsting, kulturinstitutioner, fria konstutövare, invandrarorganisationer m.m. När de kom fram till Ithaki hade de samlat många kloka och nyttiga förslag. De fick många kunskaper och många idéer.

Kulturutredningens slutbetänkande innehöll många förslag. När regeringen gjorde sin beredning av propositionen behandlades bara förslag från utredningen.

Utredningen har betonat betydelsen av kultur över hela landet. Utöver detta pekar utredningen på en bred kultursyn, ett mångkulturellt och mångvetenskapligt perspektiv. Samtidigt tar man upp invandrargruppernas möjligheter till identifikation med sin kulturella bakgrund.

Kulturen tillhör hela landet, hela befolkningen. Kulturen har inga gränser.

Här måste jag betona att kulturutredningen inte har lämnat något förslag som berör det etnografiska museets verksamhet.

Fru talman! Från Statsrådsberedningens promemoria får vi den konkreta informationen att under departementets kontinuerliga beredningsarbete av museifrågorna uppvaktades departementets ledning under 1995 och 1996 av flera organisationer och intressegrupper, bl.a. flera centrala och regionala museer samt myndigheter. Förslaget om en samlad etnografisk myndighet i Göteborg har växt fram. Det lades fram efter bearbetning av det samlade material som ovan har beskrivits.

Fru talman! Jag vill påpeka att propositionen inte innehåller något förslag till flyttning av museer från Stockholm. Statsrådet Marita Ulvskog har flera gånger förtydligat att det "inte heller handlar om att flytta människor eller föremål."

Regeringens förslag är klart och tydligt: Etnografiska museet i Göteborg får statligt huvudmannaskap den 1 januari 1999 och sammanförs samtidigt med Folkens Museum Etnografiska, Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet till ett samlat etnografiskt centralmuseum. Den nya myndigheten förläggs till Göteborg.

Samtidigt är regeringens bedömning att man under 1997 återkommer till riksdagen med närmare förslag rörande den nya myndigheten.

Orsaken till regeringens förslag är bl.a. att Sverige har ca 1,3 miljoner "nya svenskar", som man brukar kalla invandrarna. Invandrarkulturen har berikat Sverige och samtidigt fått en allt större betydelse i dagens samhälle.

Regeringen har i många fall givit olika berörda museer, som Folkens Museum Etnografiska m.m., ett särskilt uppdrag med syfte och mål att närmare knyta band med invandrargruppernas behov.

Museer med helt eller delvis etnografisk inriktning bör ta större ansvar för att utvidga sin verksamhet och ta kontakt samt utveckla positivt samarbete mellan den svenska och andra kulturer.

Göteborg är porten till den yttre världen. Där bor också många invandrare. Förutsättningarna för arbete i förhållande till både forskning och invandrargrupper måste förbättras även utanför Stockholm. Göteborg har också en vetenskaplig miljö inom olika ämnesområden samt ett betydande publikunderlag. Den nya samlade museiorganisationen förblir ett statligt ansvarsmuseum förlagt till Göteborg.

Regeringens bedömning är att en ny etablering i denna form möjliggör ytterligare samordningsvinster och breddning av kompetensen. Dessutom finns möjligheten att den nya museiorganisationen löser den svåra frågan om lokaler samtidigt som den skapar förutsättningar för oprövade former för exponering, publikkontakter m.m.

Fru talman! Med dessa ord vill jag säga att man bör betrakta förslaget inom museiområdet som en viktig del i regeringens satsning på kultur i hela landet. Jag betraktar det som en revolutionerande reform som kan skapa förutsättningar för oprövade verksamhetsformer.

Anf. 67 ANDRE VICE TALMANNEN:

Får jag påminna om att även om sakfrågan hänger ihop med granskningsbetänkandet, är det granskningsbetänkandet som diskuteras.

Anf. 68 NIKOS PAPADOPOULOS (s):

Fru talman! Verksamheten kommer att inriktas mot tvärvetenskapliga perspektiv i samarbete med pågående forskning mellan Stockholms och Göteborgs universitet.

Ett samarbete skall startas för att förstärka publikarbete i samverkan med skola, universitet, lärarutbildning, kulturinstitutioner, invandrarföreningar samt andra folkrörelser. Det mångkulturella och mångetniska samhällets kulturarv skall visas och debatteras öppet. Det skall exponeras

i en dynamisk miljö som skall spegla framväxten av olika kulturer, likheter och olikheter.

Man skall prova och använda den nya tekniken i stor utsträckning. Det gäller i kommunikation med andra kulturer och utbildningsinstitutioner samt med dokumentationsenheten.

Vidare skall den nya informationstekniken, som kan föra verksamheten framåt, prövas. Den skall samtidigt studeras vidare. Regeringen beslutade om den aktuella propositionen den 12 september 1996.

Fru talman! Vad gäller reservationen angående beredningstvång vill jag hänvisa till regeringens förslag som jag nämnde tidigare. I sin helhet handlar det om att flytta tre museer från Stockholm, att lägga samman dem med det etnografiska museet i Göteborg och att på så sätt skapa ett världskulturmuseum med centralt ansvar.

Regeringen kommer att tillsätta en kommitté som skall arbeta för att kunna komplettera och fylla förslaget med detaljer som riksdagen kommer att ta ställning till.

Regeringen har redan tillsatt en ordförande för organisationsgruppen, Christina Rogestam. Gruppen som tillsattes i februari kommer att lämna den första rapporten till riksdagen under oktober. Det kommer att handla om moderna idéer och lokaler. Det blir alltså den första rapporten.

Anf. 69 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag måste påminna om att det är granskningsbetänkandet som debatteras.

Anf. 70 NIKOS PAPADOPOULOS (s):

Fru talman! När det gäller reservationen angående bristande information vill jag påpeka att information har lämnats av statssekreterare Ann-Christin Nykvist och departementsråd Kristian Berg till alla myndighetscheferna angående förslaget att inrätta en ny etnografisk museimyndighet i Göteborg.

Den 18 september informerades personalen vid Folkens Museum Etnografiska om förslaget, och samtidigt lämnades informationen över till de centrala fackförbunden. Senare samma dag, alltså den 18 september, hade regeringen en presskonferens där man uttalade sig om det nya etnografiska museet.

Fru talman! Enligt min mening har detta ärende beretts enligt alla regler som gäller för regeringsärenden. Med detta vill jag avsluta mitt anförande och yrka avslag på samtliga reservationer.

Tack!

Anf. 71 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det finns mycket i den kulturpolitiska sakdelen av Nikos Papadopoulos inlägg som jag kan instämma i. Men nu ägnar vi oss inte åt granskningen av innehållet i regeringens kulturpolitik – jag kan förstå den tidigare tjänstgörande talmannens användning av klubban. Det handlar faktiskt om huruvida man har berett ärendet på det sätt som regeringsärenden bör beredas; det är det vi granskar.

Med innehållet får det vara både si och så. Regeringen har rätt att föra en bra politik, och den har rätt att föra en dålig politik. Men den har inte

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

rätt att bereda ärendena hur som helst. Menar verkligen Nikos Papadopoulos att regeringen uppfyller regeringsformens krav på information eller medbestämmandeavtalets lag om information och om att man skall ha möjlighet till yttrande – som dessutom finns med. Regeringen informerar berörda myndigheter och berörda fackliga organisationer någon eller några timmar före en presskonferens och flera dagar efter det formella regeringsbeslutet. Jag menar att det är helt otillständigt, och det måste kritiseras. Det är beklagligt att socialdemokraterna i det här ärendet inte kunde se att det fanns brister i regeringens beredning. I fallet med Thage G Peterson, som vi diskuterade förut, hade ju socialdemokraterna en modest kritik.

Anf. 72 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Kenneth Kvist frågar om regeringen följde reglerna.

Man har, som Kenneth Kvist sade, mycket klart informerat en timme och tio minuter innan man gick till presskonferensen. Ärendet betraktades som brådskande, fru talman. Det fanns inte tillräckligt med tid för att man skulle kunna informera före beslutet, men man har informerat före presskonferensen. Enligt § 2 skall man självfallet lämna information, men om det är brådskande behöver man inte lämna någon information.

Jag talar alltså om grundreglerna. Statsrådet har inte begått något fel, enligt de regler som gäller. Man informerade en timme och tio minuter före presskonferensen; det är korrekt. Men det är inte något brott i fråga om fackliga överenskommelser. Det står tydligt och klart att information inte behöver ges om ärendet brådskar. Och det här ärendet, fru talman, var brådskande.

Tack!

Anf. 73 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Om det över huvud taget skall vara någon mening med den här informationsplikten skall den träda i funktion innan beslut är fattade. Ärendet delades den 5 september till regeringens ledamöter. Beslut fattades den 12 september. Man skulle alltså informera om ärendet den 5–8 september, så att berörda myndigheter eller fackliga organisationer, om de skulle ha allvarliga invändningar mot förslaget, skulle kunna resa ett varningens finger. De skall inte informeras fem dagar efter regeringens beslut. Då har man inte följt informationsplikten.

Ärendet var brådskande eftersom det bereddes på ett valhant sätt. Eller också är detta produkten av att politik så många gånger görs upp i bilaterala eller trilaterala överläggningar mellan olika politiska partier – även om det i det här fallet var ett osedvanligt klokt val av diskussionspartner. Så är det i stället för att politiken formas i de instanser där de rätteligen bör formas, nämligen i riksdagen och dess utskott.

Saker och ting blir inte brådskande bara för att de försenas på grund av klantig skötsel.

Anf. 74 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Vissa frågor kan trots allt bli brådskande. Tiden var väldigt knapp. Detta skedde under september månad, och jag har ingen anledning att inte tro på vad statsrådet sade. Departementet var överbelastat

med olika ärenden. Samtidigt skulle man ta hand om budgetpropositionen. Därför rann tiden i väg. Men trots allt har statsrådet informerat personalen och facket. Jag hävdar fortfarande att detta ärende bereddes enligt alla regler. Det blev inget fel när det gäller informationen till facken.

Det talas om en strävan. När det gäller det här ärendet har man informerat precis en timme och tio minuter före presskonferensen.

Tack!

Anf. 75 EWA LARSSON (mp) replik:

Fru talman! Även om ansvarigt statsråd väljer förlegade pampfasoner när hon skall driva ett ärende undrar jag om inte Nikos Papadopoulos tror att hans och kulturutskottets strävan att utveckla kultur i hela landet skulle ha vunnit på en traditionsenlig beredning av ärendet.

Jag vill påminna om att hela kulturutskottet stod bakom att Göteborgs etnografiska museum skulle ges ett nationellt uppdrag med en ekonomi som gjorde att man skulle kunna klara av det omedelbart. Det var alltså hela utskottets uppfattning.

Nu har vi i stället att hantera en flerårsbudget där alla museer i hela landet skall vara med och ekonomiskt ta ansvar för en ny byggnad inom en ram. Vid en traditionell beredning hade detta kommit fram. Då hade man kunnat se över den frågan på ett helt annat sätt. Vad finns det för positivt med att hantera ärendet på det här sättet?

Anf. 76 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Det gläder mig att Ewa Larsson har samma uppfattning som vi, nämligen att det här etnografiska museet skall ha huvudansvaret och att det också är Miljöpartiets önskan.

Vi strävar efter att gå den konstitutionella vägen korrekt. Ewa Larsson ser den ena sidan av myntet. Jag ser den andra. Jag tror att man med den väg som man har gått hittills följer alla regler som bör följas när information skall ges till personalen och facken. Jag vill betona, fru talman, att frågan i det här fallet var brådskanie.

Tack!

Anf. 77 EWA LARSSON (mp) replik:

Fru talman! Ordet "brådskanie" står väldigt tomt och ensamt i det här sammanhanget.

Jag vill upprepa vad jag sade, ifall det var något hörfel här. Hela kulturutskottet stod och står bakom att ge Göteborgs etnografiska museum ett nationellt uppdrag med pengar som hör till ett nationellt uppdrag. Något annat har jag inte sagt. Däremot är jag mycket kritisk till att man hanterar ett ärende på det här sättet. Har vi beredningstvång och beredningsskyldighet skall man fullfölja det. Det kan bara bli negativt när man hanterar en fråga på det här sättet. Därför menar jag att Papadopoulos parti har skjutit över målet och fått en reaktion som har missgynnat det som ni i själva verket vill och som också kulturutskottet vill, att ha kultur i hela landet. Men först måste man självklart gå igenom hur det skall ske och hur det skall finansieras.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Anf. 78 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Självklart. Men regeringen har rätt att lägga fram ett förslag, det är ingen som kan förbjuda det. Sedan kommer den demokratiska processen att visa om det accepteras eller förkastas. I det här fallet blev förslaget det som vi läst flera gånger. Några detaljer har inte beskrivits, utan detaljerna kommer längre fram. Jag tror att organisationskommittén kommer att göra ett fantastiskt bra jobb för att ge oss det som också Ewa Larsson eftersträvar.

Anf. 79 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Jag väljer att kommentera den procent i Nikos Papadopoulos anförande som handlade om det som vi egentligen skall behandla i kammaren. Då skulle jag vilja fråga: Vidhåller Nikos Papadopoulos att det här ärendet verkligen har remissbehandlats? Resanderemissen visade sig inte vara ett vanligt remissförfarande. Ärendet om museiflytten fanns inte heller på agendan. Därför är min fråga: Är detta ärende verkligen remissbehandlat?

Anf. 80 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Jag tror att den här kunskapsresan, det som kallas remissresa, har givit väldigt mycket för Kulturdepartementets anställda, dem som var speciellt utsedda att gå ut och fråga. Visst är det bra som de har gjort. Att frågan inte skulle ha remissbehandlats samtidigt som man åker ut för att få kunskaper om man kan bygga upp något nytt kan jag inte acceptera. Förslaget har växt fram efter alla resor och intervjuer med olika organisationer och myndigheter. Jag tror att resan ut i landet har gett mycket positivt.

Anf. 81 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Jag tror säkert att resan på olika sätt har varit väldigt positiv, men det rör inte det ärende som vi diskuterar i dag. Nu handlar det om huruvida regeringen har följt regeringsformen, om ärendet alltså är remissbehandlat. Eftersom ärendet inte fanns när man reste runt kan det inte gärna ha behandlats under den resan. Jag undrar om Nikos Papadopoulos håller med mig om den analysen.

Till nästa fråga: Det har talats mycket om brådska och att det är skälet till att de fackliga organisationerna och de berörda myndigheterna inte har informerats. När vi hade Marita Ulvskog i utskottet för utfrågning sade hon själv som svar på en direkt fråga att det inte var någon brådska som vidlådde detta ärende. Det var alltså ingen brådska hänförd just till detta ärende. Det argumentet, att man på grund av brådska inte hann informera de fackliga organisationerna och museicheferna, håller inte. Man måste i så fall hitta ett annat argument för att försvara det beteendet.

Anf. 82 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Angående informationen har jag svarat på frågan flera gånger, men Inger René vill att jag skall göra det en gång till. Informationen gick ut enligt reglerna, inte utanför regelverket. Jag vet att Inger René vill höra att informationen skulle ha varit bättre, men den gick ut

enligt reglerna. Det var inget brott mot reglerna. Enligt mina anteckningar var jag också med den dagen.

Det var inte brådskanie, säger Inger René. Men det var brådskanie, det framgår av den diskussion som vi hade. Det var brådskanie, och informationen gavs enligt reglerna. Jag skall inte behöva upprepa samma sak.

Anf. 83 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Nikos Papadopoulos har helt rätt i att regeringen har rätt att lägga fram vilka förslag den vill. Men i grundlagen står det att regeringen vid beredning av regeringsärendena *skall* inhämta behövliga upplysningar från berörda myndigheter. De upplysningarna måste inhämtas innan regeringen fattar beslut för att man över huvud taget skall kunna ta hänsyn till dem. Vi har t.ex. en detaljfråga som handlar om donationer som är en utomordentligt viktig juridisk fråga. Då vill jag fråga: Hur har regeringen uppfyllt grundlagens regler om att man vid beredning skall inhämta upplysningar från berörda myndigheter? Tala om exakt hur det har gått till. Det är det ena.

Det andra är: Hur är detta möjligt för myndigheterna då det inte finns ett enda papper om det här förslaget? Kulturministern sade att det inte fanns ett enda papper. Hur kan man då ha skickat ut någonting på remiss, informerat någon eller inhämtat upplysningar från berörda myndigheter?

Hur har remissen till enskilda och sammanslutningar exakt gått till? Hur har kravet på MBL-förhandlingarna, som skall ske i samband med att regeringen skickar ut sitt förslag internt i regeringen, uppfyllts?

Snacket om brådskanie är bara löjligt. Den 5 september skickade man en intern remiss i regeringen. Det var sju dagar innan regeringen fattade beslutet, och det är en mycket lång tid i regeringssammanhang. Facket klarar av sådant på några timmar om man har blivit informerad. Allt snack om att det var brådskanie är struntprat. Sju fantastiska orörda dagar är en mängd av tid när det gäller möjligheter att umgås med de fackliga organisationerna och informera.

Anf. 84 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! Information har inhämtats i form av resanderemiss. Inom den remissen har man träffat alla länets och kommunens representanter och diskuterat frågan, träffat organisationer osv. Det finns inga anteckningar, inget protokoll, som ordföranden säger, men det finns kunskap. Det hela har växt fram under resanderemissen. Som jag tidigare sade gäller huvudförslaget det etnografiska museet, inga detaljer, ingenting om hur det ena eller det andra skall ordnas, föremål eller personal.

Enligt utskottets ordförande fanns det mycket tid att informera. Den 5 september har det skickats ut, den 12 september fattades beslutet och den 18 september gavs information. Som jag tidigare förklarat var det en enormt stressig tid för departementet med budgetpropositionen och allt annat. På så sätt dröjde det till en timme före presskonferensen innan alla, personalen och fackliga representanter, fick informationen.

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Anf. 85 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Det står i grundlagen, i regeringsformen 7 kap. 2 §, att vid beredning av regeringsärenden skall behövliga upplysningar inhämtas från berörda myndigheter.

Jag vill då fråga: Exakt hur har dessa upplysningar inhämtats från berörda myndigheter? Hur har det gått till? Regeringen är ålagd enligt grundlagen att uppfylla detta. Jag vill veta hur det har gått till, men hittills har jag inte fått något svar.

Vilket underlag hade man för att kunna inhämta sådana upplysningar från myndigheterna? Jag tror inte det fanns ett enda papper om det här förslaget förrän propositionen trycktes. Det är den information som vi har fått från kulturministern. Nu vill jag ha svar på den frågan.

Ni gav det svepande svaret i utskottet att beredningen har skett enligt den i regeringsformen föreskrivna ordningen. Tala om hur det har gått till!

Anf. 86 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik:

Fru talman! När det gäller föreskriven ordning står det klart och tydligt i punkt 2 att om ett ärende är brådskande så behövs det inte ges någon information. I det här fallet har det lämnats information. Det har också funnits en strävan att lämna denna information.

Information har också lämnats på ett muntligt sätt. Man har diskuterat med olika myndigheter och organisationer, men det finns inget skriftligt protokoll på detta.

Fru talman! Jag har fortfarande samma svar, eftersom det inte finns något annat. Beredningen skedde enligt reglerna. Om sedan fru ordföranden inte är nöjd får det stå för henne. Jag tycker och vet att det har gått rätt till.

Anf. 87 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! KU skall alltså granska om detta ärende har beretts på ett riktigt sätt. Nikos Papadopoulos har på ett utförligt sätt redogjort för hur alla utredningar som ligger till grund för det här ärendet har gått till. Jag tycker att det är värdefullt att han på ett utförligt sätt har beskrivit den nya metod som Kulturdepartementet har uppfunnit för att verkligen förankra sina idéer hos hela folket.

Det är märkligt att ett förslag som retar stockholmare – förlåt mig, Inger René, men det är ofta så – kan missfärgas i massmedierna och hur fruktansvärt svårt det sedan är att torka bort den färgen. Man missleder folk. Enligt min uppfattning har kulturutskottets ledamöter – det var de som anmälde ärendet – tagit intryck av massmediernas rapportering. De trodde kanske rent av att det i propositionen föreslogs att tre museer skulle packa ner alla sina föremål i lårar, stänga lokalerna och flytta till Göteborg utan att i god tid ha fått yttra sig.

Propositionen innehåller inte någonting sådant. I den sägs att det skall bli en ny myndighet i Göteborg för Etnografiska museet. Denna myndighet skall styra över dessa tre befintliga museer i Stockholm. Här skall alltså ske en överflyttning av vilken myndighet som museerna skall tillhöra. Det är en väldig skillnad mot att varje pryl skall flyttas till en stor

och onödig kostnad, som man har anfört i massmedierna. Fortfarande verkar det som att man har den uppfattningen.

Men det är inte själva beslutet och Kulturdepartementets proposition till riksdagen som vi här skall diskutera. Kulturutskottet har ju tagit ställning till propositionen och också tillstyrkt förslagen med en komplettering som snarast vänder sig till massmedierna angående deras misstolkning av situationen.

Man har också beslutat om en organisationskommitté, och såvitt jag förstår är denna nu tillsatt. Där kommer alla som berörs av beslutet att inte bara tillfrågas enligt avtal. De skall också vara med i arbetet med att organisera en myndighet för det etnografiska museet.

Jag anser alltså att det inte har begåtts något brott mot grundlagen. Inget formellt fel har begåtts. Regeringen har berett ärendet korrekt.

Som framgår av den utfrågningen av Marita Ulvskog i konstitutionsutskottet anställdes den 1 juli 1995 den förre krigsarkivarien Leif Gidlöv på Kulturdepartementet för att på heltid ägna sig åt museifrågorna i kulturpropositionen, den proposition som denna handläggning ingår i. Han kom att fungera som en intern utredare. Med sin breda och djupa expertkunskap från kultursektorn har han utgått från det samlade material som fanns att tillgå. Leif Gidlöv tog kontakt med berörda myndigheter. Detta är ännu ett bevis för att beredningen av ärendet har skett i den ordning som det skall. Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan.

Anf. 88 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Birgitta Hambræus säger att ärendet har beretts i den ordning som det skall beredas.

Ärendet delades till regeringen den 5 september. I regeringsformen föreskrivs att regeringen har en informationsplikt när det gäller berörda myndigheter och skall inhämta yttranden från dem. Detta hade alltså varit möjligt att göra mellan den 5 och den 12 september. Så skedde inte.

I stället – och här gjorde Nikos Papadopoulos en exakt tidsangivelse – informerades man en timme och tio minuter före presskonferensen. Men det står inte i regeringsformen att regeringen är skyldig att lämna information ett visst klockslag innan sin presskonferens. Informationsplikten gäller givetvis tiden innan regeringen fattar sitt beslut. Men det har regeringen inte beaktat. Den hade möjligheter att lämna information, men så har inte skett.

Likaså gäller den informationsplikt som man är avtalsbunden av gentemot berörda fackliga organisationer. Också där har regeringen haft möjlighet att informera i rimlig tid, men man har uraktlåtit att göra det. Det finns ingen ursäkt för detta.

När ett parti som i det här fallet Vänsterpartiet gör upp med regeringen förutsätter man ju att regeringen sköter rutinfrågor med sedvanlig skicklighet, precis som en regering i allmänhet sköter sådana här saker. Men i det här fallet och i dessa avseenden har det brustit. Förslaget om denna myndighet har dessutom aldrig varit ute på remiss, och det har heller aldrig diskuterats innan förslaget kom på bordet. Möjligen har det diskuterats i en mycket begränsad krets.

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Anf. 89 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag vill fråga Kenneth Kvist: Är det inte bättre för de berörda att få ingå i den organisationskommitté som skall föreslå hur det hela skall utformas än att få information och ha möjlighet att bara yttra sig? Propositionen innehöll ju ett förslag om att en ny myndighet skulle bildas och att de tre museerna i Stockholm skulle inordnas under den myndigheten. Sedan skulle organisationskommittén lägga fram ett förslag om på vilket sätt denna omändring skall ske.

Det måste vara en betydligt bättre möjlighet för de berörda organisationerna att kunna påverka utvecklingen än om man bara får information och sedan har några dagar på sig att yttra sig över den.

Det viktiga här tycker jag är att propositionen icke innehåller en flytt av museer. Detta berör inte de anställda. Det berör vilken myndighet de skall lyda under. Sedan kommer alltså Organisationskommittén att ta fram alla detaljer.

Anf. 90 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Får jag upplysa fru Hambraeus om att det vi diskuterar är det beslut som har fattats, inte beredningen av kommande beslut på det här området, utan hur det beslut som har fattats har beretts.

Det spelar egentligen ingen roll om ärendet avser vilken myndighet man skall arbeta under eller om det avser flytt av museer eller inte. Beredningstvånget är ett och detsamma oavsett innehåll i sak, och det är i det stycket man brister.

Det är inte alls säkert att det inte blir fråga om flytt eller nedläggning av museer. I utfrågningen säger Marita Ulvskog som svar på en fråga från mig: "Är det så att det inte blir några extrapengar, att vi alltså bara skall hantera de 29 miljoner som Kulturdepartementet har makten över, då blir det ett bra museum i Göteborg. Men det blir inte, tror jag, ett så bra museum som jag skulle önska att det blev, och som jag tror att många inom museisektorn skulle vilja se. Då krävs det en omfördelning, för några nya pengar kommer jag inte att kunna avstå inom kulturbudgeten." Då blir det en omfördelning, säger hon. Javisst, från vissa museer till det göteborgska museet. Det är klart att det träffar verksamheten också.

Men det är egentligen inte det vi granskar, utan det är beredningen, och beredningen har brister. Det är mycket märkligt att en så klarsynt person som Birgitta Hambraeus inte kan se detta, utan låter serviliteten gentemot socialdemokratin ta överhanden i detta ärende.

Anf. 91 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Vad själva förslaget som vi anser skall ha förberetts på rätt sätt innehåller har självfallet betydelse för på vilket sätt man skall förbereda det. Nikos Papadopoulos har verkligen utförligt beskrivit hur utredningarna lyfte fram material som ledde fram till proposition.

Där är det två saker som tas upp, dels att man aviserar att det kanske skall bli en omfördelning av resurser från Stockholm till en annan plats i landet, nämligen Göteborg. Det är ganska rimligt med tanke på att Stockholm har 82 % av museipengarna från staten. Av alla statliga anslag till museer går 82 % till Stockholm. Jag tycker att det är mycket rimligt att en omfördelning görs. Men man tar inte ställning till hur. Man säger också

att det är en organisationskommitté som skall ta ställning till på vilket sätt det hela skulle kunna organiseras.

Sedan är det själva myndighetsutövandet. Självklart hade det varit önskvärt, det tror jag säkert att alla är överens om, att man hade berättat detta för de berörda tidigare. Men de hade inte kunnat säga särskilt mycket om vem som skall ha myndighetsansvaret och om omfördelningen av pengar. Däremot är det mycket viktigt att vara med och lämna sina synpunkter när det här skall utformas i praktiken. Det får man göra i Organisationskommittén.

Anf. 92 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Jag vet inte om jag hörde rätt när jag tyckte mig höra att Birgitta Hambræus sade att det väl är bättre för verksamheten om informationen sköts på det här sättet än på det sätt som vi reserverar förfäktar. Vi brukar hålla på lagarna, speciellt grundlagarna, i den här kamraren. Jag blev milt sagt litet förvånad. Därav min fråga.

Birgitta Hambræus refererade till resanderemisserna och menade att det var ett sätt att informera om det här beslutet. Då undrar jag: På vilket sätt kunde man informera om det här beslutet genom resanderemisserna, när beslutet inte ens fanns när man var ute på dessa remissresor över landet?

Anf. 93 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Vi diskuterar två saker här. Enligt regeringsformen har regeringen en skyldighet att bereda ett ärende, att utreda det. Det är alltså en redogörelse för hela den utredning som ligger bakom som så utmärkt har framförts av Nikos Papadopoulos.

Sedan har vi skyldigheten enligt avtal att informera de berörda. Det kan man låta bli om det är bråttom. I det här fallet har man, som Nikos Papadopoulos också har sagt, informerat, men naturligtvis mycket sent, så att det inte fanns någon möjlighet att reagera på informationen. Jag menar att det för dessa berörda, som i allra högsta grad kommer att involveras i förändringen, skulle vara mycket värdefullare att få ingå i den organisationskommitté som i praktiken kommer att utforma förändringen än att bara ha några dagar på sig att lämna ett yttrande.

Jag glömde tidigare att ta upp det som Inger René sade om att man vid delningen hade rivit ut de sidor som berörde museerna ur propositionen. Vilken information har Inger René om att det var så? Vi fick ju vid utfrågningen av Marita Ulvskog reda på att det var sidor från en gammal text som kommit in av misstag. De rörde Sjöhistoriska museet och skulle inte på något sätt vara med här. Det var de sidorna som var utrivna. Men Inger René kanske har en annan information om att de sidor som revs ut rörde just de här museerna.

Anf. 94 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! De sidor som rörde denna s.k. museiflytt delades över huvud taget inte till de berörda parterna. De fick alltså information kvällen innan respektive, när det gäller de fackliga organisationerna, en timme och tio minuter innan presskonferensen.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Min fråga kvarstår: På vilket sätt uppfyllde regeringen 7 kap. 2 § i regeringsformen, när inte resanderemisserna kunde göra det? Under resanderemisserna fanns inget material över huvud taget att tillgå om den här frågan, och frågan diskuterades över huvud taget inte. På vilket sätt har regeringen skött sitt åliggande enligt regeringsformen 7 kap. 2 §?

Anf. 95 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Som jag sade i mitt första anförande var Leif Gidlöf anställd vid Kulturdepartementet, och han tog kontakt i god tid åtminstone med många av de berörda myndigheterna. Det är svaret på Inger Renés fråga.

Jag har också konstaterat att det Inger René först framförde inte var sant. De två sidor som revs ut ur propositionen rörde Sjöhistoriska museet, inte det vi nu diskuterar, Etnografiska museet.

Anf. 96 EWA LARSSON (mp) replik:

Fru talman! Ursäkta Birgitta Hambraeus, men jag tycker att ni glider omkring som en klick smör i en stekpanna i den här frågan. Det påminner mig om en mycket förvirrad diskussion som hölls en gång på 60-talet, om det var rätt att stjäla en bil från en som var rik men inte från en som var fattig. Jag tycker att den diskussion som Birgitta Hambraeus för liknar den förvirrade diskussionen på så sätt att välviljan i ett kommande förslag blandas ihop med det beredningstvång som vi har att rätta oss efter här i riksdagen. Lagen gäller naturligtvis lika för alla.

Jag vill i korthet höra Birgitta Hambraeus redogöra för alla de utredningar som har gjorts i detta ärende. Jag återger Centerpartiets eget uttalande här. Redogör för det uttalandet!

Innebär den nya metod som Birgitta Hambraeus talar om, att förankra sina idéer hos hela folket, att Centerpartiet inte längre tycker att facket behövs? Avskaffar ni facket?

Anf. 97 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag instämmer verkligen med Ewa Larsson i att det här är synnerligen förvirrat. Vi talar om många saker på en gång.

Först vill jag ta upp detta att stjäla bilar. Menar Ewa Larsson att om man omfördelar anslag så att den stad som får 82 % av anslagen får något mindre, och en del av dessa statliga anslag går ut i landet, är det det samma som att stjäla från denna stad? Jag tycker att man måste kunna tillåta sig en omfördelning.

Dessutom har vi här pratat om många olika saker. Vi har pratat om skyldigheten enligt avtal att om det går informera berörda parter innan ett beslut fattas. Nikos Papadopoulos har i detalj beskrivit detta. Vi har också tagit upp själva beredningen av ärendet, alltså den utredning som ligger bakom detta. Det har också Nikos Papadopoulos beskrivit i detalj. Jag har dragit slutsatsen att vad Kulturdepartementet nu gör är att hitta nya vägar för att förankra sina beslut i hela samhället. Man har inte bara gjort på det vanliga sättet, att skicka ut det här på remiss till olika i förväg givna instanser. Det är naturligtvis värdefullt, men jag tycker också att det här nya sättet har fog för sig. Jag kan inte förstå att man skall vara så

konservativ att man fixerar sig vid bara *en* metod. Det beredningstvång som finns i grundlagen anser jag vara uppfyllt.

Prot. 1996/97:114
4 juni

Anf. 98 EWA LARSSON (mp) replik:

Fru talman! Birgitta Hambraeus svar stärker mina farhågor om att lagen alltså inte gäller lika för alla. Anser Centerpartiet att det är en behjärtansvärd fråga, så kan man strunta i lagstiftningen. Det gör mig mycket oroad. Jag hoppas att inte alla centerpartister tycker likadant utan att det här står just för Centern i konstitutionsutskottet – vilket i sig är tillräckligt alarmerande.

Nu vill jag ändå ha klarhet i vad just Centern i konstitutionsutskottet har för intresse av att acceptera att man frångår regeringsformen.

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Anf. 99 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag har försökt att på några korta minuter tala om väldigt många saker på en gång, och jag har förståelse för om det inte känns lätt att reda ut allting på en gång.

Både Nikos Papadopoulos och jag har här visat varför vi har kommit till slutsatsen att regeringsformens beredningstvång är uppfyllt. Det är uppfyllt genom utredningar, genom ett annorlunda sätt att remissbehandla och genom att en person i departementet har tagit kontakt med myndigheter. Delgivandet till de närmast berörda var väldigt sent, det medger vi, men de närmast berörda får sedan ingå i den organisationskommitté som i praktiken kommer att utforma den nya idén om ett etnografiskt museum styrt från Göteborg.

Jag tycker att det här är den redovisning jag kan ge, och jag känner att vi har starka argument för att Marita Ulvskog här har uppfyllt grundlagens krav.

Anf. 100 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Birgitta Hambraeus inledde med att tala nedsättande om våra kolleger i kulturutskottet. De skulle ha blivit offer för massmediernas tryck, och de skulle *därmed* ha upptäckt att beredningen av det här ärendet var bristfällig. Jag hoppas att jag hörde fel.

Birgitta Hambraeus säger att det har varit resanderemisser, och att det har fått ersätta det vanliga beredningsförfarandet. Vi har ju fått protokoll om det här. När det gäller Göteborg står det att man borde ha nationell status för bl.a. Etnografiska museet, och den tanken har ju kulturutskottet gillat.

Det förekommer mycket ofta att man inhämtar upplysningar vid olika hearingar när man inte har tid att skicka ut de konkreta förslagen på bredare remiss. Det är alls inget nytt. Det hade funnits en stor möjlighet för Kulturdepartementet att kalla in de berörda myndigheterna för att inhämta deras upplysningar – inte för att informera dem, utan för en liten träff i all enkelhet på Kulturdepartementet. Det har man också avstått från. Hela förslaget skulle ju hållas hemligt tills det inte gick att hålla det hemligt längre.

Nu säger Birgitta Hambraeus att den här extra utredaren har informerat och inhämtat synpunkter från de berörda myndigheterna. Då skulle jag vilja fråga: När inhämtades upplysningar från Östasiatiska museet och

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Medelhavsmuseet? När fick de chans att lämna sina synpunkter och förmedla den kunskap de har om sina museer? När och hur gick det till?

Anf. 101 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Nu börjar verkligen den här diskussionen påminna om de utfrågningar som Birgit Friggebo leder i konstitutionsutskottet. Gång på gång tar man upp precis samma frågor – och vill ha olika svar, förmodar jag. Jag har sagt att de berörda fick mycket sen information, men att de kommer att få vara med i själva det praktiska utformandet. De har fått den sena informationen, helt enkelt regelboken. Den kunde ha varit tidigare, men nu får de i stället vara med i utformandet. Jag tycker att det är ett bra svar.

Birgit Friggebo missförstod mig inte från början. Jag tror inte att det hade blivit en anmälan till konstitutionsutskottet om t.ex. en myndighet i Orsa, om vi hade haft någon, hade flyttats över till Luleå. Jag har väldigt svårt att tro att det hade blivit samma turbulens då. Det *är* speciellt när något drabbar Stockholm. När man får en rädsla för att några befattningar här i Stockholm kanske inte längre kommer att vara kvar, blir det en oerhörd turbulens.

Alla människor tar naturligtvis intryck av medierna. Om medierna då vantolkar en proposition så allvarligt som de har gjort i fråga om denna, så är det inte mer än rimligt att den vrede de speglar också tas över av riksdagsledamöter, och att det blir en granskningsanmälan. Men vår granskning har visat att det ur konstitutionell synpunkt inte fanns något fog för det här, och att propositionen dessutom var missuppfattad av medierna.

Anf. 102 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Om jag erinrar mig rätt, var Centerpartiet emot det här förslaget. De har röstat emot förslaget i riksdagen. Därför är det ett litet underligt påpekande som Birgitta Hambraeus kommer med. Dessutom har Birgitta Hambraeus väldigt svårt att hålla isär de olika frågorna; lämpligheten av att flytta museer hit eller dit och det vi renodlat sysslar med här i dag, nämligen beredningsfrågan, förberedelsen för riksdagens beslut. Hon återkommer ständigt till att det bara är för att det handlar om Stockholm som det blir turbulens. Då blir folk i kulturutskottet alldeles förvirrade och kan inte tänka själva.

Birgitta Hambraeus är missnöjd med diskussionen här i kammaren. Den är för omfattande, för långrandig, för tråkig, för integrerande. Men det beror ju på att ni inte svarar på frågorna! Jag frågade Nikos Papadopoulos: Exakt hur gick det till när man inhämtade upplysningarna från berörda myndigheter? Jag frågade Birgitta Hambraeus: När och hur fick Östasiatiska museet och Medelhavsmuseet lämna sina upplysningar och bidra med sin kunskap? Det är ju det som är hela syftet med beredningsförfarande. Man skall ha så bred kunskap, så gediget underlag som det över huvud taget är möjligt, så att riksdagen kan ta ställning.

Nu råder det ju fortfarande delade uppfattningar här i riksdagen om vad det här förslaget faktiskt innebar. Kulturministern kunde ju inte själv beskriva det. Hon stod här i kammaren och sade tre gånger att det handlar om att flytta tre museer. När hon kom till utskottet sade hon: Det handlar

inte alls om att flytta tre museer. Det handlar om något helt annat. Tala om förvirring! Vi får ju ingen klarhet. Vi får inte svar på de frågor vi ställer.

Hur kan Birgitta Hambraeus komma till slutsatsen att det uppfyller regeringsformens krav på beredning när ni inte ens kan svara på en enkel fråga? När, hur och var fick de berörda myndigheterna lämna sina upplysningar och därmed påverka regeringens förslag och beslutet i riksdagen?

Anf. 103 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! De som lyssnar, och kanske läser protokollet, får väl själva avgöra vilka det är som hela tiden drar in själva sakfrågan. Jag har tagit upp den eftersom jag tror att anmälan kan ha sin grund i en missuppfattning som har förmedlats av medierna. Det har ju senare också visat sig att propositionen handlade om något helt annat än det som medierna uttryckte.

Birgit Friggebo frågade om när Östasiatiska museet fick information. Nikos Papadopoulos har talat om när de fick det. Det var oerhört sent, det har vi båda medgivit. De hade inga möjligheter att då reagera. Men alla berörda kommer enligt vad jag har fått reda på att ingå i den organisationskommitté som kommer att utforma själva praktiken när det gäller denna nya museienhet. Är inte det ett väldigt bra sätt att ha inflytande över en utveckling?

Jag tycker att jag har svarat åtminstone fem gånger nu, och det här är exempel på, tycker jag, hur man kan tolka allt till det sämsta och hela tiden vilja sätta åt meningsmotståndare. Jag tycker att det är ovärdigt KU.

Anf. 104 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag kan inte låta bli att börja med en reflexion om det sätt som regeringens företrädare Nikos Papadopoulos och Birgitta Hambraeus har skött detta. Ni har gått in i sak och i de förslag som finns, vilket vi som vill hålla oss till kammarens regler inte har kunnat bemöta. Detta är ingen allmän debatt om detta förslag. Det finns mycket som jag hade velat säga, Nikos Papadopoulos och Birgitta Hambraeus, men som jag inte har sagt på grund av min respekt för de regler som vi skall följa här.

Fru talman! Jag kunde inte låta bli att framföra det innan jag börjar med det som har med dagens ärende att göra, nämligen det konstitutionella.

Jag har inte för avsikt att än en gång gå igenom alla fakta i målet. Det har bl.a. Inger René gjort. Men jag har ändå några saker som jag vill understryka.

Den KU-anmälan som gäller kulturministerns handläggning av musei-ärendet undertecknades av samtliga partier exklusive Socialdemokraterna och Vänsterpartiet men inklusive Centerpartiet. Observera – inklusive Centerpartiet.

Fru talman! Jag kan inte underlåta att framföra några synpunkter och reflexioner. Det ”frikännande” av kulturminister Marita Ulvskog som den s.k. majoriteten enats om ser jag som en fara för människors tilltro till konstitutionsutskottets oväld inför granskningsarbetet och en fara för människors tilltro till demokratiska principer.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

Jag har inte mött en enda person som inte har ansett att den beramade museiflytten har lett till skada, och man har skakat på huvudet åt majoritetens frikännande av kulturminister Ulvskog.

Det är oroande om denna affär skulle leda till ett minskat förtroende för konstitutionsutskottet och dess viktiga konstitutionella uppgift i vår svenska demokrati.

Det är också min uppfattning att majoriteten brister i respekt för kulturens plats i samhället och för kulturskapare och för alla som anser att kultur är ett livselixir som skänker innehåll åt deras liv.

Jag vill därefter säga ett par ord till Centerns ledamot i konstitutionsutskottet, Birgitta Hambraeus. Vad än någon må tycka om Birgitta Hambraeus som representant för sitt parti, tror jag mig kunna konstatera att hon aldrig uppfattats som följsam eller lydig. Tvärtom har hon, som jag har uppfattat henne tidigare, stått för sina åsikter även om de har varit obekväma såväl för henne själv som för hennes parti. Därför är vi också många som tar oss för pannan när vi ser hur Birgitta Hambraeus i museiärendet traskat patrullo med Socialdemokraterna. Hur många i Centern är det egentligen som håller med Birgitta Hambraeus? Hur många är det som har beslutat hur Birgitta Hambraeus skall ställa sig i frågan? Jag beklagar det och är övertygad om att Kultursverige i allmänhet och museivärlden i synnerhet har skadats i sin tilltro till regeringens och riksdagsmajoritetens agerande. Majoriteten har sålt sin själ för en grynvälning. Jag beklagar detta ärendes behandling och yrkar bifall till reservationen.

Anf. 105 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag vill först tacka Elisabeth Fleetwood för de som jag uppfattar som mycket fina orden till mig, att jag står för vad jag tycker och tänker. Det är nog faktiskt på samma sätt nu att jag är helt övertygad om att det enda rätta här är att frikänna Marita Ulvskog när det gäller den konstitutionella frågan.

Jag kan upplysa om att vi har haft frågan uppe i Centerns riksdagsgrupp, och det fanns självfallet några som önskade ett annat beslut. Men sedan jag gjort klart att inget formellt fel har begåtts – det är en konstitutionell granskning som vi nu gör – sade gruppen att den ställde sig bakom att vi i detta fall inte skulle yttra någon kritik över Marita Ulvskog.

Anf. 106 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till Birgitta Hambraeus. Tycker Birgitta Hambraeus att det är riktigt, när vi gång på gång från reservanternas sida påpekar att det är den konstitutionella handläggningen som vi diskuterar, att föra in den ena frågan efter den andra? Anser Birgitta Hambraeus att vi på det sättet slåss med lika vapen, eller försöker hon använda frågan som sådan för att komma undan den del av den konstitutionella kontrollen, om jag får använda det ordet, som hon inte kan försvara utan i stället försöker tala bort det konstitutionella med ord om innehållet, vilket vi andra inte vill gå in på eftersom vi inte bör göra det här i kammaren i dag?

Anf. 107 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Det är alltså den konstitutionella granskningen som vi skall ägna oss åt, och det gäller då regeringsformen och om regeringen har berett ärendet på ett lagenligt sätt.

Nikos Papadopoulos har visat hur man både med utredningar och med en annorlunda men spännande ny form av remiss har berett hela kulturärendet som ligger bakom hela kulturpropositionen. Det finns ett avtal om att man också skall informera berörda. Det har man gjort mycket sent. Det finns i detta avtal möjligheter att inte informera om det är bråds-kande. Det var viktigt att få fram detta ärende. Man hade väldigt mycket att göra i departementet. Om vi inte hade fått fram det nu hade hela ären-det förskjutits lång tid. Det måste ju in i budgetprocessen. Därför fanns det en anledning till den snabba information som självfallet inte var något inhämtande av upplysningar. Men – jag tror att det är sjunde gången som jag säger det – detta kompenseras enligt min uppfattning av att de be-rörda som inte fick någon möjlighet att komma med synpunkter i förväg nu är med i den organisationskommitté som utformar själva museiomor-ganisationen. Det anser jag är en mycket viktig del för dem att vara med i, betydligt viktigare än att ha möjlighet att kanske komma med någon synpunkt på ett mycket sent stadium.

Anf. 108 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag måste sluta med att säga att jag tycker synd om Birgitta Hambræus som här har pressats så att hon gång på gång – hon sade själv att det var för sjunde gången – måste föra fram argument som inte hör till det här ärendet och som vi skall diskutera någon annan gång.

Anf. 109 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Jag vill inleda med att be kammarkansliet om ursäkt för visst velande med talarlistan. Jag hade egentligen inte tänkt yttra mig, men det finns några saker som enligt min mening måste klargöras i det här ärendet. Det gäller syftningen som har gjorts, bl.a. från kulturmi-nistern, på det yttrande som Folkens museums ledning och Folkens mu-seums styrelse gjorde till Kulturutredningen där man skriver om ett ökat samarbete med Etnografiska museet i Göteborg och att man har intresse av att omvandla Etnografiska museet Göteborg till ett statligt ansvarsmu-seum.

Eftersom jag själv har varit med som styrelseledamot i Folkens mu-seums etnografiska styrelse och indirekt står bakom detta kan jag upplysa om att vi definitivt inte hade skrivit på det sättet om vi hade vetat vilken sorts förslag vi egentligen svarat på. Vi svarade utifrån Kulturutredning-ens förslag, inte utifrån det förslag som senare kom att hamna på riksdag-ens bord.

Jag tycker därför att det är grovt felaktigt att hänvisa till det här stödet från museet när det gäller sektorsansvaret. Det finns ingen grund för det. Vi var över huvud taget inte medvetna om vilket förslag som egentligen åsyftades och planerades inom departementets ram.

När det gäller beredningen kan jag säga följande. Enligt vissa uppgif-ter som jag fått ombads museichefen att upprätta ett arbetsdokument för

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

*granskning av
regeringen*

*regeringens beredning
av frågan om ett
samlat etnografiskt
museum i göteborg*

ett eventuellt utökat samarbete och ett samgående mellan Folkens museum och Etnografiska museet. Detta arbetsdokument skickades, helt att utan övrig personal var medveten om det, till Kulturdepartementet. Det här skedde under våren 1996. Arbetsdokumentet – eller arbetshandlingen, som det då kallades för – har i flera turer gått mellan departementet och museiledningen, har det berättats för mig. Slutligen har det försvunnit i någon pappershög. Arbetsdokumentet är fram till denna dag sekretessbelagt, så hur beredningen mellan museiledningen och departementet gått till – hur man fått avge sina synpunkter – kommer vi aldrig att få reda på.

Beredningen av ärendet är alltså klart undermålig. Jag tycker att det är helt uppenbart att man in i det längsta försökt att hålla på detta. För mig framstår det som ganska självklart varför man in i det längsta har försökt att hålla förslaget hemligt. Om en sakkunnig hade fått yttra sig över själva förslaget skulle vederbörande antagligen ha varit starkt emot. Då hade det blivit väldigt svårt för ministern att lägga fram ett sådant här förslag.

Tyvärr måste jag gå in på sakfrågorna, som jag tycker har med ärendet att göra. Att jag i dag står här i denna talarstol beror inte på att jag har ett särskilt intresse av att svartmåla en kulturminister, på att det skulle vara fråga om ett slags politisk propaganda eller på att jag särskilt värnar Stockholmsintressen. I stället gäller min omsorg i första hand den etnografiska verksamheten i Sverige, dvs. värdet av att i Sverige bevara och visa upp, som det i det här fallet handlar om, utomeuropeiska kulturer. Om det sedan sker i Göteborg med ordentliga medel eller om det sker i Stockholm eller i Pajala är, tycker jag, ganska oväsentligt. Det handlar i stället om medelstillelningen.

Sedan Folkens museum för snart 20 år sedan flyttade in i sina lokaler har en femtondel av samlingarna, som består av sammanlagt ca 170 000 föremål, kunnat inventeras. Museet har ständigt drabbats av nedskärningar. Även i det senaste budgetförslaget handlar det om en nedskärning. Detta har lett till personaluppsägningar och till att man nu inte har en sådan budget att man klarar verksamheten.

Anf. 110 TALMANNEN:

Nu måste jag ingripa och säga att vi är litet för långt från ämnet. Jag får uppmana Elisa Abascal Reyes att hålla sig till vad saken i dag gäller.

Anf. 111 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Ja, jag skall hålla mig till saken.

Om beredning hade skett skulle man ha kunnat visa att det inte rörde sig om en Stockholms- och Göteborgsfråga utan att det rörde sig om en fråga om medel till själva området.

Jag vill också kommentera det som har sagts om Organisationskommittén. Organisationen är sådan att en del ingår i själva kommittén, där det finns en politisk representation. Vidare är kommittén indelad i undergrupper, där bl.a. personalen har rätt att yttra sig. Man kan alltså avge rapporter till den beslutande kommittén, men man har själv ingen möjlighet att besluta om hur det framtida samarbetet skall se ut. Det är således felaktigt att påstå att t.ex. personale experter kommer att kunna vara med och besluta om vilket förslag som kommittén skall lägga fram. Det här sker alltså helt på politisk grund.

Anf. 112 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Utrikespolitik är inte alltid så lätt. Utrikespolitiska frågor skiljer sig från vad vi är vana vid här i Sverige rent internt. Utrikespolitiska frågor kräver ofta goda kunskaper inte bara om de rena sakfrågorna utan också om internationella sedvänjor och internationellt protokoll. Det skadar heller inte att ha ordentliga kontaktnät och erfarenhet, och man skall kunna handlägga de ofta mycket grannliga frågor som är förknippade med arbetet att driva svenska intressen utomlands.

Jag skall i det här sammanhanget begränsa mig till att behandla en fråga. Det gäller då statsministerns inbjudan av Kinas president till Sverige.

Vi i Sverige har försökt att sträva efter så stor enighet som möjligt om utrikespolitiska frågor. Det gäller inte minst bilaterala förbindelser. I den aktuella frågan finns det en förhistoria. Utrikesnämnden diskuterade nivån på besöksutbytet med Kina. Det har ibland i debatten framställts som att vi inte skulle ha förbindelser och besöksutbyte med Folkrepubliken Kina. Det är naturligtvis inte sant. Det är i stället viktigt med ett normalt utbyte med Kina i olika sammanhang.

Vad vi diskuterat har varit nivån på besöken. Där blev det konsensus i Utrikesnämnden, vilken som bekant inte fattar formella beslut, om att besöksutbyte på nivå över vice statsminister för närvarande inte skulle äga rum. Det innebär att statschef, talman och statsminister borde avhålla sig från att resa till Kina fram till dess att en förbättring skett vad gäller de demokratiska fri- och rättigheterna i Kina. Det rådde inga delade meningar om detta då frågan var uppe i Utrikesnämnden. Därför var det naturligtvis förvånande att statsministern, som ju var väl förtrogen med uppfattningen i Utrikesnämnden, utan att på nytt höra nämnden och utan att rådgöra med den beslutade sig för att åka till Kina. Formellt har han naturligtvis rätt att göra det.

Ingen kan av rent formella skäl hindra ett statsråd från att åka utomlands. Men det vittnar faktiskt om, jag vill gärna säga det, en viss klumpighet i umgänget med andra politiska partier i Sverige och när det gäller att få enighet om utrikespolitiken att då inte på nytt anmäla frågan i Utrikesnämnden och säga att nya omständigheter tillkommit – andra länder har kanske ändrat sin besökspolitik – och på så sätt dels informera nämnden, dels försöka se om det fanns någon form av samförstånd kring detta. Så skedde alltså inte, utan meddelandet om att statsministern tänkte handla tvärtemot vad som hade sagt i Utrikesnämnderna kom via massmedierna ut till de politiska partierna och till de partier som är representerade i nämnden. Det var inte särskilt skickligt handlat.

Vad som därutöver, enligt min uppfattning, är valhant hanterat är att statsministern, när han väl befinner sig i Kina, utfärdar en inbjudan till ett kinesiskt besök i Sverige. Detta, fru talman, är i och för sig inte så konstigt. Med besök följer ju ofta återbesök. Också där finns det en internationellt ganska etablerad praxis. Detta borde kanske ändå ha omnämnts här hemma. Det var naturligtvis inte särskilt bra att man då ytterligare trappade upp nivån på besöksutbytet och inbjöd Kinas statschef. Vi må diskutera om det var en inbjudan till ett officiellt besök i Sverige på statschefs nivå eller på regeringsnivå och om det var ett arbetsbesök eller inte.

*Granskning av
regeringen*

Regeringens information till Utrikesnämnden

Jag är förvånad över att landets statsminister inte heller i det här fallet tar de kontakter med partierna, t.ex. via Utrikesnämnden, som skulle ha lett till att man hade fått en diskussion. Statsministern skulle då ha fått reda på vad andra partier tyckte. Det är mycket möjligt, fru talman, att man då hade kunnat ge råd eller t.o.m. hade kunnat hitta fram till ett samförstånd som hade lett till att det som sedan skedde inte ägde rum, nämligen att det blev en diskussion om besöksutbytet med Kina.

Jag vill understryka att det här inte gäller om vi skall ha besöksutbyte med Folkrepubliken Kina eller inte, för det skall vi självfallet ha. Det finns all anledning att genom en dialog peka på vikten av att mänskliga rättigheter respekteras i Kina. De viktiga människorättsfrågorna har i stället genom statsministerns handlande kommit i skymundan, och det har blivit en diskussion om just hanteringen av den här typen av besök. Vi måste naturligtvis från oppositionens sida också uppfatta detta som en onödig konfrontation, och det bidrar naturligtvis inte till att samförståndet om utrikespolitiken ökar.

Anf. 113 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Det finns tre frågor av utrikespolitisk betydelse som berörs i årets KU-granskning, och jag skall kommentera dem en i taget.

Den första är det s.k. spionärendet. Det står inte så i handlingarna, men den kallas så mera allmänt. Våren 1996 greps en svensk medborgare i S:t Petersburg anklagad för spioneri. Regeringen valde, ganska kort beskrivet, att inte informera Utrikesnämnden om saken, eftersom man bedömde att frågan inte hade någon större utrikespolitisk betydelse.

Så här hade man nog kunnat göra i ett normalläge, men det som har föranlett reservation nr 5 från Folkpartiet är att det våren 1996 inte rådde ett normalläge i Ryssland. Det pågick en valkampanj, och om man någon gång skall tala om ödesval är det nog i samband med den valkampanjen. Det var fullt möjligt att landet några månader efter den här händelsen skulle komma att ha en helt ny ledning, bestående av oreformerade gammelmunkommunister och rabiata nationalister, som skulle ha helt andra synpunkter på Rysslands relationer med grannländerna, naturligtvis inklusive Sverige, än vad den hittillsvarande regeringen hade haft.

Jag tror inte att jag är ensam i kammaren om att ha egna erfarenheter av vad man i demokratiska kretsar i Ryssland fruktar inför en sådan utveckling. Nu inträffade inte denna, men det hade kunnat uppstå en situation där alla möjliga saker som i ett normalläge skulle ha varit bagateller hade kunnat orsaka komplikationer av något slag.

Vi konstaterade vid utredningen av det här att Carl Bildt men inte någon annan oppositionsledare informerades. Detta föreföll något egendomligt men visade sig dock ha en begriplig förklaring. Carl Bildt skulle resa till Moskva och där träffa den ryske utrikesministern, och det var naturligtvis rimligt att han skulle känna till det här.

Men det är faktiskt inte bara Carl Bildt som träffar ryska politiker i ledande ställning, utan det förekommer också att en hel del andra gör det. Det hade naturligtvis mycket väl kunnat ske, inte minst med tanke på den mycket ovanliga situationen i Ryssland under dessa månader, att också andra hade kunnat konfronteras med den här historien. Därför tycker vi att regeringen ändå borde ha informerat Utrikesnämnden under våren 1996. Det var inte formellt fel att låta bli, men det fanns för en gångs

skull skäl att göra litet mer än vad protokollet krävde. Vi har därför reserverat oss på den här punkten.

Den andra frågan gäller statsministerns inbjudan till Kinas president att besöka Sverige, som Anders Björck just har berört. Alla vet att Folkpartiet har varit och är mycket kritiskt till den svaga känsla för betydelsen av mänskliga rättigheter i Kina som statsministern uppvisade vid besöket i höstas. Det är också väl känt att både vårt parti och flera andra partier i Utrikesnämnden var kritiska till att den här resan gjordes och att den genomfördes på den här nivån. Det hade tidigare funnits konsensus om att utbytet skulle hållas på en något lägre nivå.

Det är dock inte statsministerns allmänna uppträdande i Kina som KU granskar, och det fanns naturligtvis inte heller något formellt hinder för statsministern att åka dit, även om det hade kunnat finnas skäl att ta ett varv till med Utrikesnämnden när han hade bestämt sig för en annan linje än den som dittills hade rätt.

Däremot måste man absolut ifrågasätta om det verkligen var nödvändigt och rimligt att trappa upp nivån på besöksutbytet med Kina på det sätt som skedde. Det framgår klart av utfrågningen i det här ärendet och väl också av kutym i sådana här sammanhang att det fanns alternativ. Han hade kunnat bjuda in premiärministern eller vice premiärministern, men statsministern valde att bjuda in statschefen. Det var att skruva upp relationerna med Kina på ett sätt som väckte förvåning och som Utrikesnämnden rimligen borde ha fått tillfälle att yttra sig över. Därav den reservation som finns på den punkten.

Den tredje frågan, som jag skall beröra mycket kort, gäller statsministerns uttalande i Riga om Lettlands strävan efter NATO-medlemskap. Här har vi från Folkpartiets sida nöjt oss med att i ett särskilt yttrande konstatera att det hade varit fullt förenligt med svensk utrikes- och säkerhetspolitik att lägga in mycket mer i statsministerns uttalande än vad han själv tydligen vid närmare eftertanke var beredd att göra.

Hade syftet varit att mer aktivt backa upp de baltiska staternas ambition att själva få göra sina säkerhetspolitiska vägval, hade det varit naturligt att ha en diskussion i Utrikesnämnden om vad denna litet mera aktiva hållning skulle kunna innebära, vilket också föreslogs i ett brev till Göran Persson från Folkpartiets ledare Maria Leissner.

Men syftet var, som väl tydligt har framgått – det framgår också av betänkandet – inte att föra en mera aktiv politik på den här punkten, utan det var mest fråga om ett artighetsuttalande. Jag hoppas att detta inte någonstans uppfattas så att Sverige bara är ljumt engagerat i de viktiga säkerhetsfrågorna runt Östersjön.

Anf. 114 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! I början av förra året ertappades en svensk medborgare i Moskva efter det att han i en liten rysk docka hade tagit emot vad som förmodades vara hemliga uppgifter. Det låter som en ganska trevlig James Bond-historia, men när denna historia ett halvår senare, under hösten 1996, rullades upp på TV upplevde man det verkligen som att Moder Svea ertappades med byxorna nere.

Den som vid det här tillfället skall företräda Moder Svea är utrikesminister Lena Hjelm-Wallén.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
information till
utrikesnämnden*

Det visade sig att det här blev en pinsam och neslig historia för den svenska regeringen inte bara i förhållandet till Ryssland utan också i förhållande till oppositionen i Sveriges riksdag. Man hade inte från den svenska regeringens sida velat informera oppositionen, trots att det är grundlagsfäst i regeringsformen att man skall informera Utrikesnämnden och oppositionsledningen när det händer saker som har betydelse för riket. Det finns flera paragrafer i regeringsformen som reglerar det här.

Man kan skratta litet grand åt det här. Effekten blir den att den svenska underrättelsetjänsten får ungefär samma rykte som den svenska polisen tyvärr har fått internationellt. Det är kanske inte så allvarligt ur alla aspekter, men jag tycker att frågan om informationen till oppositionen i Sverige är ganska allvarlig. De aktuella paragraferna är inte till för ro skull, utan de finns därför att man från oppositionens sida närmast har en skyldighet att hålla sig informerad om läget i utrikespolitiken, så att man snabbt skall kunna ta del i den och även skall kunna ta över, om det visar sig att regeringen ganska snabbt måste bytas ut.

Regeringen har mot denna bakgrund en skyldighet att informera oppositionen, och när så inte sker fungerar inte heller det svenska statskicket riktigt väl. Jag tycker att det här exemplet visar att UD och Lena Hjelm-Wallén uppvisat ett trots mot regeringsformen som är ganska allvarligt.

Om man sår hemlighetsmakeri och sätter sig över regeringsformen, får man också räkna med att skörda misstro och dåligt samarbetsklimat i riksdagen.

Den som blev utpekad som spion blev förhörd och utvisad från Ryssland. Vice utrikesministern Krylov tog upp frågan flera gånger med svenska ambassadpersonalen i Moskva. Vid ett möte mellan utrikesministrarna Primakov och Lena Hjelm-Wallén togs frågan också upp. Enligt Lena Hjelm-Wallén var det på hennes eget initiativ.

Det här ledde också till att svensk ambassadpersonal blev utvisad – retalierad, som det heter på UD-språk. Det är extremt ovanligt att svensk ambassadpersonal tvingas lämna ett land på grund av att någon sägs ha spionerat mot det. När det gäller vår kanske största och viktigaste granne, Ryssland, måste det betecknas som en inte bara ovanlig utan också allvarlig händelse.

När KU försöker ta reda på vad som i själva verket har hänt och ställer frågor till Utrikesdepartementet, fortsätter Utrikesdepartementet att tjura som en trotsig barnunge och svarar knapphändert. Vi tvingas gång på gång återkomma med liknande frågor för att kunna få reda på vad som har hänt. Jag tycker att det är allvarligt och tråkigt för det svenska demokratiska systemet att vi inte ens mellan KU och Utrikesdepartementet kan ha så pass fungerande relationer att man kan svara ordentligt på frågor, utan vi skall i stället behöva tjafsa.

Litet grand visar detta samhällsklimatet i Sverige när det gäller underrättelsefrågor. I många andra länder – de allra flesta i västvärlden – kan man öppet diskutera den typen av frågor och ha en vettig dialog. Men i det svenska politiska systemet fungerar inte det.

Jag kan ge som exempel den stora utredningen kring det norska underrättelseväsendet som kom häromåret. Det visar på ett fullständigt annorlunda samtalsklimat än vi har i Sverige i sådana frågor. Det är tråkigt, och det skadar naturligtvis det demokratiska systemet och visar att

vi inte är så öppna som vi ofta säger. Den svenska öppenheten har gränser som ibland är litet väl hårda och saknar ordentliga motiv.

Att utrikesministern inte vill informera oppositionen innebär att man bör rikta en självklar kritik mot utrikesminister Lena Hjelm-Wallén. Jag yrkar om godkännande av reservation 6.

Jag vill också ta upp frågan om Kina – som Anders Björck och Håkan Holmberg också tog upp. Till skillnad från Anders Björck, tycker jag att det allvarliga steget är när Göran Persson – trots att frågan har diskuterats i Utrikesnämnden och man har kommit överens om en linje – väljer att besöka Kina. Det är ett konstitutionellt problem. Men frågan har sedermera diskuterats i Utrikesnämnden. Den fråga som vi behandlar i dag gäller ett senare skede när svenska regeringen skall bjuda in någon i gengäld från Kina till Sverige. Där tycker jag att talet om en upptrappning från statsminister ett snäpp uppåt inte känns relevant. Det är när man från svensk sida går förbi vad Utrikesnämnden har sagt om att vi inte bör skicka representanter på vice statsminister- och statsministernivå som felet görs. Det har vi dock inte att behandla i dagens betänkande, varför det inte finns någon rimlig anledning att rikta kritik i just det avseendet.

Anf. 115 CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! Utrikespolitiken är enligt 1974 års regeringsform regeringens angelägenhet. Det finns dock ett flertal kanaler för riksdagens insyn och inflytande. Utrikesutskottet och Utrikesnämnden är sådana. Enligt regeringsformen 10 kap. 6 § skall regeringen överlägga med Utrikesnämnden i alla utrikes ärenden av större vikt och om sådana som kan få betydelse för riket. Vad som är ett ärende av större vikt och vad som kan få betydelse för riket är i hög grad en tolkningsfråga. En bred majoritets åsikter skiljer sig från Folkpartiets och Miljöpartiets i det konkreta fall riksdagen i dag skall ta ställning till.

En anmälan har inlämnats av Miljöpartiets Peter Eriksson rörande ett s.k. spionärendet. Denna incident spelades upp i svensk TV och såg ut som tagen ur en B-film från 50-talet. En svensk medborgare mottog hemlig rysk militär ”information” i en docka mot betalning. Den ryska säkerhetstjänsten hade uppenbarligen gillrat en fälla för honom.

I regeringen sorterar underrättelsefrågor under Försvarsdepartementet. Regeringen informerade riksdagen i laga ordning och via den nämnd som inrättats för underrättelsefrågor. Den dåvarande ordföranden fick informationen. Skulle även Utrikesnämnden ha informerats i frågan? Utrikesministern bedömde inte saken vara av sådan dignitet.

Det s.k. spionärendet bedömdes av Ryssland, som i detta fall var den förfördelade parten, inte som allvarligare än att det räckte med att indirekt beröra händelsen vid två tillfällen i samband med sociala evenemang på svenska ambassaden. Några politiska komplikationer uppstod inte. Snarare intensifierades samarbetet och besöksutbytet med Sverige.

Premiärminister Tjernomyrdin besökte redan i början av maj Stockholm i samband med Östersjöstaternas toppmöte i Visby. Utbytet kulminerade med ett besök av statsministern i Moskva på hösten samma år. Någon officiell protest lämnades inte.

När vår utrikesminister sammanträffade med Rysslands Primakov tog hon själv upp saken, med anledning av att en svensk diplomat som på intet sätt var inblandad utvisats som en reaktion på denna händelse – på

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
information till
utrikesnämnden*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
information till
utrikesnämnden*

diplomatspråk en s.k. retaliering. Hon underströk i samtalet att det var för att hon hyste stort förtroende för denna svenska tjänsteman som varande oförvitlig och oförskyllt indragen. De bägge utrikesministrarna var med detta helt överens om att frågan var utagerad.

Att den ryska regeringen skulle ha reagerat kraftigt efter att svensken gripits, som Miljöpartiet anför i sin reservation, är en förfälskning av verkligheten. Att ministern allvarligt skulle ha trotsat regeringsformen är också rent nonsens, Peter Eriksson.

Även Folkpartiet bygger upp sin reservation på en skör tråd. Att just denna affär skulle leda till utrikespolitiska konsekvenser och att Rysslands förtroende för Sverige allvarligt skulle rubbas är långsökt. Primakov, som är känd som en skicklig och erfaren politiker, innehade och innehar utrikesministerposten. Det är riktigt att president skulle väljas i fria, direkta val – de första någonsin i Rysslands historia. Om man utlyser ett så viktigt val måste man bedöma det politiska läget i landet som stabilt. Att val utlystes måste ses som ett positivt steg i detta lands mognadsprocess mot demokrati av mer västerländska mått.

Jeltsin var den kandidat som hade det starkaste stödet utanför landet, främst från USA. Den motståndare som skulle kunna hota honom, socialisten, tidigare kommunisten Ziuganov, hade gjort utfästelser att verka inom demokratiska ramar. Vilket konkret råd skulle Utrikesnämnden ha givit i detta läge, om den inrikespolitiska stabiliteten skulle tas med i bilden? Det är en fråga till Folkpartiet.

Som en av de sista i raden av EU:s statsministrar besökte Göran Persson Kina. Naturligtvis förberedde UD och Statsrådsberedningen vad som naturligen hör till god ton i mellanstatligt umgänge – ett svarsbesök. Det skulle ske på en lägre nivå än ett statsbesök, där statschefen är värd. Regeringen stod därför för inbjudan. Regeringen gjorde dock den bedömningen att det var lämpligt att följa den praxis som utbildats i övriga europeiska länder vid kinesiska svarsbesök: presidenten Jiang Zemin bjöds in. Riksdagen markerade också att besöket inte var på så hög nivå och lät förste vice talmannen ta emot honom.

I Utrikesnämnden var meningarna delade om vem som skulle bjudas in. Denna nämnd ger råd, men det är regeringen som har att besluta.

Fru talman! Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan under punkt 9.

Jag har ett litet tillägg apropå det Anders Björck anförde om klumpigheten i agerandet, att man inte tog kontakt med Utrikesnämnden. Moderaterna borde ha i minne att Carl Bildt ingalunda samrådde med Utrikesnämnden när han inför republiken Lettlands 75-årsdag yttrade följande: Samtidigt är det inte lätt att se den möjliga konflikt i vårt närområde där det svenska folket skulle vilja se Sverige dra sig tillbaka till en neutralitet enligt folkrättens regler.

Det uppfattades som en klar positionsförskjutning, både utomlands och här hemma. Vad är detta annat än monumental klumpighet från Carl Bildts sida att inte informera Utrikesnämnden, Anders Björck?

Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan.

Anf. 116 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Catarina Rönnung fortsätter på den linje som Lena Hjelm-Wallén följde under utfrågningen och försöker tona ned frågan om

spioneriet i Moskva och framställer det närmast som något komiskt och löjväckande. På utfrågningen svarade Lena Hjelm-Wallén att det var ett personalärende på UD, att en svensk ambassadtjänsteman blev tvingad att lämna landet. Det var den digniteten, tyckte hon. Samtidigt visar det sig att någon liknande händelse inte har inträffat på oerhört länge.

Anser Catarina Rönnung, i likhet med Lena Hjelm-Wallén, att utvisningen eller den ryska begäran att en svensk ambassadtjänsteman skall lämna landet inte är någon utrikespolitisk komplikation?

Anf. 117 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Jag anser att Lena Hjelm-Wallén bedömde detta läge helt korrekt. Hon talade också om att retaliering är ett vanligt sätt att umgås på diplomatspråk. Att det inte har hänt i Sverige på länge beror på att Sverige har varit ett mycket korrekt land i alla lägen. Men nu hände det alltså.

Vad hon beklagade och tog upp med Primakov var att en oförvitlig tjänsteman blev indragen i det diplomatiska spelet, som jag anser inte var annat än ett diplomatiskt spel för galleriet.

Anf. 118 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Det är just det diplomatiska spelet som vi diskuterar. Det har sina regler och konventioner. Jag vill ställa ytterligare en fråga.

Om Sverige väljer att kräva att en ambassadtjänsteman från Ryssland skall lämna landet, är det också en struntfråga?

Anf. 119 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag hade hoppats att Catarina Rönnung skulle nöja sig med att säga att det är fråga om olika bedömningar i den här spionfrågan. Socialdemokraterna gör sin bedömning, och vi gör en annan. Det är en fullt rimlig hållning. Det finns ingen absolut sanning i det som vi har skrivit i vår reservation. Det är en bedömningsfråga.

Tyvärr försökte Catarina Rönnung motbevisa det som alla människor vet, nämligen att det var oerhört instabilt i Ryssland förra våren. Det är litet trist. Det är så uppenbart felaktigt. Att det skulle hållas val var inte något tecken på att regeringen bedömde läget som särdeles stabilt utan bara på att mandatperioden för presidenten hade löpt ut. Det var nödvändigt att hålla val.

Jeltsins utmanare var inte någon trevlig, västerländsk socialist, tidigare medlem i Kommunistpartiet, utan en hårdför kommunist – Gennadij Ziuganov. Han och hans kolleger skulle bli djupt kränkta om de kallades för socialister, för det är de inte. Partiet heter Kommunistpartiet och kommer att heta det ett bra tag till, så länge den sortens personer styr det. Så låg det till, och det vet alla som följer händelserna.

Jag tror inte att Utrikesnämnden skulle ha haft så mycket råd att ge. Det var inte det som var poängen. Mot bakgrund av det litet skakiga läget i Ryssland var det rimligt att fler än Carl Bildt, som det nu råkade bli, fick tillfälle att få kunskap om incidenten för den skull den hade kunnat leda till trassel. Nu gjorde den inte det. Det är alltså i och för sig en hypotetisk fråga, så här i efterskott.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
information till
utrikesnämnden*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
information till
utrikesnämnden*

Eftersom det inte blev gjort i första inlägget vill jag yrka bifall till reservationerna 5 och 7.

Anf. 120 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Håkan Holmberg var ganska modest i sitt första inlägg och sade att regeringen borde ha informerat Utrikesnämnden men att det inte var fel att så inte skedde. Det var ganska sensationellt att man våren 1996 i Ryssland tog steget att utlysa direkta val till presidentposten. Det var första gången det hände i rysk historia. Tidigare hade president Jeltsin valts indirekt av sitt parlament. Med facit i hand vet vi att stabiliteten säkrades. Jeltsin hade folkets stöd. Ziuganov hade det inte. Det är det facit vi sitter inne med nu.

Anf. 121 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag tyckte att jag i min replik var precis lika modest i den fråga vi behandlar som jag var i mitt första inlägg. Detta är en bedömningsfråga, och man kan göra olika bedömningar av huruvida Utrikesnämnden borde ha informerats. Däremot går det inte att göra mer än en bedömning av hur läget då var i Ryssland. Nu är dessbättre detta historia. Men poängen är att ingen kunde veta att det skulle bli historia på det sätt det nu är medan skedet pågick.

Anf. 122 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Den inbjudan till Kinas president som statsminister Göran Persson utfärdade under sitt besök i Peking har ännu inte effektuerats. Svarsbesöket har inte ägt rum. Därför förstår jag inte Catarina Rönnungs synpunkter på hur riksdagen tar emot olika personer. Vi frågade dessutom Göran Persson när besöket kunde äga rum, och han sade att han inte visste det.

I riksdagen tar vi emot utländska besökare på ett lämpligt sätt. Så kommer naturligtvis att ske också i fortsättningen. Men det här besöket har faktiskt inte ägt rum. Det besök som Catarina Rönnung syftar på var, om jag förstod henne rätt, ett helt annat besök som inte alls har med denna inbjudan att göra.

Catarina Rönnung säger att Carl Bildt i ett anförande har gjort sig skyldig till en "monumental klumpighet", jag citerar ordagrant. Om det vore så att Carl Bildt i utrikespolitiska sammanhang har gjort sig skyldig till en monumental klumpighet tillåter jag mig att betvivla att han fått den typ av internationella uppdrag som han har fått. Han är en av de mest efterfrågade européerna i dag på den internationella scenen. Det blir man inte om man hänger sig åt monumental klumpighet i öst-västrelationerna.

Jag förstår att Catarina Rönnungs anförande på den här punkten andades stor avund. Jag tvivlar på att Göran Persson är lika efterfrågad internationellt.

Anf. 123 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Först vill jag be kammaren om ursäkt för att jag har blandat ihop de olika potentater som skall komma till Sverige. Det var ett fel av mig som jag djupt beklagar.

När det gäller Carl Bildt vill jag instämma i vad förste vice talmannen säger. Han har genom sitt uppdrag i Bosnien visat sig vara en mycket skicklig och bra företrädare för Sverige i utrikespolitiska sammanhang. Men det är inte hans allmänna skicklighet jag här har tagit upp. Även en skicklig utrikespolitiker kan i vissa fall låta tungan slinta, vilket den gjorde när han vid Lettlands 75-årsjubileum talade om den svenska neutraliteten på ett sätt som fick utomlands boende personer och bedömare att reagera, vilket även svenska politiker gjorde.

Han sade att den svenska neutraliteten enligt folkviljan inte skulle gälla om ett folk i vårt närområde på något sätt hotades. Det var trots allt ett ganska djärvt avsteg. Även om han skulle hålla något sorts hyllningstal till Lettland var det någonting som fick människor att reagera. Han hade den gången inte heller på minsta sätt – och det var det som var poängen – förankrat sitt yttrande i Utrikesnämnden. Det var vad det var tal om. Detta skall jämföras med det den debatt i Utrikesnämnden som gällde svarsbesöket från Kina.

Anf. 124 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! När det gäller de baltiska staterna tycker jag nog att det är fel att tala om att Carl Bildt i sin syn på deras framtid har gjort sig skyldig till någon monumental klumpighet, som Catarina Rönnung sade. Han hör till dem som har stött de baltiska folkens frihetskamp under många år.

Fru talman! Jag kan inte undvika att ta tillfället i akt att säga att också jag hör till dem som redan under 1960-talet och 1970-talet deltog i möten för Baltikums frihetskamp. Det var t.o.m. innan Håkan Holmbergs skickliga organisation hade möten på Norrmalmstorg. Jag deltog i möten hos estniska och lettiska organisationer.

Var fanns Catarina Rönnung och en hel del av hennes partivänner då? Nu är det fullkomligt ofarligt. Men var fanns ni under de svåra åren? Var fanns ni då? Nu går det bra för statsministern och andra att tala om Baltikums frihetskamp och säga att Baltikums sak är vår. Men var fanns ni då? Den frågan skulle jag gärna vilja ha ett svar på.

Anf. 125 TALMANNEN:

Får jag än en gång erinra om att dagens debatt gäller den konstitutionella prövningen och inte innehållet i de sakfrågor som har aktualiserat den konstitutionella prövningen.

Anf. 126 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att Anders Björck är rent patetisk, intill löjets gräns. Jag skall tala om för honom, att även om jag inte fanns på Norrmalmstorg så fanns jag i Jönköpings län när det gällde att föra esternas talan under de svåra åren.

Jag sade aldrig att det var en monumental klumpighet av Carl Bildt att över huvud taget säga någonting till förmån för Lettland. Anders Björck sade att det var en klumpighet att inte informera Utrikesnämnden när det gällde Kinabesöket. Var detta en klumpighet, var det en monumental klumpighet av Carl Bildt att inte informera Utrikesnämnden om det som uppfattades som en klar positionsförskjutning i den svenska neutraliteten.

Det var vad saken gällde. Försök inte att blanda ihop korten här!

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens informat-
ion till Utrikesnäm-
nden*

Anf. 127 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Beträffande punkten 9 har jag ställt mig bakom utskottets skrivningar. När det gäller spionfrågan delar jag Håkan Holmbergs uppfattning att det är en bedömningsfråga. Då inställer sig frågan för konstitutionsutskottet: Har regeringen rätt att göra den bedömning man gjorde om huruvida Utrikesnämnden skulle informeras eller inte? Ja, regeringen har denna rätt. Därmed är det egentligen inte en fråga som behöver föranleda reservationer. Därför biträder jag utskottsmajoritetens mening i den delen.

Likadant förhåller det sig när det gäller inbjudan i Kina. Frågan diskuterades i Utrikesnämnden, som är ett rådgivande organ. Regeringen fick visserligen kritiska synpunkter i nämnden, men regeringen har att bestämma Sveriges utrikes representation och sina egna resor. Den hade rätt att göra så. Någon konstitutionell kritik i frågan finns det inte anledning att rikta.

Det har också varit en tredje fråga uppe. Den har egentligen inte diskuterats. Där har jag kunnat förena mig med förste vice talmannen i ett särskilt yttrande. Statsministern har klarlagt uttalandet i Lettland. Ses uttalandet i sin helhet innebär det ingen ändring av svenska positioner. Men brutet ur sitt sammanhang har det lett till litet av ett missförstånd. Därför är det viktigt att i ett särskilt uttalande säga att man bör vara litet mer omsorgsfull även i de enskilda meningarna när man formulerar sig i utrikespolitiskt känsliga frågor. I övrigt finns det inte anledning till någon kritik i det sammanhanget. På denna punkt yrkar jag på godkännande av utskottets skrivning.

*Justitieminister
Laila Freivalds
samråd med
EU-nämnden*

Justitieminister Laila Freivalds samråd med EU-nämnden (avsnitt 10)

Anf. 128 AXEL ANDERSSON (s):

Fru talman! Det hör till ovanligheterna att en KU-anmälan som inte föranleder någon utskottsåtgärd diskuteras under granskningsdebatten. Att så sker i ärendet som är betitlat "Justitieminister Laila Freivalds samråd med EU-nämnden" beror på frågans principiella betydelse. Den handlar om hela regeringens samrådsplikt även i frågor av mellanstatlig karaktär i EU-samarbetet, dvs. det som på EU-språk kallas för andra- och tredjepelarfrågor.

Justitieministern har ansett att åtskilliga frågor på tredje pelarens område på grund av dessas facktekniska karaktär mindre väl lämpar sig för samråd med EU-nämnden. Hon har menat att det bör räcka att samråda med fackutskottet. Konstitutionsutskottet hävdar dock att samrådet med riksdagen så långt möjligt skall ske i likvärdiga former på hela unionsområdet.

Fru talman! Denna meningsskiljaktighet nödvändiggör ett klarläggande från KU:s och riksdagens sida.

När riksdagen på konstitutionsutskottets initiativ i december i fjol fastställde formerna för riksdagens arbete med EU-frågorna fastslogs att regeringssamråd i andra- och tredjepelarfrågor skulle ske med riksdagens EU-nämnd.

Vid samma tillfälle betonade också riksdagen betydelsen av att EU-nämndens ledamöter försågs med ett så fullständigt skriftligt underlag som möjligt inför nämndens sammanträden.

Detta betyder inte, fru talman, att fackutskottets roll i Europaarbetet minskar. Så snart en för vårt land viktig EU-fråga når Regeringskansliet skall berört fackutskott involveras och kunna diskutera den kommande svenska ståndpunkten med regeringen. När sådant samråd skett är det rimligt att fackutskottets synpunkter redovisas i det skriftliga underlaget som tillställs EU-nämndens ledamöter inför nämndens sammanträden.

Fru talman! Efter den skriftväxling som förevarit under det här ärendets beredning har konstitutionsutskottet kunnat konstatera att man från Justitiedepartementets sida numera är överens med konstitutionsutskottet om behovet att förse EU-nämnden med nödvändigt underlag inför samråden.

Utöver de klarlägganden som utskottet gjort i betänkandet på denna punkt – och som jag i starkt komprimerad form delgett kammaren – föranleder granskningen på denna punkt inte någon utskottets vidare åtgärd.

Låt mig till sist yrka på godkännande av konstitutionsutskottets anmälan.

Anf. 129 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Demokratin i EU-sammanhanget är ett stort bekymmer. Frågan om EU-nämnden och hur den skall fungera, nu när riksdagen har reducerats från att i många sammanhang ha varit ett lagstiftande organ till att bli ett samrådsorgan, är väldigt allvarlig. Jag har personligen sett det som en av mina viktigaste uppgifter under den här mandatperioden just att försöka få EU-nämnden att fungera någorlunda bra trots de bristande möjligheter som finns i dag.

Jag tycker att konstitutionsutskottet har sett seriöst på detta. Utskottet har gjort en del insatser under det senaste året för att förbättra möjligheterna för riksdagen att fullgöra ett samråd, få en åtminstone hygglig information och ta del av beslutsfattandet på ett någorlunda rimligt sätt. Det finns mycket kvar att göra, men vi har ändå tagit en del steg framåt.

Detta är bakgrunden till att jag lämnade in en anmälan. Några departement har nämligen gravt misskött informationen till EU-nämnden under en lång tid. Justitiedepartementet är kanske det departement som har varit sämst i de här frågorna. Vi har fört flera långa diskussioner i EU-nämnden som visat att t.ex. justitieminister Laila Freivalds inte har velat fullgöra samrådet ordentligt. Hon har ansett att riksdagen har gått för långt i sin lagstiftning och hon har inte riktigt accepterat konstitutionsutskottets betänkande, som har antagits av riksdagen. Denna hållning och denna brist på såväl skriftlig som muntlig information är något som i längden inte kan accepteras.

Jag är därför väldigt glad att utskottet med detta betänkande på ett mycket tydligt sätt klargör att det inte får fortsätta så här. Också när det gäller de s.k. andra- och tredjepelarfrågorna måste ordentligt material inlämnas. Det skall inte vara så som det har varit nu; att EU-nämndens kansli har fått vända sig till det danska Folketinget för att få ut material när det svenska Justitiedepartementet har vägrat lämna det. Detta är oerhört pinsamt och oacceptabelt. Jag tycker att konstitutionsutskottet säger ifrån på ett tydligt och bra sätt.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*Granskning av
regeringen*

*Justitieminister
Laila Freivalds
samråd med
EU-nämnden*

Erfarenheten från det datum då detta publicerades, och det gick fram i medierna att KU hade en enhällig syn och en kritik på området, har varit att justitiedepartementet har bättrat sig radikalt. Det var mitt mål med det hela, och därmed är jag nöjd.

Frågor om export av strategiska produkter (avsnitt 7.2 och 7.3)

Anf. 130 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Eftersom jag har förstått att vi är i ganska stor tidsnöd skall jag inskränka mig till att göra några korta kommentarer, och inte fullt ut utnyttja de åtta minuter jag hade tänkt använda från början.

Jag konstaterar bara att den grundläggande frågan, nämligen den om praxisutvecklingen när det gäller s.k. följdleveranser, har varit uppe förut – redan i inledningsavsnittet. Frågan har behandlats i enighet av utskottet, som har konstaterat att det efter hand har skett en glidning av hur praxis har utvecklats. Till sist har man hamnat i ett läge där man kan ifrågasätta om den praxis som råder har någon mer påfallande likhet alls med de intentioner som fanns när riktlinjerna en gång i världen antogs.

Till stor del beror detta givetvis på den tekniska utvecklingen, som gör det allt svårare att meningsfullt sortera in krigsmateriel i olika, klart åtskilda kategorier. Men det finns också säkerligen en viss inneboende logik i den expansion av tillståndsgivning som har skett. Tillstånd i ett fall blir lätt ett argument för tillstånd i ännu ett fall, och så i ännu ett. Till sist har vi hamnat i ett läge som inte alls är det som den som läser riktlinjerna tror att vi befinner oss i. Det är säkert riktigt, som någon sade i inledningsrundan, att detta förmodligen är nyckelfrågan när det gäller den misstro mot hur vapenexportpolitiken bedrivs i vårt land som är ganska vanlig bland allmänheten. Det finns något slags dubbel bokföring, där vissa regler gäller på papperet medan en annan praxis gäller i verkligheten.

Det är också mot den bakgrunden som krigsmaterielexporten till Indonesien måste ses. Som redan har sagts är det viktigt att klargöra och även erkänna att denna utveckling har ägt rum under en lång följd av år. Ingen regering som har suttit under denna tid kan alltså svära sig helt fri från del i ansvaret för denna gradvisa glidning. Detta är något som har skett, och man kan tycka att många borde ha observerat det. Men det har inte gjorts någon genomgripande analys av utvecklingen innan den som KU nu gjort, och det är på tiden att så har skett.

Vi i Folkpartiet har dock reserverat oss mot majoritetens skrivning, inte för att peka ut den nuvarande regeringen som mer skyldig än andra till den här glidningen i praxis utan för att på ett tydligare sätt fastslå behovet av en uppstramning av riktlinjerna. Resultatet av den översyn som utskottet i ett tidigare avsnitt enhälligt begär måste bli en mer strikt definition av begreppet följdleveranser. Det skulle sannolikt omöjliggöra fortsatt leverans till Indonesien av det slag som hittills har kunnat ske.

Det är också viktigt att klargöra, och det säger vi också i reservationen, att förbättrade och mer restriktiva riktlinjer klart måste ange att frågan om respekt för mänskliga rättigheter måste beaktas också vid följdleveranser.

*granskning av
regeringen**frågor om export av
strategiska produkter*

Det är ju uppenbart att Indonesien är ett land som kränker mänskliga rättigheter. Det är kanske varierande från år till år vad gäller omfattningen, men att det pågår under hela den tid som vi kan överblicka, ett antal decennier bakåt i tiden, är ju höjt utom allt tvivel. Det har fastslagits av trovärdiga internationella bedömare. Indonesien är ju också en ockupationsmakt sedan 1975 när Östra Timor ockuperades, och egentligen sedan ännu längre tillbaka. Man tog ju på ett liknande sätt över kontrollen över den gamla nederländska delen av Nya Guinea utan att befolkningen där tillfrågades om de hade någon åsikt i den frågan. Också där pågår av och till ett inbördeskrig.

Över huvud taget är det enligt Folkpartiets mening på tiden att demokrati och mänskliga rättigheter tillmäts en större vikt än i dag vid all bedömning av export av krigsmateriel. Demokratier bör i princip kunna få köpa krigsmateriel från Sverige. Diktaturer bör behandlas med betydligt större restriktivitet. Men även en sådan princip måste i verklighetens komplexa värld handhas med omdöme. Men jag tror att det är viktigt att det ändå görs en förskjutning av betoningen i den här sortens frågor framöver.

Folkpartiet är alltså inte emot krigsmaterielexport i och för sig. Om man anser att Sverige behöver hålla sig med ett försvar är det rimligt att också andra länder tillerkänns samma rätt och att de leverantörer som säljer till det svenska försvaret också får sälja på andra marknader under vissa villkor. Men det skall vara villkor som någorlunda motsvarar normala svenska värderingar om t.ex. mänskliga rättigheter, och allmänheten måste kunna se ett samband mellan de regler som formellt gäller och de beslut som verkligen fattas.

För att göra detta något kortare än vad jag hade tänkt yrkar jag med detta bifall till den reservation där Folkpartiet står med.

Anf. 131 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Den 18 april för ett år sedan beslöt regeringen att godkänna export av tre kanoner till Indonesien. Samma dag var Birger Schlaug och jag uppe i frågestunden och frågade just om vapenexporten till Indonesien och specifikt om kanonerna. Jan Nygren hade vid ett KU-förhör samma förmiddag sagt att man inte kan se nya kanoner som följdleverans till gamla kanoner som man någon gång köpt.

Redan den 21 november 1995 hade jag börjat pressa regeringen i denna fråga, eftersom jag fått besked om att Bofors var på gång att skriva kontrakt om export av fyra kanoner. Vid det tillfället svarade Jan Nygren att han inte ville uttala sig i ett enskilt ärende. När jag i en rak fråga undrade om kanoner var vapen slingrade han sig utan att svara på frågan.

Den 18 april 1996 tryckte jag på och frågade om Sverige stöder EU-parlamentets beslut om att stoppa all vapenexport inklusive följdleveranser till Indonesien. Vidare tog jag upp att EU-parlamentet i en resolution uttalat att all handel borde stoppas så länge förtrycket och ockupationen av Östtimor pågår. Pagrotsky svarade med arrogant ton att han inte trodde på mina påståenden. Tyvärr fick jag ingen replik. Min nästa fråga hade varit om han hade ställt sig bakom resolutionen där man också säger att man skall inställa allt ekonomiskt samarbete med Indonesien.

Vad jag inte visste då var att just denna dag, den 18 april, fattades beslutet om försäljning av tre kanoner till Indonesien. Regeringen godkände det alltså.

Herr talman! Vi är många som har ställt frågor till Pagrotsky och fått ihåliga svar. Det har fortsatt i den stilen under hela 1996 och hittills under 1997. Sveriges regering med Leif Pagrotsky i spetsen fortsätter att hävda att svensk vapenexport av kanoner, luftvärnsrobotar och ammunition inte används av diktatorn Suharto i hans kamp mot det östtimoresiska folket fast det framkommit att indonesiska krigsfartyg i november 1995 använts för att stoppa flyktförsök från Östtimor.

”Sverige har ingen anledning att skämmas för de luftvärnsrobotar och luftvärnsartilleri som vi låter Indonesien underhålla. Det har ingenting med förtrycket på Östtimor att göra.” säger Pagrotsky den 17 april 1997 vid riksdagens frågestund.

Det är ett häpnadsväckande påstående ur två aspekter, dels att underhållet av luftvärnsrobotar och luftvärnsartilleri inte har något med förtrycket i Östtimor att göra, dels att Pagrotsky offentligt talar om att luftvärnsrobotar och underhåll av luftvärnsartilleri är realitet.

”Sverige säljer ingenting till Indonesien som kan användas på det sätt som frågan gäller, och Sverige säljer ingenting till Indonesien som kan användas på det sätt som Ramos Horta har uppmanat all världens länder att undvika” fortsätter han att säga.

Herr talman! Vad är det för följdleveranser som Sverige exporterar som inte kan användas till att bekämpa östtimoreserna? Vad används kanoner till?

Det är upprörande och kränkande att behöva bevittna detta hyckleri. Efter min resa till Östtimor i januari i år vet jag hur våldet trappats upp. Man har forslat över 35 000 soldater till Östtimor från Java och Bali efter det att Nobels fredspris delades ut i december. Jag har i varenda debatt kritiserat Sveriges och övriga västvärldens vackra tal om fred och stöd till fredspristagarna och det östtimoresiska folket i offentlighetens ljus samtidigt som man mörkat beslut om att sälja vapen. Det är helt klart att Sveriges goda handelsrelationer med Indonesien har gått före mänskliga rättigheter.

Det kan man också läsa i KU:s betänkande nr 25 s. 76. ”Ett nej till följdleveranser av här aktuellt slag skulle enligt handelsminister Leif Pagrotsky ha medfört en osäkerhet om Sveriges pålitlighet som leverantör av krigsmateriel, en osäkerhet som skulle ha spritt sig på hela den marknad där svenska krigsmaterieltillverkare opererar. På det sättet skulle enligt Pagrotsky ett nej till Indonesien ha kunnat bli betydelsefullt för vår försvarsförmåga i negativ riktning.”

Slutsatsen blir att det är viktigare att sälja och leverera vapen än att slå vakt om människors demokratiska fri- och rättigheter. Någon annan slutsats kan jag inte dra.

Att inte kalla vapen vid dess rätta namn utan använda Orwells nyspråk som följdleveranser, anknytning till tidigare leveranser osv. är beklämmande, och det är direkt skrämmande för de människor som lever under Indonesiens förtryck. Hur visar Sverige respekt för mänskliga rättigheter? Anser regeringen att det vid det aktuella tillfället inte rörde sig om omfattande och grova kränkningar? Anser regeringen att Indonesiens regering behöver säkerställa sin auktoritet med militära maktmedel? I landet finns

450 000 militärer, varav 15 000 i Östtimor för att stävja några hundratal separatistiska motståndsmän.

Herr talman! Det är en grov överdrift att påstå att det ser hoppfullt i Indonesien eller, som Sohlman säger, att det lär ha blivit bättre i Östtimor och att press och samhällsdebatt har blivit öppnare. Regeringen vet att motståndet tystats brutalt genom att milis brutit sig in på oppositionspolitikern Megawatis kansli den 27 juli 1996. Därefter har de fängslat den oberoende facklige ledaren Muchtar Pakpahan som var närvarande vid detta möte. Han sitter fortfarande inspärrad för brott mot lagen om omstörtande verksamhet, nu i sjukhusarrest på grund av att han har fått en tumör i en lunga. Han väddar till oss i väst.

Maximistraffet för omstörtande verksamhet är döden. Enligt militären har ytterligare över 230 personer gripits i samband med den här händelsen 1996, och många saknas fortfarande.

Det nyligen avslutade s.k. valet i Indonesien har präglats av våld. Indonesien är en diktatur eller, som Pagrotsky uttrycker det, förtryckarre-gim.

Jag och Miljöpartiet samt fyra andra partier som reserverat sig i utrikesutskottet mot följdleveranserna till Indonesien hävdar att det inte skymtar något ljus i mörkret. Våldet har tvärtom trappats upp sedan Nobels fredspris delades ut i december 1996.

Att i det läget exportera tre kanoner till Indonesien är en skam för vårt land. Frågan är hur Sverige kommer att agera i säkerhetsrådet. Kommer man att kritisera sitt eget agerande?

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 3.

Anf. 132 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! De bristfälliga regler som vi har när det gäller vapenexporten och den oklarhet som finns ställer till det. Det visar de ärenden som vi nu diskuterar under punkterna 7.2 och 7.3.

Man kan inte säga annat än att reglerna eller vagheten i reglerna tolkas så att man egentligen utvecklar och utvidgar svensk vapenexport till några berörda områden på ett sätt som jag menar inte har täckning.

Det gäller bl.a. Gulfstaterna. Utrikesutskottet har gjort rekommendationer om att man skall vara oerhört restriktiv när det gäller vapenexport dit. Tidigare ansvarigt statsråd Mats Hellström har också uttalat att man skall vara mycket restriktiv, men icke desto mindre har regeringen genom att tolka riktlinjerna på ett vapenexportfrämjande eller generöst sätt när det t.ex. gäller följdleveranser ändå kunnat fortsätta att göra betydande vapenaffärer med Gulfstaterna – eller i varje fall ge tillstånd till sådana affärer.

Vi menar att regeringen inte kan undgå kritik för detta. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 4.

När det gäller krigsmaterielexporten till Indonesien, som också tidigare talare berört, kan vi notera att utskottet i sin majoritetsskrivning gör vissa viktiga medgivanden, som jag kan notera som positiva. Utskottet konstaterar t.ex. att riktlinjerna vad avser följdleveranser inte är tvingande och att regeringen följaktligen kunnat säga nej till utförseltillstånd. Faktum är, menar jag, att man bort säga nej – inte bara av politiska eller moraliska skäl utan också av formella skäl. Man var inte tvungen till det. Leif Pagrotsky har sagt, vilket Eva Goës nyss har citerat, att det skulle

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*frågor om export av
strategiska produkter*

medföra osäkerhet om Sveriges pålitlighet som leverantör om Sverige hade sagt nej till vidare leveranser till Indonesien. Det hade hedrat Sverige om man hade sagt nej. Jag tror att denna osäkerhet hade vunnit respekt. Brott mot mänskliga rättigheter och de fortsatta övergreppen på Östra Timors folk skulle diskvalificera Indonesien som mottagare av svenska vapen.

Det går inte att hävda, menar jag, vare sig att vi var förpliktade att säga ja till vidare leveranser eller att exporten av de tre ytterligare kanonerna till Indonesien är i enlighet med våra riktlinjer.

Jag tycker att det är beklagligt att Folkpartiet, som i övrigt kanske i större utsträckning än t.ex. Vänsterpartiet och Miljöpartiet – som står bakom res. 3 – är för svensk vapenexport, inte har kunnat ställa upp på den reservationen. Man har i den myndighet som har att handlägga ärendet haft en representant som inte har agerat på ett riktigt sätt. Man vill därför, antagligen för den inre fridens skull, inte gå med på en reservation och kritisera regeringen, vilket vi menar är fullt befogat och rättfärdigt.

Med detta yrkar jag bifall, herr talman, till reservationerna 3 och 4. Jag har kortat ned mitt anförande med anledning av vår tidsbrist.

Anf. 133 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Frågan om exporten av krigsmateriel till Indonesien tillhör de verkliga långkörarna i utskottets granskningsverksamhet. Årets granskning är den fjärde i ordningen sedan början av 80-talet. Det speglar att Indonesien sedan länge varit mottagare av svensk krigsmateriel och att Indonesien till följd av sina interna förhållanden och sitt agerande varit och är en problematisk handelspartner.

Sveriges export av krigsmateriel till Indonesien har sedan länge varit politiskt värdeladdad. Det är för övrigt det enda område inom krigsmaterielexporten där ett för verksamheten ansvarigt statsråd kritiserats av utskottet. Det skedde 1987. Utskottet ansåg då att Mats Hellström med större tydlighet borde ha redovisat motiven för regeringsbeslutet. Däremot fick han inte någon kritik för det exportbeslut som fattades i sammanhanget.

Vid årets granskning av tillståndet att leverera tre kanoner till Indonesien sade statsrådet Pagrotsky inför utskottet att beslutet 1996 var en fortsättning på de beslut som fattades i slutet på 1970-talet, en uppfattning som jag till fullo delar.

Om det aktuella granskningsärendet ses i sitt historiska perspektiv finner vi att exporten av luftvärnskanoner till Indonesien började redan i slutet av 50-talet. Därefter fortsatte tillståndsgivningen 1978 med 12 pjäser, 1980 med 1 pjäs, 1981 med 8 pjäser och 1982 med 4 pjäser – dvs. totalt 25 kanoner under perioden 1978–1982. Tillståndet till export av 21 av dessa 25 kanoner beviljades av olika borgerliga regeringar under perioden 1978–1981.

Tillståndet att exportera sammanlagt 12 luftvärnskanoner 1978 gavs av den borgerliga trepartiregeringen. Då utskottet 1981 granskade denna affär gjordes inget särskilt uttalande från majoritetens sida. De socialdemokratiska ledamöterna reserverade sig däremot med hänvisning till pågående strider i Östra Timor och uttalade att export av luftvärnskanoner till Indonesien inte stod i överensstämmelse med riktlinjerna för krigsmaterielexporten. Som alla vet hade riksdagen en annan mening.

Vid beslutstillfället 1978 hade således den borgerliga regeringen en möjlighet att stoppa det systemberoende som fortfarande åberopas. När den chansen brändes lades grunden till de problem med exporten till Indonesien som vi fortfarande brottas med.

Det framgår av KU:s tidigare granskningar att Indonesien redan i början av 70-talet valde att utrusta sina fartyg med Bofors 40 millimeters respektive 57 millimeters luftvärnskanoner. Detta skedde inom ramen för ett nybyggnadsprogram som av budgetskäl sträcktes ut över en längre tidsperiod med successiva beställningar av fartyg och vapenutrustning, allt inom ramen för ett totalprogram. Grunden till det systemberoende som vi fortfarande diskuterar lades således för cirka ett kvarts sekel sedan.

Hur omfattande och starkt systemberoendet var utreddes i detalj i samband med 1986/87 års granskning av KU. Detta finns beskrivet i årets betänkande. Utskottet fann vid detta tillfälle med hänvisning till det systemberoende som uppstått att 1986 års beslut om tillstånd till utförsel av totalt 16 nya kanoner inte stod i strid med riktlinjerna. För att, herr talman, göra en lång historia kort kan man säga: På den vägen är det.

Utskottsmajoriteten har i årets granskning funnit att regeringen vid sitt beslut i april 1996 att ge tillstånd till export av tre luftvärnskanoner gjort en godtagbar tolkning av riktlinjerna.

I betänkandet finns en beskrivning av hur behovet av de här kanonerna uppstått. Tre kanoner hade förrådsställts och användes sedan som reservdelar. Regeringen hade naturligtvis, som Kenneth Kvist sade, kunnat säga nej till exporten, eftersom riktlinjerna i ett fall som detta inte är tvingande. Regeringen tog emellertid i sitt beslut konsekvenserna av tidigare beslut att ge tillstånd till export av samma typ av vapen. Regeringen tillämpade riktlinjerna på ett konsekvent sätt. Mot detta finns sakligt sett, som jag ser det, ingenting att invända.

Det finns emellertid enligt min mening två omständigheter som komplicerar bedömningen totalt sett. Den ena är att Indonesien sedan mer än 20 år tillbaka annekterar Östra Timor, som någon har sagt tidigare, i strid med internationella konventioner. Den andra, som delvis hänger samman med den första, är att Indonesien från tid till annan kränker mänskliga rättigheter på bl.a. Östra Timor. Både KMI och statsrådet Pagrotsky har konstaterat att så är fallet. Regeringen har uppenbart gjort samma bedömning. Utskottets majoritet utgår från att regeringen bedömt att kränkningarna inte var omfattande och grova vid det aktuella tillfället och finner därför ingen grund för kritik i denna del.

Nu finns det två reservationer till det här avsnittet i vårt betänkande. Enligt folkpartireservationen bör det av riktlinjerna framgå att respekten för mänskliga rättigheter i framtiden måste beaktas även beträffande följdleveranser. Jag skall inte polemisera mot reservationen men vill ändå framhålla att kravet i praktiken redan tillgodoses genom en sådan prövning. Enligt KMI, och även enligt statsrådet Pagrotsky, sker denna prövning regelmässigt redan i dag.

Vänsterpartiet och Miljöpartiet kritiserar i sin gemensamma reservation regeringen för att den pressat, som de uttrycker det, följdleveransbegreppet utöver vad som kan anses rimligt och inte tillmätt MR-kriteriet tillräckligt stor vikt. Det är en uppfattning som inte delas av utskottets majoritet. Reservanterna har tydligen inte riktigt klart för sig vad regel-

verket föreskriver. När det gäller MR-kriteriet vill jag erinra om att den grundläggande rekommendationen i riktlinjerna är att det inte finns något tvång att ta hänsyn av detta slag när det gäller följdleveranser. Exportkontrollrådet och regeringen har dock, som jag sade alldeles nyss, frivilligt gjort en prövning även i denna del.

Herr talman! Det är bara att konstatera att reservanterna, vilket jag tycker framgick alldeles klart av Goës anförande, inte i första hand uppträder som granskare. De talar egentligen för ett regelverk med ett annat innehåll. Det är ett syfte som i och för sig kan vara vällovligt, men det har ingenting med dagens debatt att göra. Här skall vi fastställa om regeringen har följt det regelverk som gällde när beslutet fattades. Det har, herr talman, regeringen gjort.

Anf. 134 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag har läst regelverket, och som jag ser det är det här som när Fan tolkar Bibeln. Man monterar alltså ned tre kanoner och säger att man behöver reservdelar, och sedan köper man in tre nya kanoner. Vad är det för någonting? Sedan får det här motivera försäljningen till Indonesien. Jag anser att det här inte är en typ av följdleverans. Det beror på hur man tolkar det hela.

Dessutom skickar man alltså vapen till ett land som ockuperar ett annat land. Både FN och Sverige säger att det är en annektering. Här finns även moraliska hänsyn att ta, vilket man åtminstone kunde begära att Sverige hade gjort som nu sitter i säkerhetsrådet.

Sedan är det väldigt konstigt att man talar om att det har blivit bättre under den här perioden. Men fortfarande saknas människor efter Santa Cruz-massakern den 12 december 1991, då man gick in på kyrkogårdar och sköt människor vid gravarna. Det som hände när biskop Belo kom hem och man försökte ta livet av honom har inte heller utretts. Det har inte varit lugn och ro här. Jag vet att ställföreträdarna på ort och ställe i Indonesien har rapporterat om att det blivit en öppenhet, men de har också nu tagit tillbaka detta sedan de fått höra från Caritas, från under-tecknad och från amerikanska senatorer som varit där att läget inte är lugnt.

Läget är inte under kontroll. Det är uppror. Människor mördas och försvinner på Östtimor. Och varför man skulle behöva 15 000 soldater för att hålla en gerilla på några hundra i schack är för mig obegripligt.

Jag frågar mig: Varför har man inte redogjort för hur mycket som sålts 1996? Det året såldes det för drygt 64 miljoner. I stället har Pagrot-sky hela tiden hänvisat till perioden 1990–1995. Om man tar genomsnittssiffran där skulle det betyda att man 1996 sålde för 20 gånger mer än genomsnittet mellan 1990 och 1995. Det kan ju vara bra att tala om de värsta perioderna.

Jag tycker att det är skamligt att vi över huvud taget kan sälja till ett land som har annekterat ett annat land.

Anf. 135 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag måste erinra om att det är granskningsbetänkandet vi debatterar.

Anf. 136 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är nog ett ganska viktigt påpekande. Det här är trots allt en granskningsdebatt. Jag har naturligtvis ingenting emot att Goës tycker i de här frågorna. Det är naturligtvis hennes fullständiga rätt som politiker att göra det. Men när vi nu håller på med den här granskningsdebatten skall vi ställa oss frågan om regeringen hade rätt att besluta om tre kanoner till Indonesien och huruvida det beslutet i så fall skulle strida mot de riktlinjer som gäller och som gällde då. Det är ju det som den konstitutionella diskussionen gäller. Sedan kan man naturligtvis ha uppfattningar om att t.ex. regelverk skall skärpas och sådana saker, vilket tydligen Goës har, men det är en helt annan debatt.

Nu skall vi avgöra om regeringen har hållit sig inom regelverket för export av krigsmateriel, och det är på den punkten ingen som helst tvekan om att det har man gjort. Det är en bedömning som görs av en bred majoritet i Sveriges riksdag.

Anf. 137 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Utskottet tycker sig kunna konstatera att följdleveransbegreppet tenderar att glida i betydelse över tiden. Det finns ju en hel massa skrivet i er gemensamma text som ger intrycket att ni själva börjar fundera på om det här är rätt och riktigt. Ni legitimerar export till Indonesien, samtidigt som vi vet att det pågår grova kränkningar. Ni säger att när man monterar gamla kanoner och sedan beställer nya skulle det ingå som en följdleverans. Det är där det ligger. Det är en fråga om hur man tolkar det. Det är glidningar hela tiden. Jag har läst det här mycket noga.

Sedan gömmer man sig bakom sekretessen. Jag kan inte stå här och tala om vad som är sekretessbelagt, men jag kan i alla fall säga att i Finland är alla exporttillstånd offentliga. Där framgår det t.o.m. av röstsiffrorna inom regeringen om någon har varit oenig rörande ett enskilt vapenexportärende. Ett önskemål är alltså att man skulle kunna gå in och granska det här på ett annat sätt om det blev en större öppenhet i Sverige – liksom man säger att det finns i Indonesien för närvarande. Det är alltså någonting som man kan ändra, så att man kan få en större insyn från de politiskt valda.

Anf. 138 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller den större öppenheten har vi kanske en gemensam uppfattning så till vida att vi nog tycker att KMI borde ha litet mera resurser för att kunna informera om sina beslut. Jag tror att det finns ganska stor samstämmighet i konstitutionsutskottet om detta. Och om jag har uppfattat saken rätt finns det nog ingen delad mening om detta i Regeringskansliet heller, att döma av de svar som Pagrotsky lämnat vid våra utskottsutfrågningar.

Samtidigt tror jag att det är viktigt att komma ihåg, och det är det som granskningen gäller, att här har man följt riktlinjerna. Tycker man att dessa riktlinjer inte är bra får man väl motionera till riksdagen om att de skall skärpas. I dag skall vi bara avgöra om regeringen har följt riktlinjerna, och det har man gjort.

Anf. 139 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Det finns egentligen en motsättning i vad Kurt Ove Johansson säger. Här har man följt riktlinjerna, säger han. Man har t.o.m. gjort en konsekvent tillämpning av riktlinjerna i det här fallet.

Kurt Ove Johansson noterade t.o.m. med gillande att jag citerade att utskottet konstaterar att riktlinjerna vad avser följdlleveranser inte är tvingande och att regeringen följaktligen kunnat säga nej till utförseltillstånd. Eftersom riktlinjerna har gett möjlighet till både ett nej och till ett ja, kan man ju inte säga att ett ja är en konsekvent tillämpning av riktlinjerna. Det är ju en expansiv uttolkning av riktlinjerna som egentligen är i strid med det som Kurt Ove sedan talade om, nämligen den prövning utifrån mänskliga rättigheter som redan sker i dag. Men skulle man göra en prövning utifrån mänskliga rättigheter i Indonesien och utifrån Indonesiens annektering av och krig mot Östra Timor, skulle Indonesien vara olämpligt som mottagare av svenska vapen och vapen från något annat land. Det har ju också EU-parlamentet konstaterat.

Jag menar att man i granskningsbetänkandet försvarar en expansiv tillämpning av riktlinjerna på ett sätt som icke är korrekt.

Anf. 140 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är väldigt viktigt att komma ihåg att det viktigaste ställningstagandet vid krigsmaterielexport är när man första gången bestämmer sig för att leverera ett system. När man sedan har levererat ett system blir det betydligt svårare att utnyttja den möjligheten som naturligtvis alltid finns att säga nej.

Jag kanske talade litet grand för fort, men jag försökte från talarstolen att redovisa vad som har skett historiskt. Ser man frågan utifrån det historiska perspektivet är det ju ingen tvekan om att beslutet om tre kanoner var logiskt. Det finns inget motsatsförhållande i vad jag har sagt med tanke på det faktum att regeringen kan säga ja eller nej.

Sett utifrån det historiska perspektivet 1978, när man bestämde sig för systemleveransen, är 1996 års beslut i april ett fullt logiskt beslut. Det är detta som jag har insett att vissa ledamöter i denna kammare har svårt att förstå. De kanske inte har svårt att förstå, utan de vill helt enkelt inte fatta. Det är nog så det närmast ligger till.

Anf. 141 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Det är väl så, Kurt Ove Johansson, att jag både fattar och förstår och väldigt gärna vill göra det också.

Men utvecklingen på detta och andra historiska områden, om jag så får uttrycka mig, följer inte en naken formallogik utan hänvisning till vad som sker i den materiella verkligheten. I den materiella verkligheten sker fortgående och understundom förstärkta kränkningar av mänskliga rättigheter i Indonesien. Det sker fortgående förtryck av Östtimor och fortgående krigshandlingar.

I det läget ger de svenska riktlinjerna möjligheter – det har utskottets majoritet själv konstaterat – att avbryta och icke fullfölja tidigare leveransåtaganden. Det menar jag att man hade formella möjligheter att göra. Man har alltså tolkat riktlinjerna i en för krigsmaterielhandeln ex-

pansiv riktning och icke följt de mänskliga rättigheter som det borde ha anstått en regering i vårt land att följa.

Prot. 1996/97:114
4 juni

Anf. 142 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! En sak har jag i alla fall lärt mig, och det är att jag inte i en framtid skall välja ett pedagogiskt yrke, i vart fall inte om Kenneth Kvist finns i klassen.

Jag har ju här försökt att säga att det finns en möjlighet för regeringen att både säga ja och säga nej i det här fallet. Båda besluten skulle rymmas inom ramen för riktlinjerna. Det är precis det som den konstitutionella granskningen gäller.

Har regeringen fattat ett beslut som skulle stå i strid med riktlinjerna för export av svensk krigsmateriel? Svaret är på den punkten nej. Beslutet står inte i strid med riktlinjerna. Det är detta avgörande som skall ske, och det är det som utskottsmajoriteten slår fast i sitt majoritetsyttrande.

*granskning av
regeringen*

*frågor om export av
strategiska produkter*

Anf. 143 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Det låter på några av Kurt Ove Johanssons repliker till andra talare här som om uppstramningen av riktlinjerna kanske ändå inte är så viktig.

I den gemensamma texten talas det om att överväga och precisera. I folktopireservationen när det gäller Indonesien talas det uttryckligen om en mer strikt definition. I så fall kanske det finns en nyansskillnad, och kanske inte bara en skillnad i nyans. Det förklarar i så fall en del av Kurt Ove Johanssons tidigare polemik, att han inte riktigt vill dra de slutsatser av den gemensamma texten som många av oss andra tycker är naturliga.

Till mig sade han uttryckligen att bedömningen av läget när det gäller mänskliga rättigheter redan sker på frivillig väg och att det inte finns något tvång. Det är väl bra om det är så, om vi nu skall utgå från att det är så. Jag förutsätter för ögonblicket ingenting om hur det står till med detta i verkligheten. Men om det nu är på det sättet, kan det ju också stå med i riktlinjerna. Det kan ju inte vara så farligt. Det borde vara ganska logiskt. När vi nu har konstaterat att det har skett en glidning i hur riktlinjerna tillämpas, borde man kunna dra denna enkla slutsats – eller hur?

Anf. 144 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Beträffande vad som skall stå i riktlinjerna har vi ju en ganska välutvecklad skrivning som hela utskottet står bakom. Om Håkan Holmberg hade varit uppmärksam hade han naturligtvis uppmärksammat att den debatten var en av de första som vi förde här i morse.

När det gäller beslutet i april 1996 om de tre kanonerna till Indonesien står det, såvitt jag förstår, i våra skrivningar, som också Håkan Holmberg står för, att detta beslut ryms inom riktlinjerna.

Sedan är det bara att än en gång konstatera att Håkan Holmbergs krav på att MR-frågorna skall bedömas i samband med export av svensk krigsmateriel faktiskt uppfylls. Utan att behöva vara alltför djärv tror jag att det är sannolikt att sådant kommer att skrivas in i kommande riktlinjer. Vi har ju nu i full samstämmighet överlämnat frågan till regeringen, så vi får väl avvakta vad som kommer fram i den behandlingen.

Anf. 145 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Utgångspunkten för Folkpartiets reservation är just hur praxis har tillåtit att glida i väg. Det har ju varit den helt centrala i frågan, både i den debatt som förs nu och i den som vi förde i morse. Mot den bakgrunden får vi lov att konstatera att detta är en process som har skett under lång tid.

Precis som jag själv uttryckte det i talarstolen, blir ett beslut en gång i sig ett argument för ytterligare ett beslut om att medge ytterligare export en annan gång, och på det viset rullar det på. Jag tror att det var Kurt Ove Johansson som nyss sade att det avgörande egentligen var det första beslutet och att det hela sedan har gått vidare.

Inget parti kan svära sig helt fritt från deltagande, naturligtvis förutom de partier som inte har haft någon del i regeringsansvaret och de som är emot vapenexport över huvud taget. De har en annan utgångspunkt för sin prövning av frågan.

Jag noterar att Kurt Ove Johansson försäkrar att det kommer att bli en skärpning av de nya riktlinjerna när det gäller mänskliga rättigheter. Detta måste bli konsekvensen av konstitutionsutskottets konstaterande och innebär att det i de nya riktlinjerna, som kommer någon gång, kommer att stå att mänskliga rättigheter skall beaktas. Men varför då polemisera mot mig och mot den reservation där detta direkt sägs? Det var nämligen vad Kurt Ove Johansson gjorde i ett tidigare inlägg. Nu har han plötsligt samma åsikt som jag, och det är ju trevligt.

Anf. 146 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill måhända än en gång bara stillsamt erinra om att den problematik med Indonesien som vi brottas med i dag hör till från det ställningstagande som gjordes i slutet på 70-talet, i vilket Håkan Holmbergs regering så att säga var inblandad. Ingen kan väl förneka det faktum att det systemberoende som uppstod i och med dessa beslut har satt sin prägel på den problematik som vi brottas med i dag.

Hur än Håkan Holmberg försöker sitta och vrida sig i bänken är ju detta en sak som han inte kan bortförklara. Det är här som problematiken ligger. Vi hade trots allt från socialdemokraternas sida vid detta tillfälle en reservation där vi ifrågasatte mycket starkt om den leverans som skedde då egentligen stod i överensstämmelse med de riktlinjer som gällde vid den tidpunkten.

Anf. 147 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag har med stort intresse tagit del av konstitutionsutskottets betänkande och även lyssnat på stora delar av den här debatten, och jag vill inledningsvis konstatera att jag tycker att KU har gjort ett väldigt gediget arbete, både med själva betänkandet och med de utfrågningar, både öppna och slutna, och det inhämtande av annat material som har ägt rum. Jag antar att det är ett gott samarbete mellan kansli och ledamöter som har lett till det här resultatet.

Jag är också väldigt glad åt det sätt på vilket man har tagit upp följdleveransbegreppet. Jag sitter sedan ett år tillbaka med i Exportkontrollrådet och har tillfälle att se hur detta fungerar i praktiken. De av oss som arbetar med de här frågorna har gång på gång konstaterat att följdleve-

ransbegreppet inte är så precist och inte är det verktyg som skulle behövas för att klart och entydigt tala om vad en följdleverans är. Trots att man i promemorian från inspektionen har gjort en lista över olika begrepp och hur man skulle kunna tolka dem har det visat sig att det i praktiken finns leveranser som inte följer dessa riktlinjer, men där man ändå hävdar att det är fråga om en följdleverans.

Jag vill alltså understryka hur rätt utskottet har när man konstaterar att denna oklarhet om riktlinjernas innebörd är otillfredsställande och när man hävdar att man inte har något besked beträffande varaktigheten av ett svenskt åtagande. Likaså har man kommit fram till att regeringen måste precisera följdleveransbegreppet och återkomma. Jag har också med glädje noterat vad Kurt Ove Johansson har sagt här, nämligen att han förväntar sig att regeringen när man skriver om riktlinjerna för följdleveranser kommer att ha med MR-begreppet och MR-kriterier även för följdleveranser.

Det är faktiskt så, mina vänner, i praktiken när de här ärendena är uppe i Exportkontrollrådet och sedan vandrar vidare till regeringen – det är tyvärr väldigt få ärenden som går vidare till regeringen – att det är mycket stor skillnad på hur ärenden behandlas om de betraktas som gällande en ny leverans eller en följdleverans. Den noggrannhet som ändå präglar diskussionen kring nya leveranser och nya system finns inte alls när det gäller fall som man anser att det finns en möjlighet att kategorisera som följdleverans. Därför är det av största vikt att få in ett sådant tänkande.

I och för sig är det riktigt som Kurt Ove Johansson säger: Vänsterpartiet och Miljöpartiet har den uppfattningen att vi inte vill ha vapenexport alls. Men i det korta perspektivet vill vi se till att de riktlinjer som ändå finns respekteras och fungerar. Att avskaffa vapenexporten ser vi som ett arbete på längre sikt. Vår uppgift är att se till att de regler vi har följs.

Jag hävdar att vad gäller följdleveransbegreppet har regeringen gått oerhört långt; man har gått över gränsen för vad som kan tolkas in i följdleveransbegreppet. Därför är det alltså väldigt viktigt att KU kommer fram till att regeringen måste arbeta vidare. Vänsterpartiets önskemål är att följdleveranser måste bedömas på samma sätt som nya systemleveranser.

Jag vill fråga er som tycker att kriteriet mänskliga rättigheter är viktigt: Hur viktigt är det? I praktiken är det ju inte viktigt alls. Vi har haft följdleveranser till Indonesien, men detta gäller inte bara Indonesien. Vi har Gulfstaterna, Indien och Pakistan som också mycket tydligt, kan vi se i statistiken för 1996, hör till de länder som har kunnat få vapenexport. Där är man inte alls kritisk på samma sätt som om det hade gällt nya system. Där är man väldigt noga med att tala om att Sverige skall leva upp till förpliktelser om att fullfölja tidigare åtaganden. Och jag undrar: I vilka lägen skulle man från majoritetens sida kunna acceptera att följdleveranser inte skedde just på grund av MR-kriteriet?

Fallet Indonesien är ju oerhört tydligt. Det sker grova övergrepp på Östtimor – det är ju ockuperat – men ingen här har nämnt situationen i Indonesien. Ser vi det som en demokrati där mänskliga rättigheter respekteras? Vi vet hur valet har gått till, hur oppositionsledare har stoppats, hur man har bytt ut partiledare och hur partier inte har kunnat komma till tals.

Jag menar att om man verkligen hade tillämpat MR-kriteriet på Indonesien är det solklart att Indonesien inte skulle ha kunnat komma i fråga.

Den prövning som nu har skett från KU leder för majoriteten fram till att regeringen inte kan kritiseras och att regeringen inte har överträtt kriteriet för följdleveranser. Jag hävdar att det är fel och att regeringen i detta fall uppenbart, trots de begränsningar som följdleveransbegreppet har, inte har följt det som ramarna ändå gäller. Man kan inte betrakta de här fartygskanonerna som följdleveranser. Det gäller nya system, och det är en ny beställning. Där måste vi få fram en annan handläggning och ett annat sätt att hantera frågorna, så att samma omsorgsfulla granskning sker av samtliga leveranser, inte bara de som man har hävdat har varit följdleveranser.

Jag skall inte upprepa vad Eva Goës och Kenneth Kvist har sagt om Indonesien och om förhistorien; vi kan läsa oss till den och vi har hört den. Jag vill bara ännu en gång upprepa att det är uppseendeväckande att man inte här har kritiserat regeringen, eftersom vi i utrikesutskottets betänkande om krigsmaterielexporten i våras i en fempartireservation tog upp och hävdade att all vapenexport till Indonesien borde vara omöjlig i dagens läge. De s.k. förbättringar som vissa har talat om här är svåra att se. De återfinns eller återspeglas inte i rapporter från Amnesty, State Department eller andra som har en god insyn i situationen för mänskliga rättigheter.

Jag hävdar alltså att detta är felaktigt och att regeringen har gjort ett stort misstag här. Jag vill dessutom understryka att när vi skall granska ytterligare affärer skall vi vara medvetna om att dessa fartygskanoner inte är de enda exemplen på följdleveranser till Indonesien. Det har, som en tillämpning av praxis efter att dessa fartygskanoner gick igenom, skett ytterligare leveranser som man över huvud taget inte har diskuterat, men jag är övertygad om att när vi står här nästa år och debatterar granskningsbetänkandet kommer dessa affärer också att diskuteras.

Jag vill alltså understryka betydelsen av att vi skickar vidare till regeringen att man bör gå igenom följdleveransbegreppet och få en betydligt striktare syn på detta och, enligt mitt och Vänsterpartiets sätt att se, helt jämställa följdleveranser med leveranser till nya system. Det skall vara samma riktlinjer som gäller.

Herr talman! Jag instämmer i yrkandet om godkännande av reservationerna 3 och 4 som gäller Indonesien och vapenexport till Gulfstaterna.

Anf. 148 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Min avsikt är egentligen inte att så att säga ta någon replik på Eva Zetterberg, utan bara att försöka ge ett bidrag till svar på den fråga hon ställde till oss som talar om vikten av mänskliga rättigheter som en del i kriterierna. Jag berörde i mitt inledningsanförande, om än i förbigående, situationen i själva Indonesien också. Det är uppenbart att det är en diktatur. Man har val, men det är ju ingen som tror på de valen, utan de manipuleras på alla de sätt.

Som jag sade i mitt inledningsanförande, är Folkpartiets önskan – fast vi är medvetna om att det här inte är något som går att lagfästa och tillämpa exakt – att demokratikriteriet innefattande mänskliga rättigheter tillmäts en väsentligt större betydelse än vad som hittills har skett, kanske inom ramen för ett regelverk som ändå i huvudsak påminner om det nu-

varande. Jag tror inte att man kan komma ifrån att man måste pröva varje enskilt fall.

Demokratikriteriet måste ha en betydligt större tyngd än vad det har haft hittills. Det finns ju fler länder där det står till på ungefär samma sätt som i Indonesien. Att stå här och räkna upp länder är naturligtvis inte meningsfullt. Jag tror inte heller, som jag sade, att det går att lagstifta om att enbart fullfjädrade demokratier kan komma i fråga, men strävan bör vara åt det hållet. Sedan kan det uppstå situationer där man kanske ändå måste göra någon annan typ av bedömning. Det kan vara ett land som är halvdant men som hotas till sitt nationella oberoende av någon totalitär makt i närheten. Man kan spekulera kring sådana situationer. Men en klar förändring av tonvikten är helt nödvändig.

Anf. 149 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Håkan Holmberg och jag är helt överens om betydelsen av kriteriet för mänskliga rättigheter och att det måste finnas med i riktlinjerna även för följdleveranser.

Jag vill fråga Håkan Holmberg: Är inte Folkpartiet kritiskt till regeringen vad gäller just exporten till Indonesien? Anser ni att det faller inom ramen för nuvarande riktlinjer? Det är intressant om Folkpartiet, som var med på fempartireservationen i utrikesutskottet i våras, nu anser att det här faller inom ramen för riktlinjerna.

Anf. 150 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Som jag har utvecklat förut, är det utskottets konstatrande – som Eva Zetterberg också har berömt – att det har skett en glidning i praxis efter hand som är det avgörande. Det är klart att vi har olika utgångspunkter. För Eva Zetterberg är det enkelt, därför att hon är egentligen emot vapenexport över huvud taget. Vi andra accepterar att det förekommer vapenexport men ifrågasätter ibland, som jag var inne på, formerna och vilka som köper osv.

Det som har skett är en serie av beslut, där det ena beslutet i sig blir ett motiv för nästa osv., osv. Det som det gäller att komma åt är själva praxisutvecklingen, där man kan formulera om riktlinjerna så att de överensstämmer med vad vi tycker är rimligt. Om detta skulle ske skulle det självfallet omöjliggöra fortsatt export till exempelvis Indonesien.

Anf. 151 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Vi är helt överens i fråga om glidning och hur praxis har utvecklats. Men min fråga kvarstår: Är inte Folkpartiet kritiskt och anser att regeringen har handlat fel? Har de riktlinjer som finns för följdleveranser följts i fallet Indonesien? I så fall är det en viss förändring gentemot den ståndpunkt Folkpartiet hade i våras när utrikesutskottets betänkande var uppe. Jag noterar det då med viss sorg.

Anf. 152 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Det som är utgångspunkten i diskussionen är ju denna praxisutveckling. Det är den som jag har talat om hela tiden. Det är den som har skett på ett orimligt sätt.

Jag tycker att det är rimligt och hederligt att konstatera att inte något parti kan svära sig helt fritt från det här. Att peka ut just nu sittande regering och lägga all skuld på den hade inte varit rimligt, ansvarsfullt och korrekt. Därför har vi valt att formulera vår reservation på detta sätt. Att vi anser att Indonesien är ett land som inte bör få köpa svenska vapen i fortsättningen är ju uppenbart.

Regeringens hantering av en GATT-rapport om Sveriges handelspolitik (avsnitt 11)

Anf. 153 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! Den 13 november 1994 genomfördes i Sverige en folkomröstning för eller emot en svensk anslutning till EU. Inför folkomröstningen debatterades många olika frågor, och inte minst spelade de handelspolitiska frågorna en roll.

Från kritikerna av ett EU-medlemskap gjordes bl.a. gällande att Sveriges anslutning till EU menligt skulle inverka på Sveriges handel med omvärlden utanför EU. Bl.a. detta faktum förnekades av ja-sidan.

Den dåvarande OECD-organisationen genomförde regelmässigt s.k. TPRM-granskningar av olika länder. TPRM står för *Trade Policy Review Mechanism*. Det har då framkommit att en sådan rapport var färdig och skulle ha kunnat publiceras i Sverige innan folkomröstningen ägde rum. Dess analyser skulle då ha kunnat spela en roll i debatten inför folkomröstningen och därmed kunnat påverka opinionen.

Anmälarna har konstaterat att svenska myndigheter har försökt påverka publiceringen av de här rapporterna, vilket förnekas av majoriteten i betänkandet. Majoriteten konstaterar: "Det har inte framkommit något som tyder på att man från svensk sida i avsikt att undanhålla information ville fördröja granskningen till efter den svenska EU-folkomröstningen." Nej, man fördröjde inte själva granskningen, därför att den ägde rum före, men man fördröjde dock publiceringen av granskningens resultat.

Vi har också i en gemensam reservation från Centerpartiet, Miljöpartiet och Vänsterpartiet anfört citat ur några faxmeddelanden från Utrikesdepartementet till den svenska delegationen i Genève.

Den 11 mars 1994 framfördes t.ex. från en tjänsteman i Utrikesdepartementet följande:

"I anslutning till övriga synpunkter om TPRM-granskningen kan jag för Din information tillägga att jag diskuterat timing av och innehåll i den svenska rapporten framför allt med tanke på folkomröstningen om EU med chefen för TPRM-delegationen här Tulloch. Han och jag var helt överens att Sverige-rapporten ej kan distribueras förrän efter den svenska folkomröstningen (som ev. kan bli så sent som 27/11)."

I ett annat fax står det följande:

"Benäget meddela Tulloch att vi d'accord med att granskningen av Sverige äger rum 14–15 december 1994 och framhåll samtidigt att vi utgår ifrån att sekretariatets rapport eller delar av den inte distribueras före den 14 november."

Detta är, som det brukar framhållas, egentligen klart som korvspad. Det är faktiskt inte ägnat att öka förtroendet för konstitutionsutskottets majoritet i den här frågan att påstå att man från svensk sida inte har gjort

någotning för att undanhålla information eller fördröja granskningen till efter den svenska EU-folkomröstningen. Det torde vara helt uppenbart, med de citat som vi har anfört i diskussionen.

Man hävdar vidare att den här rapporten inte skulle innehålla någonting som inte var känt redan före den svenska folkomröstningen. Men faktum är att rapporten ger ett material som just belägger vad nej-sidan påstod, nämligen att en anslutning till EU menligt skulle påverka Sveriges utrikeshandel med omvärlden utanför EU. Det kan med andra ord sägas att hemligstämplandet eller påverkan av en internationell organisation att senarelägga publiceringen av rapporten har skett på ett sätt som inverkat på folkomröstningsresultatet.

Jag tycker alltså att regeringen – f.d. statsrådet Dinkelspiel var den som var ansvarig då – inte kan undgå allvarlig kritik för de här sakerna. Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 8.

Anf. 154 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Kenneth Kvist har på ett bra sätt redogjort för situationen i det här ärendet om GATT-rapporten.

För vem som helst som gitter läsa materialet är det fullständigt uppenbart att regeringen genom UD har gjort vad man kunnat för att undanhålla svenska folket en samlad bild av de handelspolitiska konsekvenserna. Det är den enda ordentliga utredning som verkligen har sammanställt ett material kring de handelspolitiska konsekvenserna av ett svenskt medlemskap i EU. Utredningen fanns tillgänglig före det svenska medlemskapet och före folkomröstningen. Men ändå förvägrades svenska folket att ta del av den.

Man kan kanske tycka att det här är en marginell fråga. Men den som tänker efter hur situationen var kring folkomröstningen för ett par år sedan kommer också ihåg att detta i många fall var huvudargumentet från ja-sidan. Vi skulle gå med i en öppen union, riva murarna osv. I själva verket innebar det att resa murar. Det var det som hände när vi gick med i EU. Vi höjde handelshindren mot omvärlden.

Den som gitter läsa kan också själv bedöma majoritetens bristande integritet och förmåga att skilja sakfrågan från värderingarna om EU-medlemskapets förträfflighet.

Jag yrkar därför också bifall till reservationen. Jag tycker att det här fallet är ett av de ändå relativt få fall i år där majoriteten inte har lyckats med att hålla KU:s granskningsfana högt.

Anf. 155 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall också försöka ha disciplin när det gäller anförandets längd liksom dess innehåll.

Herr talman! KU har fått två anmälningar i det här ärendet, som ingår i granskningsbetänkandet. Det gäller både den förra och den nuvarande regeringens hantering år 1994–1995 av en GATT-rapport om Sveriges handelspolitik. Som både Kenneth Kvist och Peter Eriksson har påpekat, anser anmälarna att den senarelagda tidpunkten för GATT-rapporten och den svenska regeringens rapport i anslutning till denna under år 1994 berodde på att man inte ville skada ja-sidan inför folkomröstningen den 13 november 1994.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hantering
av en GATT-rapport
om Sveriges handels-
politik*

Herr talman! Jag nödgas nu göra både Kenneth Kvist och Peter Eriksson besvikna. Den analys de har gjort kan höras bestickande och riktig. Nu är det inte så hemskt enkelt som de båda tidigare talarna har redogjort för när det gäller den här frågan. Det finns, som jag ser det och som utskottets majoritet också har konstaterat under sin beredning, inte något stöd för de här teorierna.

Det finns tre skäl till att tidpunkten för rapportens publicering blev fastlagd till december månad 1994.

För det första var GATT-rapporten, som vi fick höra av förra statsrådet Dinkelspiel vid utfrågningen, lågt prioriterad. Jag tror att vilken regering som helst, vilken färg den än hade haft, hade gjort samma bedömning. 1994 var ett arbetstyngt år, inte minst för Handelsdepartementet och Europaministern. Före GATT-rapporten fanns på prioriteringslistan arbetet med EU-propositionen. Också förhandlingar med både GATT och EU gick före.

För det andra innehåller GATT-rapporten, som Peter Eriksson påpekade, ett påhäng, vilket inte är så vanligt. Det är de s.k. tre boxarna, som ni har varit inne på. De var ju beroende av hur folkomröstningen skulle utfalla. Frågan var om boxarna, som utgjorde GATT:s synpunkter på Sveriges anslutning till EU när det gäller handelsförbindelserna, skulle vara med i GATT-rapporten eller inte.

För det tredje har ni rätt på ett ställe, men från fel utgångspunkt. I det infekterade klimat som rådde hösten 1994, där både ja- och nej-sidan – inte minst nej-sidan – kastade kniv och målade den lede på väggen i alla frågor, ville inte regeringen utsätta sig för beskyllningen från nej-sidan att återigen otillbörligen ha blandat sig i folkets suveräna ställningstagande till medlemskap i EU. Läser man GATT-rapporten ser man att den innehöll många positiva saker om Sverige. Det är skälet till att tidpunkten blev senarelagd.

Dessutom är det GATT som bestämmer tidpunkten efter hörande av respektive regering i det land man skall granska. Publiceringsdatumet är dessutom avhängigt av när rapporten blir färdig. Före publicering skall nämligen också medlemsländerna i GATT, från den 10 maj 1994, ha två månader på sig att granska innehållet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till hemställan i KU:s betänkande och avslag på reservation nr 8.

Anf. 156 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Det blir nästan litet knepigt när Axel Andersson skall konstruera ett försvar för den dåvarande regeringens agerande.

Herr talman! Det var ett arbetsamt år, säger Axel Andersson. Ja, men nu var det inte regeringen som skulle publicera rapporten. Det var faktiskt GATT som skulle göra det. För regeringen var det inte någon stor arbetsbörda precis att få den publicerad och distribuerad. Regeringen behövde inte anstränga sig med den saken.

Det skulle betraktas som om regeringen blandade sig i om rapporten publicerades. Men det var ju inte regeringens rapport. Regeringen hade väl inte kunnat beskyllas för att blanda sig i om en internationell organisation presenterade en rapport om Sverige.

Axel Andersson tror att det skulle säga emot oss att det står positiva saker om Sverige i rapporten. Men det brukar det alltid göra i sådana här

länderrapporter. Det står alltid positiva saker om Sverige. Det viktiga är att det faktiskt också stod saker om vad ett EU-medlemskap skulle innebära för Sveriges handel med omvärlden utanför EU. Det är ju det som är det intressanta.

Man kan alltså konstatera att det hade varit möjligt – två månader efter den 10 maj 1994 är den 10 juli 1994, Andersson – att få den här rapporten publicerad. Den hade kunnat fungera som ett material från en oberoende instans utanför landets gränser och användas för diskussion på ömse sidor. Det fanns alltså ingen anledning att mörka kring rapporten så som regeringen har gjort. Detta menar vi är klandervärt.

Anf. 157 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! I sådana här rapporter som avges av internationella organ – också av GATT – är arbetsordningen den att det granskade landets regering mycket starkt är involverad i granskningen. Man är det inte på så sätt att man talar om vad granskarna skall tycka. Det är en dialog där det granskade landets regering själv i slutänden avger en redovisning, en rapport.

Teoretiskt, min käre Kenneth Kvist, kunde granskningen ha skett precis så tidigt som Kenneth Kvist säger.

Det är intressant att han i sin replik inte berör mitt tredje och sista argument, dvs. det argument som rör folkomröstningen och den upphetsade stämning som då förelåg. Jag har ingen svårighet att försvara en borgerlig regerings handlande i det här fallet, eftersom jag delar den uppfattning som KU:s majoritet har. Det fanns uppgifter i den här GATT-rapporten som Kenneth Kvist och andra som var nej-aktivister under folkkampanjstiden hade kunnat prata både länge och väl och högljutt om, som ett olämpligt trumfkort för ja-sidan när det gällde att påverka folkopinionen.

Anf. 158 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Axel Andersson talar om en upphetsad stämning. Det var ju valår. Då är det naturligt att den politiska temperaturen höjs. Men det finns inget skäl i världen att därför försöka förhålla en sådan här rapport. Jag lovar att det inte hade funnits någon som helst anledning för nej-sidan att säga att det var ett otillbörligt innehåll.

En internationell organisation som regelbundet gör sådana här analyser skulle göra en analys av Sverige. Där framkom det att Sveriges handel med omvärlden utanför EU skulle kunna påverkas menligt av ett svenskt EU-inträde. Det är ett utomordentligt argument för nej-sidan, eftersom det var just detta som ja-sidan förnekade.

Det finns arbetstoppar för regeringar, även under valår. Men man har ju alltid en tjänstemannastab som kan bereda ett sådant här yttrande. Detta var dessutom inte särskilt viktigt, sade statsrådet Dinkelspiel vid utfrågningen, så det hade man väl kunnat fixa till ganska enkelt.

Tyvärr finns det egentligen bara svaga argument för den här förhållningen.

Anf. 159 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Den här rapporten förhållades inte. Jag förstår varför reservanterna tycker så. De lever fortfarande i den tron att den här rappor-

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens hantering
av en gatt-rapport om
sveriges handelspolitik*

*granskning av
regeringen*

*regeringens hantering
av en gatt-rapport om
sveriges handelspolitik*

ten på ett väsentligt sätt skulle ha ändrat folkomröstningsresultatet. Jag kan inte finna något annat skäl i Kenneth Kvists med enfärs framlagda argumentering.

Rapporten var, med förlov sagt, inte så lysande sett ifrån negativ synpunkt att den skulle ha förändrat valresultatet. Det är en subjektiv bedömning från min sida, men rapporten förhalades inte. Den genomfördes efter det tidsschema som man kom överens om mycket tidigt. Det är klart att många argument vägdes in, bl.a. just detta med folkomröstningen, men skälen har jag anfört.

Anf. 160 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Jag tycker att det är helt klart efter Axel Anderssons inlägg att regeringens hantering av GATT-rapporten om Sveriges handelspolitik har varit helt enligt reglerna. Därför skall jag också fatta mig kort.

Det är, som har påpekats här, klart att en sådan här rapport kräver ett mycket omfattande arbete också av den part som utsätts för rapporteringen. Därför är det helt naturligt med ett samarbete mellan granskaren och den som skall granskas. Det är alltså ingenting konstigt med att tidpunkten för rapporten diskuterades fram och tillbaka ett antal gånger mellan olika tjänstemän på det sätt som skedde.

Arbetsbelastningen på UDH var, som har påpekats tidigare, naturligtvis exceptionellt stor 1994, beroende bl.a. på GATT-propositionen, EU-propositionen – som var mycket omfattande – och alla andra ärenden som man hade att hantera.

Reservanterna påstår att viktig information undanhölls. Först och främst framkom ingen ny information i rapporten. Den berörde sådant som var känt och debatterat inför EU-omröstningen. Det handlade t.ex. om olika momsregler. Som alla vet är momsreglerna inom EU litet speciella. Det handlade om hur många nivåer man får ha. Det handlade om vilka undantag som får göras från de tre nivåerna. Det här talades det en hel del om inför folkomröstningen. Det handlade om tullskyddet. Det framgår exempelvis av det s.k. påhänget att tullskyddet 1992 var 4,7 % i Sverige och 7,3 % inom EU gentemot omvärlden.

Man kan i och för sig tycka att det är beklagligt att frihandeln skulle minska på detta sätt. Det kan vi frihandelsvänner hålla med om. Men någon nyhet var det inte. Åtskilliga av oss som sitter här känner säkert igen det här påpekandet från folkomröstningsdebatten.

Jag tror inte heller att den här typen av uppgifter var särskilt avgörande för ställningstagandena för eller emot EU, men det är en annan fråga. Det avgörande när det gäller detta granskningsärende är förstås om man kan visa att det har förelegat något uppsåt från regeringens sida att undanhålla väsentlig information. Om man påstår det måste man också kunna belägga det. Det kan man inte om man inte övertolkar formuleringar som har förekommit i brevväxlingen mellan tjänstemännen. Dessutom måste man tänka sig att någon minister ligger bakom som avsiktligt har velat mörklägga. Men detta är, med förlov sagt, en konspirationsteori som det inte finns något som helst belägg för.

Anf. 161 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte att man behöver vara någon djupsinnig konspirationsteoretiker för att kunna se det här. Jag har med citat belagt hur UD har agerat. Axel Andersson har vidimerat att det skedde en överenskommelse på ett tidigt stadium om att rapporten inte skulle komma fram förrän efter folkomröstningen.

Nils Fredrik Aurelius säger att det var kända och debatterade faktauppgifter. Ja, så var det, men de var också förnekade av ja-sidan. Man förnekade bl.a. faktauppgifterna om att den genomsnittliga tullnivån inom EU var högre än den som Sverige tillämpade och att det skulle leda till fördyringar och försämringar i Sveriges utrikeshandel med omvärlden. Detta ville ju ja-sidan mörklägga i folkomröstningen.

Det är möjligt att enskilda faktauppgifter och en sådan här rapport inte hade påverkat utgången av själva folkomröstningen, men det har varit ett helt uppenbart uppsåt. Sedan kan man diskutera om det är enskilda departementstjänstemän eller inte som ligger bakom det här. Vi har ju redan debatterat detta tidigare i dag. När det gällde ett annat ärende hade en minister inte fått tillräcklig information av sina tjänstemän. Det utgjorde inte något hinder för att han skulle få klander för sitt agerande. Precis samma sak gäller i detta ärende. Det spelar ingen roll om ministern har varit inbegripen i detta eller inte. Han har ett ansvar för sina tjänstemän och för deras sätt att agera. Det har vi nyss konstaterat.

Anf. 162 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Visst har ministern ett ansvar. Det är bara det att det i det här fallet inte har begåtts något fel. Därför finns det inget ansvar att utkräva.

Min minnesbild av EU-debatten är inte alls den som Kenneth Kvist har, att dessa faktauppgifter var okända i debatten eller förnekades av dem som var anhängare av en svensk EU-anslutning. Det gällde t.ex. att bananerna skulle bli dyrare. Jag erinrar mig att det var en diskussion som förekom. Den överträffades bara av den underliga diskussionen om de krökta gurkorna. Nog var detta känt. Som påpekats var uppgifterna tillgängliga.

När det gäller tolkningar av vad som står i skriftväxlingen mellan olika personer kan vi exempelvis titta på den från den 11 mars: Alvin faxar, han har talat med Tulloch och säger att man är överens om att rapporten inte kan distribueras förrän efter den svenska folkomröstningen. Det står alltså "kan". Detta tolkas av Kenneth Kvist som något slags erkännande av att man vill, för att möjligen påverka folkomröstningens resultat, fördröja rapporten. Det är inte alls den enda möjliga tolkningen, än mindre den rimligaste tolkningen. Man kan inte publicera den av olika skäl. Man har hänvisat till arbetsbelastning, tidsbrist och annat. Det står som sagt "kan", inte bör eller får eller något annat. Den tolkning som Kenneth Kvist gör framstår som uppenbart orimlig.

Anf. 163 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Nej, den är inte alls orimlig. Det handlar om lämplighet, inte om att det trycktekniskt skulle behövas inte mindre än åtta månader för att få rapporten tryckt. Det handlar om att den inte bör distribueras. Om man ser saken i ytterligt formell mening har naturligtvis regeringen

rätt att förhandla med GATT om när rapporter skall publiceras. Men å andra sidan kan man också använda sin formella rätt till manipulation. Det är vad som skett i det här sammanhanget. Det är därför som vi menar att regeringen inte kan undgå allvarlig kritik.

Anf. 164 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Det verkar återigen som att Kenneth Kvist inte riktigt har klart för sig vilket arbete det innebär för den som granskas i samband med en OECD-granskning.

Om formuleringarna säger Kenneth Kvist att de egentligen betyder "bör". Det är bara det att det står "kan", och det är en viss skillnad. Den tolkning som Kenneth Kvist för fram är på intet sätt självklar eller ens den allra rimligaste man kan göra.

Rent allmänt tycker jag att om man använder så starka ord som manipulation, som Kenneth Kvist använder, bör man ha litet bättre på fötterna än den här typen av mycket ansträngda tolkningar.

Anf. 165 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag blev tagen på sängen av Nils Fredrik Aurelius oerhört fräcka påståenden när det gäller brevväxlingen. Det går faxmeddelanden till och från Sverige där man från svensk sida flera gånger tar upp att man inte vill få rapporten publicerad före folkomröstningen. Om Nils Fredrik Aurelius bemödar sig att läsa vidare kan han se att det står helt klart att UD anfört: "Benäget meddela Tulloch att vi d'accord med att granskningen av Sverige äger rum 14–15 december 1994 och framhåll samtidigt att vi utgår ifrån att sekretariatets rapport eller delar av den inte distribueras före den 14 november."

Tulloch meddelar själv i skrift att han förstår hur känsligt detta är för Sverige. Det står uttryckligt i ett faxmeddelande att Sverige har meddelat att det här är en känslig fråga för Sverige och att man har stor förståelse för det.

Nils Fredrik Aurelius måste väl ändå kunna erkänna att UD har drivit den här frågan så att publiceringen hamnat efter den svenska folkomröstningen. Nils Fredrik Aurelius kan inte helt och hållet förneka fakta; det är att gå litet väl långt.

Anf. 166 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Det är en sak att – och det framgår ganska tydligt av den brevväxling som vi har tillgång till – säga att man tycker att det inte går eller är lämpligt, med hänsyn till bl.a. tidsbrist, att rapporten skall komma vid ett visst datum före folkomröstningen. Det är inget konstigt med det. Det kan man läsa ut. Men det är en helt annan sak att, som reservanterna, av det dra slutsatsen att detta görs i konspiratoriskt syfte för att undanhålla viktig information som man tror skulle kunna påverka själva folkomröstningen. Det finns inga belägg för det. Det var inget nytt i informationen, och det fanns ingen anledning att tro att den skulle innehålla någonting sensationellt nytt. Det gjorde det inte heller. Det är alldeles tillräckligt för att inse att detta är en tidskrävande process som man inte prioriterar, som det har sagts från flera håll, och att man för all del inte vill störa själva folkomröstningen, men inte i avsikt att undanhålla väsent-

lig information som skulle ha kunnat påverka resultatet. Det finns det helt enkelt inget stöd för.

Prot. 1996/97:114
4 juni

Anf. 167 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Herr talman! Nils Fredrik Aurelius fabulerar. Det står ingenting i papperen om någon tidsbrist. Det där är någonting som han hittar på nu. Visst kan man tala om konspiration. Men konspirationsteorin här är fullständigt uppenbar. Svenska tjänstemän skickar fax och ber att GATT skall skjuta på publiceringen av rapporten till efter folkomröstningen om EU i Sverige. Vi behöver inte konstruera någon konspirationsteori; den finns på pränt framför oss. Den är publicerad i granskningsbetänkandet. Jag tror inte att någon annan som läser detta behöver var så villrådig som Nils Fredrik Aurelius. Men har man inte förmågan att dra slutsatser av ett sådant material hamnar man snett i politiken. Det gjorde Nils Fredrik Aurelius från början när han kom in i Moderaterna.

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hantering
av en GATT-rapport
om Sveriges handels-
politik*

Anf. 168 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Den senaste anmärkningen går litet utanför ramen för vår granskningsdebatt. Det skulle vara frestande att granska Miljöpartiet något, av flera skäl, men jag skall avstå från det.

Det står ingenting om tidsbrist i handlingarna, säger Peter Eriksson. Var god och läs utfrågningen av Ulf Dinkelspiel. Han påpekar detta mycket påtagligt. Det är en del av våra handlingar. Det kanske Peter Eriksson hade glömt att Dinkelspiel sade.

Det avgörande är inte att man av olika anledningar, av tidsbrist och andra skäl, men inte för att manipulera, inte anser att denna rapport skall hanteras före omröstningen. Det avgörande här är om man kan leda i bevis att det finns något slags syfte bakom detta från regeringens sida, att dölja väsentlig information. Det går inte att visa att det finns. Man kan med ansträngda tolkningar möjligen läsa in någonting om att man ville fördröja det, men därav följer inte att syftet skulle vara att undanhålla någonting. Observera att granskningen genomförs under en tidsperiod som sådana här granskningar skall ske, utan några konstigheter.

Beträffande konspiration kan jag säga, att lever man i en konspirativ miljö, som någon av mina motdebattörer gör, kan man finna konspirationer bakom allt möjligt inom politiken. Min åsikt är att talet om konspirationer nästan alltid är överdrivet och ett uttryck för en förvriden syn på det som faktiskt sker i politiken.

Anf. 169 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! Konspiration är det fråga om, Nils Fredrik Aurelius, när man i lönndom gaddar ihop sig. Men detta är inte så särskilt mycket lönndom, därför att vi har dessbättre handlingsoffentlighet. Handlingarna visar entydigt att man har uppmanat regeringen att komma ifrån att rapporten publiceras därför att den kan störa folkomröstningskampanjen.

Påståendet om arbetsbelastningen och det myckna arbete som läggs ned för att svara på en sådan här rapport är överdrivet.

Ulf Dinkelspiel använde en stor del av tiden under utfrågningen för att förklara hur oviktiga dessa rapporter var. Egentligen var de världens

minsta lilla bisak, enligt honom. Att då hävda att det skulle innebära ett så enormt arbete att svara på dem är felaktigt.

Visserligen kan jag förstå att regeringen lägger ned mer arbete när man granskas av OECD än det arbete som man lägger ned i dag på att närvara vid och lyssna på KU:s debatt – det kan jag tänka mig. Men det handlar om en minimal arbetsinsats.

Anf. 170 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Det avslutande, som föll något utanför den här granskningsdelen, kan jag hålla med om, dvs. att det hade varit trevligt med större närvaro från olika regeringsföreträdare.

I övrigt kan jag inte se att Kenneth Kvist har någonting nytt att komma med som jag inte redan har bemött.

Kenneth Kvist sade t.ex. att det hela inte har skett i lönndom, och därför kan det inte vara fråga om någon konspiration. Bra! Sluta då att tala om konspiration! Detta är offentligt, och innehållet är inte på något sätt sensationellt.

Anf. 171 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Jag har inte talat om detta som en konspiration, utan jag har talat om det som om man har försökt uppskjuta publiceringen av en rapport, vilket man ju faktiskt har försökt att göra.

Nils Fredrik Aurelius utnämner oss som är kritiska till detta till konspirationsteoretiker. Det kan inte vara mycket till konspirationsteori i så fall, sade jag i en tidigare replik, och jag kan upprepa det igen.

Det är uppenbart att man inte har velat ha rapporten publicerad under folkomröstningskampanjen, och man har agerat därefter. Det anser vi vara felaktigt och klandervärt, därför att då har man också undanhållit allmänheten viktig information.

Anf. 172 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Det är bra att vi är överens om att det inte föreligger någon konspiration här. Det är ju alltid något som vi har uppnått med detta meningsutbyte.

Än en gång: Det avgörande är inte att regeringen av olika anledningar ville uppskjuta rapporten utan att man skulle haft syftet att undanhålla väsentlig information, påstås det från reservanternas sida. Jag kan då bara upprepa att detta syfte på intet sätt kan styrkas. Dessutom har det visat sig att informationen i rapporten i varje fall inte var negativ för dem som var EU-positiva.

Anf. 173 KENNETH KVIST (v) replik:

Herr talman! Att det inte var en konspiration är ju inte någonting som Nils Fredrik Aurelius har konstaterat. Det är ju han som tillvitar andra att vara konspiratoriska och ha konspirationsteorier. Det är i så fall vi som har uppnått att Nils Fredrik Aurelius nu får låta bli att beskylla sina meningsmotståndare för att vara konspirativt lagda.

Anf. 174 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Jag måste också kommentera anklagelserna om konspiration och konspirationsteorier. Det är ganska absurt.

Denna historia inleddes med att Dagens Nyheter publicerade en nyhetsartikel om detta. Man hade fått information direkt från GATT-sekretariatet om att Sverige medvetet hade arbetat för att slippa publiceringen före folkomröstningen om EU.

Om det ligger några konspirationer bakom har jag inte en aning om. Men det är helt uppenbart vad det svenska utrikesdepartementet har gjort. Syftet kan knappast vara annat än att undanhålla materialet till efter folkomröstningen.

Här gäller detsamma som i det kulturärende som tidigare var uppe. KU måste fråga sig: Varför river kulturministern eller någon tjänsteman ur några sidor ur det material som skall skickas ut på remiss? Syftet var relativt uppenbart, och moderaterna stödde den linjen. Om ni hade haft litet mer ryggrad hade ni kunnat ställa upp också den här gången. Men nu handlar det ju om er egen minister, och då är det mycket svårare. Det är väl detta som är den bistra sanningen.

Anf. 175 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! För att säga något nytt skall jag kommentera Peter Erikssons försök till analogi med ärendet om museiflytten. Den analogin är ju inte hållbar.

I det här fallet har det inte begåtts något fel. Vad diskussionen i museiärendet handlade om var ju om regeringen hade levt upp till de förpliktelser som man har av formell natur enligt våra lagar och om man hade informerat på tillbörligt sätt. Här har inte alls begåtts några som helst formella fel från UDH:s sida. Man har fört en diskussion helt i vanlig ordning med den granskande myndigheten inom OECD om lämplig tidpunkt.

Anf. 176 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Det är solklart att det har begåtts fel. En regering får inte agera på det här sättet och undanhålla viktigt material inför en folkomröstning där svenska folket skall ta ställning. I stället för att redovisa oberoende material försöker man att hålla undan information och föra fram sin egen propaganda. Det är vad som hände under folkomröstningen.

Det är därför som dessa frågor fortfarande är något av ett sår i det svenska samhället. Och det får man leva med till dess att man erkänner att det gick till på det sättet.

Anf. 177 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Jag erkänner att det var en intensiv debatt inför EU-omröstningen från alla håll och kanter. Inte minst inläggen här från Peter Eriksson visar att vissa sår finns kvar. Jag tror dock inte att det är speciellt konstruktivt inför framtiden att resonera så.

Än en gång: Det var ingen väsentlig information som undanhölls. I så fall kan Peter Eriksson i sitt avslutande inlägg kanske säga vad det var som var nytt i rapporten.

Prot. 1996/97:114

4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens hantering
av en gatt-rapport om
sveriges handelspolitik*

Anf. 178 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Det som var nytt var att det fanns en sammanställning över de handelspolitiska konsekvenserna. Det hade inte gjorts någon sådan oberoende sammanställning tidigare. Det var faktiskt en ordentlig poäng i det resonemang som vi förde tidigare, men som Nils Fredrik Aurelius kanske inte ville lyssna till.

*Regeringens uppföljning av riksdagens beslut om sjuk- och tandvårdser-
sättning till tandvårdsskadade (avsnitt 18)*

Anf. 179 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag har gjort denna KU-anmälan därför att jag tycker att den tar upp en grundläggande konstitutionell fråga, som är viktig för oss i parlamentet att bevaka och ta ansvar för. Det gäller hur våra egna beslut verkställs, hur myndigheterna lever upp till dem och hur människor ute i landet uppfattar att myndigheterna lever upp till detta. Det är en grundläggande konstitutionell fråga, som är klart förankrad i ett demokratiskt perspektiv.

Redan för ganska länge sedan, 1990, fattades det ett beslut här i riksdagen. Det beslutet var en vändpunkt när det gäller frågan om amalgamets vara eller icke vara i förhållande till hälsoeffekterna. Vändpunkten innebar att man beslutade i enlighet med en reservation i stället för i enlighet med regeringsföreträdarnas förslag. Jag kan föreställa mig att det också ligger en viss prestige i detta, eftersom man inte tillräckligt har drivit frågan för att visa allvaret i det beslut som fattades 1990.

Nu är det 1997, och det är nästan värre än någonsin när det gäller hur människor upplever att myndigheterna följer de beslut som fattas här.

Beslutet innebar jämfört med tidigare att den som av läkare, tandläkare fått veta eller genom att man själv kände att ens hälsa var påverkad av någonting som hade med tänderna att göra inte skulle behöva krångla. Amalgamet var det som låg närmast till hands, men det finns sedan tidigare också andra material att fokusera på. Om man var sjuk skulle man ha möjlighet att med samhällets hjälp få sanera sina tänder. Det innebar även annan sanering än åtgärden att plocka bort kvicksilvret ur munnen.

Varje år har denna fråga tagits upp i Sveriges riksdag. Varje gång har utskottet sagt att man förutsätter att den här frågan noggrant följs, att det är som man har beslutat 1990 och att människor skall ha rätt att få den här hjälpen om de är sjuka. Speciellt gäller detta om man har intyg på kvicksilverallergi eller annat intyg från olika sorters läkare.

Så småningom har utskottet skärpt skrivningen. Man har börjat tala om att man förutsätter att också Regeringskansliet håller reda på den här frågan och ser till att den verkställs.

Under den här tiden har ytterligare ett beslut om amalgamet fattats i riksdagen, nämligen att användningen av det skulle avvecklas. Hela tiden kan man ändå se att myndigheterna i skrivningar, uttalanden och på olika mer eller mindre underbyggda sätt, framför allt dåligt underbyggda, har åsikter i den här frågan och inte heller lever upp till information som finns att få om hälsoeffekterna.

Under tiden blir människor sjuka av detta. Man blir trakasserad hos vissa försäkringskassor. Det är inte överallt – det skall jag villigt erkänna.

Skälet till att jag fortsätter att ta upp den här frågan är att jag tycker att det är en skamfläck att människor skall känna att de inte blir behandlade med respekt. Människor i vårt land begår de facto självmord, fast de har barn, därför att de inte blir behandlade med respekt. Det finns en stor mängd människor som man inte finner i statistiken som har blivit bra eller mycket bättre genom att de har fått hjälp med amalgamsanering.

Vi är kända i Sverige för att vara en förebild vad gäller demokrati och rättssäkerhet. Jag är inte beredd att i alla delar backa upp den bilden av Sverige längre, just därför att människor är utsatta för ett myndighetsförtryck. Myndigheter har vuxit sig starka och blivit ett slags annorlunda maktfaktor i samhället i stället för att vara redskap. De är ju verkställighetsinstrument för det som vi vill här i riksdagen och även i regeringen. De har ingen egen självständig roll, som inte är kopplad till de beslut som är fattade här i riksdagen.

Den diskussionen är faktiskt nödvändig att föra. Även när man tittar på det som kommer in till Förvaltningspolitiska kommissionen ser man att det finns chefer på myndigheter som säger: När vi tycker att riksdagen fattar luddiga beslut gör vi ungefär som vi vill. Det är klart att man kan uttala sig så om man inte tycker om de beslut som riksdagen fattar. Man har levt utifrån ett visst förhållningssätt till en fråga. Det har gått prestige i den, och man kanske har andra relationer. Helt plötsligt kommer riksdagen och säger någonting annat, och så skall man ställa om sig. Det är man inte särskilt villig att göra.

Vi har faktiskt haft KU-ärenden där man har prickat myndigheter för att inte leva upp till riksdagens beslut. I den förvaltningspolitiska kommissionen tycker jag att det skymtar fram mer och mer att vi håller på att tappa greppet om myndigheterna. De har blivit något slags självständiga enheter, som också kan tycka till politiskt. Då är vi mycket illa ute när det gäller rättssäkerhet.

Jag har följt debatten i dag. Jag kan konstatera att det i ganska många anföranden lyfts fram att också tjänstemän är inblandade i behandlingen av ärenden. Tjänstemän har så att säga hanterat ärenden på ett sådant sätt att statsråd eller andra har agerat på ett felaktigt sätt. Då kan man fråga sig: Vad är det för ledarskap vi har om inte vi som har ett ledarskap att utöva, vare sig vi är statsråd, regering, generaldirektörer, chefer på myndigheter eller ledamöter här i parlamentet, klarar av att se till att tjänstemännen följer de tågorordningar som vi lägger fast politiskt? Därför känner jag att den här frågan också är länkad till många andra frågor som har behandlats i KU.

Jag kan konstatera att majoriteten inte har ställt sig bakom min anmälan. Jag håller med om en sak. Det är att riksdagen mycket tydligare kunde ha markerat att man inte är nöjd med det som har skett från regeringens sida, i stället för att varje gång bara förutsätta och förutsätta att man följer våra beslut. Där har de som ingår i majoriteten faktiskt tagit på sig ett ansvar för att detta inte har följts upp.

Samtidigt tycker jag att det är riktigt, som har påpekats i reservation nr 12 till det här betänkandet, att regeringen mycket tydligare borde ha givits konkreta uppdrag, så att man förstått vad det är man skall följa, om man nu inte läser vilka beslut som fattas här i riksdagen.

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
uppföljning av
riksdagens beslut om
sjuk- och
tandvårdsersättning
till tandvårdsskadade*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
uppföljning av
riksdagens beslut om
sjuk- och
tandvårdsersättning
till tandvårdsskadade*

Jag skall för tids vinnande inte yrka bifall till den reservationen. Jag vill bara markera att jag naturligtvis helt och fullt står bakom den. Det är ju Centerpartiets reservation i konstitutionsutskottet.

Konstitutionsutskottet har följt upp hela ärendehantering från 1990. Jag är tacksam för att man har gått grundligt till väga. Då har man också kunnat se hur ett sådant här ärende hela tiden har stött på patrull. Myndigheterna har inte stött och hjälpt människor att få den här hjälpen. Snarare kan man konstatera att de efter de konkreta beslut vi har fattat i riksdagen har inskränkt de diagnoser som skulle ligga till grund för den här hjälpen. Man har alltså försämrat den möjligheten, och det tycker jag visar litet grand att myndigheternas vilja att följa de här besluten inte har varit särskilt stor.

Jag undrar faktiskt var någonstans det ställs sådana krav. Det är ungefär som om jag går till doktorn och säger att jag har ont här eller där och man måste anlita specialister i allmänmedicin, internmedicin, neurologi, psykiatri, yrkesmedicin eller medicinsk rehabilitering för att jag över huvud taget skall få sjukskrivas. Så är det när det handlar om munhålan och det material vi har i tänderna. Det verkar inte finnas någon rim och reson kopplad till den här frågan. Det är därför den är så infekterad. Det är därför som människor känner sig mycket osäkra när man hanterar den.

Sedan står det att det här beslutet kan få kostnadseffekter. Men om vi har fattat ett beslut har vi ju tagit ansvaret för att om det uppstår kostnadseffekter får vi stå för dem. Men det är faktiskt ingen som har visat att det har några kostnadseffekter. Det finns ingenstans någon rapportering om att det skulle vara negativt för samhället i kostnadshänseende att följa upp det här beslutet.

Jag tycker att det är fruktansvärt att läsa de brev som fortfarande strömmar in på mitt skrivbord varenda dag. Det är nya människor som är illa hanterade på grund av att besluten inte följs. Man får hotbrev om jobb. Man anses ha för många barn för att få sjukbidrag, trots att man har varit dålig i fyra fem år. Man får nya sjukdomar, nya allergier, men det är ingen som bryr sig. De säger: Om du inte gör som vi säger och går till den psykiater som vi vill att du skall gå till, får du inget sjukbidrag och ingen sjukpenning. Jag tycker inte att vi lever upp till humanitet i den här frågan.

Jag säger varenda gång här i kammaren att jag blir väldigt upprörd över att jag varje dag måste sitta och läsa den här typen av brev. Jag får brev från folk som jobbar inom sjukvården, som också upplever precis samma sak. Jag kan bara läsa inledningen till *ett* brev: Jag är inte bara sjuksköterska, jag är sjuk också. Jag har inte fått hjälp från försäkringskassan, men när jag *har* fått hjälp har jag börjat tillfriskna. Det har tagit tre år. Sedan skriver personen: Oräkneliga gånger har mitt människovärde kränkts. Jag har klubbats ned av sjukvården, tandvården och försäkringskassan, och till viss del även socialt och yrkesmässigt.

Jag tror inte att vårt svenska samhälle tjänar en enda krona på det här sättet att hantera frågan. Snarare förlorar vi i demokratisk trovärdighet.

Jag vill fråga Barbro Hietala Nordlund, eftersom det är hon som har den här frågan på sitt ansvar i dag: Skall vi i vårt politiska rättspatos abdikera för att människor som är sjuka skall tvingas gå till domstolar för att eventuellt få sina rättigheter där? Jag tycker att det känns fel att vi skall göra det. Jag noterar i och för sig att konstitutionsutskottet har tagit

frågan på allvar. Jag beklagar dock att man inte ännu tydligare har markerat hur det här ärendet har hanterats.

Prot. 1996/97:114
4 juni

Anf. 180 BARBRO HIETALA NORDLUND (s):

Herr talman! Nej, Görel Thurdin, vi skall inte abdikera. Jag känner starkt för Görel Thurdins patos i den här frågan. Jag vill också ställa mig bakom många delar, för att inte säga allt, i hennes inlägg. Det är en intressant och grundläggande konstitutionell fråga hur myndigheter lever upp till och verkställer riksdagens beslut. Jag känner också ganska väl till den oerhört sammansatta problematiken i de här frågeställningarna – inte minst sedan min tid som landstingsråd. Då kom jag periodvis att arbeta ganska nära ihop med Tandvårdsskadeförbundet och dess företrädare.

I fråga om amalgamet har det ju pågått en rasande debatt i decennier nu. Jag vet mycket väl hur människor upplever situationen. Nu har Kemikalieinspektionens rapport remissbehandlats, och jag vet att regeringen avser att återkomma när det gäller den fortsatta handläggningen av amalgamfrågan.

Jag håller med Görel Thurdin om att det är skamligt i de fall där människor inte blir behandlade med respekt inom sjukvården och tandvården. Hälso- och sjukvårdslagen och tandvårdslagen kräver att vård och behandling så långt möjligt skall genomföras i samråd med patienten, med respekt. Patienterna skall inte, som ofta har visats i olika exempel, slussas runt i systemet. Vi är helt överens om den saken.

När det gäller sakbehandlingen i konstitutionsutskottet, konstaterar jag att vi har granskat den här fråga ganska ingående. Den 21 november 1990 beslutade riksdagen att bifalla en reservation om den här saken i socialförsäkringsutskottets betänkande. I budgetpropositionen 1991 redovisade regeringen riksdagens beslut, och dåvarande statsråd förutsatte att Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen skulle göra en översyn av rekommendationerna om tillämpningen i 9 § tandvårdstaxan vad gäller utbyte av amalgam. Den 15 mars utfärdade Socialstyrelsen nya allmänna råd riktade till läkare och tandläkare om användningen av amalgam.

Den 1 juli samma år, alltså 1991, ändrades även Riksförsäkringsverkets allmänna råd. Då ändrades kravet om undersökning av specialisttandläkare när det gäller utbyte av amalgamfyllningar i vissa fall, som det är formulerat. Då, den 1 juli 1991, liksom vid Riksförsäkringsverkets senare ändringar av de allmänna råden 1992, 1994, och 1995 vidhölls att läkare med specialistkompetens skall ha gjort en medicinsk utredning av patienten. Det skall vara en dokumenterad helhetsbedömning om att det med hänsyn till patientens allmänna hälsotillstånd inte föreligger några hinder mot att byta ut amalgamfyllningarna.

Riksdagen har sedan – varje år, sade Görel Thurdin, och det är nästan så – behandlat frågan om tandvårdsersättning när det gäller amalgamfyllningar. Socialförsäkringsutskottet har återkommande granskat eller informerats om ändringarna av de här allmänna råden. Man har t.ex. i beredning av motioner i frågan begärt yttranden av såväl Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Svenska Tandläkarförbundet och Svenska Läkaresällskapet. Man kan säga att kontentan av de här remissyttrandena var att reglerna för amalgamutbyte inom tandvårdsförsäkringens ram, utifrån det oavvisliga kravet om vetenskap och beprövad erfarenhet, var så förenklade som möjligt. Socialförsäkringsutskottet har sedan inte före-

*granskning av
regeringen*

*regeringens
uppföljning av
riksdagens beslut om
sjuk- och
tandvårdsersättning
till tandvårdsskadade*

*granskning av
regeringen*

*regeringens
uppföljning av
riksdagens beslut om
sjuk- och
tandvård ersättning
till tandvårdsskadade*

slagit riksdagen att besluta om ytterligare förenklingar eller förändringar i tandvårdsförsäkringen vid utbyte av amalgamfyllningar.

Olika utredningar och förslag har presenterats som underlag till ett nytt ersättningssystem för vuxentandvården. I det sammanhanget kan man konstatera att såväl den förra borgerliga regeringen som den nuvarande socialdemokratiska har uppmärksammat betydelsen av att frågan om amalgamsanering får en tillfredsställande lösning. Regeringens avsikt är att tandvårdsförsäkringen skall förändras. Arbete med den saken pågår. Inriktningen är att särskilt beakta behov som uppkommer i samband med sjukdom och funktionshinder.

Herr talman! KU finner i detta ärende ingen anledning att kritisera regeringen. Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på Centerns reservation nr 12.

Anf. 181 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag tackar naturligtvis Barbro Hietala Nordlund för inlägget, och för stödet också. Jag har förstått att man har tagit till sig det här. Jag har ju ändå försökt att förmedla vad som finns i hela den brevskörd jag är i besittning av, och jag är inte ensam. Andra, t.ex. Tandvårdsskadeförbundet, har naturligtvis fått många fler brev, kanske också brev från andra än dem som har skrivit till mig.

Det som är förödande när myndigheterna inte riktigt vill leva upp till att vara öppna är att man inte inom vare sig tandläkeriet eller det medicinska området, bland läkare, får möjlighet att jobba öppet med frågan. Vi blir av med information. Vi blir av med en öppen diskussion i allvarliga frågor.

Jag har försökt att ta upp det här som ett allmänt ämne och inte riktat mig mot något särskilt statsråd. Jag har tyckt att det är en generell, konstitutionell fråga. Jag tycker faktiskt att vi måste börja ställa större krav på ledarskap i samhället över huvud taget för att samhället skall vara tryggt och rättssäkert. Rättssäkerhet kräver faktiskt att man slåss nästan varje dag för att människor skall bli bra behandlade.

Jag har hört representanter från andra partier här i dag som har ett stort rättspatos men som inte särskilt stöder denna fråga. Nu ser jag att det inte finns någon från Vänsterpartiet och Miljöpartiet här. Jag är förvånad över att de inte har gett sitt stöd för den markering som Centerpartiets Birgitta Hambraeus har gjort i vår reservation, eftersom de också påstår sig ha ett rättspatos i denna fråga.

Anf. 182 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag beklagar att jag i denna sena timme känner mig föränledd att ge en kommentar till detta ärende. Det är viktigt att vi har klart för oss vad konstitutionsutskottet kan göra och inte kan göra. Jag beundrar naturligtvis Görel Thurdins kamp för rättssäkerhet och liknande frågor för den här gruppen av människor.

Vad konstitutionsutskottet kan göra är att granska regeringen. Då tittar vi på vilket riksdagsbeslut som har fattats. Det fattades ett beslut en gång, och det kom föreskrifter ganska snart därefter om förändringar. Sedan har riksdagen behandlat den här frågan varje år men aldrig gjort ett tillkännagivande till regeringen om önskemål om förändringar i politiken.

När vi gör den jämförelsen kan vi konstatera att regeringen har uppfyllt riksdagens beslut.

Görel Thuridins viktigaste kritik, som jag har uppfattat den, är att myndigheterna inte sköter sig och att människor behandlas illa. Men detta är inte en fråga för konstitutionsutskottet. Görel Thurdin sade att vi tidigare har haft KU-ärenden då vi har granskat myndigheterna. Så är icke fallet. Vi får inte göra det. Däremot finns det andra organisationer och myndigheter kopplade till riksdagen som har denna uppgift, t.ex. JO-ämbetet. Jag skulle vilja föreslå att Görel Thurdin skickar över alla sina brev till JO-ämbetet och ber att få en ordentlig genomlysning av detta, om det är på det sättet att människor har blivit felaktigt bemötta enligt de regler som också riksdagen har godkänt genom sitt sätt att fatta beslut under många år. Det gäller ju att hitta de rätta vägarna för att komma fram med sin kritik. Om riksdagens beslut är luddiga och svåra att tolka för regeringen, är det ju riksdagens uppgift att se till att dessa beslut blir rakare och klarare.

Anf. 183 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Med stöd av konstitutionsutskottets ordförande kanske JO mer tar till sig de ärenden som jag sänder dit för att JO skall se på frågan i dess helhet. Jag kanske har fått ett stöd i och med detta.

Jag tänker som sagt inte ge upp möjligheterna att faktiskt få till stånd en förändring på detta område. Jag tycker ändå att debatten har visat att det finns en insikt om att vi behöver göra något i detta sammanhang. Då tycker jag ändå att jag har åstadkommit något med min KU-anmälan.

Regeringens utnämningsspolitik (avsnitt 6)

Anf. 184 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Regeringens utnämningsspolitik är en återkommande fråga. En av orsakerna till att den är just återkommande är att trägen vinner. I lagom tid före utskottets behandling av dessa frågor brukar det hända något som ger en något bättre balans när det gäller utnämningarna om man ser till den partipolitiska fördelningen.

När utskottet presenterade sitt granskningsbetänkande hade jag tillfälle att konstatera att ett par moderater blev utnämnda precis innan vi skulle sätta i gång. Även utskottets värderade ordförande kunde glädja sig åt att bli landshövding i, tillåt mig att säga det, landets kanske mest intressanta län. Jag sade då också att såsom det här nu fungerar bör vi naturligtvis månatligen granska regeringens utnämningsspolitik. På det sättet kommer det att bli en viss självsanerande aktivitet i detta sammanhang.

Regeringsformen stadgar att det endast är förtjänst och skicklighet som får utgöra grund vid utnämningar till statliga ämbeten. Det är klart att man kan tolka detta på litet olika sätt. Om vi skall se på hur regeringarna Carlsson och Persson har tolkat detta stadgande i regeringsformen har de funnit att socialdemokrater i långt större utsträckning än personer som kommer från de borgerliga partierna har just de kvalifikationer som avser förtjänst och skicklighet.

Jag har under åren med en rad exempel påpekat att det naturligtvis strider mot alla matematiska sannolikhetskalkyler att det kan vara på

Prot. 1996/97:114
4 juni

*granskning av
regeringen*

*regeringens
uppföljning av
riksdagens beslut om
sjuk- och
tandvårdsersättning
till tandvårdsskadade*

*Regeringens
utnämningsspolitik*

detta sätt. Det är, fru talman, fortfarande en utomordentligt stor snedbalans när det gäller utnämningsspolitiken i Sverige. Med tanke på den sena timmen skall jag inte trötta kammaren med – vi skall ju strax votera – en rad exempel som under årens lopp har samlats i konstitutionsutskottets protokoll.

Jag vill bara slå fast att med den praxisutveckling som vi har fått anser jag det vara självklart, vilket framgår av den moderata reservationen, att en ny regering, vid ett kommande regeringsskifte, har full rätt – moralisk, politisk och juridisk – att göra de förändringar vad gäller landshövdingar, generaldirektörer, ambassadörer och vad det nu kan vara som den finner för gott. Detta innebär naturligtvis inte nödvändigtvis att man behöver göra sig av med duktiga personer som måhända har fått sina befattningar på politiska meriter. Men jag finner det vara otvetydigt klart att den här rätten föreligger.

Vid statsministerns besök i konstitutionsutskottet verifierade han också att det är regeringen som suveränt tolkar hur regeringsformens stadgande i fråga om förtjänst och skicklighet skall tillämpas i praktiken. Det innebär att jag är övertygad om att vi går mot ett system där regeringsskiften innebär förändringar på de poster som tidigare betraktats som opolitiska. Jag tror inte att det är en bra utveckling. Men jag finner den tyvärr ofrånkomlig.

Anf. 185 MATS BERGLIND (s):

Fru talman! Efter en lång dags debatt har vi kommit till det sista ärendet i granskningsdebatten. Det gäller granskningen av regeringens utnämningsspolitik, eller som jag skulle vilja kalla den, gamla skivbekanta med Anders Björck. Detta är nämligen, som han själv var inne på, en återkommande fråga. Bara därför att det råkar finnas en och annan socialdemokrat som har fått ett annat uppdrag drar Anders Björck slutsatsen att utnämningen är otillbörlig.

Ingvar Carlsson och Göran Persson har intygat att det är förtjänst och skicklighet som har avgjort de utnämningar som regeringarna Carlsson och Persson har gjort.

Det som Anders Björck tycker är så märkligt är att det över huvud taget finns politiker, och dessutom socialdemokrater, som har den förtjänten och skickligheten att de kan ta ett sådant uppdrag.

Nej, jag tror att Anders Björck egentligen inte är speciellt förvånad i detta avseende. I stället vill han mera göra frågan till en partipolitisk profilfråga. Vad han är ute efter är att legitimera en typ av *spoil system*, där anställda tjänstemän byts ut i förhållande till fördelningen vid ett regeringsskifte. Som jag ser detta är det inte riktigt samma sak. Det är klart att vi när det gäller förtjänst och skicklighet kan göra olika bedömningar av vad det innebär. Det handlar alltså om vad det politiska arbetet betyder vid en sådan bedömning. Det är dock en väsentlig skillnad att säga att det är fritt fram för en eventuell annan regering att byta ut dem som nu är tillsatta på grund av deras tidigare politiska bakgrund, inte utifrån bedömningen av om de gör ett bra jobb eller inte. Här tror jag att vi är litet farligt ute.

Att det sedan alltid litet grand kommer att råda diskussioner om vad förtjänst och skicklighet är tror jag att vi får lära oss att leva med. Men att

så att säga dra ut konsekvenserna på det sätt som Anders Björck vill göra skulle jag faktiskt vilja avråda från.

När det gäller vilka som nu har blivit utnämnda kan jag säga att av de 44 är det bara ett fåtal som Anders Björck kan peka ut som politiskt tillsatta. Men vem som har fått ett erbjudande och som har tackat nej kommer oerhört sällan fram.

Nej, fru talman, jag tycker att det system som vi i dag har och den granskning som vi gjort när det gäller utnämningsspolitiken har visat att regeringen Persson har skött utnämningsspolitiken enligt de regler som finns.

Därmed yrkar jag på godkännande av utskottets anmälan i denna del.

Anf. 186 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Det är inte "en och annan socialdemokrat" som har fått statliga topposter. Tvärtom har det under en rad år varit en massiv snedvridning av utnämningsspolitiken, till Socialdemokraternas fördel. Vi har under den senaste tiden fått uppleva att det i ett antal fall varit så att man har gått direkt från statsrådposter till höga politiska ämbeten, som bl.a. generaldirektörer. Sådant förekom *inte* under den borgerliga tiden. Jag tror dock att vi inte lyckas övertyga varandra på den här punkten.

Det är viktigt att statliga ämbetsverk har bra chefer, alldeles oavsett politisk färg. Men det är naturligtvis bekymmersamt om ett antal statliga ämbetsverk av partipolitiska skäl inte har bra chefer. Då är det inte i första hand fråga om en utnämningssproblematik, utan då är det fråga om en effektivitetsproblematik. Medborgarna förlorar på att statliga verk råkar ut för misskötsel, och det finns ett antal statliga verk med politiskt tillsatta chefer som har råkat ut för detta. Det är helt enkelt medborgarna som drabbas. Men vi övertygar nog, som sagt, inte varandra där.

Slutligen har jag en fråga: Anser Mats Berglind att en ny regering har rätt att tillämpa regeringsformens bestämmelser om förtjänst och skicklighet på samma sätt som regeringarna Carlsson och Persson har gjort? På den frågan vill jag ha ett klart svar.

Anf. 187 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Först vill jag svara på den fråga som Anders Björck ställde i slutet av sin replik. Ja, jag tycker att en eventuell ny regering skall ha samma rätt i utnämningsspolitiken, skall ha rätt att agera på samma grunder i utnämningsspolitiken, som den nuvarande regeringen. Om det då blev ett lika stort antal socialdemokrater med politisk bakgrund skulle jag inte bli speciellt förvånad.

Jag kan hålla med Anders Björck om att vi nog inte klarar av att övertyga varandra i den här frågan. Vad som är förvånar mig är att ni i er reservation skriver att det så uppenbart handlar om politiskt tillsatta. Också i debatten här har det sagts att det är så uppenbart. Men, Anders Björck, vad beror det på att det bara är Anders Björck som står bakom reservationen, om nu detta skulle vara så uppenbart?

Anf. 188 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Det är inte bara jag som står bakom reservationen, utan det gör riksdagens näst största parti.

Jag kan ge exempel på snedvridning. I dag finns det inte en enda ambassadör som är politiskt rekryterad från Moderata samlingspartiet. I stället vimlar det av socialdemokratiska ambassadörer som kommer direkt från exempelvis riksdagen. I dag finns det inte någon pressattaché eller något pressråd som kommer direkt från moderatpressen. Däremot finns det gott om socialdemokratiska chefredaktörer exempelvis, som i dag sitter på statliga ämbeten ute på ambassaderna. Det är något märkligt att det är från den minst framgångsrika delen av den svenska pressen som flest personer rekryteras till den svenska utrikesförvaltningen. Jag har här bara nämnt två små exempel. Jag skulle kunna fortsätta väldigt länge med min uppräkningslista.

Jag är ändå tacksam för Mats Berglinds uttalanden. Såvitt jag förstår är han med på att en kommande regering tillämpar reglerna om utnämningsspolitiken på samma sätt som den socialdemokratiska regeringen gjort. Skulle det då bli en omkastad situation när det gäller den partipolitiska fördelningen utgår jag från att Mats Berglind ställer upp på det och inte kommer med några klagomål. Om sådana finns är det dags att komma med dem nu, före valet.

Anf. 189 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag tror inte att risken finns att jag kommer med sådana anmälningar till konstitutionsutskottet, under förutsättning att utnämningarna bygger på just förtjänst och skicklighet.

Anders Björck talar om en snedvridning. Ja, vi kan säkert fundera över vad snedvridning är. Under förra regeringens tid hade 12 av 18 landshövdingar borgerlig politisk bakgrund. Det kan man kanske tycka är en viss snedvridning. Men mig veterligen var det ingen som gjorde någon större affär av det; det var ju den regeringens bedömning. Nu är balansen något mera hyfsad.

En sak här, som faktiskt är ganska viktig och som jag tror att Anders Björck och jag är överens om, är att det är oerhört viktigt att vi får bra chefer. Att det skulle finnas garantier för att vi får bra chefer bara för att vi inte tillmäter politiskt arbete betydelse som grund för förtjänst och skicklighet, dvs. att det skulle vara en garanti för att lyckas, tror jag att vi skall vara försiktiga med att uttala oss om. Jag tror också att vi skall vara väldigt försiktiga med att säga att det skulle vara ytterligare en garanti att de har moderat bakgrund eller att de har en bakgrund i något annat borgerligt parti.

Det handlar här om att Anders Björck vill göra detta till en politisk profilfråga. Jag har suttit med i konstitutionsutskottet i drygt ett år och tycker att samtliga partier har alldeles utmärkta representanter. Men varför är det bara Moderaterna som Anders Björck har lyckats övertyga?

Anf. 190 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! För säkerhets skull yrkar jag bifall till reservation 8 i tidigare ärende. Jag glömde kanske att göra det tidigare. Dagen har ju varit lång.

Jag biträder utskottsmajoritetens skrivningar på denna punkt. Det kan inte konstateras att regeringen i något fall har brutit mot reglerna. Regeringen har ju rätt att göra utnämningar, och den har vägt in kompetens

och skicklighet. Jag har inte beträffande vare sig den här regeringen eller den tidigare regeringen några illusioner om att man inte smugit in en och annan politisk värdering.

Det råder inte brist, vilket tidigare påpekats, på borgerliga högre tjänstemän inom statsförvaltning, myndigheter och verk. Däremot är den totala avsaknaden av vänsterfolk, miljöaktivister osv. i så fall desto mera flagrant. Jag skall dock inte förlänga debatten i onödan, utan jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan i denna del.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Propositioner ställdes först beträffande envar av de frågor som berördes i de reservationer som fogats till betänkandet, därefter i ett sammanhang på övriga upptagna frågor.

Krigsmaterielexport till Indonesien (avsnitt 7.2)

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 3 (v, mp)
3. anmälan i res. 2 (fp)

Förberedande votering:

60 för res. 3

19 för res. 2

216 avstod

54 frånvarande

Kammaren antog anmälan i res. 3.

Christer Erlandsson (s) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja

Ingrid Näslund (kd) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Huvudvotering:

235 för utskottet

47 för res. 3

20 avstod

47 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 72 m, 20 c

För res. 3: 2 c, 17 v, 15 mp, 13 kd

Avstod: 20 fp

Frånvarande: 18 s, 8 m, 5 c, 6 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

Krigsmaterielexport till de s.k. Golfstaterna (avsnitt 7.3)

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 4 (v)

Votering:

Prot. 1996/97:114
4 juni

284 för utskottet
19 för res. 4
46 frånvarande
Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 72 m, 23 c, 19 fp, 14 mp, 13 kd
För res. 4: 17 v, 1 mp
Frånvarande: 18 s, 8 m, 4 c, 6 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

Prot. 1996/97:114
4 juni

*Regeringens information till Utrikesnämnden om ett underrättelseärende
(avsnitt 9.2)*

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 5 (fp)
3. anmälan i res. 6 (mp)

Förberedande votering:

22 för res. 5

15 för res. 6

266 avstod

46 frånvarande

Kammaren antog anmälan i res. 5.

Huvudvotering:

268 för utskottet

20 för res. 5

15 avstod

46 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 72 m, 23 c, 17 v, 13 kd

För res. 5: 20 fp

Avstod: 15 mp

Frånvarande: 18 s, 8 m, 4 c, 6 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

*Statsminister Göran Perssons inbjudan av Kinas president till Sverige
(avsnitt 9.3)*

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 7 (m, fp)

Votering:

196 för utskottet

106 för res. 7

2 avstod

45 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 23 c, 17 v, 13 mp

För res. 7: 72 m, 21 fp, 13 kd

Avstod: 2 mp

Frånvarande: 18 s, 8 m, 4 c, 5 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

*Regeringens hantering av en GATT-rapport om Sveriges handelspolitik
(avsnitt 11)*

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 8 (c, v, mp)

Votering:
257 för utskottet
42 för res. 8
6 avstod
44 frånvarande
Kammaren godkände utskottets anmälan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 72 m, 12 c, 17 fp, 13 kd
För res. 8: 1 s, 9 c, 17 v, 15 mp
Avstod: 2 c, 4 fp
Frånvarande: 17 s, 8 m, 4 c, 5 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

Regeringens beredning av frågan om ett samlat etnografiskt centralmuseum i Göteborg (avsnitt 12)

Godkännande av
1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 9 (m, fp, v, mp)
Votering:
163 för utskottet
141 för res. 9
1 avstod
44 frånvarande
Kammaren godkände utskottets anmälan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 18 c, 1 v
För res. 9: 72 m, 4 c, 21 fp, 16 v, 15 mp, 13 kd
Avstod: 1 c
Frånvarande: 17 s, 8 m, 4 c, 5 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Utskottets betänkande lades till handlingarna.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att utrikesutskottets betänkande UU13 och jordbruksutskottets betänkande JoU20 fick avgöras i ett sammanhang vid morgondagens arbetsplenum, efter informationen från regeringen.

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 17.39 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

7 § Verksamheten inom Europeiska unionen under 1996

Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU13

Verksamheten inom Europeiska unionen under 1996 (skr. 1996/97:80)

Anf. 191 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Detta betänkande handlar om verksamheten inom Europeiska unionen 1996. Jag tänker först göra några kommentarer om själva agerandet i största allmänhet och sedan mer specifikt gå in på det som berör något som är mycket aktuellt just nu, nämligen regeringskonferensen.

Från moderat håll har vi tre punkter där vi kritiserar regeringen.

Den första punkten gäller miljöområdet. Vi moderater tycker att det faktum att Sverige skall ha ökade utsläpp av koldioxid faktiskt är en skandal. Detta agerande innebär en allvarlig skada på Sveriges trovärdighet. I EU, som i andra sammanhang, är det ju handlingarna som räknas, och inte orden. Detta har verkligen varit kontraproduktivt utifrån moderata värderingar.

Den andra punkten gäller hanteringen av EU:s rekommendationer för arbetslösheten. Två av de fem punkterna i den s.k. Essendeklarationen har regeringen i allt väsentligt struntat i. Vi moderater tycker att det hade varit bättre att följa rekommendationerna och minska arbetslösheten i stället för att strunta i rekommendationerna och låta arbetslösheten öka.

Den tredje punkten gäller hanteringen av EMU. Det blir en speciell debatt om detta här i morgon, så jag skall inte gå särskilt mycket djupare in i EMU-frågan. Men jag vill verkligen beklaga det beslut som regeringen förefaller att fatta. Det leder antingen till osäkerhet och högre räntor eller möjligtvis till en stramare finanspolitik för att behålla räntorna som de är. Det som vi tycker är mest beklagansvärt är just detta att regeringen själv inte har samlat sig till en uppfattning, utan valt att ha fingret i luften och avläsa opinionen. Normalt skall ändå en regering samlas till en ståndpunkt grundad på en uppfattning om vad som är klokt och riktigt, och rimligtvis också försöka argumentera för denna. Sedan kan det nog hända att man ibland inte lyckas, och då får man ge sig i en demokrati. Vad vi moderater beklagar är att regeringen över huvud taget inte har samlats till en uppfattning.

Detta var de tre punkter där vi kritiserar regeringens agerande under den gångna perioden.

Jag har också en fundering som handlar om Sveriges roll: Om en regering inte har någon uppfattning i viktiga frågor blir situationen konstig när man skall agera internationellt. När man befinner sig i internationella sammanhang får man ofta frågan: Vilken är Sveriges position? Då kan man naturligtvis berätta om sin egen och sitt eget partis position eller kanske redogöra litet grand för riksdagens ställningstagande. Men man

får naturligtvis alltid frågan: Ja, men vad säger regeringen? Då kan man konstatera att i ett par frågor av stor betydelse inte bara för Sverige utan också för Europa är det svårt att säga detta. Man vet inte vad regeringen har för uppfattning. EMU-frågan är det närmast liggande exemplet, och i går debatterade vi frågan om framtidens säkerhetsordning, som är ett annat.

Jag tror att Sverige måste ha en annan position än denna småstatsattityd, dvs. att man följer och driver med i händelseutvecklingen. Andra får leda, och sedan reagerar man på det. Möjligtvis var det så när Sverige stod utanför EU. I ett utanförskap kan man inte påverka. Men hela grundidén med EU är ju faktiskt att påverka – att ta ställning. Även det lilla landet kan påverka utvecklingen under förutsättning att man har någon idé om vart man vill komma.

Detta skifte i attityd är väldigt viktigt. Vi moderater beklagar att det inte har kommit. Rimligtvis måste det vara så att Sverige i de viktigaste och avgörande frågorna skall ha ambitionen att formulera en ståndpunkt och kunna driva det hela. Vi i Sverige måste alltså komma bort från utanförskapets småstatsattityd om att vi inte har något inflytande, att det inte spelar någon roll vad vi gör och att det är viktigt att läsa av vad andra gör. I stället måste vi själva formulera oss, ha en åsikt och slåss för den.

Fru talman! EU:s utveckling framöver har många viktiga punkter. Det som naturligtvis är alldeles centralt är perspektivet att EU öppnar sig för de nya demokratierna i Central- och Östeuropa. Detta är en historisk möjlighet – det har vi från praktiskt taget alla partier sagt många gånger från denna talarstol. Vi kan konstatera att det rimligtvis finns en god förutsättning för att förhandlingarna med kandidatländerna skall kunna påbörjas före utgången av detta år om regeringskonferensen går mot sitt slut och avslutas i denna månad.

Därmed skulle man kunna tänka sig en procedur som innebär att förhandlingarna med alla länder på en gång startar före årsskiftet. De länder som är särskilt snabba och som har kvalificerat sig skulle kunna bli medlemmar inom fyra till fem år. Jag tror att det är ett oerhört viktigt perspektiv att man håller någon form av tidsschema i huvudet. Det är nämligen alldeles centralt för de här länderna att känna att ett medlemskap inte är något avlägset i en avlägsen framtid, utan någonting som de kan påverka och uppnå inom en rimlig tid.

I de s.k. avierna, som skall komma i juli, kommer ett antal länder att utpekas. Det ryktas intensivt om att Estland är ett av de fem länder som åtminstone kommissionens tjänstemän ser som ett möjligt land i den första omgången.

Det är viktigt att komma ihåg att även om länderna på ett sätt betygsätts just nu har de möjlighet att komma i fatt. Det är inte givet att man, bara för att man är i en viss position under vårterminen 1997, alltid kommer att vara i denna position. Tre, fyra eller fem år fram i tiden är en ganska lång tid, och utvecklingen kan påverkas. Därför kommer kanske många länder att snabba på och få en mer ambitiös förändringstakt och därmed också kunna nå målet, medlemskapet, tidigare.

Av regeringskonferensens olika förslag kan man säga att det som är centralt i ett utvidgningsperspektiv är beslutsordningar som lämpar sig för ett EU som är betydligt större än i dag – ett EU som får in ett moment av flexibilitet.

Vi skall också vara medvetna om möjligheten till suspension. En sådan här process kan också leda till bakslag, och det skall vi vara öppna för.

Hela processen leder över huvud taget till att vi får ett EU som är mer heterogent och mindre homogent än det är i dag. Det är något man bör börja fundera en smula över. Det får nämligen också återverkningar på sättet att jobba om man har vitt skilda välståndsnivåer, vilket vi vet att man får i och med en utvidgning till Central- och Östeuropa. Vi kan inte vänta med utvidgningen till dess att dessa länder kommit i fatt. Dessutom blir det svårare för dem att komma i fatt utanför än innanför den europeiska unionen. Vi får ett EU som därmed med nödvändighet måste ha större flexibilitet i många olika avseenden därför att medlemskretsen blivit heterogenerare. Det blir inte längre fråga om en västeuropeisk klubb med relativt lång tid av sammanflätad och någorlunda likartad utveckling.

En annan väldigt viktig punkt är naturligtvis den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Detta har vi också diskuterat åtskilliga gånger. Det gäller analysenheten, som är ett slags embryo till ett gemensamt utrikesdepartement, möjligheten att förbättra beslutsordningarna så att vi får fler majoritetsbeslut, möjligheten till konstruktivt avstående osv. Jag vill inte gå in i detalj på detta – det är väl känt i debatten.

Sedan har vi frågan om integreringen av VEU med EU. Det är en mycket central fråga som vi från moderat håll, och jag tror även från svenskt håll i största allmänhet, fäster en väldigt stor vikt vid. Det handlar om att det inte skall införas moment som kan försvåra ett medlemskap för de baltiska länderna. I så fall skulle det kunna riskeras att ett krav på säkerhetsgarantier skulle kunna omfatta länder som redan är medlemmar i NATO. Här har vi inte fått några bra svar från de länder som föreslår det hela, såvitt jag förstår. Därför är det enligt vår mening inte rimligt att acceptera en sådan utveckling. Här har vi verkligen en central uppgift att se till att vi har det baltiska perspektivet med i vårt eget synsätt i regeringsförhandlingarna.

Det tredje området gäller bekämpningen av internationell brottslighet, knarkklångning och möjligheterna att förverkliga den fria rörligheten, dvs. asyl- och invandringsfrågorna. Där ser det ut att kunna bli en ganska betydande framgång i regeringskonferensen. Där kan vi kanske komma en betydligt längre bit på väg än vad vi gjort hittills. Som vi alla vet, har det hittillsvarande samarbetet inte fullföljt det som vi hade hoppats med det s.k. tredjepelarsamarbetet.

Fru talman! Jag vill nämna något om sysselsättningsunionen. Det är ju en fråga som har varit en av de verkliga tvistefrågorna mellan Moderata samlingspartiet och regeringen. Jag vill erinra om att när det här förslaget en gång kom var det svårt att förstå. EU 96-kommittén kunde inte ens analysera förslaget. Det var näst intill obegripligt. Vi moderater hade ju föredragit att man hade formulerat det något annorlunda. En union för arbete och företagande tror jag var den formulering som vi stannade för. Vi menade att det tydligare kunde markera de förutsättningar som finns för att få en låg arbetslöshet.

Nu får vi se hur det går i slutförhandlingarna beträffande sysselsättningsunionen. Enligt de förslag som har legat framme har det framstått som om man har traktatfäst Essenprogrammet. Man skall slå fast målet om låg arbetslöshet. Riktlinjerna finns ju redan genom Essenprogrammet.

Sedan skall man följa och utvärdera detta. Det ligger ju också redan i dag i Essenprogrammet, även om det inte är obligatoriskt. Om det blir den lösningen, blir det svårare att smita ifrån de rekommendationer som EU gör. Det finns ju all anledning att välkomna det. I så fall skulle det bli svårare för den svenska regeringen att inte fullt ut följa de fem rekommendationspunkterna.

Vi får väl också se om momentet flexibilitet kommer in. Vi noterar att den nya labourregeringen i Storbritannien också tycker att flexibilitet i det här hänseendet är ett viktigt moment i formuleringarna kring sysselsättningsunionen. Det verkar finnas en föreställning om att stela arbetsmarknader skulle vara bättre för att hålla en hög skyddsnivå eller hålla en hög reallön. Faktum är ju att stela arbetsmarknader inte bara ger hög arbetslöshet utan också låga reallöner. Det är något som vi i Sverige har fått erfara med en reallöneutveckling och en standardutveckling som gör att vi snarare ligger under Västeuropas genomsnitt än över. Vi kan inte hålla stora delar av befolkningen utanför arbetsmarknaden och tro att det på något sätt skulle ge högre löner eller bättre arbetsvillkor. Det är en alldeles orimlig ståndpunkt. Alla människor har faktiskt rätt att vara med på arbetsmarknaden.

Fru talman! Slutligen är det kanske litet *post festum* att diskutera det här betänkandet just i dag. Inom två veckor skall regeringskonferensen vara klar. Väldigt många av de förslag och synpunkter som ligger i motioner här har ju regeringen de facto behandlat förra våren i riktlinjerna inför regeringskonferensen. Det gör att det kanske är den sämsta tänkbara tidpunkten att just i dag gå in på de olika detaljerna när positionerna är utmejslade från medlemsländerna. Det handlar snarast om en slutförhandling.

Vi moderater har fem reservationer. Jag vill yrka bifall till reservation 17 under mom. 54. Jag står naturligtvis bakom de övriga fyra reservationerna, men eftersom det är den första yrkar jag bara bifall till denna.

Anf. 192 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! En bättre framtid för Europas alla folk är vad EU:s regeringskonferens egentligen handlar om. Mitt ibland alla teknikaliteter om olika pelare, superkvalificerade majoriteter, vanliga majoriteter, konstruktivt avstående och flexibel integration handlar det om så konkreta och för oss människor viktiga ting som fred, god miljö och färre brott.

Folkpartiets vision av Europa är ett Europa där demokratiska stater samverkar för att säkra friheten, freden, rättsstaten och marknadsekonomi. Byggstenarna består av ett växande ömsesidigt beroende och av åtgärder som knyter länderna närmare varandra. Vårt mål är ett Europa där krig mellan länder blir lika orimligt som krig mellan oss svenskar och våra nordiska broderfolk och där inte inre motsättningar i länder slutar i blodbad, som skett under 90-talet i resterna av Jugoslavien.

Det socialdemokratiska partiet och den socialdemokratiska regeringen har inte närmat sig vare sig EU eller regeringskonferensen med någon större entusiasm. Där vi liberaler sett möjligheter har socialdemokraterna mest sett problem som måste hanteras på något sätt. Rättesnöret är då inte att förutsättningslöst analysera vad som bäst gynnar Sverige och Europa och på grundval av den analysen agera offensivt.

Den överordnade strategin för regeringen har med några undantag varit att passa in i det längsta för att sedan, när det blivit ofrånkomligt, försöka fatta beslut som först och främst syftar till att minimera problemen för det egna partiet.

Det besked om EMU som regeringen sent omsider pressat fram är förstås det främsta exemplet på detta. I stället för ett ledarskap är det ett ängsligt stirrande på opinionssiffror. Vi har frågor som: Är EMU bra eller dåligt för Europa? Vore det bra eller dåligt för Sverige att vara med från den sannolika starten om ett och ett halvt år?

På dessa självklara frågor kommer det allt slingrigare svar från statsråden. I morgon bitti i riksdagens EMU-debatt kommer Anne Wibble att utveckla vår syn på det besked som regeringen efter så stor vända kommit fram till. Vår uppfattning i sakfrågan framgår tydligt i de reservationer som vi och Moderaterna står bakom i dagens betänkande.

Den europeiska unionen har efter andra världskrigets slut haft tre uppgifter som varit viktigare än alla andra. Den första var det som ledde fram till att EU bildades, nämligen önskan att läka såren i Europa och dra in Tyskland, och även Italien, i de demokratiska ländernas krets och få ett slut på de ständiga krigen mellan Tyskland och Frankrike.

Under 70-talet fick EU en andra viktig uppgift – att efter diktaturens fall i Grekland, Spanien och Portugal snabbt integrera dessa länder i det europeiska samarbetet och därmed ge demokratin ökade möjligheter att slå rot också i de länder som styrts av militärjuntor och fascistiska regeringar.

Båda dessa historiska uppgifter har EU klarat på ett utmärkt sätt. Den tredje viktiga uppgiften står EU inför nu. Det är att efter murens fall se till att också de länder som i decennier levt under kommunistiskt förtryck får vara med i samma europeiska union som vi i Västeuropa och därmed öka chanserna att demokratin består och utvecklas i Baltikum, Centraleuropa och Östeuropa.

Från Folkpartiets sida har vi envist upprepat att regeringskonferensen, som nu närmar sig sitt slut, måste resultera i sådana ändringar i unionens struktur att dessa länder ges verkliga möjligheter att bli medlemmar inom de kommande fyra till åtta åren.

Nu är det bara en och en halv vecka kvar till toppmötet i Amsterdam, och institutionella frågor som rör maktbalansen och medlemsregeringarnas inflytande hör till de sista svåra knäckfrågorna. Det ligger i sakens natur att stora viktiga frågor avgörs i sista minuten, eller t.o.m. strax efter.

Ännu finns det tyvärr inget färdigt förslag till nytt EU-fördrag som skulle kunna förverkliga den liberala visionen om ett EU som relativt snabbt kan växa till drygt 25–30 medlemsländer och som skulle klara att upprätthålla freden och säkerheten på vår kontinent och effektivt lösa gränsöverskridande problem.

Men jag kan ändå konstatera att det i det nya holländska utkastet till fördrag finns med som ett alternativ ett förslag om s.k. dubbla majoriteter som en tänkbar lösning – något som ligger nära det vi i Folkpartiet förordat som en lösning på motsättningarna mellan de befolkningsmässigt större länderna och länderna med mindre befolkning. Till ett kvalificerat majoritetsbeslut i ministerrådet skulle fogas ett krav på att majoriteten består av regeringar som representerar länder med en majoritet av unionens befolkning bakom sig. Det har ibland nämnts mycket höga siffror vad

gäller andel av Europas befolkning. Denna extra höga majoritet finner vi i Folkpartiet inte nödvändig.

Vi har hela tiden hävdad att beslutsreglerna måste ändras om ett stort antal mindre länder skall kunna bli medlemmar, även om det i något avseende kan minska Sveriges och andra små staters inflytande jämfört med några tänkta, men inte sannolika, alternativ.

Regeringens låga profil i denna för Sverige och EU:s utvidgning så viktiga fråga beror i sämsta fall på bristande engagemang och i bästa fall på förhandlingstaktik. Det kan i det senare fallet tilläggas att den danska regeringen och det danska folketinget gjort en annan bedömning. Från danskt håll har man öppet förordat en lösning som ligger nära den som vi länge förordat.

Demokratien och freden är vårt viktigaste mål med EU, men vi har också slagits för att EU måste bli ett kraftfullt instrument för att lösa andra gemensamma problem, som den gränsöverskridande miljöförstörelsen och den internationella brottsligheten, främst inom narkotikaområdet. Här, menar vi, har Sveriges förhandlare på riksdagsmajoritetens uppdrag använt sin begåvning och sin energi till att motarbeta det som borde vara svenska intressen.

Regeringen har ju förhållit sig kylig till tanken på att få fler gemensamma beslut inom tull- och polisområdet, som om det vore ett större problem att Europas poliser samarbetar över nationsgränserna än att Europas brottslingar gör det. Nu tyder det mesta ändå på att det blir en reform i den riktning vi i Folkpartiet förespråkade, vilket skulle innebära att delar av det mellanstatliga rättsliga polisiära samarbete som nu ligger i den s.k. tredje pelaren flyttas över till gemensamhetssfären. Om det blir på det viset är det inte den svenska regeringens förtjänst.

Ett annat område där vi liberaler vill se mer effektiva beslutsregler gäller möjligheten att använda ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. Från vår egen debatt och inhemska erfarenheter har vi lärt oss att dessa styrmedel är mycket effektiva. Ett av problemen med dem är att vissa länder kan skaffa sig kortsiktiga konkurrensfördelar genom att låta bli att införa för miljön nödvändiga skatter.

EU har förutsättningar att bli världens bästa miljöorganisation och en stark politisk kraft för att ta tag i de svåra gränsöverskridande miljöproblemen. Det kräver förstås att man använder sig av det som är EU:s unika styrka – möjligheten att fatta vissa beslut utan att alla ingående länder är med på det.

Tyvärr har regeringen och Moderaterna i stället för att konstruktivt verka för ett borttagande av den nuvarande vetorätten mot införandet av miniminivåer för bl.a. koldioxidskatter lierat sig med dem som helst inte vill göra någonting. Regeringen har t.o.m. med Centerns goda minne låtit de svenska förhandlarna agera för att Sverige som ett av mycket få EU-länder skall få öka utsläppen av koldioxid – detta som en följd av den olycksaliga förtida kärnkraftsavvecklingen. Detta är inte i samklang med de internationella överenskommelserna och strider framför allt mot alla anständiga miljöhänsyn.

Min och Folkpartiets uppfattning är att de globala miljöhoten måste tas på stort allvar och att det bör vara en prioriterad uppgift för Sverige att verka för en gemensam lagstiftning med skärpta minimiregler och

obligatoriska miljöavgifter. Detta är viktigt för att motverka framtida miljökatastrofer, men också för svensk industris konkurrenskraft.

I det förslag som det holländska ordförandeskapet lagt fram i dagarna ingår glädjande nog idén om borttagande av enskilda länders vetorätt mot miniminivåer för miljöskatter. Det är bra, tycker vi. Men vad skall den svenska socialdemokratiska regeringen göra? Skall man lägga in veto mot en sådan förbättring av miljöpolitiken, eller skall man hålla tummarna och hoppas att något annat land skall göra det, så att man själv slipper skylta med sin miljöfientliga politik?

En liten framgång kan vi miljövännar kanske räkna in. Det gäller frågan om förstärkt miljögaranti och möjligheterna för ett enskilt medlemsland att under vissa villkor gå före unionen och införa strängare miljöregler. I rättvisans namn skall här noteras att den svenska regeringen av allt att döma har arbetat för detta.

En annan tänkbar framgång, som ligger oss liberaler särskilt varmt om hjärtat, är förstås frågorna om öppenhet och offentlighet. Sverige har lyckats flytta fram positionerna så pass att EU nu förefaller ta trevande steg mot de principer för allmänhetens insyn som infördes i vårt land för sju åtta generationer sedan. Den kamp som de yngre mössorna lyckades så väl med då kan nu i bästa fall ge resultat på europeisk nivå. Offentlighet och inte hemligstämpel kan bli huvudregel för EU, men mycket återstår. Än har de svenska förhandlarna inte lyckats övertyga de andra runt förhandlingsbordet om att öppenheten inte bara skall gälla flertalet handlingar som upprättas inom EU utan också dem som kommer in till EU:s olika organ.

Fru talman! Inom utrikespolitikens område förefaller en del steg framåt kunna tas. Det finsk-svenska initiativet om att föra in de s.k. Petersbergsuppgifterna i fördraget är ett sådant steg. Försöken att förstärka EU:s möjlighet att skaffa sig bättre information och analyser är ett annat framsteg. På ytterligare några punkter kan det ske förbättringar.

Som en förutsättning för att EU skall få mer beslutskraft inom detta område kommer det dock att krävas att de olika medlemsstaterna restriktivt använder möjligheten att stoppa beslut på grund av att de strider mot något vitalt nationellt intresse.

Om EU i en del avgörande frågor behöver mer beslutskraft – för att klara freden, för att förbättra miljön eller för att bekämpa grov internationell brottslighet – vore en bantning på sin plats på andra områden, särskilt när det gäller sådant som storleken på jordgubbar, regler för gräsfrösorter och annat som den enskilde kan ta ställning till själv.

Inför och under regeringskonferensen har vi i Folkpartiet därför föreslagit att Sverige skall verka för att stärka den s.k. subsidiaritets- eller närhetsprincipen, som kan sägas innebära att besluten skall fattas på lägsta effektiva nivå. Det innebär t.ex. att det är den enskilde som avgör om storleken på jordgubben är lämplig eller inte, att landstinget i Stockholm får avgöra hur långa busslinjerna i det länet skall vara och att det är Sveriges riksdag som får avgöra om Systembolaget skall vara kvar i Sverige eller inte.

I andra fall är det EU som är den lägsta effektiva beslutsnivån, som när det gäller att motverka miljöfarliga utsläpp eller knarkhandel över gränserna. För att ta ett konkret exempel, finner vi i Folkpartiet det mycket olyckligt att de svenska förhandlarna hittills inte har utnyttjat

chansen att förstärka rätten att driva en nationell alkoholpolitik i de pågående förhandlingarna. Hade närhetsprincipen tillämpats konsekvent redan nu hade vi sluppit oroa oss över att EU-medlemskapet kan betyda negativa saker för svensk alkoholpolitik.

I förhandlingarna har framför allt Tyskland och Storbritannien velat att EU skall skärpa närhetsprincipen. Detta har då inte fått något stöd av de svenska förhandlingarna. De har förstås inte handlat på eget bevåg utan fullföljt det uppdrag de fått av regeringen och riksdagsmajoriteten.

Men det är litet märkligt att de inför EU-medlemskapet så kluvna socialdemokraterna inte vill slåss för att EU bara skall ägna sig åt de frågor där EU-nivån innebär bättre beslut. Denna kamp har man överlåtit åt bl.a. oss i Folkpartiet att föra. Vi tar gärna striden för närhetsprincipen, eftersom vi sedan generationer är övertygade om att beslut skall fattas på lägsta effektiva nivå. Men för bl.a. folkhälsan i vårt land och för Europatanken vore det naturligtvis bra om vi hade fler med oss.

I det utkast från det holländska ordförandeskapet som jag nämnde i samband med miljöfrågorna finns det förstärkningar av närhetsprincipen. Det är bra. Men jag vill ställa två frågor till utrikesministern – två frågor som jag hoppas få svar på under denna debatt. Kommer regeringen att vidhålla sin negativa syn på en förstärkning av närhetsprincipen i fördraget? Kommer regeringens förhandlare att få i uppdrag att motarbeta den holländske ordförandens förslag?

Fru talman! Jag har i detta anförande sökt lyfta fram de frågor vi tycker är allra viktigast i dagens EU-diskussion. Det är tråkigt att den svenska regeringen i så många av dem antingen är passiv eller för en felaktig politik – felaktig om man tycker att beslut skall fattas på rätt nivå och om man månar om svenskt inflytande på lösningen av viktiga europeiska problem.

Fru talman! Jag står förstås bakom alla de reservationer som har anmälts i utskottet av våra företrädare, men vill för att förkorta voteringarna i morgon yrka bifall till reservationerna nr 1 och nr 9.

Anf. 193 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Som upplysning för våra åhörare, i det fall det finns några, vill jag bara med anledning av det Bo Könberg sade precisera den moderata ståndpunkten vad det gäller miljöskatter, så att den blir väl och tydligt känd. Vi vill verka för miniminivåer vad det gäller koldioxidskatt. Vi vill inte verka för majoritetsbeslut i skattefrågor inklusive frågan om miljöskatter. Vi tycker att det är en skandal att Sveriges regering verkade för ökade koldioxidutsläpp.

Anf. 194 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! På den sista punkten är det lätt att instämma med Göran Lennmarker. Jag delar helt och hållet den uppfattningen. På de två första punkterna tror jag att det som Göran Lennmarker sade bekräftar vad jag framförde, nämligen att Moderaterna i det här fallet tillsammans med Socialdemokraterna som de två enda partierna i denna kammare är emot att ta bort vetorätten. Sedan kan man säkert vilja kämpa för att få sådana regler, men problemet är att de inte uppstått. På något vis är det väl så både i politiken och i livet, att om man har en strategi och den misslyckas

Anf. 195 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Möjligtvis kunde man tycka att det vore lättare att övertyga övriga medlemsländer om en miniminivå utan att först gå omvägen via en fördragsförändring. Kommer man inte ens fram med de nuvarande reglerna är sannolikheten att komma fram via en fördragsförändring trots allt något mindre. Jag skulle vända på den ordningen.

Anf. 196 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Man kan kanske resonera om vad som vore mest troligt. Problemet är, Göran Lennmarker, att det har visat sig att den ena lösningen inte fungerar. Det är skälet till att vi förordar den andra.

Anf. 197 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! I denna timme ställs våra lojaliteter på sin spets, skulle jag vilja säga. Vi från Vänsterpartiet tycker att det är av enormt stor betydelse att diskutera EU-frågorna, Sveriges position, att se till att det Sveriges regering framför är väl underbyggt och att vi från riksdagen har varit med och kunnat påverka så att regeringens syn präglas av den syn som partierna har, att vi tar en aktiv del. Samtidigt känns det nästan som en hädelse att behöva befinna sig i detta rum en av de vackraste sommarkvällar som det ser ut att vara i Stockholm i dag. Jag ber om ursäkt för att jag tänker avlägsna mig på tidigt stadium. Det innebär en svår konflikt att behöva befinna sig här, men det är plikttrogenheten som driver de flesta av oss att ändå göra det. Jag tackar för att andra är mer plikttrogna i kväll än jag är.

Jag vill inleda med att säga att vi nu går in i andra andningen av EU-medlemskapet. Vi har fått den andra redogörelsen från regeringen över vad man har gjort och vilka positioner man tagit och hur man vill arbeta vidare med EU-frågorna. Jag tycker att det är väldigt bra att vi får dessa skriftliga redovisningar. Dock vill jag hävda att beskrivningen kanske är något glättad, att man framställer den svenska positionen och den svenska regeringens agerande som bättre än vad det kanske har varit vid alla tillfällen.

Det här gäller faktiskt inte bara regeringen utan även det material som riksdagen själv har framställt om EU-arbetet. Jag tänker t.ex. på den sammanfattning som vi har gett ut och som heter *När EU vill kapa Sveriges lastbilar*. Det enda konkreta exempel som beskrivs i detalj handlar om hur Sverige lyckades på en enda punkt, och det gäller bestämmelser om lastbilarna och längden på släpen. Jag hör till de första att notera denna framgång, men jag vill ändå hävda att jag tycker att det finns andra, betydligt svårare frågor där vi inte kommit så långt. Jag tycker att det här kanske inte ger en riktigt rättvisande bild av det arbete som vi bedriver i EU-frågorna från riksdagens och regeringens sida.

Jag vill vidare understryka att vi från riksdagens sida, trots att vi hållit på ett tag, inte har funnit de rätta formerna för samarbetet med regeringen, inte heller de rätta formerna för vårt eget arbete, hur vi skall bedriva EU-arbetet. De som sitter i EU-nämnden är i högsta grad informerade och

*verksamheten inom
europeiska unionen
under 1996*

gör tappra försök att informera resten av sina partigrupper. Vi anstränger oss alla. Samtidigt är det ändå så att när man inte fattar några beslut i EU-nämnden hänger det hela något i luften. När ärendena sedan kommer till utrikesutskottet, som får skriva betänkandena, gäller det att samla ihop från de olika utskotten. Jag önskar att vi hade haft ett bättre sätt att direkt från de berörda utskotten kunna ta aktiv del i det här arbetet. Jag tror att vi har en hel del mer att göra på det här området.

Det är inte lätt för de respektive fackutskotten när de får information och material från regeringen. I EU-nämnden kan man ibland samma dag som man skall diskutera frågan få rätt avancerade dokument på engelska och franska som kan vara svåra att tränga igenom. Det kan vara svårt att se vad de faktiskt står för och avge en mening om det. Jag inser naturligtvis svårigheterna för regeringen, som också får detta material sent. Detta gör att det har varit svårt. Jag tror att det finns anledning att ytterligare se över hur det skall kunna fungera för riksdagen och regeringen och hur vi skall kunna få ett samarbete.

Precis som Göran Lennmarker kan jag konstatera att vi är kanske inte inne i näst sista andningen men ändå väldigt sent ute för att påverka regeringen och för att regeringen skall kunna påverka de andra staterna vad gäller regeringskonferensen. Den har avancerat långt, och det är sannolikt inte så stora förutsättningar att nu i sista stund kunna ändra på någonting.

Det vi kan konstatera är att Sverige i och med medlemskapet naturligtvis har uppnått en del. Vi har också inför regeringskonferensen kunnat få igenom en del som från svensk synpunkt har betraktats som viktigt. Jag tänker t.ex. på jämställdhetsarbetet, kampen för en ökad öppenhet inom EU och det allmänna arbetet, även biståndsarbetet. Vi har kunnat påverka och driva på i den riktning vi önskar. Men det kvarstår en hel del på detta område.

Naturligtvis är vi i dag präglade av en av de stora kontroversiella frågorna som finns med i betänkandet, nämligen EMU-medlemskapet. Där fick vi i går statsministerns i mina ögon välkomna besked om att det inte blir någon anslutning från svensk sida 1999 och att man även från regeringens sida välkomnar olika möjligheter att fatta politiska beslut, inklusive folkomröstning. Det tycker jag och Vänsterpartiet var ett mycket bra besked. Vi som länge har drivit frågan om folkomröstning om EMU ser naturligtvis fram emot det och anser att det vore den bästa formen för att svenska folket skall kunna påverka på det här området.

Jag vill lägga fram en synpunkt, vilket framgår av betänkandet, där Vänsterpartiet och Miljöpartiet är överens. Om det visar sig på regeringskonferensen att resultatet avviker så mycket ifrån det som vi faktiskt röstade om och tog ställning till när svenska folket önskade medlemskap i Europeiska unionen, bör även detta ge anledning till en folkomröstning. Det jag tänker på som sådana kontroversiella frågor är t.ex. utrikes- och säkerhetspolitiken. Där finns önskemål från flera stater om ett långtgående försvarssamarbete och där vi från Vänsterpartiet inte kan tänka oss detta. Det finns andra exempel – frågor om ett långtgående samarbete på det rättsliga området, Schengensamarbetet, Europol osv. – där vi också anser att det för så pass långt från det ursprungliga medlemskapet i EU att det bör föranleda en folkomröstning om det separat och skilt från EMU-frågan.

Jag vill också ta upp frågan om EU-utvidgningen, som är en viktig fråga. I ett flertal frågor är vi rätt överens från partierna i riksdagen. Dit hör betydelsen av EU:s utvidgning och möjligheter för de stater som är intresserade att bli medlemmar vid samma tillfälle. Det är också nödvändigt med en hel del förändringar för att det här skall kunna fungera. Där är det väldigt viktigt att regeringen står fast vid sin linje och driver den hårt.

Vid IGC och de diskussioner som varit där har man nämnt hur vi avancerat på olika områden. Ett sådant som vi har diskuterat en del i riksdagen och där jag uppfattar att vi inte har nått ända fram och där regeringen i mina ögon inte har drivit frågan aktivt heller är barnets rättigheter. Där har vi tidigare agerat från riksdagens tvärpolitiska barngrupp och på olika sätt uppmärksammat detta.

Det räcker inte med att man skriver in att det inte skall ske någon diskriminering av några medborgare inom Europeiska unionen. Om jag har förstått det rätt, kommer detta med i en paragraf om icke-diskriminering där man har med ålder som en faktor. Det är välkommet och bra, men jag anser att det inte räcker. Vi bör gå längre.

I förra veckan ägde en viktig konferens rum här i Riksdagshuset, en europeisk barnkonferens, där utrikesministern och andre vice talmannen m.fl. prominenta personer deltog. En av de rekommendationer som denna konferens antog lyder så här – jag har tyvärr bara den engelska texten: "We recommend that the rights of children and young people be written into the revised Treaty of the European Union compatible with the principles of the UN Convention on the Rights of the Child."

Fru talman och fru utrikesminister! Jag anser att detta krav är ett viktigt krav. Regeringen borde ändå göra en sista ansträngning för att försöka att få med det.

Det här betänkandet rymmer väldigt många frågor. Jag kan inte gå in på alla i detalj. Bengt Hurtig kommer senare att följa upp det som jag har sagt. Jag vill bara nämna betydelsen av en utträdesparagraf för att Sverige eller andra stater som inte vill fortsätta att vara medlemmar skall ha en rättslig möjlighet till utträde. Då skall man inte behöva förhandla om hur den paragrafen skall se ut just då.

Vänsterpartiet vill också att det skall göras en riskanalys av EU-medlemskapets för- och nackdelar. Vi hävdar också att miljöfrågorna och djurskyddet måste få ett starkare stöd. Det alkoholpolitiska arbetet har nämnts här tidigare. Sverige drev aldrig frågan om undantag, och nu kan vi se resultatet. Men vi har den situation som vi har, och nu måste allt göras för att Sverige även framgent skall kunna stå för en egen alkoholpolitik.

Fru talman! Avslutningsvis står jag bakom alla reservationer och yttranden som Vänsterpartiet har avgett. Men jag vill särskilt yrka bifall till reservation 25, som gäller folkomröstning om EMU, till reservation 29, som handlar om barnets rättigheter, och till reservation 35, som handlar om Schengensamarbetet.

Anf. 198 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Den debatt som vi har i dag om EU är i realiteten den sista chansen för riksdagen att i plenum diskutera regeringskonferensen, som nu har pågått i nästan ett och ett halvt år. Detta är sista gången som

vi har möjlighet att diskutera regeringskonferensen innan den beräknas vara slutförd. Den beräknas vara färdig redan om ett par veckor, ungefär samtidigt som riksdagen stänger för sommaruppehåll. Jag tycker att detta är ett problem. Just nu har vi möjlighet att ställa frågor till utrikesministern, som är här, och det är bra.

Nu börjar förhandlingarna att komma in i det absoluta slutskedet, och det råder stor osäkerhet. Nya förslag dyker upp ständigt och gamla försvinner plötslig, förslag som man var ganska säker på att de skulle tas med i fördraget. Ingen av oss här är mäktig att ange precis hur det resultat som presenteras om ett par veckor kommer att se ut.

Det är ett stort problem att riksdagen stänger. Veckan efter avslutas regeringskonferensen, och det är en stor politisk händelse inom hela Europeiska unionen. Men som läget är nu har vi ingen möjlighet att i riksdagen få information och diskutera denna viktiga händelse förrän flera månader senare.

Jag tänker här föreslå – och det är ett rent personligt ställningstagande, därför att vi har ännu inte diskuterat detta i vårt parti – att vi i riksdagen gör som vi gjorde förra året. Det var ju som alla minns jättestrevt. Riksdagen kallades in till ett extra sammanträde. Den här gången bör riksdagen sammankallas en extra dag efter det att IGC-förhandlingarna är slutförda och när toppmötet är över. Då kan vi få information och ha en ordentlig debatt om hur frågan skall hanteras. Jag skulle vilja höra hur utrikesministern ställer sig till den saken. Vore det inte rimligt att man i samband med att denna stora fråga är avgjord diskuterar den i Sveriges riksdag? Skall vi verkligen vänta ända till september innan vi kan diskutera denna fråga efter det att debatten har rasat i månader under sommaren? Det verkar mycket märkligt om riksdagen skall sidosteppas på det sättet.

Det råder ganska stor osäkerhet i nuvarande läge, också för oss som sitter med i EU-nämnden och följer processen. Vi hade ett extra möte i dag då vi diskuterade några inestående frågor. Det talas om att regeringens paradnummer – sysselsättningskapitlet – är i allvarlig fara. Tyskland kanske inte alls accepterar att ha det med. Det är tal om små framsteg när det gäller miljöfrågorna och öppenheten. Som Folkpartiet var inne på, blir den svenska regeringen kanske tungan på vågen som gör att man inte får till stånd ett beslut om att ta bort vetorätten när det gäller miljöavgifter, vilket jag i så fall starkt beklagar. Det vore ju tråkigt om Sverige stoppade en möjlighet att mot alla odds nå ett ordentligt framsteg i miljöfrågorna.

Å andra sidan finns det mängder av förslag som går åt fel håll. De leder mot mer överstatlighet, i motsats till vad majoriteten av svenska folket anser. Man tycker att det redan är för mycket överstatlighet. Det är redan mycket makt som har förts över till Bryssel, och nu skall det bli ännu mer. Vi som tillhör majoriteten av svenska folket har ju tur att åtminstone Danmark och Storbritannien företräder oss i många frågor. Den svenska regeringen gör det i vissa frågor, men i många frågor inte alls.

Det finns några orosmoment som jag tror är orosmoment också för den svenska regeringen. Den nordiska passunionen, t.ex., är inte alls i hamn ännu. I värsta fall kan det uppstå en situation där man får välja mellan att införa pass till Danmark eller till Norge, vilket vore ytterligt tragiskt.

Det är tal om att hela Schengenfördraget skall tas med i IGC-traktaten. Också Europol skall tas med i den. Traktaten går mycket längre än vad den konventionen gör som redan har antagits av ministerrådet.

Apropå det, vore det ett minst sagt rimligt krav att den svenska regeringen drar tillbaka propositionen om Europol till dess att vi får reda på hur situationen blir. Mycket tyder på att fördraget går betydligt längre, men då är mycket av det som står i konventionen felaktigt. Där talas om att det här enbart är ett mellanstatligt samarbete. Själva utgångspunkten och även de löften som har förts fram av justitieminister Laila Freivalds blir ju helt fel om det som i dag ser ut att hända också kommer att hända. Man borde dra in propositionen i avvaktan på vad som händer. Det är inte rimligt att oppositionspartierna skall skriva motioner med anledning av någonting som är passé redan om ett par veckor. Det är fullständigt sjukt att ha det på det här sättet.

Ett område som vi tycks få en betydande förändring på under regeringskonferensen är flyktingfrågorna. Flyktingfrågorna berör fler områden. Vi har dels Europol, som jag var inne på, dels Schengen, som också berör flyktingfrågorna i stor utsträckning, och dels kommer det som det ser ut in ett avsnitt med beslut som skall fattas med kvalificerad majoritet om minimiregler när det gäller flyktingområdet.

Det låter kanske bra med minimiregler på flyktingområdet. Det möjliggör för ett enskilt land att gå längre, att vara mer generöst. Men vi ser hur det har varit de senaste åren, hur EU-medlemskapet liksom har anpassat även svenska regler nedåt. Den dagen vi får minimiregler tror jag att risken är mycket stor för att tendensen blir att alla anpassar sig nedåt. Minimireglerna blir norm. Det är så uppenbart att en liten skillnad blir mycket tydlig för en flykting vars liv kanske hänger på om han får komma in eller inte, och han får bara en chans i det nya sköna Västeuropa, i unionen. Då gäller det att komma till rätt land. Om det finns en liten, liten chans att man skall komma in i Sverige därför att det där är litet generösare regler, är det nog många som tar den chansen. Då är det inte mycket värt att ha minimiregler. Då håller de inte många dagar innan vi också anpassar oss till den lägsta nivån. Det är en fara i att ha den här typen av regler på EU-nivå, oavsett om man kallar dem maximiregler, minimiregler eller harmoniserade regler.

Det finns naturligtvis *en* fördel. Det är om man kan dela på bördorna av de människor som tvingas fly för sina liv från andra länder, att Västeuropas relativt sett rika länder allihop är med och tar sin andel av detta. Men i de utkast som jag har läst är det enhällighet i den frågan, men kvalificerad majoritet när det gäller minimireglerna. Det där kan bli ett problem, därför att alla inte är villiga att ta på sig detta. Så har det varit hittills i alla fall.

Det finns också ett förslag som har gått litet fram och tillbaka och som har kommit in igen i det senaste dokumentet. Det kommer ursprungligen från Spanien och handlar om att asyl inte längre skall tillåtas inom EU, från ett EU-land till ett annat. Det tycker jag personligen är mycket allvarligt. Det skulle innebära ett brott mot de konventioner på flyktingområdet som Sverige och även andra länder inom EU har skrivit på. Hela frågan om den internationella rätten på det här området kan haverera på det sättet. Jag förutsätter att Sverige sätter in t.o.m. vetorätten i en sådan fråga. Det är en allvarlig internationell fråga, som inte bara gäller vår del

av världen, om EU skulle bete sig på det sättet att man plötsligt inte längre bryr sig om internationella konventioner som man har skrivit på.

På EU-nämndens sammanträde i dag fick jag i alla fall försäkringar om att Sverige försöker arbeta åt det här hållet. Jag tycker att man faktiskt måste gå mycket långt i den striden.

Man skulle kunna prata i många timmar om detta. Det finns tusen och ett förslag. Jag vill på slutet komma in litet grand på utrikespolitiken. Det är ett område, förutom rättsfrågorna, som jag har varit inne på, där det också ser ut att hända ganska mycket. Det senaste budet är att man på en övergripande nivå när det gäller insatser från EU – man talar om strategi-beslut – skall använda sig av enhällighet, men på en lägre nivå skall man använda sig av majoritetsbeslut. Det är en riktning, om jag minns det här rätt, som utrikesminister Lena Hjelm-Wallén i en debatt här i kammaren för några år sedan var inne på att hon ville ha. Tyvärr ser det ut som om hon får som hon vill på just det här området. Vi får mer av majoritetsbeslut och överstatlighet inom utrikespolitiken.

Nu finns det i och för sig, som det ser ut i alla fall, en säkerhetsventil. Men den är det inte meningen att man skall använda annat än i mycket extrema fall och i mycket extrema situationer. Man kan inte använda den i situationer där den svenska säkerheten inte står på spel.

Det finns också en rad andra sätt som man försöker kringgå vetorätten på. Det är bl.a. begreppet konstruktivt avstående, som jag tycker är riktig Orwellstil, som i 1984. Samma sak gäller subsidiariteten. Man skall kunna säga nej men ändå inte, slippa rösta nej, men ändå kunna säga till hemmaopinionen: Vi gjorde vad vi kunde, men vi behöver inte ta ansvar för beslutet. Men vi stoppar det inte heller. Den här typen av moderniser-ringar när det gäller föreningsrätten hoppas jag att vi slipper se. Det kan knappast vara en positiv utveckling om vi får in det i fotbollsföreningarna hemma.

Till sist vill jag yrka bifall till reservationerna 13, 25 och 28.

Nr 13 handlar om folkomröstning om IGC. Jag tycker att det står klart, om det över huvud taget blir något nytt fördrag, att det kommer att krävas en folkomröstning. Det kommer att krävas ett beslut i riksdagen med tre fjärdedels majoritet för att förslaget skall kunna gå igenom. Det handlar ju om överstatlighet i många frågor, om ett omfattande överlå-tande av befogenheter.

Vi har också en motion från Miljöpartiet där vi vill att regeringen räk-nar på kostnaderna för EU och redovisar dem. Normalt sett får vi bara reda på medlemsavgifterna. Det finns en mängd andra kostnader. Det är därför jag yrkar bifall till reservation 28.

Nu har vi också fått besked från Socialdemokraterna att man inte längre är absolut motståndare till en folkomröstning om EMU. Därför vore det bra om de, liksom jag, bifaller reservation 25.

Anf. 199 INGRID NÄSLUND (kd):

Fru talman! Verksamheten i Europeiska unionen har under 1996 starkt präglats av regeringskonferensen, som nu går mot sitt slut. Det är ännu för tidigt att uttala sig helt säkert om framgångar och bakslag, men de indikationer som vi hittills har fått talar ändå för att förhandlingarna kommer att ge ett övervägande gott resultat.

Vi kristdemokrater är positiva till samarbetet inom EU eftersom vi helt står bakom målsättningarna att bibehålla en varaktig fred och att genom en solidarisk utrikespolitik verka för en tryggare och rättvisare värld.

På flera områden tyder allt på att samarbetet kommer att förbättras och förstärkas. Unionen blir effektivare då beslutsfattandet förenklas genom att det inom fler områden blir möjligt att fatta beslut med kvalificerad majoritet. Samtidigt kommer Europaparlamentet att få mer inflytande. Det är något som Kristdemokraterna stöder, eftersom det indirekt ger Europas medborgare större inflytande. Även insynen förbättras något, vilket är ett framsteg.

Ett ämnesområde som konkret kan bidra till varaktig fred och trygghet, och där en förbättring säkert kommer att ske, är den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Genom att de s.k. Petersbergsuppgifterna – fredsfrämjande och humanitära insatser – förs in i fördragen, får säkerhets- och utrikessamarbetet en tydligare profil, som dessutom mycket väl passar svenska intressen. Här tycker jag att det är på sin plats att erkänna det svensk-finska initiativets kvalitet och framgång.

En annan viktig reformaspekt inom området gäller beslutsordningen. Det förslag som har lagts fram, och som verkar ha starkt stöd, innebär att ett land i stället för att lägga in sitt veto mot ett initiativ kan lägga ned sin röst. Det är en vinst både för landet i fråga, som slipper delta i initiativet, och för övriga länder, som inte blockeras utan som kan gå vidare i samarbetet. Jag delar alltså inte den uppfattning som nyss uttrycktes här att det skulle ligga något fel i detta. I stället tycker jag att det är ett konstruktivt sätt att inte hindra de länder som känner att de vill gå vidare med något samtidigt som man kan avstå själv. Det skall ju inte vara så att man inte vill samarbeta alls därför att man inte är överens på alla punkter.

Slutligen har vårt land, med hjälp från bl.a. den brittiska regeringen, avstyrat försök att föra in VEU i EU-fördraget. Visserligen kvarstår det som mål på sikt, och visserligen vill vissa länder införa ett protokoll om den stegvisa integreringen av VEU, men det förefaller ändå som om inget konkret steg mot en VEU-integrering kommer att tas i förhandlingarna, och det tycker vi är bra.

Medborgarna verkar också vinna på regeringskonferensen. Öppenhet, förenkling av fördragen genom färre och mindre omständliga beslutsformer, tydligare hänvisning till de mänskliga rättigheterna och icke-diskriminering och ett effektivare konsumentskydd är bara några av de föreslagna åtgärder som stärker befolkningarnas situation, och som kanske kan få dem att känna sig mer delaktiga i samarbetet.

Ett område som betyder mycket för medborgarnas trygghet är det inrikes och rättsliga samarbetet, den s.k. tredje pelaren. Anita Gradin, som är den kommissionär som ansvarar för området, har fått utstå en hel del kritik för att alltför litet har hänt. Till hennes försvar tycker jag att man kan säga att hon inte har förfogat över tillräckligt effektiva verktyg för att föra en verkligt effektiv politik. Det här skall nu åtgärdas på många olika sätt enligt de förslag som har lagts fram, och vi stöder varmt dessa initiativ.

Först och främst skall de konventioner man beslutar om kunna träda i kraft redan då en majoritet av länder har ratificerat dem. I dag måste alla länder ratificera en konvention innan den träder i kraft. Det har gjorts att

inga konventioner har blivit gällande än. Ett antal områden föreslås överföras till EG-pelaren, alltså den första pelaren. Det innebär ett ökat inflytande för EU:s institutioner, behörighet för EG-domstolen samt färre beslut med enhällighet. Besluten i första pelaren är också bindande på ett annat sätt än i den tredje. Det gäller asylpolitik, gränskontroller och vissa andra invandrarpolitiska frågor. Det gäller också kampen mot narkotikamissbruk och bedrägerier samt ett civilrättsligt samarbete.

Kvar i tredje pelaren blir då endast straffrättsligt samarbete samt polis- och tullsamarbete. Ett annat förslag innebär en ökad användning av kvalificerad majoritet och mer bindande beslut i tredje pelaren. Alla de här förslagen tycker vi kristdemokrater är mycket bra. Vi har länge arbetat i den riktningen. Det råder dock ingen enighet om en eventuell överföring till EG-pelaren. Det är ännu osäkert hur det går. Framför allt är det den brittiska regeringen som vill att samarbetet inom nämnda område förblir mellanstatligt.

Vi kristdemokrater välkomnar den effektivisering som skulle bli resultatet av de framlagda förslagen. De frågor man här brottas med kan inte lösas av varje land för sig, utan de olika kunskaperna och erfarenheterna måste slås ihop för att vi skall kunna uppnå ett tryggare samhälle. Samtidigt vill vi betona att ett ökat samarbete i asylfrågor inte får leda till att vårt land tvingas till en restriktivare immigrationspolitik än vi själva vill. Jag skulle också vilja uttrycka en varning och säga att det inte heller får leda till att vår vilja försvagas. Jag tycker att vi har sett oroande tendenser till det. Den senaste flyktingproposition som antogs gick betydligt längre än vi önskade. Därför vill jag verkligen höja ett varningens finger. Vi får inte hjälpa till att bygga en fästning i Europa där många stängs ute.

Ett av de områden där det har funnits svenska förslag är miljön. Det är berömvärt att regeringen har valt att ta initiativ inom ett så centralt och angeläget område. Däremot är det svårt dela regeringens stolthet och optimism över det slutliga resultatet. Visst är det positivt att principen om en hållbar utveckling skrivs in i fördragen, liksom att miljöaspekten skall integreras i beslut inom alla samarbetsområden. Men risken är att det här stannar vid vackra ord. Inga konkreta åtgärder föreslås i det holländska ordförandeskapets förslag som ligger till grund för slutförhandlingarna. Det svenska förslaget om en miljögaranti, som innebär att länder får gå före med hårdare miljölagstiftning, har inte vunnit gehör.

Vad som däremot har nämnts i förslaget, men som den svenska regeringen tyvärr inte har velat driva, är att miljöskatter skall kunna beslutas med kvalificerad majoritet. Vi kristdemokrater har sedan länge drivit den frågan, och vi applåderar därför den öppning som nu sker. Sammantaget tvingas man dock säga att resultaten ser ut att bli bristfälliga på miljöområdet. Ändå vill jag säga att detta är ett av de områden som lämpar sig absolut bäst för överstatliga beslut, och det är ett område där sådana är nödvändiga.

Regeringen har varit aktiv i regeringskonferensen och lagt fram ett antal förslag, men resultatet kan knappast sägas vara så lyckat som man ibland har velat låta påskina. Förutom vad gäller initiativen inom utrikes- och säkerhetspolitik samt om jämställdheten, måste man tvärtom säga att framgången är relativt blygsam – även om vi är tacksamma för det som har skett.

Som ett exempel kan vi ta sysselsättningen, som den svenska regeringen har valt att driva hårt. Man vill se en sysselsättningsunion, men man fick nöja sig med ett sysselsättningskapitel som infogas i fördragen. Det handlar framför allt om målsättningar och principer eftersom man för att blidka tyskarna tydligt understryker att arbetsmarknadspolitiken även fortsättningsvis skall vara en nationell angelägenhet. Dessutom har den brittiska regeringen, som ju har prisats så av vår egen regering, framfört önskemål eller krav på att flexibilitet skall vara ledstjärnan inom arbetsmarknadspolitiken. Det stämmer knappast överens med den svenska regeringens syn på hur sysselsättning skapas.

Det är också intressant att notera att de riktlinjer som skall utarbetas på EU-nivå kan jämföras med de Essenpunkter som den svenska regeringen inte har ansett vara värda att följa mer än delvis. Fördragsändringen lär knappast innebära någon stor förändring av den europeiska sysselsättningen. Det måste göras mycket klart för befolkningarna att medlemsländerna själva ansvarar för att skapa arbetstillfällen. Annars finns risken att s och andra partier gör EU till syndabock för den stora arbetslösheten, och det är ingen betjänt av.

Sedan gäller det sysselsättningen. Europaparlamentets social- och arbetsmarknadsutskott har under 1995 arbetat fram två betänkanden om arbetsmarknadspolitiken. Målsättningen var att verka för både marknads-ekonomisk effektivitet och social rättvisa, och texterna innehåller bl.a. uppmaningar till Europas länder att främja tjänster som är inriktade på hemmet och familjen, att satsa på forskning och utbildning och att företa större satsningar på små och medelstora företag.

Regeringen har emellertid ännu inte genomfört något av dessa förslag – utom möjligtvis när det gäller utbildning och forskning – trots att arbetslösheten har stigit månad för månad. Rekommendationen att främja tillkomsten av nya tjänstearbeten riktade till hushållen och hemmen har konsekvent tillbakavisats trots att förslag i den riktningen gång på gång har lagts fram av oppositionen.

Först nu kan vi se början till en omsvängning. Men utskottet anser det angeläget – vilket vi kristdemokrater också gör, men vi har inte fått hela utskottet med oss i fråga om det – att Europaparlamentets rekommendationer beaktas av den svenska regeringen. Som jag sade gäller det även två av Essenpunkterna – de indirekta lönekostnaderna och arbetsmarknadspolitisk flexibilitet och effektivitet – där den svenska regeringen i praktiken inte har velat vara med och göra något åt dem.

När det gäller det inrikespolitiska samarbetet skulle jag också vilja nämna vikten av att vi skulle kunna behålla tullens befogenheter på en högre nivå. Vi har konsekvent tillbakavisat de nedskärningar som beslutades gemensamt av den socialdemokratiska regeringen och Miljöpartiet, då man tog bort 750 heltidstjänster inom tullen. Detta görs i ett läge då vi får en försvagad bevakning av våra gränser, då vi får ett ökat samarbete på detta område och då fler varor som inte alltid är önskvärda flyter in över våra gränser. Vi tycker att det är obegripligt att man i detta sammanhang har motverkat en effektiv tullbevakning genom att göra dessa nedskärningar. Vi menar att beredskapen absolut behöver höjas där.

Jag skulle också när det gäller medborgarna, som jag talade om tidigare, bara vilja påpeka hur viktig vi anser att familjen är. Det har vi stöd för av den stora kristdemokratiska fraktionen i Europasamarbetet. Vi

menar att det är viktigt att familjerna och andra små naturliga gemenskaper står i centrum för social- och samhällspolitikerna inom EU. Utvecklingen av Europeiska unionens sociala dimension är nödvändig för att man skall kunna stärka de europeiska familjernas och medborgarnas villkor. Vi kristdemokrater menar att den sociala dimensionen måste främja socialt ansvar men också personlig utveckling genom valfrihet och subsidiaritet. Även om reglerna för familjepolitiken bör förbli nationella är det enligt kristdemokraternas mening viktigt att man på europeisk nivå är överens om att främja de små gemenskaperna som utgör samhällets fundament. Staten måste uppmuntra och stödja familjen i de olika europeiska länderna, men den får aldrig försöka ersätta den. Samhällets uppgift är att stödja familjen på det mest neutrala sätt som man kan tänka sig. Därför bör man ägna stor uppmärksamhet åt att omsorg om barn, äldre och sjuka utformas på ett sådant sätt att det stämmer överens med människornas och familjens önskemål och behov.

Det finns mycket som man skulle kunna nämna. Vi hör till de partier som har önskat och yrkat allra mest i detta sammanhang. Jag har naturligtvis inte tid att ta upp alla punkter. Men till sist skulle jag vilja säga några ord om flexibilitet, som är ett begrepp som inte är nytt inom unionen, men som på ett särskilt sätt ändå har framstått som en ny väg inom regeringskonferensen.

Under rubriken Regeringskonferens nämner man i regeringsskrivelsen i förbifarten vad som i förhandlingarna har kommit att kallas flexibilitet eller fördjupat samarbete, dvs. möjligheten att gå vidare i vissa frågor utan att alla medlemsländer är med från start. En svensk ståndpunkt saknas, och man hänvisar till att det utkast till fördrag som lades fram av det irländska ordförandeskapet i december saknar konkreta förslag. Vi menar ändå att det är viktigt att påpeka att begreppet inte är nytt utan har nämnts i olika sammanhang tidigare. Därför hade det varit lämpligt att redan i ett tidigt skede av förhandlingarna utarbeta en svensk hållning för att kunna driva den här debatten vidare i rätt riktning.

Vi kristdemokrater anser att flexibiliteten är ett instrument som rätt använt skulle kunna underlätta och effektivisera utvecklingen av Europasamarbetet samtidigt som den erbjuder frihet och öppenhet. När antalet medlemsländer ökar från dagens 15 till kanske 27 är det viktigt att undvika att samarbetet blir handlingsförlamat, vilket riskerar att ske när ett enda land genom att lägga in sitt veto kan förhindra de övriga från att gå vidare. Samtidigt respekterar man på detta sätt medlemsländernas suveränitet, eftersom inget land tvingas att gå in i ett djupare samarbete mot sin vilja. Med den utgångspunkten anser vi att Sverige i den här frågan bör inta en positiv ståndpunkt i fortsättningen under dessa sista minuter innan besluten fattas.

Vi menar att flexibiliteten skall vara en sista utväg. Målsättningen skall alltså vara att om möjligt få med alla länder.

Vi menar också att alla länder skall vara med och fatta beslut om färdriktningen så långt som möjligt och att man för att förhindra blockering bör kunna fatta beslut med kvalificerad majoritet, åtminstone inom vissa utpekade områden.

Vi menar att alla medlemsländer skall ha rätt att delta i det fördjupade samarbetet men att inget land skall tvingas delta.

Flexibilitet i EG-pelaren får inte utgöra ett hinder för den inre marknaden. Det innebär att endast ett fåtal användningsområden kan komma i fråga. Inom EG-pelaren tycker vi att en s.k. positiv lista skulle kunna göras, där de områden pekas ut där beslut om flexibilitet kan fattas med kvalificerad majoritet. Men på övriga områden inom den pelaren bör man kräva enhällighet. Utrikespolitiken kom också in i detta sammanhang, men vi har tidigare talat om att man i fråga om den skall kunna avstå.

Jag står naturligtvis bakom alla reservationer där Kristdemokraterna finns med, men jag vill särskilt yrka bifall till reservationerna 8, 18, 31 och 34.

Anf. 200 MAGNUS JOHANSSON (s):

Fru talman! I betänkandet 1996/97:UU13 behandlas regeringens skrivelse om verksamheten inom Europeiska unionen. Därtill behandlas en lång rad motionsyrkanden väckta dels under den allmänna motionstiden, dels med anledning av skrivelsen.

En del av de saker som tas upp i motionerna har varit föremål för riksdagens ställningstagande tidigare. Detta gäller särskilt frågorna som diskuteras i den nu pågående regeringskonferensen. Många av dessa frågor behandlades i förra årets betänkande, som också hade nummer UU13, med anledning av regeringens skrivelse om EU:s regeringskonferens.

Vidare förtjänar det att nämnas här inledningsvis att frågor som behandlas i regeringskonferensen och även andra aktuella EU-frågor kontinuerligt har varit föremål för samråd i riksdagens EU-nämnd.

Regeringskonferensen går nu in i sitt absoluta slutskede, och den väntas kunna avslutas i samband med Europeiska rådets möte i Amsterdam om cirka två veckor. Detta avspeglar sig i vissa ställningstaganden rörande krav i de svenska positionerna då utskottet inte nu i slutskedet har ansett det lyckligt att binda upp förhandlingsutrymmet. Dock tar vi för givet att regeringen i konferensen arbetar utifrån de riktlinjer som riksdagen ställde sig bakom i betänkandet UU13 förra året. Till dags datum kan vi också konstatera att så har skett.

Fru talman! Trots den oomtvistade kompetens som finns samlad i utrikesutskottet har vi i detta betänkande insett vår begränsning och inhämtat yttranden från en rad olika utskott på deras respektive sakområden. Dessa yttranden finns infogade i betänkandet, och utskottens rekommendationer till beslut har utan undantag blivit utrikesutskottets ställningstagande.

Till betänkandet har fogats en lång rad reservationer från alla partier utom Socialdemokraterna och Centerpartiet. Reservationernas antal förhindrar mig att kommentera dem alla var och en för sig. Därför skulle jag vilja göra en del nedslag i betänkandet och lyfta upp en del frågor som jag tycker förtjänar att understrykas; detta utan att därför på något sätt förringa de frågor som jag lämnar utan kommentar. Jag är ganska säker på att de frågor som jag inte berör kan aktualiseras av mina meddebattörer i en eller annan replik.

Fru talman! Låt mig börja med de frågor där utskottet är så nära enighet som det går att komma då vi diskuterar den europeiska unionen. Det handlar om unionens utvidgning till att omfatta de öst- och centraleuropeiska länderna samt Cypern. En rad motionsyrkanden berör just vikten av

att utvidgningen ges hög prioritet. Utskottet har härvidlag ingen annan uppfattning.

Det är en historisk uppgift för EU att se till att utvidgningen startar så fort som möjligt. Vid Europeiska rådets möte i Madrid i december 1995 fastslogs att utvidgningsprocessen måste fortgå på ett sådant sätt att förhandlingarna med kandidatländerna kan inledas senast sex månader efter det att regeringskonferensen avslutats. Detta är också den linje som är känd svensk politik.

Utskottet vill också lyfta fram betydelsen av att alla kandidatländer får inleda sina förhandlingar samtidigt. Detta är oerhört viktigt för att inte skilja ut olika kandidatländer. De kriterier som sedan skall gälla som kvalifikationsgrund för medlemskapet måste vara rättvisa, objektiva och tydliga.

Utvidgningen har enligt utskottet stor betydelse när det gäller att gagna fred och säkerhet i Europa. På samma sätt som medlemskapet i dåvarande EG på 70- och 80-talen bidrog till att befästa demokratin i Grekland, Portugal och Spanien bidrar möjligheten till medlemskap i EU till inre stabilitet, till demokratins befastande och till att de nödvändiga ekonomiska reformerna fortskrider.

I detta sammanhang var det inte helt utan förvåning som jag i går hörde Jan Jennehag från Vänsterpartiet, i samband med utrikesministerns information till riksdagen om Euroatlantiska partnerskapsrådet, säga att EU:s utvidgning inte alls bidrar till att stärka säkerheten i regionen. Jag hade tänkt ställa en fråga till Eva Zetterberg, men hon valde att gå ut och sola i stället för att fortsatt vara med i debatten. Därför hoppas jag att t.ex. Bengt Hurtig kan nämna något om detta. Jag tycker att det vore bra om vi kunde få ett klarläggande från Vänsterpartiet om det är bra eller inte bra för de baltiska staternas säkerhet att de blir medlemmar i EU. Om det är bra, stöttar då Vänsterpartiet de här staternas medlemskapsansökningar? Jag hörde Eva Zetterberg i sitt anförande nämna att detta är viktigt för säkerheten. Därför var Jan Jennehags uttalande i går något förvånande. Kanske kan Bengt Hurtig räta ut de frågetecken som finns.

Även om frågan om själva utvidgningen inte finns med på regeringskonferensens dagordning finns den med i bakgrunden. Det är många frågor som behöver få en lösning, bl.a. på det institutionella området, i förberedelsen av unionen inför utvidgningen. Det gäller frågor som handlar om beslutsprocedurer och om hur institutionerna skall formuleras. Dessa frågor finns nu med för att lösas i regeringskonferensens slutskede.

Utskottet pekar också på nödvändigheten av en reformering av jordbrukspolitiken och strukturpolitiken för att möta behoven i en utvidgad union. Kommissionen har av Europeiska rådet fått i uppdrag att göra en samlad bedömning av utbildningens konsekvenser på dessa båda områden. Utskottet får anledning att återkomma till dessa frågor i kommande betänkanden.

Fru talman! I betänkandets kapitel om allmänna och övergripande frågor behandlas bl.a. frågan om subsidiariteten, närhetsprincipen. Folkpartiet och Kristdemokraterna för här ett resonemang om att man bör inrätta en särskild kompetenskatalog över de frågor som bör avgöras på EU-nivå. Utskottet delar i huvudsak motionärernas uppfattning om att det är viktigt att besluten fattas så nära medborgarna som möjligt. Men att därifrån gå till att upprätta en särskild katalog över vilka beslut som bör

fattas var torde vara mycket svårt. Det kanske viktigaste argumentet för det är att vi har olika uppfattning om vilka beslut som skall fattas var. Det gäller t.ex. den sociala dimensionen. Där har Folkpartiet gjort klart att det är en fråga av nationell karaktär.

Artikel 235 i fördraget innebär ett bemyndigande för rådet att med ett gemensamt enhälligt beslut vidta de åtgärder som krävs för att förverkliga gemenskapens mål inom den gemensamma marknadens ram även då uttryckligt stöd saknas i fördraget. Utrikesutskottet finner inte att denna ordning behöver ändras och vill erinra om att det i Romfördragets olika substanskapitel finns regleringar om vilka kompetensområden som skall hanteras på EU-nivå.

Vidare avstyrker utskottet i detta kapitel krav om att till EU:s fördrag foga en utträdesparagraf. Majoriteten vill understryka att samarbetet inom EU är ett samarbete mellan demokratiska stater och utgår från att det blir en sådan behandling också om ett land skulle vilja träda ut ur samarbetet. Det här är en ordning som gäller även i andra internationella organisationer, och där ifrågasätts inte detta. Jag skulle i sammanhanget vilja fråga Peter Eriksson som representerar Miljöpartiet, som har en reservation på detta område, om han på allvar tror att någon skulle förvägra oss utträde ur unionen om ett sådant beslut skulle fattas av riksdagen i god demokratisk ordning.

I kapitlet om regeringskonferensen återkommer många av de överväganden som varit föremål för utskottets behandling i samband med regeringens skrivelse om regeringskonferensen förra året. Utskottet har i detta sammanhang inte funnit någon anledning att ändra på de riktlinjer och prioriteringar som man ställde sig bakom i förra årets betänkande. En av de frågor som återkommer är frågan om att Sverige skall verka för att beslut om miljöskatter fattas med kvalificerad majoritet. Utskottet tycker inte att det finns någon anledning att ändra sin uppfattning från förra året, utan anför även nu att skattepolitiken skall vara generell. Däremot driver den svenska regeringen frågan om att införa en miniminivå för t.ex. koldioxidskatt.

När det gäller den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken bekräftar utskottet i sitt ställningstagande den svenska linjen att inte medverka till att EU och VEU läggs samman. Vi står kvar vid den uppfattning som vi deklarerade redan i medlemskapsförhandlingarna, nämligen att Sverige inte har för avsikt att delta i ett gemensamt försvar. Däremot välkomnas regeringens aktiva arbete vad gäller att effektivisera beslutsfattande och att förstärka EU:s roll för att skapa fred och säkerhet i Europa. Det s.k. finsk-svenska förslaget innebär just detta. Man kan konstatera att liksom på området om utvidgningen finns också här en ganska stor samstämmighet i utskottet.

Vad gäller närmare frågor om aktuella ämnen på regeringskonferensen är det nog min rekommendation att de frågorna ställs till utrikesministern.

Fru talman! I kapitlet om EU:s förbindelser med omvärlden finns det bl.a. ett resonemang om EU:s biståndspolitik. I en motion pekar Kristdemokraterna på att biståndet i högre grad bör inriktas på de fattigaste länderna. Utskottet delar i allt väsentligt den bedömningen, och detta ligger också i den strategi som regeringen aviserat inför den omförhandling av

Loméavtalet som inom kort skall ske. Den strategin bygger på följande prioriteringar:

- Fattigdomsbekämpning
- Koncentration till länderna i Afrika
- Effektivitet
- Partnerskap
- WTO-förenlighet

Utskottet delar dessa prioriteringar och konstaterar samtidigt att fattigdomsbekämpning redan är det övergripande målet för EU:s utvecklingssamarbete, liksom för det svenska utvecklingssamarbetet. Detta skall således genomsyra unionens bistånd till utvecklingsländerna.

Vad gäller kapitlet om visst samarbete inom första pelaren hittar vi frågor som skiljer oss åt i inrikespolitiken, men också i utrikespolitiken vad gäller verksamheten i EU. Det tycker jag är bra.

Kristdemokraterna tar t.ex. i sin motion upp att regeringen inte lever upp till vad som sägs i de fem punkter som Europeiska rådet vid sitt möte i Essen satte upp och som handlar om att bekämpa arbetslösheten. Man nämner särskilt två punkter, nämligen den om indirekta lönekostnader och den om flexibilitet på arbetsmarknaden.

Jag skulle vilja passa på att fråga Ingrid Näslund vad hon menar med begreppet flexibilitet på arbetsmarknaden. Handlar det om att göra vardagen för löntagare otryggare eller handlar det om att ytterligare öka inkomstklyftorna, vilket gör att de som tjänar minst får det sämre och att de som tjänar mest får det bättre? Är det vad Ingrid Näslund menar med begreppet flexibilitet på arbetsmarknaden?

Utskottets majoritet menar att ett bättre sätt att skapa flexibilitet på arbetsmarknaden är att se till att fler människor kan vara med och konkurrera om jobben; detta genom stora satsningar på kompetenshöjning även för dem med lägst utbildning. Detta kan också vara flexibilitet, men det har det goda med sig att alla människor så att säga kan vara med och flexa uppåt.

Vad gäller de indirekta lönekostnaderna har riksdagen fattat en rad beslut. Men det handlar då inte om den generella karaktär som Ingrid Näslund vill ha, utan det handlar om riktade åtgärder till särskilda grupper. Det tycker vi är ett bättre sätt. Som sagt: Argumenten och skiljelinjerna känns igen från inrikespolitiken.

Ett annat brännhett område som behandlas här är den ekonomiska och monetära unionen, EMU. Här finns en rad motioner, som skär tvärs igenom hela registret av åsikter. Moderaterna och Folkpartiet säger att vi skall vara med från starten till varje pris. Man pekar på hittills om inte okända så i varje fall orealiserade ekonomiska fördelar. Ja, folkpartisterna är t.o.m. så säkra att man i sina budgetramar räknar med att vi skulle få ett antal miljarder i minskade ränteutgifter, om vi nu skulle gå med.

Men jag måste ställa följande fråga till herrar Könberg och Lennmarker: Kan ni i dag tala om vilka länder som kommer att finnas med från starten den 1 januari 1999? Om ni inte med säkerhet kan säga det, hur kan ni då så tvärsäkert tala om att detta är det bästa för Sverige ur ekonomisk synvinkel?

Vi har bara under de senaste dagarna hört rapporter från marknadernas högkvarter om att de valutor som väntas stå utanför det nu skakiga EMU-projektet stärks just av den anledningen. Hur hög räntan blir och

hur stark valutan blir hänger väl ihop med den reala ekonomiska utvecklingen och inte med om vi finns med i EMU:s tredje fas eller ej. Därför borde de som är så tvärsäkra ha fått sig en och annan tankeställare den senaste tiden.

EMU-projektet har runt om i Europa fått en dålig klang, egentligen mest på grund av att de s.k. konvergenskraven har angivits som skäl för att man skall minska budgetunderskotten. Den synen genomsyrar också de mest ihärdiga nej-sågarna i Sverige. Men sanningen är faktiskt en annan. Man måste ju förr eller senare ändå ta till budgetförstärkande åtgärder.

Man kan inte hur länge som helst fortsätta att låna pengar till löpande drift, men detta kan ibland vara jobbigt att motivera rent politiskt, och därför är det väl bekvämt att skylla på något annat, i detta fall på EMU. Även om vi väljer att stå utanför EMU:s tredje steg, förändras inte de budgetpolitiska målen för oss. Det är kanske snarare så att dessa mål blir ännu viktigare utanför.

Fru talman! Efter denna lilla utsvävning i den ekonomiska världen återvänder jag till betänkandet, till samarbetet i rättsliga och inrikes frågor samt Sveriges anslutning till Schengenavtalet. Då vi talar om det som rör rättsliga och inrikes frågor, EU:s tredje pelare, handlar det oftast om hur vi kan förbättra och effektivisera arbetet där. Beslut som fattas under tredje pelaren är främst beslut som fattas med enhällighet, vilket ibland kan begränsa effektiviteten. Därför delar utskottet regeringens uppfattning att vissa frågor skulle kunna föras över till den första pelaren, där beslut fattas med majoritet. Denna fråga är just nu föremål för behandling i regeringskonferensen.

I ett antal motioner talas det om vikten av s.k. kompensatoriska åtgärder vid genomförandet av den fria rörligheten för personer. Med kompensatoriska åtgärder avses åtgärder för att kompensera för indragna gränskontroller. Det kan t.ex. vara att stärka den yttre gränskontrollen mot tredje land likaväl som samarbete mellan polisstyrkor i olika länder för att bekämpa gränsöverskridande brottslighet.

Ett antal länder inom EU har beslutat att gå före sinsemellan vad gäller genomförandet av den fria rörligheten för personer. Dessa länder har etablerat ett samarbete inom ramen för det s.k. Schengenavtalet. Ur svensk synvinkel kan konstateras att vi har haft framgång dels genom att kunna underteckna Schengenavtalet, dels genom att till avtalet också knyta de nordiska länder som i dag står utanför EU, dvs. Norge och Island. Detta har lett till att den nordiska passfriheten har kunnat bestå. Utskottet välkomnar detta.

Schengenavtalet kommer i övrigt att bli föremål för riksdagens prövning under hösten. Därför torde det riktiga vara att föra diskussionen om avtalets innebörd vid det tillfället.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis bara göra en liten reflexion. När man försöker tolka de motioner som är väckta med anledning av regeringens skrivelse finner man att det finns partier som vill gå mycket längre i samarbetet än vad majoriteten vill, men också att det finns partier som inte alls vill vara med. Då är det inte utan att man känner sig ganska trygg i förvisningen att den linje som biträds av utskottsmajoriteten och som också drivs av regeringen ligger ganska rätt. Man kan också konstatera att de frågor som vi nu behandlar har mycket att göra med innehållet

i EU:s verksamhet, bra mycket mer än med frågan om vi skall vara med eller ej. Det är en utveckling som man bara kan välkomna.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och följaktligen dessvärre avslag på alla reservationer.

Anf. 201 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Fru talman! Jag skulle först vilja säga några ord om kompetensområdena. Vi har inte menat att man skall ha en detaljerad katalog, där precis vartenda område räknas upp. Däremot har vi sagt att det skulle vara viktigt med ett förtydligande, inte minst med utgångspunkt i subsidiaritetsprincipen. Det är viktigare att unionen sysslar med de frågor som bör ligga på unionsnivå än att man exakt vet på vilka nivåer som beslut skall fattas.

Vi har vidare hört till dem som har förespråkat att EU skulle kunna bli en juridisk person. Det är faktiskt en trolig utveckling, som vi anser vara positiv. Under sådana förhållanden är det ännu viktigare att kompetensområdena är klara.

När det sedan gäller Essenpunkterna, om lönekostnader o.d., känner Magnus Johansson mig dåligt, om han tror att jag på något sätt skulle finna glädje i att människor har dåliga löner. Men det är ändå så att man på vissa håll i världen med framgång har prövat ingångslöner som ibland kan ligga något lägre. Om man kombinerar detta med utbildnings- och kompetenshöjande åtgärder, som vi är helt överens om, behöver människor sedan inte bli kvar i arbetena med denna något lägre betalning.

Men om nu inte Magnus Johansson tror på mig i det här fallet, lyssna för allt i världen i stället på Tony Blair! När denne senast träffade Göran Persson efterlyste också han flexibilitet beträffande arbetsmarknaden. Så lyssna på er socialdemokratiska vän i Storbritannien, om ni har svårt att lyssna på oppositionspartierna!

Anf. 202 MAGNUS JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Flexibilitet på arbetsmarknaden är bra. Vi har ingen annan uppfattning på den punkten. Men frågan är vilken innebörd begreppet flexibilitet har. I den traditionella tolkningen av flexibiliteten ingår precis det som Ingrid Näslund nämner, nämligen jobb med litet lägre ingångslöner och trappor på vilka folk sedan kan klättra uppåt.

Exempel från USA visar dock att folk inte klättrar uppåt i de här trapporna utan blir kvar på det nedersta trappsteget. Man behöver ha två, tre heltidsjobb för att klara sin försörjning. Modellen med de här trappstegen fungerar inte.

Jag konstaterar därför att Ingrid Näslund med talet om att acceptera lägre ingångskrav på arbetsmarknaden vad gäller löner – förmodligen oftast riktat till de yngre på arbetsmarknaden – måste mena att vi skall skapa större löneklyftor i Sverige. Härigenom kommer låginkomsttagare också att få mindre pengar i sin plånbok. Det är den tolkning som jag gör av Ingrid Näslunds inlägg.

Anf. 203 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Fru talman! Om den arbetslöshetspolitik som vi har sett prov på under de senaste åren skall fortsätta, får man väldigt litet i plånboken och i

fickan. Vi är alla överens om att den inte kan fortsätta. Man måste därför pröva alla medel.

Men flexibiliteten har inte bara denna innebörd. Man får inte heller, som här har skett, binda arbetsgivarna med regler t.ex. när det gäller sjuklöneersättningen som gör det hart när omöjligt att anställa fler personer. Ibland verkar det som om man har som högsta önskan att låta så många som möjligt vara utan ett riktigt jobb, detta även om man försöker skaffa dem sysselsättning.

Tala alltså inte om trygga arbetare! Vi har i varje fall väldigt otrygga arbetslösa.

Anf. 204 MAGNUS JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Nu flyr Ingrid Näslund litet från det som debatten handlar om, nämligen genom att i den dra in ämnen som företagsbeskattning, sjuklön osv., men vi talar nu om den flexibla arbetsmarknaden. Jag konstaterar att Ingrid Näslund fortfarande inte har gjort någon annan beskrivning av flexibla arbetsmarknadsregler än att därmed avses vidgade löneklyftor och otryggare förmåner för de anställda.

Jag tror inte att man bara genom att införa de här reglerna kommer till rätta med arbetslöshetskrisen. I så fall var den utveckling som ägde rum när vi provade den här modellen 1991–1994 rätt konstig. Jag skall inte nämna siffrorna – de har redovisats här i kammaren alltför ofta tidigare.

De här metoderna har inte heller varit en lösning när de genomförts ute i Europa. Det måste nog till litet andra och nyare metoder. Oavsett vad Tony Blair tycker om saker och ting förbehåller vi oss rätten att i Sverige föra den politik som vi tror är den riktiga på detta område. Det är då inte fråga om denna flexibla arbetsmarknadspolitik, som leder till otryggare anställningar och ökade löneklyftor.

Anf. 205 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Magnus Johansson avslutade sitt huvudinlägg med att säga att han kände sig trygg. Det är alltid trevligt om någon kan göra det. Motivet var tydligen att det fanns både de som ville gå längre och de som inte ville gå lika långt som han. Även om jag själv tillhör ett parti som brukar beskrivas som den politiska mitten tycker jag att det verkar vara ett bräckligt argument för att känna sig trygg, att det finns de som är utplacerade på ömse sidor om en.

Fru talman! Under alla förhållanden lär det inte leda fram till någon speciellt offensiv politik. Det har redan visat sig i alltför många frågor under den pågående regeringskonferensen.

Magnus Johansson har rätt i att vi skulle önska att det fanns en kompetenskatalog när det gäller närhetsprincipen. Men om han hade läst innantill i vår reservation nr 1 hade han funnit det dystra konstaterandet att det inte lär bli någon sådan under denna regeringskonferens. Däremot skulle alla som vill kunna hjälpa till att driva igenom flera inslag av subsidiaritet, mera av närhetsprincipen i fördragen. Jag har ställt några frågor om det till utrikesministern, som jag hoppas få svar på inom kort.

Fru talman! Om jag uppfattade det rätt hade Magnus Johansson en något märklig uppfattning i EMU-frågan. Han menade att man måste veta vilka länder som är med för att ha en egen ståndpunkt. Vi har förvisso

funderat en hel del på hur man har kunnat hamna så illa som det socialdemokratiska partiet och regeringen i denna fråga. Hittills har jag inte förstått att det hängde på att man inte är beredd att ta ställning till om man vill vara med om en gemensam valuta förrän man vet exakt vilka länder som är med.

Till sist frågan om det rättsliga samarbetet. Magnus Johansson konstaterar att det kunde vara bra med mera effektivitet. Men det blir ganska passivt att hänvisa till förhandlingar utan att ha någon uppfattning om vad de skall leda till.

Anf. 206 MAGNUS JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! De positioner som utskottet fortfarande företräder finns angivna i förra årets betänkande inför regeringskonferensen när det gäller det som Bo Könberg tog upp sist.

För att återgå till frågan om EMU: Självklart menade jag inte att vi måste veta exakt vilka länder som skall vara med för att vi skall ta ställning till om vi skall vara medlemmar eller inte. Men vilka länder som kommer med från starten kommer att påverka dels hur stark euron blir, dels vilken nivå räntan får. Bo Könberg får gärna rätta mig om jag har fel. Inte minst Folkpartiet hävdar att det är de reala ekonomiska förutsättningarna som påverkar de två saker jag nämnde. Vi måste kunna vara öppna och se att räntevinstens storlek påverkas av vilka länder som finns med från 1999.

Som jag har förstått det gör Folkpartiet bedömningen att räntevinsten för Sverige det första året skulle bli ungefär 5 miljarder kronor. Man måste kunna visa hur man räknar ut det och vilka länder man tror kommer att finnas med från början.

Anf. 207 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! På en punkt tycks vi vara överens, om jag förstod det senaste inlägget rätt. Om många länder omfattas av medlemskap i den ekonomiska och monetära unionen blir det räntevinster. Magnus Johansson frågar mig om räntevinsternas storlek i förhållande till hur många länder som är med. Det har säkert stor betydelse. Vi har gjort och gör fortfarande bedömningen att bra många länder kommer att vara med. Man får se om vi har rätt.

I vår motion i samband med budgeten har vi gjort bedömningen att man skulle kunna räkna med en räntevinst i storleksordningen en halv procentenhet. Jag tycker inte att vi har tagit till så väldigt mycket.

Anf. 208 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag fick frågan om vi trodde att några skulle förvägra Sverige att gå ur Europeiska unionen och om det är därför vi vill ha in en utträdesparagraf i traktaten. Det är nog inte så det är. Jag kan hänvisa till Magnus Johanssons åsiktsfrände i denna fråga, Carl Bildt. För något år sedan sade han att han trodde att det gick att krångla sig ur unionen, men att det säkert hade sina problem. Det kan finnas de som begär skadestånd. Det är ett bra argument för att formalisera rätten till utträde.

Antagligen kommer regler om suspension att föras in nu. Då bör man också kunna få in utträdesparagrafer. Det tillhör vanlig, normal föreningsrätt.

Jag kan inte låta bli att ta upp ytterligare ett litet argument. Jag tror att människorna i de baltiska länderna i dag är glada över att det fanns en utträdesparagraf i Sovjetunionen. Det underlättade deras utträde väsentligt, tror i alla fall jag och många där.

Anf. 209 MAGNUS JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Låt mig inledningsvis för riksdagens protokoll förtydliga en sak. Om Carl Bildt och jag är överens i någon fråga är det möjligen om vilken spelplan vi skall spela på. Det gäller inte särskilt mycket vilka positioner vi skall ha på banan eller huruvida vi skall anfalla eller försvara, dvs. vilka frågor vi skall driva. Jag beklagar att Peter Eriksson och Miljöpartiet helst vill sitta på läktaren i stället för att vara med och spela konstruktivt. Men det är en överspelad diskussion.

Peter Eriksson gör jämförelser med när de baltiska länderna fick lämna Sovjetunionen. Det är en tämligen långtgående om än inte helt ovanlig jämförelse bland Peter Erikssons åsiktsfränder när det gäller EU-frågan. Det är dock en viss skillnad på ett samarbete mellan demokratiska suveräna stater och en kommunistdiktatur sammanhållen med indoktrineringsring och blanka vapen. Jag tycker att vi skall försöka sälla bort den typen av diskussioner.

Jag tycker att vi kan ställa kravet att man respekterar de beslut som fattas i god demokratisk ordning i respektive medlemsstat. Jag är fullständigt övertygad om att det också blir realiteten, om vi bestämmer oss för att gå ur. Så fungerar det i andra internationella organisationer, och jag är helt övertygad om att det fungerar så även i denna organisation.

Anf. 210 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag håller med Magnus Johansson om att det är stor skillnad mellan Sovjetunionen och Europeiska unionen. Icke desto mindre visar exemplet att det är en fördel att ha formaliserat en utträdesrätt. Den gång man vill gå ur finns det regler för det. Då slipper man starta omfattande, svåra förhandlingar som man inte vet hur de slutar.

Anf. 211 HELENA NILSSON (c):

Fru talman! Till grund för dagens debatt ligger regeringens berättelse om verksamheten i Europeiska unionen för år 1996. Regeringen har presenterat en utförlig skrivelse på mer än 300 sidor.

Vi i Centerpartiet har inte motionerat med anledning av denna skrivelse. Vi anser inte att en redovisning av verksamheten 1996 bör tas till intäkt för möjligheten att ställa krav om framtida svenska ståndpunkter. Vi anser inte heller att det är meningen att vi i riksdagen i detta sammanhang skall ta om den diskussion vi hade i mars 1996, när vi behandlade regeringens förslag till svenska förhandlingspositioner inför regeringskonferensen. Vi fick då inte gehör för samtliga våra ståndpunkter. Det gällde frågan om en kompetenskatalog för EU i syfte att stärka subsidiaritetsprincipen, kravet på att Sverige bör driva frågan om att fördragsfästa

rätten till ett reglerat utträde och förslaget om att beslut om miniminivåer för miljöskatter skall kunna fattas som majoritetsbeslut.

Vi vann alltså inte gehör hos riksdagsmajoriteten. Vi respekterar att majoriteten bestämmer. Därför föreligger inte några reservationer från Centerpartiet i dessa frågor. I sak har vi naturligtvis inte ändrat ståndpunkt.

Det är klart att vi respekterar majoriteten, även om det är intressant att en del av minoritetens ståndpunkter är höggradigt aktuella när vi går in i förhandlingens slutskede. Jag tänker då på miljöskatterna. Där har man i förhandlingarna kommit fram till att det finns en majoritet för det. Vi får se i slutomgången. Det vore mycket olyckligt, som tidigare har nämnts, om den svenska regeringen ensam skulle stjälpas den frågan.

Dagens debatt uppehåller sig av naturliga skäl kring EU:s regeringskonferens. Vi har också från de olika partierna tagit tillfället i akt att ge regeringen vägledning när slutförhandlingarna nu går in i ett avgörande skede.

Regeringen gör i sin skrivelse bedömningen "att det finns goda utsikter att uppnå ett gott förhandlingsresultat på Sveriges prioriterade områden". Vi behöver inte befara ett förhandlingsresultat på något område som "direkt strider mot de egna intressena".

Detta är en mycket optimistisk förutsägelse. Jag vill för egen del inte vara lika tydlig. Även om jag i den debatt vi hade om IGC i januari konstaterade att halvtidsresultatet såg relativt hyggligt ut och att det fanns vissa viktiga genombrott på några punkter förfaller det på andra områden att vara mer av på stället marsch.

När regeringen beskriver förhandlingsläget saknas en viktig reservation för slutresultatet. Ibland brukar vi inom Centerpartiet säga att ingenting är klart förrän allting är klart. Vi kan naturligtvis inte räkna hem framgångar i vissa sakfrågor förrän de centrala knäckfrågorna om röstviktning, röstregler, pelarstruktur och institutionernas inflytande har avgjorts.

Centerpartiet har deklarerat att en väsentlig utvidgning av EU:s beslutsbefogenheter kräver stöd i en rådgivande folkomröstning. En folkomröstning i sig är inget som vi eftersträvar. Den bedömning som jag gjorde i IGC-debatten i januari gäller alltfört: Vad som hittills framkommit inom ramen för regeringskonferensen föranleder inte en önskan från Centerpartiet om en folkomröstning inför ratificerandet av ett nytt fördrag.

För Centerpartiet är det viktigt att regeringskonferensen skapar förutsättningar för ett utvidgat, uthålligt och förpliktande samarbete mellan Europas alla demokratier. Med samarbete skall vi skapa ett Europa för fred, välfärd och god miljö.

Regeringskonferensen skall bana väg för en utvidgad integration där länderna i Central- och Östeuropa kan upptas i EU-kretsen. Här finns anledning för Sverige att agera för ett sammanhållet stöd till kandidatländerna. Strategin bör vara att Sverige och övriga nordiska länder, varav tre har färsk erfarenheter från medlemskapsförhandlingar, samordnar sina ansträngningar för att stödja de baltiska länderna i deras förberedelse för medlemskap.

Det är också viktigt att den nordiska treklövern gemensamt agerar för att tydliga och objektiva villkor skall gälla som kvalitationsgrund. Est-

land, Lettland och Litauen är samtliga bäst betjänta av en förhandlingsprocess som utgår från rättvisa och väl kända kriterier.

Fru talman! I enlighet med förslaget till fördrag skall Europeiska rådet besluta om gemensamma strategier inom utrikes- och säkerhetspolitiken. De gemensamma strategierna skall ange mål, varaktighet och de medel som unionen och medlemsstaterna skall ställa till förfogande. Centerpartiet avvisar inte förslaget att införa gemensamma strategier. Dessa ger en god mellanstatlig och enhälligt beslutad ram för arbetet inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken.

Men idén om gemensamma strategier förfelas om dessa strategier utformas alltför allmänt och oprecist. Om så sker riskerar de gemensamma strategierna att bli ett redskap för att bakvägen införa majoritetsbeslut i utrikes- och säkerhetspolitiken i stället för att utgöra ett ramverk som sätter tydliga gränser för utrikesministrarnas arbete.

Ett antal medlemsländer driver alltjämt kravet på tydligare skrivningar om integrering av VEU i EU. De vill ange etapper och tidtabell för denna integration. Det finns enligt min mening ingen anledning för Sverige att falla undan för sådana krav i slutförhandlingarna.

Centerpartiet anser att ansträngningarna inom EU och VEU i stället skall inriktas på att utveckla förmågan att på ett europeiskt plan samverka i humanitära insatser, räddningsinsatser, fredsbevarande uppdrag och insats av stridskrafter vid krishantering, inklusive fredsskapande. Allt detta är i enlighet med Petersbergsuppgifterna, som Sverige och Finland förtjänstfullt föreslagit skall ingå som en huvuduppgift för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken.

Grundregeln inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken måste fortsatt vara enhällighet. Röstnedläggelse – dvs. att ett land genom att avstå från att rösta inte hindrar att ett beslut fattas – måste alltid vara en möjlighet och inte en underförstådd skyldighet. Ett system med röstnedläggelse kan dock i vissa frågor vara önskvärt, eftersom ett land i så fall inte blir tvunget att tillämpa beslutet samtidigt som landet accepterar att beslutet gäller för unionen.

I det fall de gemensamma strategier som föreslås i regeringsförhandlingarna innebär väl insnävande ramar från Europeiska rådet till utrikesministrarna bör kvalificerad majoritet kunna tillämpas när det gäller beslut om gemensamma åtgärder, gemensamma ståndpunkter eller andra beslut på grundval av en gemensam strategi samt beslut om genomförande av dessa.

Detta gäller under förutsättning att inget land av viktiga och uttalade skäl som rör nationell politik motsätter sig att ett beslut skall fattas med kvalificerad majoritet. Dock kan jag här erinra om att vi när detta berördes i EU 96-kommittén hade en ännu snävare bestämning av vad som utgör vitala nationella intressen. Det är inget som vi har drivit vidare, utan vi kan acceptera nationell politik.

En sådan fråga som här diskuteras skall hänskjutas till Europeiska rådet för enhälligt beslut. Centerpartiet motsätter sig således inte den ligande kompromissen avseende röstreglerna i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Genom att förslaget till fördrag explicit undantar beslut som har militära eller försvarsmässiga konsekvenser från vad som skall beslutas med kvalificerad majoritet urholkas inte trovärdigheten i Sveriges militära alliansfrihet genom fördragsändringen.

På en punkt som vi har haft uppe i EU-nämnden så sent som i dag vill jag ställa en fråga till utrikesministern. Sverige har som militärt alliansfritt en möjlighet att fortsatt vara detta inom ramen för medlemskapet även med en förändring av fördragstexten. Det finns skäl att med anledning av diskussionerna om VEU fråga utrikesministern om de länder som står på tur att komma in kan upptas som medlemmar av EU om man gör denna förändring när det gäller VEU. Man gör bedömningen att de baltiska länderna inte kommer med i NATO:s nästa utvidgningsfas. Kan de exkluderas som medlemmar om man för in detta med VEU?

Centerpartiet motsätter sig inte att driftsutgifterna för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken belastar gemenskapsbudgeten.

Toppmötet närmar sig. Vi har två veckor dit. Vi hoppas för vår del att det inte skall innebära en försening utan att man kommer fram till ett resultat, och att detta inte heller skall försena EU:s utvidgning. Vi i Centerpartiet står redo att arbeta inom ramen för de lösningar som kommer att föreslås för hur vi som oppositionspartier skall kunna samråda med regeringen. Under dessa aktiva dagar skall vi se till att stödja regeringen, komma med konstruktiva lösningar på utestående knäckfrågor och också erbjuda stenhårt motstånd om så behövs.

Anf. 212 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Det är sannerligen en spännande tid i europeisk politik just nu. Det är uppenbart att ett ideologiskt skifte håller på att äga rum där nyliberalismen falnar och egoismen trängs tillbaka. Europas medborgare efterfrågar social välfärd, rättvisa och solidaritet. Då vänder de sig också till socialdemokratin i land efter land.

Vi är i ett spännande skede i Europeiska unionens utveckling. Självklart känner jag som socialdemokrat stor glädje över att ha partivänner i regeringar i 13 av de 15 medlemsländerna. 9 av länderna i EU har nu en socialdemokratisk premiärminister eller statsminister. Självklart påverkas EU av detta starka socialdemokratiska inflytande.

Den svenska socialdemokratiska regeringen deltar aktivt i det europeiska samarbetet inom unionen. Vi driver på, och vi är med och tar vårt ansvar för utvecklingen inom Europa.

Medlemskapet gagnar vårt land. Erfarenheterna av de två och ett halvt år som Sverige har varit medlem har stärkt mig i den övertygelsen. Jag vet att Sverige är en respekterad och uppskattad medlem av unionen.

Fru talman! Ämnet för dagens debatt är verksamheten i den europeiska unionen under föregående år, även om lyssnarna kanske tror att det är någonting annat som vi diskuterar. Det må vara att vi lägger ett verksamhetsår till handlingarna, men då är det också naturligt att man ser framåt.

I berättelsen om verksamheten under året har det redogjorts för samarbetet inom praktiskt taget alla politikens områden. De många motionerna tyder på ett stort engagemang från riksdagens sida. Det gläder mig naturligtvis.

Det är också bra om detta stora intresse kan spridas utanför den här lokalen. Från Utrikesdepartementet försöker vi bistå med detta – vi har t.ex. sammanställt en populärversion av skrivelsen till riksdagen. Den första upplagan var på 50 000. Den är nu slut, och ytterligare 30 000 är under tryckning.

Vi vet ju att det svenska folket i hög grad är skeptiskt eller negativt till EU. Jag skall inte här fördjupa mig i orsakerna till detta, men jag tror att en del av förklaringen ligger i att inträdet i EU sammanföll med den värsta ekonomiska kris Sverige upplevt sedan 30-talet. Nu har vi, eller börjar i varje fall att få, ordning och reda i landets finanser och vi kan se ljusare på framtiden. Jag tror att det kommer att ha effekter på EU-opinionen.

Det bristande folkliga stödet är dock en realitet, och någonting som vi måste ta hänsyn till. Det gäller inte minst när vi tar ställning till en så genomgripande fråga som den europeiska monetära unionen. Av bl.a. den orsaken vill det socialdemokratiska partiet inte att Sverige skall ansluta sig till den gemensamma valutan från starten 1999, och alltså inte redan då ingå i den ekonomiska och monetära unionen.

För detta har Göran Lennmarker och Bo Könberg riktat kritik mot oss i regeringen. Kanske inte så mycket i sak, därför att vi har den åsikt som vi har, utan snarare – åtminstone från Lennmarkers sida – därför att man hävdar att vi inte har någon åsikt. Göran Lennmarker säger att vi driver med, att vi visar en småstadsattityd och att vi inte vågar fatta egna beslut utan följer andra länder.

Jag tycker att det är en osedvanligt felvald fråga att använda som argument för detta. Det är knappast en småstadsattityd vi visar när vi tar ställning i just den här frågan. Det gäller det socialdemokratiska partiet, landets regering och det beslut som riksdagen så småningom kommer att fatta. Troligen blir det ju så att vi fattar beslutet att *inte* göra som flertalet länder inom EU. Vi driver inte med i den här frågan, utan vi tar ställning utifrån egna utgångspunkter. Snarare är det den handlingslinje som Göran Lennmarker och Bo Könberg redovisar som följer med vad övriga länder står för. Den innebär inte att man tar ställning utifrån det egna landets situation.

Vi socialdemokrater har valt att hantera den här frågan på ett mycket demokratiskt sätt. Vi har velat lyssna på människorna. Vad Lennmarker och Könberg kräver av oss nu är att vi skall stålsätta oss. Detta vårt lyssnande är något som vi skall föra åt sidan, menar de, och trots att vi väl känner människors syn på EU och EMU skall vi alltså föra landet in i denna ännu mycket mer djupa integration redan 1999. Det de säger till oss är att vi inte skall se de uppenbara klyftor som finns i vårt land och i andra länder. Klyftan finns mellan hur de många människorna ser på samarbetet inom EU och den ekonomiska monetära unionen och hur politiska ledare ser på frågan. Jag själv oroas väldigt av den här klyftan, och menar att det är enormt viktigt att vi som har förtroendeuppdrag inom politiken arbetar med den.

Visst är valutaunionen viktig, och visst skulle det finnas många fördelar med att gå med i den redan från starten. Men det finns också många brister i unionen, och främst finns det många oklarheter i den. För oss socialdemokrater är det ännu viktigare med en demokratisk hållning. Det är en övergripande fråga som faktiskt tar över också sakfrågor, även om det gäller valutaunionen.

Jag är något förvånad att från riksdagens talarstol höra uttalanden som tillåter sig att vara så pass befriade från hänsyn till hur en så stor del av svenska folket ser på EU och EMU i dag.

Fru talman! Jag går nu över till att tala om annat förändringsarbete inom EU. Jag hoppas att det förändringsarbetet kommer att leda till att svenska folket i ökad utsträckning ser fördelarna med EU. Jag tror att det vi håller på med inom regeringskonferensen är av det slaget. Regeringskonferensen har som uppgift att se över EU:s fördrag. Arbetet inleddes förra året. Detta har gett Sverige ett unikt tillfälle att vara med och påverka samarbetets fortsatta karaktär och inriktning. Jag hoppas att vi skall vara klara med det här arbetet till toppmötet i Amsterdam om knappt två veckor. Jag hoppas också att vi då får se en ny grundlag för EU som bättre än i dag tillgodoser de förväntningar som medborgarna har på EU.

Några frågor har varit prioriterade för Sverige. Kampen mot arbetslösheten är en sådan. Det står nu klart att det finns inom räckhåll för oss att få en stor framgång i den frågan. "Sysselsättningsunion" har varit något av ett slagord för att markera att Sverige vill göra EU till en union som sätter kampen mot arbetslösheten högst på dagordningen.

Detta är självklart för en socialdemokratisk regering som har just kampen mot arbetslösheten som en så prioriterad fråga. När vi tydliggjorde detta från svensk sida fann vi snabbt att vi hade gehör från Europas socialdemokratiska partier. I första hand var det andra socialdemokratiska regeringar som anslöt sig till vår syn på att vi skulle ha in frågan om sysselsättningen i Maastrichtfördraget eller i det som nu ersätter detta fördrag. Den skall alltså stå högt på dagordningen för oss inom EU. Allt eftersom har också regeringar med andra partier som medlemmar anslutit sig till denna åsikt.

Det vi har hävdat är inte att EU skall ta över sysselsättningspolitiken, Ingrid Näslund. Vi har hela tiden sagt att den fortfarande skall vara ett nationellt ansvar – det är en självklarhet. Men vi tycker att det behövs mer gemensamma tag mot arbetslösheten.

Vi skall slå fast vissa principer inom EU för att få en ökad sysselsättning och en minskad arbetslöshet. Det skall sedan övervakas av en sysselsättningskommitté som skall kunna följa upp frågorna. Men det är fortfarande ett nationellt ansvar, och skall så vara. EU-länderna behöver göra mer tillsammans.

Vi har alltså nått långt i detta. Jag tycker att vi som svenskar borde vara glada och nöjda över det. Men jag antar att det är för mycket sprägel över det här förslaget för att Lennmarker och Könberg riktigt skall kunna erkänna att det har varit en så tydlig svensk framgång.

På andra områden som vi har diskuterat många gånger här i riksdagen har vi nått en del framgångar. Ibland har det inte varit särskilt mycket, och på sina håll har det varit riktigt bra. Det är ju så i en förhandling.

Jag tror att det nya EU har förutsättningar att bli ett mer öppet EU där jämställdheten spelar större roll. Det blir ett effektivare EU vad gäller arbetet för att bekämpa miljöproblem, och det gäller också kampen mot narkotika och att förebygga och bekämpa brottslighet. Det handlar också om att förebygga och hantera internationella kriser. På den punkten fick jag en direkt fråga om det förslag som vi samfällt i den svenska riksdagen är mycket kritiska emot, nämligen att EU och Västereuropeiska unionen skulle slås samman, och effekterna av detta. Jag är glad för att vi i riksdagen är eniga om kritiken mot det här förslaget. Regeringen kommer att följa upp detta.

Jag tror inte att man behöver dra ut det så långt som att säga att VEU:s integration i EU skulle innebära svårigheter att upptas som EU-medlem, Helena Nilsson. Men däremot kommer man att hamna i den litet underliga situationen att just arrangemanget med VEU som en del av EU skulle innebära att EU själv inte skulle kunna besluta om vilka länder som skall vara med. Då måste faktiskt NATO besluta om den delen, eftersom man måste vara NATO-medlem för att vara VEU-medlem. Det här har jag framhållit många gånger.

Jag kan inte kommentera alla sakområden som har tagits upp här, men eftersom det är flera som har tagit upp miljöfrågorna kan jag säga att det självklart är så att vi inte vill öka koldioxidutsläppen. Det är en självklar ståndpunkt från regeringens sida.

Vad gäller miljöavgifter har vi den principiella åsikten att det här tangerar skatteområdet, och då skall det vara enhällighetsbeslut eftersom det är ett mellanstatligt samarbete. Det är många andra regeringar som tycker på samma sätt.

Jag skall avrunda det som har med regeringskonferensen att göra med att säga att de institutionella frågorna långt ifrån är lösta ännu. Vi måste alla vara medvetna om att det krävs konstruktiva kompromisser här.

Till Peter Eriksson vill jag gärna säga att det inte är min sak att uttala mig om riksdagens arbetsformer och om riksdagen skall sammankallas eller inte. Jag kan bara konstatera att vi kommer att ställa oss till riksdagens förfogande under sommaren precis på samma sätt som vi har gjort under förhandlingarnas gång.

Fru talman! Låt mig avsluta med att säga att det allra viktigaste är att vi kommer igenom den här regeringskonferensen så att vi blir mogna för en utvidgning av EU och så att vi kan välkomna nya medlemmar. Det är viktigt att den processen får starta så tidigt som möjligt. Det är den historiskt stora uppgift som nu ligger framför oss. Det skulle tydligare än någonting annat klargöra att EU är ett mycket stort och viktigt fredsprojekt.

Anf. 213 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Utrikesministern inledde med att tala om hur aktiva vi har varit från svensk sida och hur mycket vi har drivit på. Det finns förvisso sådana frågor. Jag nämnde några i mitt anförande. Men ingen kan väl gärna påstå att den svenska regeringen har varit speciellt pådrivande i EMU-frågan, i frågan om miljöskatter, i frågan om mer överstatliga beslut på tull- och polisområdet, mer genomslag för närhetsprincipen etc. Det finns ju en lång rad tunga viktiga områden där Sverige tyvärr inte har varit pådrivande.

Sedan angrep utrikesministern mig och Moderaterna för att vi kritiserade regeringens brist på hållning i EMU-frågan och tyckte att vi skulle lyssna mycket mer på svenska folket. Jag tycker förvisso att man som politiker skall lyssna. Det är en av de främsta uppgifterna man har, men det finns ju andra uppgifter också. Det är detta vi har efterlyst, och det har jag bl.a. fått göra här i kammaren. Jag har efterlyst på vilket sätt t.ex. statsministern har tänkt att delta i den debatt som ledde fram till gårdagens beslut. Det som har hänt är att socialdemokratin i brist på egen uppfattning bara har lyssnat och inte deltagit.

I mitt inledande anförande ställde jag ett par frågor till utrikesministern. Den ena rörde miljöskattefrågan. Den andra gällde närhetsprincipen i de nu aktuella förhandlingarna under de närmaste två veckorna. På den ena frågan fick jag det negativa beskedet att regeringen kvarstår vid uppfattningen att man skall motverka möjligheten att ta bort vetorätten mot miljöskatter. Vad gäller närhetsprincipen tror jag inte att jag fick något svar. Jag vore tacksam om jag kunde få det i den följande repliken.

Anf. 214 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Jag tror att alla som har följt Sverige i förhandlingarna under regeringskonferensen kan vittna om att Sverige har haft en mycket hög profil i miljöfrågorna.

Beträffande subsidiaritetsprincipen eller närhetsprincipen kan vi alla vara överens om att besluten skall fattas så nära den aktuella verksamheten som möjligt. Det är en självklarhet, och det är en allmän politisk hållning. Vi har varit tveksamma till att göra för mycket juridik omkring detta. Om man låter formalia ta över politiken blir det ständigt och jämt en prövning i domstolen av på vilken nivå frågor skall beslutas. Det tror vi inte är bra. Men som politiskt förhållningssätt är det självklart att vi är alldeles överens om subsidiaritetsprincipen.

Anf. 215 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Det finns förvisso en hög profil i olika miljöfrågor. Jag har berömt det vid några tillfällen. Men det är ju ingen tvekan om att den listan skäms kraftigt av två saker. Den ena är agerande vad gäller koldioxidutsläppen från Sveriges sida efter det olycksaliga kärnkraftsbeslutet. Det andra är ju att man har motarbetat, och än i denna dag motarbetar, möjligheten att ta bort vetorätten mot miljöskatter.

Fru talman! Det är bra om vi alla är överens om närhetsprincipen, men det är också bra om vi ser till att den kan genomföras i praktiken. Där är det tyvärr så att de svenska förhandlarna har haft i uppdrag att verka mot förstärkningar utöver det man kom överens om i Edinburgh häromåret. Det är andra länder som Tyskland och England som får dra det lasset, och det beklagar jag.

Anf. 216 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Frågan om subsidiaritetsprincipen skulle inte tjäna på att ständigt och jämt komma att avgöras i domstolen. Det är formaliafrågor som förs till domstolen. Det är dit man kommer med den lösning som Folkpartiet föreslår. Detta är politiska frågor. Som politiker skall vi se till att dessa frågor hanteras på lämpligaste nivå och så nära verksamhet och människor som möjligt.

Bo Könberg nämnde begreppet miljöskatt. Miljöskatter är, precis som andra skatter, en fråga för den svenska riksdagen och för andra parlament att självständigt hantera. Det är ingenting som vi skall ha överstatliga beslut om eller beslut om med kvalificerad majoritet.

Anf. 217 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag har två frågor. En tog jag upp redan i mitt inledningsanförande. Det handlar om asylrätten inom EU. Min fråga är om regeringen kommer att stoppa förslaget.

Den andra frågan gäller de institutionella, litet mer kalla ämnena. Utrikesministern sade att vi får räkna med konstruktiva kompromisser. För mig låter det som om hon vill förbereda oss på att Sverige kommer att förlora i inflytande och att våra möjligheter att avgöra frågor inom EU kommer att minska. En hel del sådana förslag är på gång. Det är ingen osannolik utveckling.

Ett förslag som gäller just de institutionella frågorna handlar om att sätta maxgränser bl.a. för antalet kommissionärer. Jag undrar om regeringen kommer att se till att den frågan stoppas. Många har pratat om IGC-konferensen som någonting som skall underlätta utvidgningen. Jag tror att det förslaget vore väldigt effektivt för att stoppa utvidgningen av EU i framtiden.

Anf. 218 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Det spanska förslaget om förändringar i asylreglerna är ett förslag som vi har avvisat. Vi kan naturligtvis inte acceptera någonting som strider mot internationella konventioner. Det blev en låsning när vi diskuterade frågan. Den uppenbarades mycket snabbt. Då sade vi att vi borde kunna ta hjälp av FN:s flyktingkommissarie. EU-ministrarna har nu ett samråd med flyktingkommissarien för att se hur man skall kunna lösa upp denna väldigt besvärliga knut.

Precis som vi i den svenska riksdagen diskuterar 14 andra parlament nu EU:s regeringskonferens och inte minst inflytandefrågor och de institutionella frågorna. Alla parlament och alla regeringar vill maximera sina länders inflytande. Man måste i en förhandling förstå att alla inte kan få allt. Det är därför jag säger att vi måste vara konstruktiva om frågorna över huvud taget skall kunna lösas. Vi måste också ha en kompromissvilja.

I den fråga som Peter Eriksson tar upp, om antalet kommissionärer, har vi varit väldigt tydliga. Vi vill självfallet ha kvar en kommissionär från Sverige. Det är väldigt viktigt, tror vi, att alla länder finns med. Det är viktigt att det finns någon som kan landet i fråga och som känner till kulturen och hur man resonerar i olika frågor osv. Att slå vakt om kommissionären har varit en alldeles klar utgångspunkt i förhandlingarna från vår sida.

Anf. 219 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tror verkligen att alla länder resonerar så. Det är viktigt att ha en kommissionär. Det var just därför jag ställde frågan. Det finns förslag om en maxgräns för antalet kommissionärer. Antar man förslaget är det mycket troligt att man också hindrar en utveckling där nya länder kan komma in i framtiden – särskilt om det kommer flera förslag i den riktningen.

I den andra frågan noterar jag att svenska regeringen inte är beredd att sätta hårt mot hårt när det gäller asylrätten. Man kan eventuellt acceptera att den rätten offras, och därmed bryta mot de internationella konventioner som finns.

Anf. 220 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):
Fru talman! Jag sade alldeles tydligt att vi avvisar det spanska förslaget om asyl.

Anf. 221 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:
Fru talman! Först vill jag säga att jag blev intresserad av utrikesministerns inledning. Det har ju varit två val. De är intressanta att iaktta. I Storbritannien vann Blair på löftet att fortsätta politiken som den i allt väsentligt har bedrivits vad det gäller ekonomi och den låga arbetslösheten. Den regering som förlorade var dock djupt splittrad i Europapolitiken. I Frankrike gällde det att byta politik. Den regering som förlorade hade snarast fortsatt Mitterrandtidens politik. Det var 13 % arbetslöshet, precis som i Sverige. Regeringen förlorade på bristen på förändring och förbättring av arbetsmarknaden och på höjda skatter i stället för sänkta. Det är en ganska intressant reflexion man kan göra över utgången av olika valresultat.

När det gäller EMU blir jag något förbryllad över utrikesministerns poäng. Hela vår kritik har ju handlat om att regeringen saknat ståndpunkt i sakfrågan. När man bedriver en politik för Europa är det väsentligt att man har en uppfattning om vad som är bra och rätt. Man måste bilda sig en uppfattning om vilken politik som är rimlig att driva. Utifrån detta måste man sedan resonera och diskutera och även försöka övertyga. Det gör vi ju i politiken.

Hur kan ett europeiskt samarbete över huvud taget drivas vidare om Sverige i en sådan väldigt central fråga inte ens har någon uppfattning? Tänk om alla länder hade samma attityd. Tänk om alla vätte fingret och höll upp det i luften utan att driva några förslag. Då skulle allting stå still.

Förutsättningen för att ett samarbete skall fungera är ändå att regeringar tar sig samman, reflekterar över vad som är viktigt, kommer med förslag och sedan arbetar för dem.

Anf. 222 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):
Fru talman! Jag tycker att Göran Lennmarkers första reflexion var väldigt intressant. Det var intressant att höra hur mycket han försöker tycka om våra socialdemokratiska partivänner i Storbritannien och i Frankrike. Välkommen i kretsen, Göran Lennmarker. Vi gillar dem också väldigt mycket. Jag tror att de skulle bli något förvånade om de skulle höra Göran Lennmarker beskriva dem som att de inte tillhör den socialdemokratiska gruppen eller kretsen. Det gör de i allra högsta grad. Som Göran Lennmarker vet kommer hela den stora familjen att träffas i Malmö på torsdag, fredag och lördag. Det kommer att tydliggöras att vi just är en stor europeisk familj av socialdemokrater.

Vad gäller EMU-frågan kan jag säga att det är det socialdemokratiska partiet som tar ställning. Vi har följt våra regler för ställningstagande. Vårt verkställande utskott och partistyrelsen har nu tagit ställning. Även om uppfattningen inte gillas av Göran Lennmarker finns den där. Vårt beslut är att vi inte deltar från starten 1999.

För att komma fram till den ståndpunkten är det klart att vi har reflekterat. Vi har resonerat väldigt mycket oss emellan och med svenska folket, men också med våra partivänner i andra länder. När vi nu har presen-

terat detta vårt ställningstagande vet vi att det finns respekt för det bland de partivänner utomlands som vi har talat med. Det finns också en ordentlig uppslutning i vårt eget parti och, är jag övertygad om, hos svenska folket.

Anf. 223 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Jag kan också uppskatta socialdemokrater som bedriver en klok politik. Jag välkomnar en sänkning av de franska skatterna och en upplösning av den rigida franska arbetsmarknaden oavsett om det sker under Jospin eller under en borgerlig regering. Jag tycker också att det är bra om Blair fortsätter med att poängtera de låga skatternas och den dynamiska, privata och flexibla arbetsmarknadens betydelse. Det beror ju mycket på innehållet, som bekant.

I grunden förstår jag när det gäller EMU ändå inte utrikesministern. Har regeringen tagit ställning i själva sakfrågan, dvs. om det är bra för Sverige och Europa att EMU har skapats och byggs ut och att Sverige deltar? Det är en sak att man har beslutat att inte delta, men själva grunden för detta beslut – vad man tycker om det hela – är fortfarande höljd i dunkel. Man har motiverat beslutet med att opinionen är så delad, men om man i grunden är för eller emot eller inte har någon djupare åsikt framgår inte av beslutet.

Jag har en fråga om sysselsättningskommittén. Innebär det att Sverige, om nu fördragsförslaget går igenom, inte längre kan smita ifrån Essenpunkterna? Innebär det en uppskärpning för den svenska regeringen vad gäller att fullfölja det som faktiskt rekommenderas? Det är väl ingen poäng med att arbeta för ett sysselsättningskapitel om regeringen sedan struntar i de rekommendationer som EU ger. Det har varit den socialdemokratiska regeringens huvudsakliga insats att strunta i EU:s rekommendationer i väsentliga avseenden.

Sist och slutligen: Den svenska regeringen har agerat för att Sverige skall få öka koldioxidutsläppen, inte för att minska dem.

Anf. 224 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Sverige har inte agerat för och vill inte ha ökade koldioxidutsläpp. Däremot blev det resultatet av det kollektiva beslutet, men vi har ingen ambition att få göra det man har tillåtit oss att göra.

Beträffande EMU kan vi vara oeniga i sak om man skall gå in i EMU redan 1999 eller ej. Men jag tycker att vi faktiskt skall ha så mycket respekt för den oro som stora delar av svenska folket känner att vi inte skall vara så tvärsäkra att vi pekar med hela handen. Det finns många osäkerheter i hela projektet. Jag skall inte begära att Göran Lennmarker redan har läst vårt utlåtande, men där framgår mycket av det. Det är inte bara opinion det handlar om.

Det talas mycket om de s.k. Essenpunkterna. Även om vi tillsammans inom EU sätter sysselsättningsfrågorna allra högst upp på dagordningen, är det fortfarande ett nationellt ansvar det handlar om att få människor i jobb. Men vi skall ta gemensamma tag i EU för att nå dithän. Då finns det exempel på vilken väg man kan gå fram. Det finns en katalog över Essenpunkterna, men man tydliggör också att det är upp till varje land att faktiskt fatta beslutet, bestämma innehållet. Det är inga överstatliga be-

slut. Essenpunkterna skall inte uppfattas som någonting sådant, utan det är en viljeinriktning där sysselsättning och minskad arbetslöshet skall ställas högst upp på dagordningen. Sedan kan det ske på litet olika sätt. Jag tycker att det är att tala emot sig om man både vill behålla det nationella ansvaret och fortsätter att tjata om vissa delar i en allmän rekommendation, som flera av talarna här har gjort.

Anf. 225 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Fru talman! Med risk att verka tjugig måste jag ändå få ta upp en punkt eftersom Lena Hjelm-Wallén vände sig direkt till mig när det gäller sysselsättningsunionen.

Lena Hjelm-Wallén erkände att det egentligen var ett slagord när man talar om en sysselsättningsunion. Det blir ett kapitel som handlar om detta. Det har jag absolut ingenting emot. Jag tycker att det är oerhört viktigt att vi alla sätter strävan efter att människor skall få arbete mycket högt på dagordningen. Därom är vi absolut överens. Samtidigt vill man ha ett program för att följa upp hur detta sker. Jag tycker att vi från svensk sida skulle kunna vara litet ödmjukare när det gäller att lyssna till det man redan inom unionen har kommit fram till i form av rekommendationer. Då menar vi att det behöver ske ordentliga strukturförändringar.

Vi har pekat på ett par av Essenpunkterna som vi tycker är viktiga. Jag har sagt här att också Tony Blair framhöll, om jag förstod saken rätt, i samtal med Göran Persson att flexibiliteten var mycket viktig. Där tycker jag att vi från svensk sida har missat. Det kanske vore bra om vi blev litet ödmjukare på den här punkten och kunde lära av de andra länderna inom unionen. Nu vet vi att man har stora problem även i andra länder. Därför behöver vi kanske gemensamt försöka att lära av varandra.

I utskottet fick vi höra att Europaparlamentet i två betänkanden från sitt social- och arbetsmarknadsutskott sagt att detta inte var bindande. Nej, må så vara att det inte är bindande, men kanske finns det några korn som vi kan plocka upp och som skulle kunna hjälpa oss i vår situation. Det sätt varpå man hittills behandlat arbetsmarknadspolitiken i Sverige har trots allt inte varit lyckat.

Anf. 226 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Som jag sade vill vi göra EU till en union som verkar för sysselsättning och mot arbetslöshet. Därav begreppet sysselsättningsunionen. Det vi har föreslagit är att det skulle finnas en avdelning eller, som det nu blev, ett kapitel i traktatet som tydliggör detta. Det är en väldigt stor framgång för oss. Det kan alla som är objektiva betraktare se och erkänna, även om det är litet svårt för dem som är partipolitiska motståndare.

I rekommendationerna som antogs i Essen finns med begrepp om flexibel arbetsmarknad. Det är ett begrepp som kan tolkas på väldigt många olika sätt. Det gör att länderna kan uppfylla det på olika sätt. Vi och den nya brittiska regeringen är helt överens om den allra viktigaste tolkningen, nämligen att arbetare och tjänstemän, anställda och de som söker jobb måste bli mycket mera kompetenta. På det viset klarar de sig mycket bättre på en flexibel arbetsmarknad. Det som var Tony Blairs stora vinnande tema i valrörelsen var faktiskt utbildning, utbildning,

Anf. 227 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Fru talman! Jag har gjort det mycket klart att jag inte alls är motståndare till att sysselsättningen sätts i fokus. Jag tycker att det är bra att man gör det både i vårt land och i unionen även om det, precis som Lena Hjelm-Wallén också har sagt, blir de enskilda länderna som så att säga måste göra jobbet och se till att det händer någonting. När jag tidigare tog upp att det inte får bli så att man skyller på EU är det inte någonting som jag tror att regeringen kommer att göra eller parlamenten i de olika länderna. Men risken finns att de människor som är motståndare till EU gör detta, om vi ändå kommer att få svårigheter, till en av de saker som de anklagar EU för. Vi kan vara överens om att det vill vi inte se, utan i stället vill vi vinna framgång med det gemensamma arbetet.

Jag skulle vilja ta tillfället i akt och nämna en sak som egentligen inte är replik på Lena Hjelm-Wallén eller på någon annan. Det är att understödja det som lyfts fram här tidigare när det gäller de viktiga barnkonventionsfrågorna och hur viktigt det är att få med något om djurskyddet i fördraget. Det har vi önskat från några partier, men det har inte tagits upp så mycket. Där skulle vi ha velat se att man tog med det i fördraget.

Anf. 228 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp):

Fru talman! Alla här har i dag talat om de stora besluten vid regeringskonferensen. De har talat övergripande om partiernas inställning och politik. Jag känner mig minst sagt udda, eftersom jag tänker ta upp en liten detalj, men en detalj som engagerar många. För balansens skull får ni kanske tänka er att det står många engagerade människor bakom mig som har talat med mig om detta.

Jag tänkte tala om reservation 37, som har rubriken Sveriges förhållningssätt vad avser synen på djurförsök inom EU. Den gäller att Sverige bör vara pådrivande inom Europeiska unionen för att EU:s uttalade målsättning om att djurförsöken skall minska med 50 % före år 2000 omsätts i praktiken. Detta finns med som en målsättning i EU:s femte handlingsprogram från 1992. I jordbruksutskottets yttrande, som också antas av utrikesutskottet, säger man följande: Regeringen har tillkallat en särskild utredare som skall göra en inventering och utvärdera det stöd som lämnas till forskning om alternativ till djurförsök. I uppdraget ingår att lämna förslag till hur försöksdjursanvändningen skall kunna begränsas – detta gäller alltså Sverige. Vidare säger man: ”I direktiven anförts att kommissionen kommer att arrangera ett möte i mitten av april 1997 där målet i EU:s femte miljöhandlingsprogram att reducera försöksdjursanvändningen med 50 % till år 2000 kommer att diskuteras. Mötet är föranlett av bl.a. den osäkerhet som finns bland medlemsländerna om hur målet kan förverkligas.”

Det är just denna målsättning som gör medlemmarna i djurskyddsföreningarna, inte bara i Sverige utan också i många andra länder, oroliga. Vägen till målet har hinder som man från EU:s sida inte tillräckligt aktivt försöker att undanröja. Detta är av stort intresse, inte bara för föreningar som sysslar med djurskydd utan också för andra organisationer som har

*verksamheten inom
europeiska unionen
under 1996*

aktiviteter där djur är inblandade. Det gäller också om man bara äger djur som brukar användas för djurexperiment.

Som jag sade hänvisar jordbruksutskottet i sitt betänkande till det möte som EU-kommissionen arrangerade i Bryssel den 14–15 april. Konferensen kom till stånd efter påtryckningar framför allt från Europeiska koalitionen mot djurförsök och från EU:s egen EURO-group for Animal Welfare. Det är en stor grupp som i sin tur har undergrupper i varje EU-land. Och det gällde alltså målsättningen i EU:s femte miljöhandlingsprogram.

Vissa delegater betraktade målet som en kompromiss, därför att de ansåg att tester på djur skall upphöra helt. Andra delegater ansåg att målet var helt realistiskt och för svårt att genomföra.

Det är alltså nästan fem år sedan som man satte upp detta mål. Under alla dessa år har man ännu inte kunnat enas om en gemensam metod för att upprätta statistik över försöksdjuren. Det måste man ha att utgå ifrån om man skall kunna komma framåt i den här frågan. I och för sig borde det inte vara något hinder för ett land att lämna uppgifter om sina djurförsök, eftersom dokumentation om försöken ju görs.

EU-kommissionens konferens resulterade inte i några gemensamma resolutioner eller ståndpunkter, som många hade hoppats. Här skulle Sverige kunna göra ganska mycket.

I utskottets svar till motionärerna sägs bl.a. att man förutsätter att regeringen och dess representanter på olika nivåer i EU-arbetet agerar fortsatt offensivt när det gäller djurskyddsfrågorna. Just när det gäller den här målsättningen med reducering av antalet djurförsök, som en del länder tyvärr inte verkar att vara så engagerade i, har Sverige en given roll som förslagsställare och pådrivare.

Vi kan inte vänta på den utredning som just har startat sitt arbete med dessa frågor, som sägs i betänkandet, utan vi måste agera själva. Målet är fem år gammalt, och vi skall inte behöva vänta på en utredning för att kunna sätta i gång.

Jag övergår nu till att tala om reservation 14 angående de mänskliga rättigheterna och EU:s relationer till tredje land. Det handlar om de avtal som EU ingår med andra länder, associeringsavtal, associationsavtal samt partnerskaps- och samarbetsavtal. I inledningen till samtliga avtal lyfter man fram de mänskliga rättigheterna, men med olika formuleringar.

Att skrivningarna i avtalen varierar betyder givetvis inte att någon variation från EU:s sida i synen på att respekten för de mänskliga rättigheterna måste upprätthållas. Däremot kan EU:s motparter känna tveksamhet när det gäller vikten av att respektera de mänskliga rättigheterna. I vissa avtal utgör de en grund, i andra en vägledning och i tredje hand en inspiration i samarbetet. Det är viktigt att EU har samma skrivningar i alla sina avtal. Det allra enklaste är att hänvisa till FN-stadgans artikel 1 med förklaringen om de mänskliga rättigheterna som antogs av generalförsamlingen den 10 december 1948. Det har man också gjort i två av avtalen.

Avslutningsvis stöder jag Miljöpartiets yrkanden, men jag yrkar bifall till reservationerna 13, 25, 28 – som Peter Eriksson redan har yrkat bifall till. Jag yrkar också bifall till reservation 36, som handlar om att regeringens förslag till strategi för djurskyddsfrågor skall redovisas i kommande skrivelse. Det stod inte så mycket om detta i betänkandet, trots att utskottet talar om att Sverige har agerat offensivt när det gäller djurskydd.

Det är viktigt att detta står med i EU-skrivelsen, eftersom det intresserar många människor. Om man tog med sådana här frågor skulle kanske fler än 30 000 personer ta till sig information om EU. Vi vill ju alla att så många som möjligt skall få en korrekt och objektiv information om EU.

Anf. 229 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Lena Hjelm-Wallén räknade upp hur många socialdemokratiska stats- och regeringschefer det finns och de framgångar som har varit i valen i England och Frankrike för socialdemokratiska partier och även för vänstern. Det avgörande är ändå kanske inte vilken partibeteckning som man har, utan det avgörande är vilken politik som man avser att föra. Inom den socialdemokratiska familjen i Europa finns det ju rätt stora spänningar, vilket jag ansett mig ha fått erfara när jag var där nere.

Utvecklingen kommer att bli intressant. Man kommer att föra debatten om arbetslösheten, fattigdomen och den ekonomiska politiken i Europa. Jag befärar att de svenska socialdemokraterna inte kommer att vara drivande, utan det är de pånyttfödda krafterna i södra Europa som kommer att ta de nya greppen.

Lena Hjelm-Wallén berörde också det bristande förtroendet för den europeiska unionen, vilket vi också rätt ingående har behandlat i vår motion till denna skrivelse. Brist på demokratisk legitimitet vid beslutsfattande är en viktig del i detta. Folk är kanske inte insatta i alla detaljer, men de har känslan av att det är en byråkratisk elit som bakom lyckta dörrar tillsammans med en del politiker fattar de avgörande besluten i nära samförstånd med de stora lobbyintressena som finns i detta system.

Representanter för Industriförbundet, SAF, LRF osv. är mycket nöjda med sin position. De talar öppenhjärtigt om att de inom kommissionens speciella kommittéer i praktiken kan påverka olika frågor långt före riksdagens utskott. Fackutskotten i riksdagen har däremot praktiskt taget noll insyn i det som händer i dessa kommittéer.

En del beslut avgörs numera också på tjänstemannanivå och inte av politiker. En sådan erfarenhet har vi när det gäller Systembolagets vara eller icke vara. Det beslutet fattas av domstolen och får naturligtvis ytterst påtagliga konsekvenser för vår socialpolitik, om det skulle gå så att vi får lov att förändra det här systemet och släppa alkoholen mer fri.

Vi har också yrkat att vi borde göra en genomgripande utredning av hur medborgarnas makt över samhällsutvecklingen i praktiken påverkas av medlemskapet. Såvitt jag förstår av s. 24 i betänkandet förbereder man inom Statsrådsberedningen direktiv till en utredning om just de här frågorna. Det är vi så klart tacksamma för och kommer att bevaka.

Sysselsättningsfrågan är en annan fråga som naturligtvis har bidragit till det bristande förtroendet för den ekonomiska politik som förs inom unionen. Stiftelsen Ja till Europa utlovade före folkomröstningen 160 000 fler jobb i Sverige om vi gick med. Vi vet ju hur det har gått med det. Var och en kan konstatera att det snarare går åt det andra hållet.

Mycket talade för att det snabba genomförandet av konvergenskraven, som var en följd av kraven inför EMU:s tredje steg, ytterligare skulle försvåra kampen mot arbetslösheten. Prisstabilitetsmålets överordnande ställning inom hela den ekonomiska politiken finns fortfarande kvar. Om varje ökning av sysselsättningen kommer att åtföljas av någon form av prisökning, låt oss säga på någon enstaka procent, är det stor risk att den

Prot. 1996/97:114
4 juni

*verksamheten inom
europeiska unionen
under 1996*

här centralbanken kommer att klippa till med höjda räntor och pressa ned sysselsättningsökningen igen. Den kommer att hålla nere investeringstakten. Det är så det kommer att fungera.

Det är de här stora frågorna som diskuteras med mycket stor intensitet ute i Europa i dag. Det är en verklig rörelse på gång, där man utvärderar hela den ekonomiska politiken som den har formulerats i Maastrichtfördraget. Jag hoppas naturligtvis att man kommer att göra förändringar som innebär att man blir mycket mindre klavbunden till den här typen av ekonomisk nyliberal politik och på allvar kan ta itu med sysselsättningsfrågorna.

Jag tycker att man kunde ha skrivit litet mer positivt i betänkandet om ropet på en förnyelse av den ekonomiska politiken som finns över hela Europa. Det fick vi ett blankt avslag på. Jag tror inte att de arbetslösa och de fattiga i Europa är nöjda med den skrivningen.

Jag får lämna svaren till Magnus Johansson vid sidan av protokollet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

8 § Miljöarbetet inom Miljöarbetet inom EU EU

Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU20

Miljöarbetet inom EU

Anf. 230 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Vi är väldigt många som är överens om att EU-samarbetet har en mycket positiv effekt för det övergripande gemensamma miljöarbetet. Vi kan också konstatera att om vi utgår från de principer och de regler som gällde för de tidiga medlemsstaterna i EU, innan Sverige och Finland kom med, var regelverk och principer i mycket stor utsträckning avfattade efter de förutsättningar och problem som rådde i de länder som då var medlemmar.

Innan Sverige och Finland kom med i Europeiska unionen hade av naturliga skäl de problem som finns i norra delen av Europa inte aktualiserats på samma sätt. Det är därför som vi från moderat sida ser det som så angeläget att regeringen nu på ett mycket aktivt sätt driver miljöfrågorna i EU utifrån de särskilda problem och förutsättningar som finns i Sverige och för den delen även i Finland.

Jag kan säga att vi är kritiska mot regeringen på vissa punkter. Vi menar att man inte tillräckligt aktivt i EU har tagit fram de speciella problem och förhållanden på miljöområdet som råder i Sverige och i de nordiska länderna. Det finns anledning att starkare markera den förändrade miljösituation som råder i och med EU-inträdet för de nordiska länderna.

Vi har i några reservationer påtalat de här förhållandena. Jag yrkar, fru talman, bifall till reservation nr 5, där vi tar upp de gränsöverskridande problemen. Vi menar att vi från svensk sida, utifrån svenska intressen, måste poängtera behoven av att lösa miljöproblemen utifrån de gränsöverskridande förutsättningarna. Det har också från europeiskt håll, från

kommissionen, gjorts uttalanden där man säger att Sverige skulle kunna bli föremål för ekonomiska stödåtgärder, t.ex. utifrån de speciella förhållanden som råder i Sverige. Vi menar att departementet inte på ett tillräckligt starkt sätt har markerat behovet av förändringar i regelverk motsvarande den här situationen.

Vi har tagit upp några områden. Östersjön är ett sådant viktigt område. Vi har i denna kammare vid flera tillfällen diskuterat och debatterat de särskilda Östersjöproblemen. Det är alldeles klart att för den här delen av Europa utgör miljöproblemen i Östersjön en *mycket* viktig del i det övergripande internationellt baserade miljöarbetet. Det är därför vi säger att vi vill att regeringen driver miljöfrågorna i Östersjön som en prioriterad fråga i EU.

En annan liknande fråga, som har anknytning till Östersjön och sjöfarten, gäller svavelutsläppen och andra utsläpp från sjöfarten. Där har vi också särskilt markerat att vi anser att det är utomordentligt angeläget att vi från svenskt håll driver kraven på att införa skärpta utsläppsrätter för sjöfarten. Om vi tittar närmare på den samlade trafiksektorn finner vi att ungefär 88 % av svavelutsläppen kommer från sjöfarten. Det är alldeles uppenbart att skall vi komma till rätta med de utsläppen är det också angeläget och viktigt att vi driver den frågan. Vi kan inte göra det enbart på nationell bas. För att klara en sådan fråga måste vi faktiskt ta de internationella kontaktorganen till hjälp.

En tredje punkt som jag vill peka på gäller våtmarkerna. Det gäller regelverket för stöd för inrättande och upprätthållande av våtmarker. Där är det också på det sättet, som vi har erfarit i utskottet utifrån besök och information på olika sätt, att det europeiska regelverket inte är anpassat till de svenska och nordiska våtmarksförhållandena och den tradition som vi har. Här menar vi också att regeringen hårdare måste driva kraven på ändringar i regelverket, så att det passar de svenska förhållandena väl.

Vi skall inte på något sätt komma till Europeiska unionen och kräva att det är de svenska förhållandena som skall vara vägledande. Det är bara fråga om att anpassa regelverk och ersättningsprinciper utifrån det faktum att också de nordiska länderna nu är med i detta samarbete. Då är det nödvändigt och viktigt att justera ersättnings- och regelverksprinciper så att vi kan driva en vettig och bra miljöpolitik inom ramen för det europeiska samarbetet också i Sverige och i Norden.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag bara säga att jag hade en interpellationsdebatt med miljöministern i veckan. Vi tog upp kalkningsfrågan, som är en annan fråga som vi har pekat på. Vi har sagt att det finns skäl att också i EU driva att vi borde kunna få kalkningsverksamheten prioriterad under miljöersättningsprogrammet inom ramen för EU:s ersättningsår. Miljöministern svarade då: Vi skall inte åka till EU för att kräva åtgärder i syfte att enbart läka försurningsproblem. Vi skall åka till EU och ställa krav på att åtgärderna skall vara inriktade på att vi inte skall ha kvar föroreningskällorna i framtiden. Jag delar miljöministerns uppfattning på den punkten. Vi skall givetvis arbeta för att minska föroreningskällorna. Men vi måste samtidigt arbeta för att läka de sår som miljöproblemen redan har skapat i Sverige.

När det gäller kalkningssituationen, vet vi t.ex. att det i vissa delar av vårt land krävs kalkningsinsatser 30, 40, 50 år framåt i tiden även om vi radikalt lyckas minska utsläppskällorna i vissa delar av Europa – och

även i vårt eget land. Det är därför angeläget att vi aktivt driver de här frågorna. Vi bör göra det på ett sådant sätt att vi, på ett utifrån metoder, ersättningar och regelverk effektivt sätt, kan få del i den gemensamma miljöpolitik som vi skall ha inom EU. Det är med anledning av detta, fru talman, som vi har gjort de här markeringarna i reservationerna. Jag yrkar dock, som jag tidigare sagt, för närvarande enbart bifall till reservation 5. Övriga reservationer ligger ändå som klara markeringar från vår sida.

Anf. 231 HANNA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Det här är inga nya frågor. Vi har debatterat liknande frågor – och samma frågor – många gånger här i kammaren. Jag tror att Vänsterpartiets linje vad gäller EU och miljöfrågor är ganska klar för de flesta vid det här laget.

Utskottet avslår vad jag kan se alla yrkanden i det här betänkandet, alla Vänsterpartiets yrkanden i alla fall. Man hänvisar å ena sidan till att det pågår utredningar. Det kan man väl godkänna. Det kan man tycka är okej. Å andra sidan avslår man med hänvisning till att regeringen jobbar med de här frågorna. Man utgår från att regeringen gör ett bra jobb i de här frågorna. Man förutsätter att regeringen gör ett bra jobb i de här frågorna.

Fina ord är bra ibland. Men fina ord räcker inte. Jag vill att regeringen också skall rätta sig efter det som vi faktiskt har bestämt oss för här i Sveriges riksdag. Då gäller det att man följer de formuleringar som faktiskt står skrivna. Gör man inte det, utan gör något annat i stället, är det ändå verkligheten som skall gälla. Vi skall kritisera regeringen för det den *gör*, inte för det den *säger* att den gör. Vi skall säga till regeringen att den skall göra det som vi har skrivit att den skall göra.

Jag skulle vilja läsa litet ur betänkandet. På s. 16 står det: ”När det gäller bestrålning av livsmedel anförde utskottet vid behandlingen av 1996 års budgetproposition (1996/97:JoU1 s. 29) att utskottet i likhet med regeringen ansåg att bestrålning av kryddor som inte tål upphettning bör tillåtas i den mån det inte finns godkända alternativa metoder för att avdöda eventuella bakterier. Utskottet underströk att tillståndet endast skall gälla den begränsade kategori livsmedel som angivits, dvs. kryddor, och anförde att regeländringen inte får vara en inkörsport till strålbehandling av andra livsmedel. Enligt 10 § livsmedelsförordningen (1971:807) är det numera tillåtet att behandla kryddor med joniserande strålning om det behövs för att hindra smittspridning och det saknas andra lämpliga behandlingsformer.”

Det är inte så länge sedan vi antog det här i kammaren. Vi antog det efter en politisk debatt, en saklig debatt. Ett halvår senare har jag förstått att regeringen har gått med på en lagstiftning inom EU som säger att det är okej att inte bara bestråla kryddor, utan även vissa typer av frukter och grönsaker. Denna skrivning öppnar, som jag har fått den beskriven för mig, dessutom för att vid senare tillfälle utvidga lagstiftningen till att gälla ytterligare frukter, grönsaker eller vad det nu kan vara.

Då frågar jag: Vad betyder ett riksdagsbeslut? Vad har det för status? Hur skapar regeringen en trovärdighet på det här sättet? Vi hade kunnat göra annorlunda. Sverige *hade* kunnat föra fram en annan linje i EU. Nu gjorde man tydligen inte det. Jag skulle gärna vilja ha svar på det här.

Även om det inte finns någon representant för regeringen kvar här i kammaren, så vore det bra att få en förklaring.

Det finns ju många andra frågor i det här betänkandet. Regeringen har varit väldigt duktig på att tala om för oss allihop hur bra den driver miljöfrågorna inom EU, alltså miljö, hälso- och säkerhetsfrågorna. Det finns ju många olika sätt att driva de här frågorna på. Vänsterpartiet har bifogat tre reservationer till betänkandet. Det är egentligen inga nya frågor, men vi har bifogat reservationerna för att de är av principiell karaktär.

Den första handlar om miljöfrågorna i regeringskonferensen. Jag kommer inte att yrka bifall till den eftersom regeringskonferensen ju faktiskt inte riktigt är över än. Det finns ju ändå några dagar kvar för regeringen att ändra sig.

Reservation 3 handlar om den nationella gränskontrollen. Den ser vi som en förutsättning för att kunna behålla hårdare regler, hårdare krav, och se till att de miljöregler och miljökrav som vi har verkligen följs.

Men det som jag tänkte prata litet om är reservation 4, som jag också härmed yrkar bifall till. Den har rubriken Miljöaspekter inom handelspolitiken. Jag tycker att handelspolitiken är det tydligaste tecknet på att miljö, hälsa och säkerhet faktiskt alltid kommer i andra hand. Det ser vi numera också på skrivningar som kommer från regeringen. Allt sker med en liten rad längst ned som säger: Bara så länge det inte hindrar den fria rörligheten, den inre marknaden.

Vad är det som kommer i kläm när man med alla medel försvarar den fria marknaden? Jag tror att det är miljö och människor. Vad är egentligen det pris som vi betalar i stället för att betala tull vid gränsen? Vad är det pris som vi betalar i stället för att ha nationella regler vad gäller miljö? Vad är det pris som vi betalar i stället för att ha hårda regler vad gäller miljön, i stället för att kunna hänvisa till miljö, hälsa eller säkerhet för att förbjuda varor, produkter, kemikalier och vad det nu är?

Jag tror att priset kommer att vara problem med fortplantningssystem – även hos människor. Det kommer att vara föroreningar, det set ser vi redan nu, och klimatförändringar och sådana saker. Jag tror att det priset är för högt. Jag är inte beredd att betala det priset. Jag vill att regeringen går in och faktiskt kräver att miljö, hälsa och säkerhet får vara handels hinder, att det är precis så det *skall* vara. Därför yrkar jag bifall till reservation 4.

Jag inser att vi i fortsättningen kommer att debattera de här frågorna många gånger. Jag kommer att fortsätta att hänvisa till precis samma resonemang, för jag tror att just det här är grundbulten i EU:s problem med miljöfrågorna. Kan vi inte lösa det här, så tror jag faktiskt att det är dags att lämna unionen. Det kan vi göra av många andra skäl också för den delen.

Anf. 232 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Även Miljöpartiets inställning när det gäller EU och miljö torde vara väl känd. Vi anser alltså inte att den här unionen är någon miljöunion precis, vilket framhålls i alla andra sammanhang. Naturligtvis måste en hel del miljöfrågor hanteras i ett sammanhang som är större än en nation. Men vi anser inte att EU är den konstruktion som vare sig har intresse av det eller är den rätta.

Jag vill börja med att säga att det som Hanna Zetterberg tog upp angående bestrålade kryddor kan både hon och jag få svar på av jordbruksministern i morgon, eftersom jag då skall ha en interpellationsdebatt med henne. Jag hoppas att Hanna Zetterberg då kan delta. Regeringens hanterande i fråga om bestrålningen av livsmedel är mycket märkligt. Sverige hade haft möjligheter att gå emot detta förslag i EU, och då hade det stoppats. I och med att Sverige inte gick emot det har man öppnat för att vi i landet kommer att få in betydligt fler livsmedel än kryddor som är bestrålade. Regeringens hanterande av denna fråga är mycket märkligt. Jag hoppas att Hanna Zetterberg har möjlighet att delta i interpellationsdebatten, eftersom det verkligen finns anledning att ifrågasätta hur ministern värderar riksdagens beslut.

Vi börjar nu se en del resultat av IGC-förhandlingarna. Sveriges förhandlare har ju sagt sig vara mycket angelägna att få in miljöskrivningar. Visst börjar det finnas skrivningar som handlar om en hållbar utveckling, och det är mycket bra. Man kan se det på flera olika ställen, dels i de tidigare artiklarna, vilket är bra, dels i litet senare artiklar. Det är bra att vi börjar få in dessa skrivningar. Det är ett första litet steg.

Man börjar även ge sig på artikel 100a punkt 4, som många av oss har diskuterat i många sammanhang. Den enda förändring som jag kan se är att det skulle kunna tänkas att man öppnar för att länder så småningom skulle kunna upptäcka att det är något som de inte vill ha men som de tidigare inte har sagt nej till, t.ex. många av de hormongifter som kommer, eftalater osv. och att de även i efterhand skulle kunna gå in och säga att de vill förbjuda varor som innehåller detta. Om den ändringen som man eventuellt är på väg att få in skulle kunna få sådana konsekvenser vore det bra.

Samtidigt finns naturligtvis hela problematiken kvar – om kemikalier och varor är godkända i något land måste de få röra sig fritt över alla gränser. Man kan säga att detta är EU:s stora dilemma, att det inte är möjligt för ett land att gå före på kemikalieområdet. Jag är övertygad om att alltmer av miljöproblematiken och andra problem som vi har kommer att börja diskuteras i form av kemikalier. Man kan bara titta på allergierna som ständigt ökar. Vi kan se en stor skillnad mellan hur man har det i de gamla öststaterna och hur vi i väst har det. Man behöver inte gå längre än till Baltikum där man har en allergiförekomst hos barn som motsvarar den som vi hade på 50-talet. Den stora skillnaden mellan de gamla öststaterna och övriga länder är hanterandet av kemikalier i vardagslivet, i varorna. Just i dessa frågor, som jag anser vara oerhört viktiga för miljöpolitiken i framtiden, lägger EU stora hinder i vägen.

Miljöpartiet har ett antal reservationer i detta betänkande. IGC-förhandlingarna är ännu inte avslutade, även om mycket börjar utkristalliseras. Vi hade naturligtvis önskat att man hade kommit mycket längre. Men ibland får man vara tacksam för det lilla. När det gäller EU och miljön får vi som är intresserade av miljön vara mycket tacksamma när det händer någonting över huvud taget som är åt rätt håll. Därför får man säga att det är bra att det händer någonting.

Jag skall vara litet restriktiv i fråga om att yrka bifall till reservationerna.

Jag yrkar naturligtvis bifall till reservation 4, vilken även Hanna Zetterberg har tagit upp och som är gemensam för Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Jag vill också yrka bifall till reservation 6. Den handlar om den problematik som vi har tagit upp i många olika sammanhang, nämligen att Sverige har fått ett antal undantag, där tiden börjar rinna ut. Vi kan där se att arbetet inom EU går erbarmligt långsamt. Som det nu ser ut finns det en stor risk att Sverige kommer att vara tvunget att backa. Det är naturligtvis något som vore oerhört negativt både för miljön och för anseendet för EU. I diskussionerna som fördes innan vi gick med i EU fick vi höra att det inte fanns någon risk för att Sverige skulle behöva backa. I denna reservation sägs det att det är oerhört viktigt att vi från svensk sida ser till att vi inte måste backa i miljöpolitiken. Som det nu är får vi vara tack samma om vi kan stå stilla, och det är naturligtvis ingen hög ambitionsnivå. Men som medlem i EU är det tydligen en ambitionsnivå som vi måste vara tacksamma för.

I reservation 8 har vi tagit upp att vi skulle vilja ha en miljökonsekvensbeskrivning inför ett eventuellt medlemskap i EMU. Vi skulle helst se att vi fick miljökonsekvensbeskrivningar av alla beslut. När det gäller just EMU anser vi att det finns skäl för det. Detta är också en fråga som kommer att tas upp vid många olika tillfällen. Jag står naturligtvis bakom den reservationen, men för tids vinnande yrkar jag inte bifall till den.

Detta är frågor som vi kommer att diskutera i många olika sammanhang. Redan i diskussionen före denna debatt har miljöfrågorna belysts mycket. Jag är därför övertygad om att detta är frågor som vi i många olika sammanhang, så småningom kanske även interpellationsvägen, kommer att få diskutera. Jag hoppas att miljöministern kommer att ta större hänsyn till riksdagens beslut än vad vi tyvärr har sett från jordbruksministern och Jordbruksdepartementet, där vi har även andra exempel, senast i den utredning som jag ingår i och som handlar om hur vi skall förändra CAP, unionens jordbrukspolitik. Vi kan där se att ministern inte är speciellt intresserad av att inhämta den parlamentariska utredningens synpunkter utan uppenbarligen anser att det går bra att föra politiken på egen hand.

När det gäller miljöfrågorna hoppas jag att miljöministern och Miljödepartementet inte kommer att ha samma tendenser utan att det finns en större öppenhet för samarbete där.

Anf. 233 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Som vanligt när det gäller jordbruksutskottets ärenden vill jag för protokollet markera att vi kristdemokrater saknar ordinarie ledamot. Därför måste vi framlägga våra yrkanden direkt här i kammaren.

I detta betänkande har vi ett antal motionskrav som syftar till större aktivitet på miljöområdet i EU-arbetet och som syftar till en stärkt miljögaranti i EU. Vi har i flera sammanhang påpekat det orimliga i de hinder som EU sätter upp för att sluta kretsloppet mellan stad och land. Regeringens brist på agerande för en förändring skadar också trovärdigheten för regeringens arbete med kretsloppsfrågor. Resonemangen kring detta framgår av motionen och litet grand i betänkandet.

I denna sena timme har jag ingen större känsla av entusiasm i mitt anförande. Jag nöjer mig därför med detta och yrkar under mom. 1 bifall till

motion U515 yrkandena 31, 33 och 34. Under mom. 17 yrkar jag bifall till motion Jo239 yrkande 12. I övrigt stöder vi reservation 11, som handlar om att öka möjligheterna att anlägga våtmarker som kvävefällor. Men såvitt jag förstår av Göte Jonsson yrkade han inte bifall till den reservationen. Men jag har härmed ändå markerat att det är den reservation som vi hade tänkt att stödja om det skulle bli en omröstning.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag kommentera en sak ytterligare. Det gäller vad utskottet skriver om reformeringen av EU:s jordbrukspolitik. Utskottet skriver: Utskottet instämmer i regeringens uttalande i den nu framlagda skrivelsen att ett viktigt led i Sveriges strävan att reformera den gemensamma jordbrukspolitiken utgör arbetet i den parlamentariska kommittén för reformering av EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

Fru talman! Dess värre är detta nu litet historia. Gudrun Lindvall berörde nyss detta kortfattat. Det var med bestörtning som jag som ledamot av den parlamentariska kommittén för reformeringen av EU:s jordbrukspolitik tog del av jordbruksminister Annika Åhnbergs brev till EU-kommissionen om den framtida jordbrukspolitiken. Det är en skrivelse som innebär att regeringen förespråkar en total avreglering, innebärande oöverskådliga konsekvenser för svensk jordbruksnäring och sysselsättningen inom livsmedelssektorn. I ett slutskede av ett tvåårigt utredningsarbete för att arbeta fram de svenska positionerna inför en diskussion om EU:s gemensamma jordbrukspolitik markerar regeringen den svenska inställningen genom ett dokument utarbetat av Jordbruksdepartementet. Det innebär i korthet att CAP, alltså den gemensamma jordbrukspolitiken, skall skrotas, vilket i sin tur leder till en kraftig utslagning av svensk åkermark och av svenska lantbruksföretag.

Fru talman! Detta är faktiskt ett exemplöst agerande. Det är en total överkörning av den sittande parlamentariska utredningen. Dessutom tillställdes EU skrivelsen ungefär samtidigt som jordbruksministern förra veckan talade inför LRF-stämman. Där talade hon om jordbruket som en framtidsnäring, men samtidigt skickade hon ett brev som innebär en dolkstöt för den här näringen.

Min uppfattning är att jordbruksministern snarast bör meddela EU-kommissionen att hennes brev med Jordbruksdepartementets ståndpunkter var ett misstag och att hon skall invänta den parlamentariska utredningens resultat och att hon först därefter kommer att agera gentemot EU angående reformeringen av CAP. Vidare bör hon be riksdagen om ursäkt för sitt tilltag, eftersom regeringen tidigare i sin skrivelse till riksdagen angett att arbetet i den sittande parlamentariska kommittén för en reformering av EU:s gemensamma jordbrukspolitik var ett viktigt led i reformarbetet. Men det är uppenbart att så var det inte. Eller är det fortfarande så? Det vore intressant att här få höra vad den socialdemokratiska representanten Åsa Stenberg har för uppfattning om detta agerande. Hur ser Åsa Stenberg på detta och hur tycker Åsa Stenberg att ministern skall reparera den fadäs som hon nu har gjort sig skyldig till?

Allra sist, fru talman, måste jag säga att jag inte kan låta bli att kommentera Hanna Zetterbergs inlägg här. Jag tycker att hon var entusiastisk trots den sena timmen. Men en sak som förvånade mig litet grand var det hon sade om att Vänsterns linje var klar och rak vad gäller miljöfrågor och att den var väl känd. Men, Hanna Zetterberg, det är inte så länge sedan Vänsterpartiet via Hanna Zetterberg ena dagen i denna kammare

såg till att en majoritet skapades för ökade kalkningsanslag för att sedan vid omröstningen andra dagen se till att förslaget avlogs. Det var ingen rak och klar linje, Hanna Zetterberg!

Prot. 1996/97:114
4 juni

miljöarbetet inom eu

Anf. 234 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! Timmen är visserligen sen, men för den som diskuterade kommunalpolitik till halv fyra i går natt är det inte så sent. Jag tycker nog att vi skall orka med att debattera en stund till.

I det betänkande som nu är aktuellt på dagordningen behandlas 32 motionsyrkanden från allmänna motionstiden och 2 följdmotioner till regeringens skrivelse nr 83, *Sverige och den inre marknaden*.

Motionerna handlar om hur Sverige bör ta ställning till miljöfrågorna i EU, inte minst i samband med regeringskonferensen. Utskottet är enigt om att regeringen även i fortsättningen skall verka för ett stärkt miljöarbete inom EU och om att regeringen och berörda myndigheter skall arbeta med hög ambitionsnivå på samma sätt som tidigare utifrån riksdagens beslut och uttalanden. Samtliga motioner avstyrks, eftersom de redan har uppmärksamats av regeringen. Men många gånger avstyrker man med påpekanden om att berörda frågor bör uppmärksammas även framdeles.

Mot denna bakgrund kan det synas något anmärkningsvärt att det föreligger så mycket som tolv reservationer. För säkerhets skull yrkar jag redan nu avslag på samtliga reservationer samt bifall till hemställan i betänkandet.

Eftersom ett betänkande där enbart motioner behandlas ofta blir fragmentariskt vill jag, innan jag kommenterar de olika reservationerna, påminna kammaren om de områden som Sverige prioriterar i miljöarbetet inom EU. Jag tror att alla vi i denna kammare är överens om dessa områden. Det rör sig om fyra områden, vilka är:

- förurning och klimatpåverkan,
- kemikalier och bekämpningsmedel,
- kretsloppsanpassning samt
- biologisk mångfald och naturvård.

Nu, fru talman, tänker jag kommentera några av reservationerna. Betänkandet består ju av två delar: regeringskonferensen och allmänna miljöfrågor. Jag börjar med att kommentera de reservationer som är att hänföra till den första delen. Det finns fyra reservationer som Vänsterpartiet eller Miljöpartiet, eller dessa båda partier tillsammans, står bakom. Dessutom finns det ett yrkande om bifall till kristdemokraternas motion på detta område.

I reservationerna 1 och 2 och i kristdemokraternas motion tar man upp miljöfrågorna i regeringskonferensen. Det är ungefär samma inriktning i reservationerna och motionen. Det handlar om att det uthålliga samhället måste finnas med som ett överordnat mål för unionen, att rätten att ställa hårdare miljökrav än EU:s regler skall fördragsfästas, att miljögarantin verkligen skall bli en garanti som gör skäl för namnet och att Sverige måste vara tydligare när det gäller att verka för att substitutionsprincipen införs också i EU.

Ett övergripande svenskt mål är just att Sverige inte skall behöva sänka sin miljöstandard och att vi skall vara drivande i EU:s miljöpolitik. Jordbruksutskottet har tidigare uttalat att den s.k. miljögarantin i den

berömda artikeln 100a.4 är av grundläggande betydelse och att den bör ses över med en klar inriktning mot att miljöintresset får en starkare ställning och att enskilda länders möjligheter till nationella och mera långtgående regler utökas.

Utskottet har också tidigare instämt i ett uttalande från regeringen om att verka för att substitutionsprincipen blir accepterad som norm inom unionen. Så har redan skett. Som exempel kan nämnas att principen, på svenskt initiativ, har införts i biociddirektivet vid prövning av verksamma ämnen.

Vi vet ju i dag, vilket Gudrun Lindvall antydde, att man jobbar på en ny fördragstext och att det nu finns nya förslag till formuleringar t.ex. beträffande artikel 2 i EG-fördraget: att gemenskapen skall ha som en av många uppgifter att främja en harmonisk, väl avvägd och hållbar utveckling – detta har inte funnits tidigare – och att gemenskapen skall verka för en hög nivå i fråga om miljöskydd. Vidare skall en förbättring av miljöns kvalitet eftersträvas. Mot den bakgrunden tycker jag inte att det finns anledning att bifalla reservationerna. Arbetet med att påverka EU i denna riktning är ju redan i full gång.

Jag vill också kommentera reservation 4 litet grand. Både Hanna Zetterberg och Gudrun Lindvall har varit inne på den reservationen, där miljöaspekter inom handelspolitiken tas upp. Vidare understryks behovet av en tydlig miljöinriktning i de delar av Romfördraget som berör handelspolitik. Dessutom säger man att EU gentemot WTO och andra bör verka för att handelsavtal inte skall innebära någon inskränkning i möjligheterna att skärpa miljölagstiftningen och hindra import av miljöfarliga varor.

Regeringen arbetar helt klart i denna riktning. Även om både vi och regeringen skulle önska att man hade kommit längre på WTO:s första ministerkonferens får denna ses som ett framsteg. Man kom längre än man tidigare hade nått. Utskottet har redan tidigare uttalat att det är viktigt att regeringen fortsätter sitt arbete med att främja miljöaspekterna inom det internationella handelsregelverket.

Slutligen, fru talman, kommer jag in på det avsnitt som handlar om de allmänna miljöfrågorna och de reservationer som finns i det sammanhanget.

Göte Jonsson yrkade bifall till reservation 5. Min uppfattning är att man i den reservationen delvis slår in öppna dörrar. Det är uppenbart, vilket utskottet tidigare har påpekat, att ett stort antal miljöproblem endast kan lösas genom internationellt samarbete. Det gäller då förorening av mark och vatten, uttunnning av ozonskiktet etc. Flera problem är sådana att vi måste gå samman för att kunna lösa dem. Utskottsmajoriteten håller med om att ett gränsöverskridande samarbete är nödvändigt för att uppnå en bättre miljö i EU.

Däremot har jag svårare att förstå den senare delen av reservationen. Innebörden där är att avreglering och marknadsekonomiska reformer skulle stärka miljöarbetet. Det vore intressant om Göte Jonsson kunde ge exempel på att avreglering har förstärkt miljöarbetet. Jag tycker att moderaternas reservation är något motsägelsefull. Man vill skapa miljöregler på EU-nivå, samtidigt som man vill genomföra avregleringar för att stärka miljöpolitiken. Förklara det den som kan!

Sverige är pådrivande när det gäller att få stopp på utsläpp av försurande ämnen. Moderaterna och vi är överens om att Sverige skall vara pådrivande. I går när vi träffade Anna Lindh var det roligt att få höra att ämnet kommer upp på nästa ministerrådsmöte.

Ingen har yrkat bifall till reservationerna 6 och 7. Möjligen berörde Göte Jonsson reservation 7 om Östersjösamarbetet.

I arbetet med att följa upp genomförandet av det femte miljöhandlingsprogrammet med en aktionsplan har Sverige angivit fyra viktiga områden:

- jordbrukspolitiken
- förurningen
- kemikaliepolitiken och
- ekonomiska styrmedel.

Samtidigt har Sverige mycket klart framhållit att det är av vikt att man samarbetar runt Östersjön. Sverige, som har tagit initiativ till Östersjöstaternas råd, har under en period varit ordförandeland och prioriterat det här arbetet. Att utnämna just Östersjön till ett särskilt område tycker jag vore fel. Alla de punkter som jag räknade upp när det gäller Östersjön bör diskuteras och behandlas.

Det gläder mig att moderaterna har en reservation, nr 10, om utsläppskrav på sjöfart. Det är ovanligt att just moderaterna aktualiserar nya krav på olika typer av verksamheter. Jag skulle till Göte Jonsson vilja ställa frågan på vilket sätt den här reservationen avviker från regeringens politik. Om man läser den skrivelse från regeringen som vi tidigare har behandlat, *På väg mot en ekologiskt hållbar utveckling*, finner man att denna fråga där behandlas ganska utförligt.

Också när det gäller reservation 11 är vi överens om väldigt mycket. Våtmarker bör anläggas som skyddszoner för att minska kväveläckaget ut i recipienterna. Våtmarkerna får stöd från EU, och moderaterna vill ändra stödets inriktning. Vi tycker att man inte skall ändra under pågående period, eftersom vi menar att det, om man har för bråttom, lätt kan bli så att nya regler som införs blir sämre än de tidigare. Det nya miljöstödet om 700 miljoner som finns med i budgeten i år kan kanske användas även till våtmarker.

Jag vill slutligen bara kommentera det som Dan Ericsson och – tror jag – även Gudrun Lindvall var inne på. Jag tycker att det är något av lågvattennivå när man angriper en inte närvarande minister för något som hon har gjort. Jag sitter inte med i Komi CAP, men det är helt klart att den skrivelse som gick till EU var en tjänstemannaprodukt och att det medföljde ett brev från ministern där det klart markerades att varken regeringen eller riksdagen i Sverige ännu hade tagit ställning i den här frågan.

Jag får återkomma till frågan om bestrålning av kryddor, om någon begär replik.

Anf. 235 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! I betänkandet skrivs en del om den s.k. Komi CAP, dvs. kommittén för reformeringen av EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Regeringen säger att utredningen är ett viktigt led i strävan att reformera EU:s jordbrukspolitik. Vi har arbetat med den i snart två år, och det märkliga har inträffat att några veckor innan utredningen skulle vara

slutförd skickade jordbruksminister Annika Åhnberg ett brev till EU-kommissionen, där hon klart markerade den svenska inriktningen. Av det PM som man bifogar från Jordbruksdepartementet framgår oerhört klart hur man ser på jordbrukspolitiken.

Det var detta som föranledde min fråga. Jag fick egentligen inget svar på den från Åsa Stenberg, som måste sägas vara den som här svarar för regeringspartiets agerande, vilket har anknytning till det utskottsbetänkande som vi nu behandlar. Hur ser Åsa Stenberg på regeringens agerande i denna fråga? Har Komi CAP längre någon betydelse sedan regeringen redan genom sitt agerande i praktiken har kört över den och för EU markerat de svenska ståndpunkterna? Tycker hon att detta är en acceptabel ordning?

Jag fick inget riktigt svar på det. Jag begär inte något fullödigt svar men ändå någon form av kommentar till detta.

Anf. 236 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! Jag tänker inte lämna något utförligare svar. Jag vet inte om Dan Ericsson har svårt att förstå vad jag säger.

Det var en tjänstemannaskrivelse som gick till EU med klart angivande av att det inte var fråga om något ställningstagande från vare sig regering eller riksdag. Det sade jag redan i mitt inlägg, och det står jag fast vid.

Jag tänker inte diskutera den här frågan vidare. Jag tycker att Dan Ericsson skall göra det med jordbruksministern.

Anf. 237 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Jag får tydligen lämna över de här papperen till Åsa Stenberg. Det är ett tvåsidigt brev inlett med "Dear Franz" och undertecknat av Annika Åhnberg, som väl ändå är jordbruksminister i regeringen. Det är alltså fråga om en skrivelse från jordbruksministern, som klart markerar regeringens uppfattning om hur CAP skall reformeras. Detta sker i ett läge när det under snart två år har pågått en utredning, som skall lägga fram ett dokument.

Åsa Stenberg får förstå att man känner en stark förundran inte bara från mitt parti utan från många partier i denna utredning inför hur regeringen ser på det statliga utredningsväsendet. Kontentan är att utredningen har arbetat seriöst med dessa frågor men strax före avlämnandet av slutrapporten kan konstatera att den är helt överkörd.

Givetvis skall jag föra den här debatten med jordbruksministern, men eftersom Åsa Stenbergs parti är företrätt i utredningen antar jag att också hennes partikamrater i den har haft vissa synpunkter på den här hanteringen.

Anf. 238 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! Jag har inget ytterligare att tillägga.

Anf. 239 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Åsa Stenberg undrar hur i fridens namn avreglering kan hänga samman med en aktiv miljöpolitik. Jo, det är ganska enkelt.

En del stödåtgärder i Europa vad gäller näringsverksamhet och regionalpolitik har i vissa sammanhang direkt motverkat övergripande miljömål. Stenkolsbrytning är ett exempel på detta. När vi talar om avregleringar gäller det inte regler på det avgränsade miljöområdet, utan det gäller också regler inom regional- och näringspolitiken som faktiskt i vissa sammanhang direkt missgynnar ett aktivt miljöarbete.

Vidare ställer Åsa Stenberg frågan vad det är för skillnad mellan våra utsläppskrav på sjöfarten och regeringens åtgärder. Skillnaden är den att vi anser att regeringen har varit för passiv. Man har utrett och utrett, men man har inte hårt drivit frågan i EU. Det är faktiskt så att våra svenska EU-parlamentariker har drivit frågan starkare än regeringen. Vi anser att det nu är dags för regeringen att aktivt driva den här frågan.

Samma sak gäller beträffande prioriterade områden. Vi menar att prioriterade områden också kan vara fysiskt avgränsade områden, som t.ex. Östersjön. Också andra sakprioriteringar kommer givetvis in i detta sammanhang. Men det finns utifrån det stora miljöintresset inom Östersjö-samarbetet anledning att starkt prioritera detta som en enhet i anslutning till de krav och önskemål som Sverige hävdar inom ramen för prioriterade områden.

När det gäller våtmarkerna syftar vi här inte på de svenska reglerna. Dessa styr vi själva. Vi menar att det också bli ändringar av EU-reglerna så att dessa stämmer med de svenska förhållandena och önskemålen. Också därvidlag har regeringen varit passiv, och därför krävs det ett tillkännagivande.

Anf. 240 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! Som exempel på avreglering valde Göte Jonsson stenkolsbrytning. Skulle den fria stenkolsbrytningen och det förhållandet att vi eldar mycket stenkol i våra energianläggningar vara något som inverkar positivt på miljön? Jag har svårt att tro det.

När det gäller sjöfartsavgiftssystemet har jag läst mig till att Sverige driver denna fråga både inom IMO och inom HELCOM och har en strategi för att vi i Östersjön ganska rejält skall få ned svavelhalten i fartygsbränslen.

Även om vi inte har uttalat att Östersjön är prioriterad, har vi på många sätt visat att vi prioriterar Östersjösamarbetet. Regeringen har verkligen inte någon dålig dokumentation av detta utan kan visa att den har jobbat mycket aktivt och även fortsätter att göra det.

Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga till Göte Jonsson, om bestrålade kryddor. Moderaterna hävdar i sin reservation nr 12 att det skadar Sveriges anseende att driva krav på märkning av bestrålade kryddor. Jag har direkt motsatt uppfattning, att det är bra med en märkning, och jag tror att jag har en majoritet bakom mig på den punkten. Jag tror att även konsumenterna står bakom detta. Hur ser Göte Jonsson på det?

Anf. 241 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Låt mig först ta upp avregleringen. Många verksamheter som påverkar miljön negativt drivs med hjälp av subventioner. Inom ramen för subventionerna skapas också regler för hur verksamheten skall drivas. Vi menar att vi måste se över detta så att vi inte subventionerar

verksamheter som är klart negativa för miljön. Vi vill ha en samlad översyn av detta slag, utifrån det som sägs i reservation 5.

När det gäller sjöfarten återkommer jag till det jag har sagt tidigare. Vi menar att regeringen har varit för passiv. Utredningar har gjorts och man har lagt fram en del förslag. Men regeringen har inte drivit kraven om svaveldioxidutsläpp från båttrafiken tillräckligt aktivt.

Precis som Åsa Stenberg har sagt tidigare har regeringen föreslagit att fyra områden skall prioriteras. Vi föreslår fem. Prioriterade områden innebär faktiskt att man prioriterar. Vi anser att miljöproblemen i Östersjön är så viktiga från svensk synpunkt att vi skall göra dem till ett prioriterat område.

Jag vill återkomma till frågan om våtmarkerna. Om regeringen inte nu driver kravet på en förändring av EU-reglerna blir det för sent att göra det inför nästa femårsperiod, när vi har gjort förändringar i våra egna regler. Det är därför vi kräver att regeringen agerar nu.

Vi har sagt att vi skall finna oss i de regler som EU har fastställt när det gäller bestrålade kryddor. De reglerna har också, såvitt jag vet, den svenska regeringen accepterat.

Anf. 242 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! Jag skulle vilja börja med frågan om Östersjön. Det finns fyra områden som vi vill prioritera i dag. Jag nämnde dem tidigare: jordbrukspolitiken, försurningen, kemikaliepolitiken och ekonomiska styrmedel. Jag tycker att alla de punkterna är lika viktiga i arbetet med en miljöpolitik för att rädda Östersjön. Därför vore det olyckligt att skära på en annan ledd och säga att Östersjön skall prioriteras vid sidan av dessa områden. Östersjön skall prioriteras tillsammans med de andra områdena.

Vi är överens om att vi skall jobba för stöd till våtmarkerna. Jag tror också att det är bra för att skydda recipienterna. När vi utformar reglerna för det nya miljöstödet kan det finnas en möjlighet att komplettera det gamla, så att vi får en bra lösning totalt.

Självklart tycker jag inte att vi skall subventionera dåliga verksamheter. Men det räcker inte alltid att släppa marknaden fri. Då får man andra negativa effekter.

Anf. 243 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag kan förstå att vi inte får något mer svar från Åsa Stenberg när det gäller jordbruksministerns sätt att hantera den parlamentariska utredningen. Jag vill ändå påpeka att det i jordbruksministerns brev står följande: Den svenska regeringen anser — — —. Jag vill särskilt understryka — — —. Det är också väl känt att Sverige — — —.

Om någon i EU får ett brev på Regeringskansliets papper undertecknat av jordbruksministern anser man att det är Sveriges ståndpunkt. Något annat kan inte vara fallet. Det är ett mycket nonchalant och maktfullkomligt sätt att hantera den parlamentariska utredningen.

Jag har några frågor till Åsa Stenberg. Delar Åsa Stenberg vår uppfattning att regeringens agerande strider mot beslutet som vi har fattat här i riksdagen när det gäller bestrålning? Regeringen har gått med på förslaget att man inom EU skall öppna för mer bestrålning.

Jag vill också kommentera de punkter som Åsa Stenberg säger är viktigast. Först fick vi höra att det var fyra prioriterade områden. Sedan kom jordbruk och ekonomiska styrmedel till. Jag kan inte få det till annat än sex.

Annika Åhnberg förespråkar i det brev jag nämnde en total avreglering av jordbruket. Göte Jonsson säger att han anser att verksamhet som ger miljöproblem inte skall leva på subventioner. Jag kan inte se annat än att Göte Jonsson därmed också förespråkar en avreglering av jordbrukspolitiken. Jag skulle vilja höra litet mer om vad Åsa Stenberg anser när det gäller just avregleringen av jordbruket.

Till sist vill jag höra om Åsa Stenberg är nöjd med den förändring i artikel 100a punkt 4 som nu förslås.

Anf. 244 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! Jag skulle vilja börja med att kommentera att Gudrun Lindvall räknade till sex och jag till fyra. Riksdagen har beslutat – även Gudrun Lindvall har varit med – om fyra viktiga områden i miljöarbetet inom EU. Det var de fyra jag först räknade upp: förorening och klimatpåverkan, kemikalier och bekämpningsmedel, kretsloppsanpassning samt biologisk mångfald och naturvård. I samband med att vi föreslog en aktionsplan för genomförandet av det femte miljöhandlingsprogrammet har vi sedan gjort något annorlunda prioriteringar. Jag vill hävda att det inte är så stor skillnad. Man har fört in även jordbrukspolitiken och ekonomiska styrmedel, kanske på något kortare sikt. Det trodde jag vi var överens om. Jag tycker att Gudrun Lindvall räknar dåligt.

Vi har bara accepterat bestrålning av kryddor – det är vi överens om. Jag är dåligt informerad. Jag har inte hört talas om bestrålning av frukt eller grönsaker. Jag tänker inte besvara den frågan, eftersom jag inte vet hur det är.

Vi säger nej till annan bestrålning. Om EU ändå tillåter annan bestrålning måste det synas. Då är det viktigt med märkning. Det är bra för konsumenterna att man har lyckats få igenom sådana krav nere i EU.

Jag skall inte gå in i detalj på jordbrukspolitiken. Jag har inte suttit med i Komi CAP, som Dan Ericsson tog upp. Jag har inte alls samma bakgrund som Gudrun Lindvall i den frågan. Rent allmänt är jag för en avreglering av jordbrukspolitiken. Det är en generell synpunkt som jag har sedan tidigare.

Anf. 245 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag hoppas att Åsa Stenberg kan återkomma till artikel 100a punkt 4. Det finns ett förslag till ny text. Jag skulle gärna vilja höra Åsa Stenbergs kommentar till det.

När det gäller bestrålade kryddor kan jag konstatera att den socialdemokratiska riksdagsgruppen inte var informerad om den förändring som regeringen har beslutat om. I och med att regeringen har sagt ja till det förslag som hanterades för en knapp månad sedan går man ifrån riks-

dagsbeslutet. Man säger ja till att fler livsmedel får bestrålas i dag och till att det i framtiden kan komma en lista på livsmedel därutöver som får bestrålas.

Det är flagrant att regeringen så totalt kör över ett riksdagsbeslut och uppenbarligen också sin egen riksdagsgrupp.

Anf. 246 ÅSA STENBERG (s):

Fru talman! När det gäller artikel 100a punkt 4 befinner vi oss i ett förhandlingsläge. Om man inte har varit med i förhandlingarna – och det har inte jag – är det mycket svårt att uttala sig om ifall artikeln är bra som den nu ser ut. Det beror alldeles på var man har börjat och vad man tror att man kan nå. Jag tänker inte ge mig in på att kommentera ett förhandlingsläge.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

9 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Finansutskottets betänkande
1996/97:FiU27 Ändringar i kreditupplysningslagen
(förnyad behandling)

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1996/97:SfU12 Samverkan, socialförsäkringens ersättningsnivåer och administration

10 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 4 juni

1996/97:593 av *Hans Karlsson* (s) till kommunikationsministern
Säkerhetsrutiner för den spårbundna kollektivtrafiken
1996/97:594 av *Eva Goës* (mp) till utrikesministern
Indonesien

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 10 juni.

Anmälades att följande skriftliga svar på frågor inkommit

den 4 juni

1996/97:544 av *Ola Ström* (fp) till näringsministern
Klimatet för tillverkningsindustrin
1996/97:545 av *Sten Tolgfors* (m) till näringsministern
Villkoren för Ericssons mobiltelefonstillverkning
1996/97:559 av *Ulla Löfgren* (m) till justitieministern
Polisväsendet i Västerbotten
1996/97:561 av *Peter Weibull Bernström* (m) till arbetsmarknadsministern
Diskriminering av icke-fackanslutna arbetstagare
1996/97:562 av *Sten Tolgfors* (m) till arbetsmarknadsministern
Arbetsmarknadsutbildningen
1996/97:563 av *Sten Tolgfors* (m) till arbetsmarknadsministern
Ökad anställning av medarbetare vid företagen
1996/97:564 av *Sten Tolgfors* (m) till arbetsmarknadsministern
Provanställningstiden
1996/97:565 av *Karin Pilsäter* (fp) till kulturministern
Presstödsnämnden
1996/97:566 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till statsrådet Ulrica
Messing
Krav på fackligt medlemskap för löneförhöjning
1996/97:567 av *Ulla Hoffmann* (v) till socialministern
Plötslig spädbarnsdöd och nikotin
1996/97:568 av *Siri Dannaeus* (fp) till försvarsministern
Katastrofen i Vagnhärad
1996/97:569 av *Per Bill* (m) till kommunikationsministern
Utredningar om Posten
1996/97:570 av *Kjell Ericsson* (c) till försvarsministern
Åtgärder med anledning av översvämningar
1996/97:571 av *Eva Arvidsson* (s) till näringsministern
Insatser för en levande skärgård
1996/97:572 av *Jeppe Johnsson* (m) till jordbruksministern
Svensk kycklinguppfödning
1996/97:573 av *Carina Hägg* (s) till jordbruksministern
EU och bananimporten
1996/97:574 av *Carina Hägg* (s) till utbildningsministern
Civilingenjörsutbildningen
1996/97:575 av *Carina Hägg* (s) till justitieministern
Löneavdrag
1996/97:576 av *Yvonne Ruwaida* (mp) till försvarsministern
Nynazism
1996/97:577 av *Christina Axelsson* (s) till försvarsministern
Frakt av flygbränsle mellan Loudden och Arlanda
1996/97:578 av *Kjell Ericsson* (c) till statsrådet Leif Pagrotsky
Handelshinder mellan Sverige och Norge

1996/97:579 av *Eva Zetterberg* (v) till statsrådet Leif Pagrotsky
Chile

1996/97:581 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern
Studiemedel

1996/97:582 av *Eva Johansson* (s) till jordbruksministern
Djurtransporter inom häst- och hundsporten

1996/97:583 av *Mats Odell* (kd) till kommunikationsministern
Trafiksäkerheten för färdtjänstresenärer

1996/97:584 av *Agneta Ringman* (s) till miljöministern
Oljeutsläpp i Östersjön

1996/97:586 av *My Persson* (m) till socialministern
Särskilda boendeformer för äldre

1996/97:587 av *Sivert Carlsson* (c) till kommunikationsministern
Flyttning av arbetstillfällen inom Telia

1996/97:589 av *Bengt Kronblad* (s) till kommunikationsministern
Talias framtida verksamhet

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 10 juni.

12 § Kammaren åtskildes kl. 22.49.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 6 § anf. 30 (delvis),

av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 70,

av talmannen därefter t.o.m. anf. 130 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 182 (delvis),

av talmannen därefter till ajourneringen kl. 17.39,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 212 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Meddelande om anmälan till talarlistan	1
3 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid	1
4 § Förnyad bordläggning.....	1
5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 3 juni	2
UbU14 Huvudmän för gymnasial utbildning.....	2
NU11 Frågor om mätning m.m. på elmarknaden.....	2
6 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regerings- ärendenas handläggning.....	3
Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU25.....	3
<i>Inledning (avsnitt 1–5, 7.1, 8.1, 8.2, 14, 15, 16, 17 och 19–22).....</i>	<i>3</i>
Anf. 1 BIRGIT FRIGGEBO (fp).....	3
Anf. 2 KURT OVE JOHANSSON (s).....	6
Anf. 3 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	9
Anf. 4 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	10
Anf. 5 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	10
Anf. 6 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	10
Anf. 7 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m).....	11
Anf. 8 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	13
Anf. 9 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik.....	13
Anf. 10 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	14
Anf. 11 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik.....	14
Anf. 12 BIRGITTA HAMBRAEUS (c).....	15
Anf. 13 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	16
Anf. 14 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik.....	16
Anf. 15 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	17
Anf. 16 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik.....	17
Anf. 17 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	18
Anf. 18 KENNETH KVIST (v).....	18
Anf. 19 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik.....	20
Anf. 20 KENNETH KVIST (v) replik	21
Anf. 21 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik.....	21
Anf. 22 KENNETH KVIST (v) replik	22
Anf. 23 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	22
Anf. 24 TALMANNEN.....	22
Anf. 25 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	22
Anf. 26 TALMANNEN.....	22
Anf. 27 PETER ERIKSSON (mp).....	22
Anf. 28 BENGT-OLA RYTTAR (s)	25
Anf. 29 HÅKAN HOLMBERG (fp)	25
Anf. 30 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	26
Anf. 31 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	27
Anf. 32 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	27

Anf. 33 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	28
Anf. 34 KENNETH KVIST (v) replik	28
Anf. 35 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	28
Anf. 36 KENNETH KVIST (v) replik	29
Anf. 37 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	29
Anf. 38 BIRGER HAGÅRD (m)	29
Anf. 39 KURT OVE JOHANSSON (s)	30
Anf. 40 BIRGER HAGÅRD (m)	31
Anf. 41 KURT OVE JOHANSSON (s)	31
Anf. 42 BIRGER HAGÅRD (m)	31
<i>Regeringens handläggning av ärendet om medgivande för För- svarets materielverk att teckna avtal med Volvo Aero Corpo- ration (avsnitt 13)</i>	<i>32</i>
Anf. 43 BIRGIT FRIGGEBO (fp)	32
Anf. 44 PÅR-AXEL SAHLBERG (s)	33
Anf. 45 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	36
Anf. 46 PÅR-AXEL SAHLBERG (s) replik	37
Anf. 47 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	37
Anf. 48 PÅR-AXEL SAHLBERG (s) replik	38
Anf. 49 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m)	38
Anf. 50 PÅR-AXEL SAHLBERG (s) replik	40
Anf. 51 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik	41
Anf. 52 PÅR-AXEL SAHLBERG (s) replik	41
Anf. 53 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik	42
Anf. 54 BIRGITTA HAMBRAEUS (c)	42
Anf. 55 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	43
Anf. 56 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	44
Anf. 57 ANDRE VICE TALMANNEN	44
Anf. 58 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	44
Anf. 59 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	44
Anf. 60 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	45
Anf. 61 KENNETH KVIST (v)	45
<i>Regeringens beredning av frågan om ett samlat etnografiskt mu- seum i Göteborg (avsnitt 12)</i>	<i>46</i>
Anf. 62 BIRGIT FRIGGEBO (fp)	46
Anf. 63 INGER RENÉ (m)	48
Anf. 64 KENNETH KVIST (v)	49
Anf. 65 EWA LARSSON (mp)	50
Anf. 66 NIKOS PAPADOPOULOS (s)	51
Anf. 67 ANDRE VICE TALMANNEN	52
Anf. 68 NIKOS PAPADOPOULOS (s)	52
Anf. 69 ANDRE VICE TALMANNEN	53
Anf. 70 NIKOS PAPADOPOULOS (s)	53
Anf. 71 KENNETH KVIST (v) replik	53
Anf. 72 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	54
Anf. 73 KENNETH KVIST (v) replik	54
Anf. 74 NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	54
Anf. 75 EWA LARSSON (mp) replik	55

Anf. 76	NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	55
Anf. 77	EWA LARSSON (mp) replik	55
Anf. 78	NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	56
Anf. 79	INGER RENÉ (m) replik	56
Anf. 80	NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	56
Anf. 81	INGER RENÉ (m) replik	56
Anf. 82	NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	56
Anf. 83	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	57
Anf. 84	NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	57
Anf. 85	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	58
Anf. 86	NIKOS PAPADOPOULOS (s) replik	58
Anf. 87	BIRGITTA HAMBRAEUS (c)	58
Anf. 88	KENNETH KVIST (v) replik	59
Anf. 89	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	60
Anf. 90	KENNETH KVIST (v) replik	60
Anf. 91	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	60
Anf. 92	INGER RENÉ (m) replik	61
Anf. 93	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	61
Anf. 94	INGER RENÉ (m) replik	61
Anf. 95	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	62
Anf. 96	EWA LARSSON (mp) replik	62
Anf. 97	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	62
Anf. 98	EWA LARSSON (mp) replik	63
Anf. 99	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	63
Anf. 100	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	63
Anf. 101	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	64
Anf. 102	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	64
Anf. 103	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	65
Anf. 104	ELISABETH FLEETWOOD (m)	65
Anf. 105	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	66
Anf. 106	ELISABETH FLEETWOOD (m) replik	66
Anf. 107	BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik	67
Anf. 108	ELISABETH FLEETWOOD (m) replik	67
Anf. 109	ELISA ABASCAL REYES (mp)	67
Anf. 110	TALMANNEN	68
Anf. 111	ELISA ABASCAL REYES (mp)	68
<i>Regeringens information till Utrikesnämnden (avsnitt 9.1–9.4)</i>		69
Anf. 112	Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m)	69
Anf. 113	HÅKAN HOLMBERG (fp)	70
Anf. 114	PETER ERIKSSON (mp)	71
Anf. 115	CATARINA RÖNNUNG (s)	73
Anf. 116	PETER ERIKSSON (mp) replik	74
Anf. 117	CATARINA RÖNNUNG (s) replik	75
Anf. 118	PETER ERIKSSON (mp) replik	75
Anf. 119	HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	75
Anf. 120	CATARINA RÖNNUNG (s) replik	76
Anf. 121	HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	76
Anf. 122	Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik	76

Anf. 123 CATARINA RÖNNUNG (s) replik	76
Anf. 124 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) replik	77
Anf. 125 TALMANNEN	77
Anf. 126 CATARINA RÖNNUNG (s) replik	77
Anf. 127 KENNETH KVIST (v)	78
<i>Justitieminister Laila Freivalds samråd med EU-nämnden (avsnitt 10)</i>	<i>78</i>
Anf. 128 AXEL ANDERSSON (s)	78
Anf. 129 PETER ERIKSSON (mp)	79
<i>Frågor om export av strategiska produkter (avsnitt 7.2 och 7.3)</i>	<i>80</i>
Anf. 130 HÅKAN HOLMBERG (fp)	80
Anf. 131 EVA GOËS (mp)	81
Anf. 132 KENNETH KVIST (v)	83
Anf. 133 KURT OVE JOHANSSON (s)	84
Anf. 134 EVA GOËS (mp) replik	86
Anf. 135 TREDJE VICE TALMANNEN	86
Anf. 136 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	87
Anf. 137 EVA GOËS (mp) replik	87
Anf. 138 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	87
Anf. 139 KENNETH KVIST (v) replik	88
Anf. 140 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	88
Anf. 141 KENNETH KVIST (v) replik	88
Anf. 142 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	89
Anf. 143 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	89
Anf. 144 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	89
Anf. 145 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	90
Anf. 146 KURT OVE JOHANSSON (s) replik	90
Anf. 147 EVA ZETTERBERG (v)	90
Anf. 148 HÅKAN HOLMBERG (fp)	92
Anf. 149 EVA ZETTERBERG (v)	93
Anf. 150 HÅKAN HOLMBERG (fp)	93
Anf. 151 EVA ZETTERBERG (v)	93
Anf. 152 HÅKAN HOLMBERG (fp)	93
<i>Regeringens hantering av en GATT-rapport om Sveriges handelspolitik (avsnitt 11)</i>	<i>94</i>
Anf. 153 KENNETH KVIST (v)	94
Anf. 154 PETER ERIKSSON (mp)	95
Anf. 155 AXEL ANDERSSON (s)	95
Anf. 156 KENNETH KVIST (v) replik	96
Anf. 157 AXEL ANDERSSON (s) replik	97
Anf. 158 KENNETH KVIST (v) replik	97
Anf. 159 AXEL ANDERSSON (s) replik	97
Anf. 160 NILS FREDRIK AURELIUS (m)	98
Anf. 161 KENNETH KVIST (v) replik	98
Anf. 162 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	99
Anf. 163 KENNETH KVIST (v) replik	99
Anf. 164 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	100

Anf. 165	PETER ERIKSSON (mp) replik	100
Anf. 166	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik.....	100
Anf. 167	PETER ERIKSSON (mp) replik	101
Anf. 168	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik.....	101
Anf. 169	KENNETH KVIST (v).....	101
Anf. 170	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik.....	102
Anf. 171	KENNETH KVIST (v) replik	102
Anf. 172	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik.....	102
Anf. 173	KENNETH KVIST (v) replik	102
Anf. 174	PETER ERIKSSON (mp).....	102
Anf. 175	NILS FREDRIK AURELIUS (m).....	103
Anf. 176	PETER ERIKSSON (mp).....	103
Anf. 177	NILS FREDRIK AURELIUS (m).....	103
Anf. 178	PETER ERIKSSON (mp).....	104
<i>Regeringens uppföljning av riksdagens beslut om sjuk- och tand-</i>		
<i>vårdersättning till tandvårdsskadade (avsnitt 18).....</i>		<i>104</i>
Anf. 179	Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	104
Anf. 180	BARBRO HIETALA NORDLUND (s)	107
Anf. 181	Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	108
Anf. 182	BIRGIT FRIGGEBO (fp).....	108
Anf. 183	Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	109
<i>Regeringens utnämningsspolitik (avsnitt 6)</i>		<i>109</i>
Anf. 184	Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m).....	109
Anf. 185	MATS BERGLIND (s).....	110
Anf. 186	Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) re-	
	plik.....	111
Anf. 187	MATS BERGLIND (s) replik	111
Anf. 188	Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m) re-	
	plik.....	111
Anf. 189	MATS BERGLIND (s) replik	112
Anf. 190	KENNETH KVIST (v).....	112
Beslut		113
Beslut om uppskjuten votering		116
Ajournering.....		116
Återupptagna förhandlingar		117
7 § Verksamheten inom Europeiska unionen under 1996		117
Utrikesutskottets betänkande 1996/97:UU13		117
Anf. 191	GÖRAN LENNMARKER (m).....	117
Anf. 192	BO KÖNBERG (fp)	120
Anf. 193	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	124
Anf. 194	BO KÖNBERG (fp) replik	124
Anf. 195	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	125
Anf. 196	BO KÖNBERG (fp) replik.....	125
Anf. 197	EVA ZETTERBERG (v).....	125
Anf. 198	PETER ERIKSSON (mp).....	127
Anf. 199	INGRID NÄSLUND (kd)	130
Anf. 200	MAGNUS JOHANSSON (s)	135
Anf. 201	INGRID NÄSLUND (kd) replik	140

Anf. 202	MAGNUS JOHANSSON (s) replik	140
Anf. 203	INGRID NÄSLUND (kd) replik	140
Anf. 204	MAGNUS JOHANSSON (s) replik	141
Anf. 205	BO KÖNBERG (fp) replik	141
Anf. 206	MAGNUS JOHANSSON (s) replik	142
Anf. 207	BO KÖNBERG (fp) replik	142
Anf. 208	PETER ERIKSSON (mp) replik	142
Anf. 209	MAGNUS JOHANSSON (s) replik	143
Anf. 210	PETER ERIKSSON (mp) replik	143
Anf. 211	HELENA NILSSON (c)	143
Anf. 212	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	146
Anf. 213	BO KÖNBERG (fp) replik	149
Anf. 214	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	150
Anf. 215	BO KÖNBERG (fp) replik	150
Anf. 216	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	150
Anf. 217	PETER ERIKSSON (mp) replik	150
Anf. 218	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	151
Anf. 219	PETER ERIKSSON (mp) replik	151
Anf. 220	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	152
Anf. 221	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	152
Anf. 222	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	152
Anf. 223	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	153
Anf. 224	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	153
Anf. 225	INGRID NÄSLUND (kd) replik	154
Anf. 226	Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	154
Anf. 227	INGRID NÄSLUND (kd) replik	155
Anf. 228	BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)	155
Anf. 229	BENGT HURTIG (v)	157
	(Beslut skulle fattas den 5 juni.)	158
8 §	Miljöarbetet inom EU	158
	Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU20	158
Anf. 230	GÖTE JONSSON (m)	158
Anf. 231	HANNA ZETTERBERG (v)	160
Anf. 232	GUDRUN LINDVALL (mp)	161
Anf. 233	DAN ERICSSON (kd)	163
Anf. 234	ÅSA STENBERG (s)	165
Anf. 235	DAN ERICSSON (kd)	167
Anf. 236	ÅSA STENBERG (s)	168
Anf. 237	DAN ERICSSON (kd)	168
Anf. 238	ÅSA STENBERG (s)	168
Anf. 239	GÖTE JONSSON (m)	168
Anf. 240	ÅSA STENBERG (s)	169
Anf. 241	GÖTE JONSSON (m)	169
Anf. 242	ÅSA STENBERG (s)	170
Anf. 243	GUDRUN LINDVALL (mp)	170
Anf. 244	ÅSA STENBERG (s)	171
Anf. 245	GUDRUN LINDVALL (mp)	171
Anf. 246	ÅSA STENBERG (s)	172
	(Beslut skulle fattas den 5 juni.)	172

9 § Bordläggning.....	172	Prot. 1996/97:114
10 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	172	4 juni
11 § Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	173	
12 § Kammaren åtskildes kl. 22.49.....	174	

Gotab, Stockholm 1997